ION SIMIONESCU

DIN FAUNA ȘI FLORA ROMÂNIEI

EDITURA ION CREANGĂ

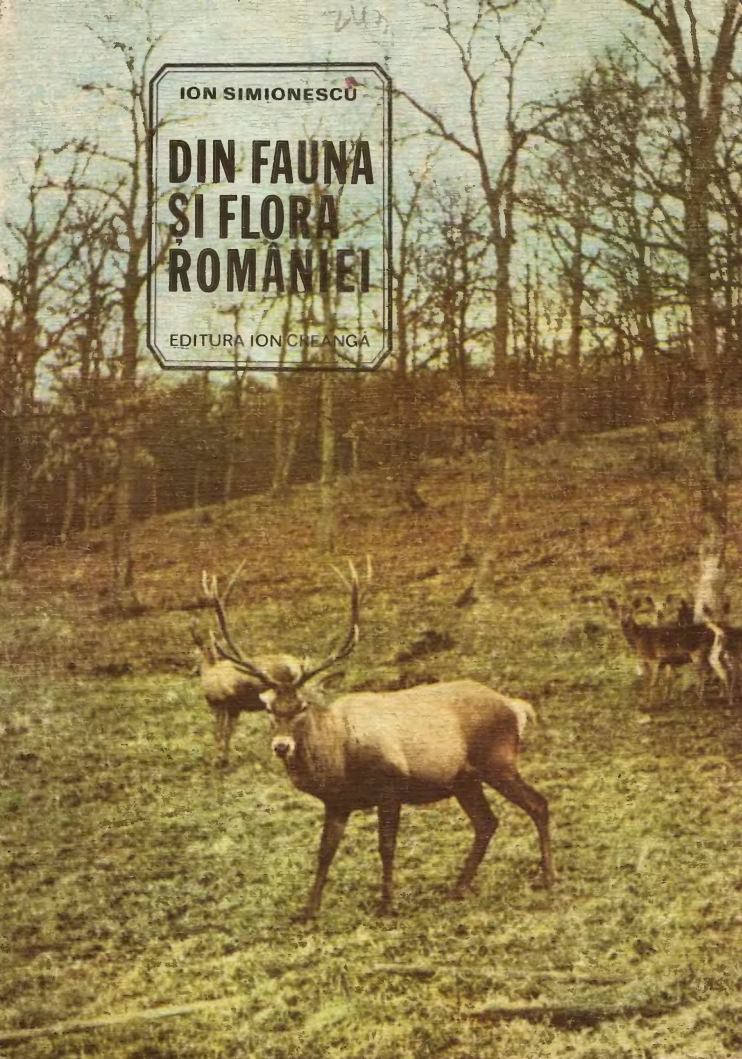

©Pearson 2013

©Pearson 2013

ION SIMIONESCU

DIN FAUNA ŞI FLORA ROMÂNIEI

LECTURI ŞTIINŢIFICE

Ediţie îngrijită,
prefaţă şi note de
SERGIU BALLIF

EDITURA ION CREANGĂ — BUCUREŞTI
1981

©RedAlbaris 2013

COMPOZIȚIA COPERTEI DE ADRIAN IONESCU

© Editura 2013

PREFAȚĂ

Personalitate marcantă a vieții științifice din prima jumătate a secolului al XX-lea, Ion Simionescu (1873—1945)[1] *își înscrie totodată numele printre cele mai reputate, mai active și mai fecunde prezențe pe tărîmul popularizării științei de la noi din țară.*

Savant paleontolog, dar în același timp renumit geolog, geograf și naturalist, Ion Simionescu a urcat toate treptele consacrării științifice și didactice fiind profesor și rector al Universității ieșene, profesor la cea bucureșteană, ajungînd membru și, la vîrsta senectuții, președinte al Academiei Române.

Călător ca nimeni altul în lungul și latul țării, cunoscător apropiat al bucuriilor și durerilor poporului, fin observator al naturii, dotat cu remarcabile calități scriitoricești, și-a folosit fără întrerupere vastele sale cunoștințe științifice, cît și stiloul și slova sa, impregnată cu puternice accente moldovenești, în folosul propagării culturii, a științei în rîndul maselor. Încă în anul 1915, referitor la necesitatea răspîndirii cunoștințelor științifice, marele savant își exprima opinia, la fel de actuală și azi, că ele sînt „elemente indispensabile unei culturi generale."[2] *Prelegerile și conferințele ținute la radio sau în fața unui auditoriu din școli, de la orașe sau în unele așezăminte situate nu rareori în cele mai îndepărtate cătune ale țării, articolele din ziare și reviste, cele peste 100 de broșuri și cărți de popularizare au fost tot atîtea mijloace de expresie prin care ilustrul cărturar a luat contactul nemijlocit cu cei mulți. Nu s-a adresat celor „aleși" — deși și aceștia au avut ce învăța din scrierile lui, — fiecare manifestare a lui — pe cale orală, articol sau carte — fiind așteptată cu vădit interes de către cei cărora știa să li se adreseze nu prin vorbe academice, ci pe înțelesul lor, atunci cînd le explica cele mai diferite fapte și fenomene din natură sau din viața socială. A luptat împotriva inegalităților sociale și pentru ridicarea nivelului de cultură a maselor, considerînd că sînt factori esențiali pentru prosperitatea națiunii române. Consecvent materialist, a combătut cu deosebită vigoare racilele unei societăți care ținea în analfabetism, obscurantism și sărăcie cea mai mare parte a membrilor*

[1] Despre viața și opera lui Ion Simionescu se pot consulta aparatele critice ale antologiilor apărute în ultimul deceniu, menționate pe parcursul acestei prefețe. De asemenea, se recomandă și volumul *Ion Simionescu. Opere alese*, Editura științifică, București, 1974.

[2] I. Simionescu, *Din viața plantelor*, Tipografia „Ramuri", Craiova, 1915.

ei. Considerînd că „abecedarul vine înaintea cărții de cetire"[1], a transformat fiecare lucrare de popularizare într-o rază de lumină și de adevăr în procesul cunoașterii, al culturalizării oamenilor, al înarmării lor cu cele mai avansate cunoștințe ale științei acelor timpuri. Dealtfel, pentru acest scop nobil, considera că „datoria oamenilor de știință de azi e de a adăuga la activitatea lor științifică originală și o activitate tot așa de sistematică și intensă, pentru ca știința, factor puternic de influențare asupra minții și a sufletului, să pătrundă și în mulțime".[2]

De cele mai multe ori, după cum el însuși o mărturisește, scrierile lui „au fost citite și chiar folosite nu numai de elevi de școală, cărora le sînt adresate în primul rînd, dar și de elemente care altfel nu și-ar fi dat seama de frumusețile naturii din jurul lor"[3]. Uneori printr-un ton direct, printr-o „Scrisoare", alteori asemenea unui sfătos povestitor, uneori doct, didactic, alteori apărînd ca cel mai apropiat prieten, transformă scrierile sale într-o sursă inepuizabilă de fapte și informații dintre cele mai diverse, de exemplificări, de explicații, de descrieri și povestiri din lumea științei, a istoriei ei, a naturii ori a omenirii. Fără să se constituie ca un scop declarat, fiecare frază, fiecare idee are o deosebită valoare educativă, instructivă, uneori moralizatoare, Simionescu conducîndu-și cu meșteșugit talent pe tînărul său cititor spre descifrarea celor mai complicate fapte și, apoi, dirijîndu-l chiar spre țeluri mult mai înalte, cum ar fi, de exemplu, primii pași spre cercetarea științifică. În acest sens, iată ce spune în prefața la lucrarea Mamiferele noastre: *„Pe cît mi-e cu putință vreau să atrag pe copil spre observație. E de-ajuns să-și însemne și el într-un caiet de notițe că în cutare loc a văzut animalul descris în cărțulii ce i se pun dinainte și atunci e îndrumat spre observări științifice"[4]. Sau, într-o lectură despre* celenterate *arată că: „De hidră sînt legate însă și alte multe minunății. Una din ele poate fi lesne observată de elevul atent... Și astfel elevul dornic să afle curiozitățile naturii poate face minunate observații la un animal care a servit multor învățați ca material de studiu" (p. 28).*

Astăzi, la jumătate de secol și chiar mai mult de cînd au fost scrise, asemenea creații puse în slujba culturalizării maselor largi de oameni de marii învățați și cărturari din alte țări ori de la noi, cum ar fi Brehm, Humboldt, Darwin, Timiriazev, Maeterlinck, Iorga, Racoviță și mulți alții, lucrările de popularizare ale lui I. Simionescu se ci-

---

[1] I. Simionescu, *Țara Românească*, „Biblioteca de popularizarea științei", Casa Școalelor, București, 1919, p. 4.

[2] I. Simionescu, *Din viața plantelor*, Tipografia „Ramuri", Craiova, 1915, p. 4.

[3] I. Simionescu, *Animale inferioare din țară*, „Biblioteca de popularizarea științei", București, 1933, p. 6.

[4] I. Simionescu, *Mamiferele noastre*, „Biblioteca de popularizarea științei", Casa Școalelor, București, 1920.

tesc cu aceeași pasiune, își ating cu aceeași forță educativă scopul pentru care au ieșit de sub teascurile mașinilor tipografice. Tînărul cititor de astăzi va găsi în continuare în aceste „bucăți de cetire", cum îi plăcea să le numească, însoțitori de nădejde cu care să poată călători în siguranță pe drumul cunoașterii, al înțelegerii dialecticii naturii, al adîncirii celor învățate în cartea de școală.

Editura Ion Creangă — cu recunoscuta-i ospitalitate în valorificarea unor lucrări de seamă adresate copiilor, care, adunate, alcătuiesc o parte din fondul de aur al oricărei biblioteci a cititorului instruit de la cea mai fragedă vîrstă — facilitează din nou, spre lauda ei, cunoașterea operei unuia din cei mai mari popularizatori ai științei de la noi din țară. După Din ale naturii[1], *care cuprindea selecțiuni din broșurile de lecturi științifice* botanice *(apărută în 1923),* zoologice *(1923),* mineralogice *(1930),* geologice *(1923),* astronomice *(1927) și volumul propriu-zis* Din ale naturii *(1935), oferă acum o nouă antologie. De data aceasta, din vasta și diversificata bibliotecă enciclopedică pe care I. Simionescu ne-a lăsat-o, ne vom opri asupra unor broșuri care cuprind descrieri științifice despre fauna și flora țării noastre.*

Primele capitole — Animale inferioare din țară, Peștii apelor noastre, Din lumea păsărilor noastre *și* Mamiferele noastre *— reprezintă selecții din lucrările cu aceleași nume*[2], *ce aparțin ciclului de 10 broșuri apărute în colecția „Biblioteca de popularizarea științei" a Casei Școalelor, între anii 1915—1933, dedicate „schițării formelor celor mai obișnuite de animale din țară"*[3]. *Referitor la acest ciclu de cărți, autorul lor menționa că „dacă s-ar strînge grămadă aceste broșuri, în total 1 002 pagini, cu 374 figuri, ar alcătui un mic și modest «Brehm» al nostru"*[4].

În ceea ce privește lecturile despre flora României, la fel de variate și de numeroase, adunate și ele în mai multe broșuri, pe tematici diferite, antologia de față cuprinde doar unele pagini din Pădurile noastre *(1925), cititorul dornic să afle alte informații despre peisajul floristic al țării noastre putînd consulta o altă culegere din opera lui Simionescu apărută relativ recent,* Colțuri din țară[5].

Desigur, citind această carte cititorul zilelor noastre se va întreba dacă cele scrise cu mulți ani în urmă mai sînt veridice acum, cînd trăim într-o societate nouă, cu țeluri noi, îndreptate spre satisfacerea

[1] I. Simionescu, *Din ale naturii*, îngrijire de ediție, prefață și note de Călin Dimitriu, Editura Ion Creangă, București, 1973, 335 pag.

[2] Aceste volume au apărut după cum urmează: *Animale inferioare din țară* în anul 1933, *Peștii apelor noastre* în 1921, *Din lumea păsărilor noastre* în 1921 și *Mamiferele noastre* în 1915.

[3] I. Simionescu, *Animale inferioare din țară*, „Biblioteca de popularizarea științei", Casa Școalelor, București, 1933, p. 6.

[4] I. Simionescu, *Idem.*

[5] I. Simionescu *Colțuri din țară*, ediție îngrijită de Călin Dimitriu, Editura Albatros, 1971, 328 pag. În cuprinsul culegerii sînt și lecturi despre flora țării noastre selectate din volumele lui I. Simionescu: *Pe plaiuri de munte* (1924), *Prin pajiști și prin poiene* (1924) și *Plante de baltă* (1924).

nevoilor materiale şi spirituale ale celor mulţi, cînd tabloul geografic al patriei a cunoscut profunde şi structurale transformări, cînd nu mai există analfabetism, cînd în fiecare localitate, oricît de îndepărtată ar fi ea, întîlneşti şcoli, cămine culturale, biblioteci, cinematografe, iar în fiecare casă în locul arhaicului opaiţ luminează curentul electric şi sînt urmărite programele de radio ori de televiziune. Se va întreba, de asemenea, dacă între timp colbul pus peste paginile acestor broşuri nu a deteriorat valoarea lor ştiinţifică, dat fiind că trăim într-o recunoscută revoluţie a ştiinţei şi tehnicii, în care zi de zi aflăm despre noi descoperiri epocale, despre pătrunderea omului în microcosmosul vieţii, dar şi pe Lună, pregătindu-se, în continuare, pentru zboruri şi mai îndepărtate.

Tocmai în aceasta constă perenitatea scrierilor lui I. Simionescu, prin faptul că, scrise într-o limbă literară cum rar este întîlnită la alţi autori ai genului popularizării, valoarea lor ştiinţifică a rămas, de cele mai multe ori, nealterată, confirmînd soliditatea gîndirii şi remarcabila intuiţie a savantului român.

Descrierea unui animal inferior, a unui peşte, păsări, mamifer sau a unui copac se transformă într-o adevărată pagină de literatură în care personajul principal — animalul sau planta — îşi dezvăluie calităţile şi defectele, prietenii şi duşmanii — omul, voluntar sau involuntar, fiind uneori inamicul numărul unu —, intimităţile anatomice, fiziologice ori de comportament şi starea lui gregară faţă de specie, faţă de natură. Ce dovadă mai bună asupra calităţii unor asemenea descrieri poate s-o constituie decît faptul că, pentru a exemplifica, mărturie stă fiecare pagină a cărţii?

Dar, departe de marele cărturar a fost gîndul de a se opri numai la realizarea contemplativă a unor descrieri ştiinţifice. De fiecare dată s-a implicat nu numai în descifrarea unor taine ale naturii sau ale ştiinţei, dar şi în a transmite un sfat ori un mesaj adresat omului.

*Cum am putea numi altfel dacă nu un vibrant mesaj de înalt patriotism atunci cînd satirizează pe cei ce cunosc denumirile arborilor în alte limbi, neştiindu-le însă în cea strămoşească: „Zada, în partea Ceahlăului zisă şi crin, nu este altceva decît copacul numit Lärche în Alpi sau Mélèze pe franţuzeşte (*Larix*). Adaug aceste numiri pentru că la noi mai degrabă se cunosc raritătile sub nume străin decît cel românesc... Copiii toţi se adunară roată, ca în faţa unei minunăţii, dar nimeni nu poate să-mi spuie numele plantei. Unul din ei, timid, mă întreabă: «Nu e aceasta ceea ce se cheamă pe franţuzeşte Gouet?» Pe franţuzeşte ştia numele, dar rodu-pămîntului nu auzise niciodată... De aceea pun şi numele franţuzesc, căci mulţi vor citi cîte ceva despre Mélèze fără să ştie că e zada noastră" (p. 256).*

Simionescu se apleacă cu dragoste la înţelepciunea populară. Realizează adevărate dicţionare etnobotanice şi etnozoologice, atunci cînd lîngă denumirile ştiinţifice asociază şi numirea populară a speciilor,

sesizînd că își trag obîrșiile după un obicei, după înfățișare etc. și mergînd pînă la identificarea derivatelor aceluiași nume în diferite zone ale țării: „românul, cu simțul lui ager de observare, a dat păsărilor răpitoare numiri diferite, după felul de hrană. Porumbarul este numit pe aiurea și găinariul ori uliul găinilor; apoi vin păsărarul, spaima păsărelelor, șorecarul e vinătorul șoarecilor, cu care este la fel ca culoare. Sînt păsări răpitoare care nu-și astîmpără foamea decît cu gîndaci de tot soiul, cum e vesparul" (p. 97). Amintește de vorbe din popor ca „șalău, pește rău", „ursul cînd n-are de mîncare, își mușcă labele", „lupul își schimbă părul, dar năravul ba", „la mîncare lup, la treabă vulpe și la somn butuc" etc., caracterizînd situații din viața animalelor sau a omului cărora le dă, de multe ori, accente moralizatoare. În unele locuri se referă la plante și animale ca surse de inspirație folclorică citînd versuri din poezii populare ai căror „eroi" sînt fagul, teiul, salcia ori amintind de legenda ciocîrliei, a ciocănitoarei, a pupezei, a țarcei sau de alte obiceiuri surprinse de popor și transpuse în datini, povești etc. Din medicina populară recomandă folosirea unor plante și animale, cum ar fi extractul de ferigă, ceaiurile și infuziile din scoarță de stejar, de mojdrean, de flori de tei, din fructe de coarne ori întrebuințarea lipitoarei în scopuri terapeutice.

În același timp este preocupat continuu în a-i instrui și educa pe cititori în spiritul cunoașterii materialiste a vieții, a naturii. Condeiul său explică cauzalitatea și interdependența legilor naturii (pp. 6—8, p. 14, 38, 93, 111, 139 etc. etc.), combate unele teorii antiștiințifice, cum ar fi cea asupra generației spontane (p. 33). Pline de tîlc și de învățăminte sînt și cuvintele sale cu rezonanță în domeniul educației sanitare (p. 11, 13), care se asociază, firesc, cu cele despre necesitatea păstrării condițiilor igienice ale locurilor și împrejurimilor locuite (p. 14).

Numeroase sfaturi practice, dintre cele mai diverse, sînt întîlnite de la cele cum pot fi recunoscute plantele și animalele în natură pînă la cele de factură gospodărească. Astfel, face recomandări cum se poate lupta împotriva stricăciunilor pe care limacșii le provoacă în grădinile de zarzavat — „Te aperi împotriva lor făcînd țarc cu praf de var în jurul straturilor sau aducînd în grădină cîteva broaște rîioase, dușmanii lor naturali... În acest chip poliția naturii este de folos" (p. 24) —, cum se pot deosebi diferitele specii de pești, atunci cînd se găsesc pe tejgheaua din magazine (p. 49, p. 50), cum se prepară linul — „ducîndu-și viața în mîl... capătă la urmă un miros neplăcut de nămol, ceea ce strică gustul cărnii sale... De aceea trebuie ținut, dacă e viu, cîteva zile în apă mereu împrospătată înainte de a fi gătit, ca să-i mai iasă mirosul de baltă bîhlită" (p.68—69) — ori cum să se transforme plantarea salcîmilor de către elevi în adevărate sărbători ale muncii (p. 297). Spunînd: „Dacă școala noastră ar fi îndrumată mai mult către necesitățile vieții decît spre formalismul sec al cunoștințelor teoretice" (p. 297), Simionescu militează, de fapt, pentru

un adevăr cu adînci implicaţii educativ-formative, care de abia astăzi se traduce în viaţă prin integrarea învăţămîntului cu cercetarea şi activitatea productivă.

Viaţa omului muncitor este asemănată de multe ori cu cea neobosită, tăcută, truditoare a animalelor sau a plantelor: „Şi între oameni sînt unii în categoria rîmei. La înfăţişare modeşti, aduc însă în tăcere, muncind de dimineaţă pînă-n seară, servicii mari obştei din care fac parte, numai prin lucrul lor tăcut, netrîmbiţat, prin aceasta mai de preţ" (p. 5). Pentru că atunci „cînd omul e nătîng, se ia cu îndărătnicie împotriva ei (a vrabiei — nota ed.), este aspru pedepsit. Omizile se înmulţesc, insectele vătămătoare trăiesc nesupărate, depunîndu-şi ouăle în tihnă; pomii roditori din grădină suferă, tînjind după prietenul lor cel mai credincios, alungat de stăpînul neştiutor" (p. 111). Pedeapsa naturii faţă de nechibzuinţa omului este deosebită. De aceea autorul avertizează: „Tăierea fără milă a arborilor şi neplantarea altora în loc e una din neprevederile prezentului, care se va răzbuna amarnic în viitor. De pe urma unor asemenea greşeli, mai de demult, ţinuturi întregi din partea muntoasă a Franţei au rămas depopulate, oamenii luîndu-şi lumea în cap de răul torentelor care le pustiiră pămîntul" (p. 295).

Prin întreaga sa operă ştiinţifică sau de popularizare, I. Simionescu a fost un mare apărător al naturii, al ocrotirii ei. Cu cîtă amărăciune constată: „Portul tinerilor brăduţi îi face să fie tăiaţi cu nemiluita pentru moda «pomului de Crăciun» din ce în ce mai întinsă şi la noi de la o bucată de vreme. Cîtă iroseală se aduce cu acesta, nimeni nu-şi dă seama. Pentru o petrecere de cîteva ore se taie un brăduţ" (p. 248). Asemenea fapte şi altele de aceeaşi gravitate sînt înfierate în carte, trebuind să dea de gîndit oricui care, mergînd prin pădure, rupe copacii sau crengile verzi, îşi scrijeleşte numele pe arbori, sperie animalele, le tulbură liniştea, distruge plantele ocrotite ori armonia atît de fragilă a naturii.

Realitatea zilelor noastre, cu marile înfăptuiri pe plan economic şi social, al ocrotirii mediului, reduc unele din paginile scrise de I. Simionescu doar ca documentar asupra unor situaţii de domeniul trecutului. Astfel, referindu-se la exploatarea iraţională, sălbatică a fondului forestier, I. Simionescu arăta că, de exemplu, „fagul ar putea fi folosit şi la dezvoltarea numeroaselor industrii rentabile. Din păcate, la noi se taie copaci numai pentru ars, fără să se facă o alegere a lemnului. Se pune în stive de-a valma, iar spre munte îi-e milă de iroseala lor, fiind lăsaţi să moară de bătrîneţe sau să putrezească cînd sînt doboriţi..." (p. 271). În altă parte se referă la prelucrarea primară a lemnului, în mici ateliere şi fabricuţe, luînd poziţie împotriva unor asemenea situaţii de înapoiere economică. Cum ar privi, oare, astăzi, ilustrul savant combinatele moderne de industrializare complexă a lemnului, dar masivele împăduriri realizate pe principii ştiinţifice şi,

totodată, de eficiență economică ale locurilor altădată atît de dezolante încît „jalea te pălește"(p. 246)? Acum „Programul național pentru conservarea fondului forestier în perioada 1976—2010", adoptat de Marea Adunare Națională în aprilie 1976, prevede un ansamblu de măsuri pe termen lung pentru apărarea, conservarea și dezvoltarea patrimoniului forestier, precum și valorificarea calitativ superioară a sa, asigurarea unei exploatări raționale a pădurilor, protecția mediului înconjurător și a faunei cinegetice și piscicole. Pentru apărarea și dezvoltarea fondului piscicol există o lege a pescuitului, ca dealtfel și una a vînatului, care reglementează practicarea acestor îndeletniciri străvechi pe principii științifice, de ocrotire a speciilor pe cale de dispariție, de perpetuare a lor, avîndu-se în vedere populareа și repopulareа bazinelor acvatice sau a fondurilor de vînătoare, introducerea de noi specii valoroase din punct de vedere economic, cinegetic sau pescăresc etc. S-au înființat numeroase crescătorii de pești din care puiții sînt deversați în apele curgătoare. În același timp s-a interzis, de pildă, pescuitul cu ostia (p. 39) ori prin îngrădirea (p. 45) sau devierea cursurilor de apă.

Ca urmare a demersurilor insistente ale unor inimoși oameni de cultură, rolul hotărîtor avîndu-l Emil Racoviță, la 7 iulie 1930 era adoptată „Legea pentru protecția monumentelor naturii", care în mai puțin de 15 ani de activitate au pus sub protecția legii un parc național, 36 rezervații naturale și au ocrotit ca monumente ale naturii 16 specii de animale, 13 specii de plante și 17 exemplare de arbori. Dar, de-abia în anii construcției socialismului ocrotirea naturii constituie un obiectiv important economic, social, educativ. Prin decretul din octombrie 1950, completat prin H.C.M. din aprilie 1954, au fost precizate, pentru prima dată, prin lege, locul și rolul monumentelor naturii ca „bunuri ale întregului popor libere de sarcini și servituți". „Legea privind protecția mediului înconjurător", din 20 iunie 1973, stipulează că „protecția mediului înconjurător constituie o problemă de interes național", așa cum își dorea și pentru care a luptat cu atîta ardoare, cu decenii în urmă, unul din marii oameni de cultură ai țării noastre — Ion Simionescu. În prezent în țara noastră numărul rezervațiilor este de peste 200 — fără rezervațiile și parcurile forestiere —, al peșterilor ocrotite de peste 20, al animalelor protejate de 32, al rezervațiilor fosilifere și geologice de peste 15, al mlaștinilor ocrotite de peste 12 etc. De exemplu speciile de animale ocrotite, pe cale de dispariție, aparțin mamiferelor (2 specii), peștilor (2), broaștelor țestoase (2), păsărilor (26). În țara noastră, documentele de partid și de stat au înscrise măsuri hotărîte pentru conservarea nealterată a mediului înconjurător, astfel încît să constituie o bogăție a generațiilor viitoare: „Partidul va promova o politică consecventă de împiedicare a poluării naturii, de aplicare strictă a prevederilor legii cu privire la conservarea nealterată a mediului înconjurător, asigurînd condiții de viață co-

respunzătoare poporului nostru atît în prezent cît şi în viitor"[1].

Pentru actualizarea unor situaţii care nu mai corespund modului cum apar în text, îngrijitorul de ediţie a alcătuit note, *pe care le-a înserat, ori de cîte ori a fost nevoie, în subsolul paginilor. Ele reflectă unele din schimbările spectaculoase intervenite în viaţa politică, economică şi socială a României ultimilor 35 de ani. Este exprimat astfel tabloul dinamic al evoluţiei unor industrii, al apariţiilor altora, al modernizării lor, al înfiinţării unor obiective economice, al unor preocupări ale cercetării ştiinţifice, al perspectivelor relevate în* Programul Partidului Comunist Român, *în documentele Congresului al XII-lea al P.C.R., în alte hotărîri de partid şi de stat. Sînt menţionate unele dispariţii sau apariţii în fauna şi flora României, ca şi modificarea arealului unor specii de pe continentul european. Un accent cu un rost educativ evident constă în faptul că s-a atenţionat prin note toate speciile de plante şi animale întîlnite în text şi care sînt ocrotite de lege, la unele dintre ele menţionîndu-se locurile unde pot fi întîlnite pe teritoriul României. Unele note conţin scurte informaţii biografice asupra personalităţilor întîlnite în text. Altele se referă la denumirile populare diverse sub care se mai cunosc unele dintre speciile de animale sau plante descrise în carte, la localizările sau actualizările numelor geografice, la explicarea unor cuvinte cu o mai restrînsă circulaţie sau care au ieşit din fondul actual de cuvinte.*

Îngrijitorul de ediţie a operat în text asupra denumirilor ştiinţifice de plante şi animale, transcriindu-le după Nomenclatoarele ştiinţifice în vigoare ale Academiei R.S.R. ori după alte publicaţii oficiale. De asemenea s-a corectat în text, acolo unde a fost cazul, denumirile geografice străine ori româneşti, conform Micului dicţionar enciclopedic *(Ed. a II-a revăzută şi adăugită, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978) ori după surse ale Academiei R.S.R. S-a ţinut seama în transcrierea actuală a textului de normele ortografice în vigoare, însă s-a păstrat grafia originală a cuvintelor din graiul popular moldovenesc, specific scrierii lui I. Simionescu, chiar dacă alternează cu echivalentele limbii literare moderne (samă-seamă, părete-perete, paseri-păsări, aice-aici, cetenă-cetină, sălbatec-sălbatic etc.). Orice renunţare la unele cuvinte, propoziţii sau fraze sînt menţionate prin puncte de suspensie aflate între paranteze.*

În încheiere, să amintim satisfacţia cu care I. Simionescu arată că prin scrierea broşurilor sale despre fauna României, fapt ce poate fi extins, cu siguranţă, şi asupra florei, „mi-am putut îndeplini o datorie faţă de natura ţării noastre, al cărei slujitor şi admirator necondiţionat am rămas"[1].

S.B.

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintarea României spre comunism,* Editura politică, Bucureşti, 1975, pp. 79—80.

[2] I. Simionescu, *Animale inferioare din ţară,* „Biblioteca de popularizarea ştiinţei", Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1933, p. 6.

ANIMALE INFERIOARE DIN ŢARĂ[1]

VIERMII

Poporul dă numele de viermi şi la unele larve de insecte. Pentru el viermele e un animal lunguieţ, subţiat spre capete, moale de nu-ţi vine să pui mîna pe el. Viermi face carnea cînd e pusă la căldură şi neacoperită. Vierme este rîma, dar şi larva de cărăbuş din pămînt ori cea de caradaşcă din scoarţa stejarului. În realitate aceste trei soiuri de viermi, în înţelesul dat de popor, sînt făpturi deosebite.

Viermilor din carne li se mai spune muşiţă; sînt pupele de muscă albastră.

Între rîmă, adevăratul vierme, şi larva de cărăbuş sînt asemănări, e drept, care, privite fără mare atenţie, pot duce la confuzia făcută de popor. Rîma, ca şi larva, are trupul lunguieţ, moale şi format din inele. Rîma însă se tîrăşte, pe cînd larva merge, căci are trei perechi de picioare scurte spre capătul trupului, unde se află capul, cu ochi, cu gură înarmată de cîngi.

Viermii sînt în adevăr, de obicei, animale cu trupul uneori ca un fir de aţă, împărţit în inele, ce se văd foarte bine la unii. Pielea e goală şi moale, dar are într-însa mulţi muşchi. Viermii n-au picioare; ei se mişcă datorită muşchilor din piele.

Sînt mulţi şi de multe soiuri. Nu lipsesc nicăieri pe faţa pămîntului, decît doar în ţinuturile cu arşiţă îndelungă, căci avînd pielea goală, nu pot suferi uscăciunea. Le trebuie cît de cît umezeală. De aceea trăiesc viermi în oceane şi mări, în lacuri ori rîuri, dar şi în pămînt. Trăiesc însă şi în alte fiinţe, animale ori plante, fie măcar o parte din viaţa lor. La noi, bunăoară, trăiesc viermi în Marea Neagră, în apropierea ţărmului. Lipitoarea îşi duce viaţa în apa lacurilor. Planaria se ţine pe sub pietrele rîurilor iuţi. Rîma îşi face locuinţa în pămînt; limbricul trăieşte în intestinul copilului, panglica şi la peşte, iar trichina şi în muşchiul omului.

Rar vierme care e folositor, lăsînd la o parte rîma, despre care va fi vorba mai încolo. Cel mult pescarii folosesc unii viermi drept nadă în vîrful undiţei. În schimb, însă, viermii care trăiesc în animalele domestice sau în oameni sînt foarte stricători; aduc pagube mari, prin moartea animalelor. Pier oile de gălbează cu miile pe an.

[1] I. Simionescu, *Animale inferioare din ţară*, „Biblioteca de popularizarea ştiinţei", Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1933.

Mor însă şi oamenii. Sînt adevărate epidemii de trichinoze cîteodată.

Nu-mi îngăduie locul de a spune mai multe asupra soiurilor de viermi care trăiesc la noi. Voi alege dintre ei pe cei mai cunoscuţi.

Viermi Inelaţi

Trupul acestor viermi este format din inele ce se văd şi în afară, după brăzdăturile din curmeziş ce le despart.

Cel mai cunoscut de toată lumea este **rîma**[1],vierme care duce ponosul neamurilor lui stricătoare, fiind nesocotit, deşi este unul din ajutoarele cele mai de preţ chiar pentru răspîndirea civilizaţiei omeneşti.

E, poate, cea mai bună pildă din natură de ce înseamnă modestie, împlinirea pe tăcute a datoriei, fără a aştepta răsplată ori recunoştinţă.

Dacă de ceilalţi viermi omul are groază şi nu i-ar atinge, Doamne fereşte, cu rîma e altfel. O ia, o pune-n palmă, căci e curată la piele şi trandafirie ca faţa unui copil.

De aceea o poate oricine observa mai cu atenţie, iar prin ea poate căpăta noţiuni mai apropiate despre organizarea unui vierme.

Se vede că rîma are corpul lungăreţ, format din inele înşirate unele lîngă altele, la fel aproape toate, afară de cîteva mai groase înspre capătul unde se află gura. N-are cap în înţelesul obişnuit, adică o parte deosebită din trup, unde s-au îngrămădit simţurile. Şi totuşi simte; se zvîrcoleşte şi caută să fugă.

Tăria ei e în muşchii pielii. O vezi cum se întinde de se face subţire şi lungă, apoi se strînge grămadă şi se îngroaşe. Are aşa de mare putere în muşchi, încît n-o poţi lesne scoate din casa ei, dacă se prinde cu capătul dindărăt al trupului de vreun bulgăraş de ţărînă.

N-are picioare, dar în piele se găsesc împlîntaţi nişte perişori aspri, în şiruri de-a lungul trupului, care ţin locul unor picioruşe mărunte.

Pielea îi este trandafirie, căci este bogată în vase de sînge, ca şi în terminaţii nervoase. Pielea este subţire; rîma poate respira prin ea. Dealtfel şi omul respiră prin piele. De aceea trebuie să o ţină curată.

Rîma n-are organe de simţuri, cum ar fi urechi, nas ori ochi, dar în schimb pipăitul îi este atît de dezvoltat, iar sensibilitatea pielii mărită, încît, ca şi orbii, simte lumina şi o ocoleşte.

Rîma mai are o particularitate. Tăiată cu sapa în două, nu piere. Fiecare jumătate îşi caută de drum, devenind, după scurtă

[1] **Rima** *(Lumbricus terrestris)*.

vreme, două ființe deosebite, ce-și continuă traiul.

Această particularitate, ca și culoarea pielii, este o armă de apărare împotriva pieirii neamului ei, căci rar animal care să aibă atîția dușmani ca rîma.

De cum începe primăvara și gospodarul sapă straturile în grădină, găinile, dar mai ales rațele, se țin în urma omului și nu lasă rîmă vie, de cum e scoasă din bîrlogul ei. Le îmbucă cu poftă, căci pare că s-au săturat și ele de grăunțele de peste iarnă.

Dacă ar fi numai gobăile[1] din curte! Cîrtița o urmărește pe sub pămînt oriunde o găsește. Își face provizie de carne proaspătă, căci cîrtița nu se satură cu una cu două. Nici noaptea nu poate răsufla în libertate biata rîmă! — ariciul e neadormit. O pîndește și o înghite.

Neamul rîmei biruiește nevoile prin înmulțire, ca mai toate ființele cu dușmani mulți.

Deși pîndită, nimicită de toată lumea, este unul dintre animalele care contribuie mai mult la înveșmîntarea pămîntului cu mantia verde a vegetației, iar omului îi este de mare ajutor, căci îi pregătește brazde pentru semănat.

Și între oameni sînt unii în categoria rîmei. La înfățișare modești, aduc însă în tăcere, muncind de dimineață pînă-n seară, servicii mari obștei din care fac parte, tocmai prin lucrul lor tăcut, netrîmbițat, prin aceasta mai de preț.

Acel care a arătat marele folos adus omenirii de către rîmă a fost Ch. Darwin[2], vestitul naturalist, care a revoluționat gîndirea omenească prin cartea lui «Originea speciilor».

Această minte superioară, care a produs sisteme filosofice, nu a socotit că-și micșorează însemnătatea activității sale intelectuale scoborîndu-se la amănunțita cercetare a vieții unei biete rîme. Ba poate a fost atras spre studiul acestui vierme, nesocotit de toată lumea, și printr-o afinitate de însușiri, tainice apropieri între copiii diferiți ai naturii, fie unul om de geniu și altul rîmă.

Darwin n-a fost o inteligență sclipitoare, dintr-acelea care să scînteieze prin istețimea vorbelor, cum ne place nouă și cum socotim, greșit, pe omul superior. El a fost un muncitor neobosit, un scormonitor de fapte migăloase, din observarea cărora, și mai ales dintr-o înceată, dar granitică judecată, a dedus legi care și-au găsit aplicarea universală. E tocmai contrastul tipului de om de seamă, de cum sîntem deprinși noi să-l prețuim.

Inteligența, cît de fulgerătoare, dă idei fără urmări, dacă nu este sprijinită, întărită și documentată de observare, de muncă ne-

---

[1] Gobaie (cobaie) — pasăre de curte.

[2] Charles Darwin (1809—1882) — biolog englez, fondatorul teoriei despre evoluția lumii vii, plante și animale, prin selecție naturală. A susținut originea animală a omului.

ogoiată, prin care se capătă trăinicia judecăţii.

Şi de aceea ziceam că,poate printr-o tainică afinitate, Darwin a fost atras spre studierea rîmei.

Lucrarea lui asupra acestui vierme este un clasic exemplu de cît poate săvîrşi răbdarea şi ce rezultate nebănuite poate aduce studierea chiar a unui neînsemnat vierme, în aparenţă.

Rîma îşi duce viaţa mai toată în pămînt, unde sapă tuburi, uneori adînci de 2 m. Cîtă muncă nu-i trebuie pentru ca, fără sapă ori gheare, să sfredelească destul de iute pămîntul! Sfredelul îl are la capătul trupului, unde pielea este ceva mai îngroşată, cum ar fi în dreptul bătăturilor de la palma unui muncitor.

Ce face însă cu ţărîna ce o sapă? Aici e minunea minunilor. O mănîncă. Dacă prinzi o rîmă şi te uiţi la ea în zare, vezi în mijlocul ei o dungă negrie de la un capăt la altul al trupului. Este maţul plin cu pămînt. Ea înghite pămîntul, dar nu se hrăneşte decît cu substanţele putrezite ce se află amestecate în ţărîna neagră. Pusă în nisip n-ar putea trăi, căci nisipul este numai cremene sfărîmată mărunt; nu e amestecat cu putreziciuni de frunze, cum e pămîntul din ogoare.

Dar tocmai prin acest obicei, rîma este folositoare omului. Înghiţind pămînt, nu mistuie decît o parte din ce se poate mistui din el; ce-i rămîne, trebuie dat afară din trup, ca să facă loc pentru altă hrană. Noaptea, sau şi ziua după o bură de ploaie, rîma iese la faţa pămîntului cu băgare de seamă, ca să-şi lase „murdăriile", adică ţărîna ce a trecut prin maţul ei. Sînt acei cîrnăciori de pămînt subţiri, împletiţi în grămăjoare, mici movilite de ţărînă fină, zărite în lungul cărărilor din grădină.

Există rîme, prin părţile calde ale Africii, ale căror grămăjoare de murdării sînt înalte aproape cît un sfert de metru. Înţelege oricine acum folosul ce-l aduc rîmele, răscolind pămîntul, aerisindu-l prin locuinţele lor, dar mai ales cărînd la faţă pămînt proaspăt, negru, gras, de la adînc.

Ce are a face, îţi va spune cetitorul; cît pămînt poate aduce din adînc o biată rîmă? Nu e tocmai aşa. Aici vine în joc una din acele mari însuşiri care nu strică nici chiar omului. E răbdarea şi mai ales munca îndelungată, continuă! Răbdarea, în toate, învinge multe piedici, iar munca de fiecare ceas poate da roade însemnate după o bucată lungă de vreme, chiar cînd ceea ce săvîrşeşti ţi se pare, pentru moment, de mic preţ. Picătura de apă care cade din streaşină mereu în acelaşi loc, cu vremea poate găuri şi piatra. Aceasta e doar învăţătura pe care omul o poate trage din cercetarea şi observarea naturii. Cauze mici au efecte mari, iar rîmele, dacă şi-ar face locuinţele lor în mare număr, sub o casă, cu vremea ar putea-o nărui, slăbind pămîntul la temelie. Căci vine şi numărul muncitorilor în joc. Cu răbdare poţi ajunge departe; cu muncă, chiar slabă, dar

metodic şi îndelung săvîrşită, iarăşi poţi ajunge departe. Dar cînd munca aceea puţină e făcută de mulţi deodată, rezultatul este şi mai repede atins. Aşa e şi cu rîmele. Una singură prea puţin pămînt ar presăra. Multe aduc ţărînă mai multă, putînd acoperi prundişul, hîrburile sau orice alte corpuri, care opresc să crească iarba. Darwin a calculat că rîmele aştern pe fiecare pogon de pămînt peste 10 000 kg de ţărînă curată. Unii au avut răbdarea să numere cam cîte rîme ar fi pe un hectar de pămînt. Au găsit o armată întreagă: peste 130 000. Socotind cîtă ţărînă poate aduce fiecare rîmă, într-o vară, s-a găsit că pot să aştearnă astfel, prin numărul lor mare, pe fiecare an, pe faţa unui hectar, un strat de ţărînă bună, rodnică, gros de 2,5 cm.

Prin migăloasa lor trudă de fiecare zi, ajung să transforme un teren neproductiv în unul acoperit măcar de iarbă, iar prin canalele ce sapă în pămînt, aerisindu-l, înlesnesc pătrunderea rădăcinilor chiar pentru copaci. Dar lucrul e mai complicat. Rîma se hrăneşte şi cu frunze uscate, pe care le trage în locuinţa sa spre a le rupe bucăţică cu bucăţică. În acest chip îngraşă pămîntul în adînc, firimiturile de frunze putrezind în fundul tuburilor săpate. Un naturalist german a făcut următoarea experienţă: într-un vas de sticlă plin cu nisip a pus să trăiască două rîme mari. Le-a hrănit cu frunze veştede. După şase săptămîni numai, nisipul a fost schimbat la faţă în pămînt negru pe o grosime de un centimetru. Pe de altă parte, chiar pămîntul înghiţit suferă, cît stă în maţele rîmei, o prefaceré prin sucurile ce-l udă, devenind mai bogat în azotaţi şi fosfaţi atît de preţuiţi la îngrăşarea pămîntului.

Şi iată cum biata rîmă ajunge fabricantă de pămînt vegetal fără de care nici poetul nici filozoful nu ar putea exista.

Rîma şi rudele ei apropiate, cu obiceiuri la fel, sînt răspîndite pe toată faţa Pămîntului, mai numeroase înspre ecuator, mai rare către poli. Ele contribuie, deci, pretutindeni la transformarea terenurilor sterpe în pămînt bun pentru vegetaţie. Dintr-un ţinut prea nisipos, rîmele fac pămînt gras ca să se prindă la început măcar cîteva firicele de iarbă. Pe urmă roata vieţii desăvîrşeşte opera. Minunea se poate vedea mai ales pe vîrfurile stîncoase de munţi, unde vîntul şi apa iau locul rîmei. E de-ajuns o mînă de ţărînă adunată în crăpătura unei stînci, pentru ca muşchii să facă cultuc de verdeaţă, fixînd ţărîna. Pe urmă tot vîntul aduce sămînţa unei floricele care îşi spînzură corola-i delicată deasupra prăpastiei fără fund. Pămîntul bun sporeşte îndeajuns ca să poată prinde rădăcini sămînţa unui brad. Şi aşa vă explicaţi minunea din Cheile Bicazului: pe peretele de piatră ca tăiat cu paloşul se înalţă un brad mîndru ce pare înfipt în stîncă.

Cartea lui Darwin asupra rîmei[1] este o operă de bătrîneţe: a

[1] Cartea se intitulează „Cu privire la formarea solului de arătură prin activitatea viermilor".

apărut în 1881; Darwin moare în 1882. Ideea însă l-a preocupat încă din 1838, deci cu 43 de ani înainte, în care vreme, printre alte lucrări, a adunat toate datele, cum îi era obiceiul, pentru ca deducerile să nu mai poată fi zdruncinate. Cartea a făcut senzație. În trei ani de la apariție s-au vîndut 8 500 de exemplare, vînzare relativ mai însemnată decît a «Originei speciilor». Pricina? Nu este atît autorul, cît subiectul, după cum spune un critic al vremii: „Cei mai mulți oameni țin rima drept un biet vierme orb, surd, lipsit de simțuri și neplăcut la pipăit. Darwin a încercat să o reabiliteze înaintea noastră și iată rima înaintînd deodată ca un personaj inteligent și binefăcător, care săvîrșește vaste schimbări geologice, devine binefăcător prieten al omului și un aliat al Societății pentru păstrarea monumentelor istorice".

Neamurile rimei sînt răspîndite pe toată fața Pămîntului; unele de prin țările ecuatoriale sînt lungi ca niște șerpi.

Rima face parte dintr-o grupă de viermi foarte răspîndiți mai ales în mări. Unii sînt liberi; alții își sapă cotloane în pămînt sau chiar își fabrică o căsuță ca un tub, în care își duc viața la adăpost.

Se deosebesc de rimă prin aceea că au mănunchiuri de spini în piele, iar în lungul corpului prezintă fel de fel de prelungiri, care servesc fie ca organe de respirație, fie ca organe de pipăit. Mulți din acești viermi sînt minunat colorați, formînd o podoabă mai ales în mările cu flux și reflux.

În Marea Neagră se întîlnesc mai puțini viermi, în special în locurile din apropierea țărmului, unde pe fundul mării se văd tufe de iarbă deasă.

Prin asemenea locuri se găsesc mulți viermi liberi din neamul *Nereis* inelați, unii lungi și de 1 dm. Sînt hrăpăreți, vioi. Au pe laturile corpului cîte un șir de prelungiri ce par picioare, iar la cap o trompă cu fălci ca de cărăbuș. Foiesc prin iarba mării, cît nu stau liniștiți în cotloanele ce le sapă-n mîl. Viermii aparținînd genului *Nereis* sînt liberi.

Alături de ei trăiesc alții, adăpostiți în tuburi. Așa sînt cei din genul *Lagis, Serpula, Terebella.* Din neamul celor dintîi se întîlnesc în mai mare număr în lacurile de lîngă țărm cu apă mai îndulcită. Tubul în care trăiesc, lung și de 10 cm, are forma unei țigarete și e compus din fire de nisip cimentate, printr-un suc secretat de vierme, prin care lipește și frînturi de scoici sau scoicușoare mărunte. Cum stau ei numai în tub, prelungirile laterale de pe corp se îngrămădesc spre capătul tubului, ca niște tufe fel de fel colorate. În aceasta constă farmecul acestor viermi *tubicoli.* Este neînchipuit de interesant cum își lungesc tubul lor de locuință fie din fire de mîl, fie din fire de nisip. Iată descrierea dată de un observator asupra chipului cum lucrează unul din acești viermi:

„E uimitor să vezi că atenția unei artiste atît de minuscule este

îndreptată în direcţii diferite. O parte din tentacule caută materialul, altele îl aleg şi îl adună, altele îl cară spre tub trecîndu-l din mînă-n mînă. Şi în vremea aceasta animalul este ocupat să lipească fir de fir cu sucul ce-l fabrică în gură şi care, întărindu-se, e ca cimentul ce leagă între ele pietrele dintr-un zid."

Cîteodată sînt atît de numeroase tuburile acestor viermi, încît acoperă scoicile de midii. În vremurile trecute asemenea viermi au clădit în apele ce acopereau România praguri înalte, ce formează azi dealurile stîncoase din nordul Moldovei de la Ştefăneşti pe Prut...

Mai cunoscută de popor este **lipitoarea**[1]; şi azi se mai vede la unii bărbieri din provincie borcanul plin cu apă în care se mişcă-n voie lipitorile. Se întrebuinţează la „luatul sîngelui". (...)

Cum suge sîngele?

De îndată ce a dat de piele se prinde bine prin ventuza de la cap. Cum s-a prins, începe a tăia pielea, cu trei fălci zimţuite pe margini, adevărate ferăstraie mici. Sîngele ţîşneşte prin rană. Lipitoarea îl suge, de pare că nu se mai satură. Se umflă, de ajunge de 3 ori mai mare de cum era. E cu putinţă să încapă în ea atîta sînge? Stomacul, cît trupul de lung, nu numai că se poate întinde, dar are vreo 10 perechi de buzunare. După ce le-a umplut bine, se lasă singură de pe pielea omului sau a oricărui animal cu sînge cald, de care s-a prins.

Cînd e folosită ca ventuză la omul bolnav, ca să nu sugă prea mult sînge, e luată fără voia ei, înainte de a se fi umplut prea mult. A o smulge e periculos, căci se măreşte rana făcută pentru supt. Mijlocul simplu de a scăpa de ea e să o presari cu sare. Lipitoarea are pielea atît de subţire şi sensibilă, încît sarea dizolvîndu-se în umezeala de pe piele, străbate la capetele nervilor; o ustură atît de rău, că uită şi de hrană şi se zvîrcoleşte spre a ajunge mai repede în apă. Astfel se dezlipeşte de piele.

Lipitoarea e silită să sugă mult sînge, căci nu întîlneşte des animale cu sînge cald. Se întîmplă să stea flămîndă şi un an. Cînd a dat peste mîncare, mănîncă de se umflă, spre a-i ajunge mai multă vreme.

Lipitori sînt pe toată faţa pămîntului. Prin unele locuri, în Himalaya, prin Ceylon[2], în insulele Sundelor[3], sînt lipitori mărunte, adevărată calamitate pentru călători, mai ales pentru băştinaşii care fac drumul desculţi.

Pare că au un miros foarte fin; simt omul şi animalele, cum e

---

[1] **Lipitoarea** *(Hirudo medicinalis).*

[2] Azi Sri Lanka.

[3] Arhipelagul Sondelor.

măgarul, de la depărtare. Ca și cînd s-ar înțelege, se adună de foiesc cu miile prin iarbă, pe frunzele arborilor. Nici nu știi cînd se urcă pe trup, caută pielea goală și subțire și numai cînd a dat de sînge o simți. Se umflă și se lasă iarăși la pămînt, spre a face loc alteia, înfometată. E una din pacostele de temut chiar pentru călătorii europeni, bine încălțați.

Un grup interesant de viermi sînt **planariile,** mici făpturi care se găsesc pretutindeni, din ținuturile polare pînă la ecuator, unde trăiesc și prin frunzele din vîrful arborilor înalți, numai dacă găsesc puțină umiditate.

La noi se întîlnesc prin rîurile de munte, dar și prin iazuri, ținîndu-se sub frunzele de nufăr.

Sînt făpturi curioase. Curioase cum se mișcă. Sînt o adevărată turbină vie uneori, căci au corpul acoperit cu șiruri de cili, a căror mișcare face ca animalul să înainteze. Mai au o particularitate: tăiate-n lung, în curmeziș, fiecare bucată, cu vremea, dă un nou animal. Asemenea făpturi mărunte, uneori de cîțiva milimetri, sînt niște hrăpărețe fără pereche. Cu o iuțeală și cu o precizie omenească, torpilează animalele mai mari decît ele, scoțînd cu putere prin gură o trompă cu care rănește prada, căreia îi suge sîngele.

În adevăr, multe minunății îți mai este dat să vezi în lumea largă.

Pe lîngă soiurile de viermi arătați, mai sînt mulți stricători prin felul lor de viață.

Cunoscut de toată lumea este **limbricul**[1]. Aproape nu e om care să fi scăpat în copilăria lui de limbrici, viermi lungi, rotunzi, ascuțiți la ambele capete. Stau în intestinul subțire și pot fi lesne dați afară prin anumite mijloace medicale. S-au găsit uneori însă și peste 1 000 de limbrici la un om. În asest caz pot aduce multe încurcături în funcțiunea intestinului și chiar moartea. Sînt de o putere de înmulțire care întrece și pe a mușchilor. O singură femeie de limbrici, în cursul unui an, poate lepăda pînă la 50 de milioane de ouă, iar acestea sînt atît de rezistente, încît dau pui și după ce au stat o bucată de vreme în spirt curat.

Tot subțiri și ascuțite la capete, dar mai mici, sînt **trichinele**[2], viermi periculoși. Sînt mărunți, de-abia se pot vedea cu ochii (femeiușca 3—4 mm; bărbatul 1,5 mm) și nu trăiesc liberi decît scurtă vreme chiar în intestinul subțire al omului. Aici se înmulțesc. Femeiușca dă peste 1 500 de pui de tot mici (0,1 mm), care se bagă în mucoasa intestinului, trec în vasele limfatice, apoi în sînge, de care sînt duși în mușchi. Aici se opresc și se vîră în fibra musculară, unde se hrănesc, cresc, se încolăcesc și trăiesc înveliți într-o

[1] **Limbricul** *(Ascaris lumbricoides).*

[2] **Trichina** *(Trichinella spiralis).*

capsulă fibroasă. Pot să fie atît de mulți încît aduc împiedicarea funcționării mușchilor, deci moartea bolnavului (trichinoza).

De unde i-a căpătat omul? Cum trăiesc trichinele în mușchii omului, trăiesc și în ai porcului, ai iepurelui (numai în carnea păsărilor nu s-au găsit). Omul mîncînd carne de porc nefiartă sau nefriptă bine, înghite și trichinele. Sucul intestinal topește capsula în care sînt închise; devin libere, dau pui, care se vîră în sîngele omului. Cînd nu se cunoșteau trichinele, se întîmplau adevărate epidemii, fără să li se poată afla cauza. Astăzi pericolul este stăvilit prin cercetarea cărnii de porc înainte de a fi dată în consumație.

Sînt o sumedenie de viermi asemănători cu trichina. Toți sînt mărunți și periculoși; atacă pînă și plantele. Sînt viermi care distrug boabele de grîu, alții se ascund în rădăcinile de sfeclă, aducînd pagube.

Pe lîngă viermi rotunzi sînt și *viermi lați*. Și dintre ei sînt numeroși paraziți.

Parazitism înseamnă a trăi pe seama altuia și a nu avea altă grijă decît înmulțirea neamului. Paraziții sînt ființe uneori atît de schimbate ca înfățișare, de nici nu le mai cunoști, cînd le compari cu semenii lor rămași în libertate. Avînd mîncare de-a gata, n-au nevoie nici de simțuri agere, nici de mușchi ca să se miște. De multe ori trupul întreg se reduce la un sac cu numeroase ouă.

Cel mai cunoscut vierme lat este **panglica** sau **cordeaua,** numit și **tenia**[1]. Trăiește în intestinul omului; are formă de panglică, uneori și de 9 m de lungă.

Stă ca un ghem în intestinul subțire; sucurile pregătite pentru a fi mistuite de trupul omenesc trec parte și în trupul panglicii, hrănind-o. Ea mănîncă, deci, din mîncarea omului. Intestinul are mișcări; se frămîntă; panglica ar putea fi dată afară. Nu se întîmplă decît în parte, căci capătul subțire al animalului este minunat înzestrat cu cîrligașe, cu ventuze, prin ajutorul cărora se prinde de încrețiturile intestinului.

Trupul panglicii însă nu e dintr-o bucată, ci format din inele lipite cap la cap. Pot să ajungă pînă la 700—800. În ele se găsesc ouăle. Cînd acestea au ajuns mature, inelele se dezlipesc și sînt date afară odată cu necurățeniile omului. Cum e mai mult obiceiul la noi, la țară, omul se pune unde se întîmplă. Latrine sistematice nu se prea știe ce sînt. Porcii nu sînt niște animale care să aleagă hrana. Și astfel din necurățeniile omului, ouăle de panglică sînt înghițite de porc, în stomacul căruia din ouă ies puii. Mici și cu 2 cîrligașe la un capăt, trec în sînge și se opresc undeva, de predilecție în ficat, plămîni, dar și în mușchi. Acolo se transformă, capătă înfățișarea unei băsicuțe albicioase, în care stă ascuns capul viitoarei

[1] **Tenia** *(Taenia).*

panglici. Dacă omul mănîncă jambon crud, friptură în sînge din carnea porcului cu panglici, ajunsă în stomacul omului, pieliţa ce învăluie puiul se distruge, iar acesta trece în intestinul subţire, se prinde de încreţiturile mucoasei, se hrăneşte, creşte, inel de inel; din fiecare inel s-au putut număra şi 50 000 de ouşoare; inelele pot să ajungă, după cum s-a spus, şi pînă la 800. Un vierme poate lepăda deci 40 000 000 de ouă. Noroc că ouăle azvîrlite cu necurăţeniile omului sînt spălate de ploi, arse de soare; putrezesc mult pînă ce unul din ele trece în trupul unui porc. Altfel s-ar îmbolnăvi toţi oamenii de panglică.

Panglica nu e un oaspete tocmai plăcut. Sînt medicamente prin care poate fi dată afară. După un post de 24 de ore, iei un extract de ferigă. Se vede că nu e pe placul animalului. Se zvîrcoleşte, provoacă zvîrcoliri şi din partea intestinului. În cele din urmă viermele e dat afară. Trebuie însă multă băgare de seamă. Nu scapi de tenie decît dacă a fost dat afară şi capul cît o gămălie. Altfel din el repede se regenerează viermele la loc.

Sînt numeroase soiuri de panglici care trăiesc în intestinul omului, luîndu-le de la diferite animale.

Cel mai lung (9 m) şi mai mare este *Botriocephalus latus,* cu inelele mai lăţite şi cu capul lunguieţ, subţire şi cu ventuze ca nişte chiotori. Se ia din carnea de ştiucă. (...)

Tot vierme lat, dar scurt, ca un sîmbure de bostan (dovleac) este viermele ce dă **gălbeaza oilor.** Se deosebeşte de panglică nu numai ca înfăţişare. Nu e format din inele care se rup, ci dintr-o singură bucată, cu 2 ventuze; cu ajutorul lor se prinde. Încolo trupul e plin numai cu ouă. Trăieşte în ficatul oii. Interesantă e pribegia puilor care se schimbă ca înfăţişare de nici n-ai bănui că sînt pui de gălbează.

Ouăle date afară cu baliga, dacă stau la soare, se usucă şi pier. Dacă însă cad în iarba umedă, sau ploaia le tîrăşte într-un iaz, din ou iese puiul. Are gură şi intestin şi e acoperit cu un puf de cili, de-l fac să se mişte-n apă pînă ce dă de un melc, obişnuit în apele dulci. Se prinde de el, îşi leapădă cilii, se schimbă într-o larvă, de forma unui mormoloc. În interiorul acestuia se formează alte fiinţe mărunte, care ies şi se mişcă o vreme în apă. După aceea se prinde de un fir de iarbă de la marginea iazului, se strînge ghem, se înveleşte într-o coajă mai rezistentă şi aşteaptă. Dacă iarba e ruptă de vreo oaie, larva se dezmorţeşte în stomacul gazdei, trece în sînge şi de acolo în ficat.

Cînd sînt mai multe într-o oaie, aceasta slăbeşte pe picioare, pe zi ce merge, pierde pofta de mîncare, nu mai rumegă şi la urmă piere. Au fost ani cînd au pierit sute şi mii de oi. Capătă gălbează mai ales oile care pasc pe lîngă iazuri, pe văi umede şi mocirloase. În anii ploioşi se îmbolnăvesc mai multe oi decît în anii secetoşi.

Iarăşi sînt fel de fel de viermi din neamul gălbezei. Unii trăiesc ca paraziţi şi în om.

Printre viermi se pun şi nişte fiinţe mărunte, nici de 1 mm de lungi, ce se găsesc în apele stătătoare de la noi şi fac bucuria copiilor care obişnuiesc să se uite cu microscopul la o picătură de apă luată din iaz. Printre alte mici fiinţe, se zăresc cîteva, cu trupul umflat şi cu o coadă subţire. La capătul de dinainte al trupului se văd nişte cili vibratili în jurul marginii. Mereu sînt în mişcare, parcă ar fi o morişcă mică. De aceea numele ce li s-a dat: **rotifere**.

Foarte adesea, de o parte şi alta a cozii, poartă doi saci plini cu ouă. Rotiferele se înmulţesc din cale-afară. Ele produc ouă care n-au nevoie să fie fecundate spre a da pui.

Cînd seacă ochiul de apă în care trăiesc, rotiferul, ca şi mai toate animalele mărunte, nu piere. Se strînge fiecare ghem, se învăluie într-o pieliţă rezistentă şi aşteaptă vremea bună, adică ploaia. Vîntul poate să-l ia, ca praf, şi să-l ducă cine ştie unde. Nu-i pasă. Cînd plouă, învie. Dă ouă ce n-au nevoie să fie fecundate şi-şi înmulţeşte neamul chiar prin picătura de apă ce se adună la subsuoara frunzuliţelor de muşchi.

Viaţa e rezistentă la toate fiinţele.

MOLUŞTE

Moluşte însamnă animale moi. A avea trupul moale nu e prea favorabil pentru siguranţa vieţii. La fiecare clipă animalul fără apărare e în pericol de a fi lesne înghiţit.

De aceea unele animale cu pielea moale duc o viaţă ascunsă, se înmulţesc din cale-afară; căci dacă pier cu nemiluita, mai rămîn şi de sămînţă.

Alte animale au trupul moale, învălit cu o manta, care fabrică o îmbrăcăminte minerală. Animalul îşi clădeşte astfel o casă de piatră, în care se trage cînd e în pericol şi fiecare o poartă cu el. Aşa e la **moluşte**.

Cele mai multe trăiesc în apă ori în locurile umede. Puţine se întîlnesc în apele dulci; cele mai numeroase sînt în mări.

Moluştele sînt de mai multe soiuri:

a) **Lamelibranhiatele** sau **bivalvele** au trupul lăţit, cuprins într-o scoică formată din 2 valve. Trăiesc numai în iazuri, rîuri sau mări.

b) **Melcii** îşi poartă casa-n spate. Pot trăi şi pe uscat, dar mai mult la umbră şi umezeală.

c) Numai marine sînt **cefalopodele**, neamul caracatiței. Printre ele se găsesc uriașe forme, lungi și de 17 m. Nu numai omul cade înăduşit în strînsoarea brațelor acestor namile, dar chiar luntrea poate fi răsturnată. Pe la noi nu trăiesc asemenea animale.

Lamelibranhiatele

Cea mai cunoscută dintre lamelibranhiate este **scoica de iazuri**[1]; copiii, la scăldat, trebuie să fie atenți, căci nu rar se taie la picioare de capătul tăios al scoicilor.

Au corpul învălit în două coveţele de piatră, de culoare cenușie la față, sidefate pe dinăuntru. Animalul nu poate înota. Se mișcă încet la fața mîlului prin ajutorul unui picior cărnos, triunghiular, pe care-l scoate dintre valve, cum scoate copilul vîrful limbii dintre buze, cînd scrie. Mai adesea scoica stă înfiptă în mîl, lăsînd afară numai capătul dindărăt, deschis, ca să poată intra ceva apă cu de-ale mîncării.

De îndată ce simte cel mai mic pericol, își închide scoica prin mijlocirea a doi mușchi lăuntrici, unul la un capăt, celălalt la alt capăt. Cînd mor, iar mușchii nu mai funcționează, valvele rămîn căscate.

Scoica de iazuri se mănîncă; fiartă bine, carnea este dulce, dar se mistuie anevoie.

Mai groase, mai sidefoase sînt valvele **scoicii de rîuri**[2]; se deosebește de cealaltă și prin sideful mai lucios, mai gros al valvelor. Prin ținuturile mai reci din Europa trăiește o scoică de rîuri, din care se capătă niște perle sidefate, după cum sideful scoicilor se folosește la fabricarea bumbilor de sidef, a plăselelor de cuțitașe etc.

Dacă lamelibranhiate sînt puține în apele noastre dulci, ele sînt mai numeroase și felurite în Marea Neagră, ca și în lacurile ce întovărășesc țărmul dobrogean, lacuri care sînt rămășițe din vechea întindere a mării.

Valurile mării azvîrle la țărm nenumărate scoicușoare. Cele mai numeroase aparțin la *Cardium*, recunoscut după coastele solzoase ce pornesc radiind din vîrful scoicii. E un animal relativ vioi. Are un picior cărnos și cam cilindric, pe care-l întrebuințează ca o coardă spre a sări la distanță mare cînd e în pericol.

Numeroase sînt și **midiile**[3], cu scoica lor brună, triunghiulară. Se găsesc ținîndu-se unele de altele, căci ele se fixează prin ajutorul unei măturițe cleioase pe care o au lîngă picior. Sînt bune de mîn-

[1] Scoica de iaz *(Anodonta cydnea)*.
[2] Scoica de riu *(Unio)*.
[3] Midia *(Mytilus gallo-provincialis)*.

cat; în lipsă de stridii sînt plăcute la gust şi midiile.

Stridii[1] se găsesc şi pe la noi, dar mai puţin decît pe aiurea şi ceva mai departe de ţărm. (...) Cu oarecare osteneală s-ar putea încerca şi la noi creşcătoria de stridii, care, aiurea, aduce un venit însemnat. Stridiile în stare adultă sînt animale fixate prin una din valve. Se fixează de pietre ori una de alta. În locurile unde se cresc, se pun pari, crengi, de care se prind stridiile, luîndu-le cînd trebuie, cum ai culege fructe din copac.

Interesante sînt lamelibranhiatele care-şi fac adăpost în pietre, în lemn.

.....

Nici lemnul nu este cruţat. Ba unele lamelibranhiate *(Teredo)* erau pe vremuri spaima marinarilor; găurind lemnul vaselor, le făceau să ia apă şi să se cufunde. Cazinoul de la Carmen Sylva[2] stă aplecat pe o coastă, căci stîlpii de stejar pe care a fost ridicat, sub apă, sînt numai găuri, datorită tot lamelibranhiatelor din neamul *Teredo*.

Multe alte lamelibranhiate trăiesc în Marea Neagră; nu e locul a le arăta pe toate[3].

Mari lamelibranhiate asemănătoare cu *Cardium* trăiesc însă în lacurile din lungul ţărmului basarabean.

Se trage vreun folos de la lamelibranhiate? La noi nu; prea avem belşug în toate, pentru ca să ne mai uităm şi la scoici[4].

Scoica de iazuri se mănîncă, unde se află în mai mare cantitate. E greu să scoţi corpul moale şi cărnos din închisoarea scoicilor, ţinute atît de lipite de către cei doi muşchi încît nici cuţitul subţire nu poate pătrunde printre ele. Se opăresc; animalul murind, muşchii nu mai pot funcţiona şi aşa se scoate carnea dintre valve, se spală, se mai fierbe şi apoi se toacă mărunţel, punînd şi puţină verdeaţă. Se mănîncă şi rece.

La noi încă nu s-au încercat creşcătorii de stridii, deşi cunoscătorii spun că ar fi cu putinţă... În schimb se mănîncă multe midii. Nu există creşcătorii anume, ca pe aiurea. Midiile se pescuiesc de-a dreptul de pe fundurile unde stau grămadă fixate unele de altele.

Se strîng pe aiurea pînă şi cochiliile de pe ţărm, nu numai spre a face din ele diferite obiecte (cutii etc.) de vînzare; pisate, se dau la

---

[1] **Stridia** *(Ostrea edulis)*.

[2] Azi Eforie-Sud.

[3] Vezi Băcescu şi Cărăuşu, *Fauna Mării Negre*. Cunoştinţe folositoare. Cartea Românească, Bucureşti (n.a.).

[4] În ţara noastră, la Institutul român de cercetări marine de la Constanţa, primele încercări de cultivare şi aclimatizare a unor organisme (nevertebrate) marine, care să fie valorificate în economia naţională, au început în 1973. Printre alte nevertebrate, încercări de maricultură s-au făcut cu midia *Mya arenaria*, o scoică autoclimatizată de puţini ani în apele Mării Negre.

găini pentru ouă sau se împrăştie pe ogoare, îngrăşînd pămîntul.
Aiurea nu se lasă nimic nefolosit. Nevoia te învaţă mai multe decît belşugul.

MELCII

Melcul îşi duce casa-n spinare. Prin aceasta se deosebeşte de celelalte moluşte. Gasteropodele (neamul melcului) au o cochilie ca un con lung, sucit în spirală, în interiorul căruia sînt măruntaiele; în scoică se ascunde şi animalul întreg, cînd îl silesc împrejurările. Închide gura scoicii cu un capac şi stă retras aşa, cît ţine vremea neprielnică.

Melci numeroşi, fel de fel, sînt mai ales în apele mărilor şi ale oceanelor. Sînt unii cît o trîmbiţă de mari. Scoicile lor sînt fel de fel colorate, fel de fel alcătuite. Nu rar ajung şi prin casele noastre drept podoabă, cum e cîte un *Murex*, cu exteriorul numai spini, pe cînd pe dinăuntru străluceşte ca sideful. Mai cunoscut este **ghiocul**, folosit de ţigănci la ghicit. În Marea Neagră trăiesc forme numeroase, dar mărunte.

În schimb e cunoscut **melcul de vii**, ale cărui scoici se găsesc pretutindeni. Acest animal respiră prin plămîni, dar tot îi place umezeala mai multă. Cînd merge, încet ca orice melc, scoate din ascunzişul scoicii un cap cu 4 corniţe, apoi piciorul musculos cu ajutorul căruia alunecă pe o punte ce o aşterne singur în cale. Talpa piciorului cuprinde multe ghinduri care secretă nişte bale; în contact cu aerul, se întăresc ca o pînză subţire, lucie, după care adesea dai de urma animalului în ascunzişul lui din iarbă. În acest chip melcul poate să treacă şi peste ascuţişul unui brici, fără să-şi facă nici o tăietură.

Melcul este lacom. Hăcuieşte frunzele cu ajutorul unor dinţi mărunţi, pe cerul gurii şi pe buza de jos, adunaţi la un loc ca pe o răzătoare. Dacă pui melci în hîrtie, peste noapte auzi în liniştea odăii cum o rod parcă ar fi nişte şoareci.

Către toamnă îşi caută un culcuş; se înfundă ceva în pămînt prin locurile cu muşchi, se trage în casa lui şi o închide cu un capac. Stă aşa ascuns, fără să mişte; respiră încet, inima-i bate rar pînă ce vin iarăşi zilele de primăvară.

E în mare cinste, la francezi mai ales; e căutat ca o mîncare gustoasă. Şi la noi se aduc, dar obiceiul e restrîns numai la cei care imită străinătatea pînă şi în această direcţie.

Era o vreme cînd se cultivau, anume, în grădini îngrădite cu sîrmă deasă, se hrăneau cu salată, cu legume anume cultivate pentru ei şi făcea osteneala, căci pe fiecare an se consumau în cantităţi mari. Numai dintr-un sat din sudul Germaniei s-au trimis într-un an (1908) 4 milioane de melci, la Paris.

Obiceiul e vechi. Pliniu[1] povesteşte că pe vremea lui, Fluvius Lippinus se ocupa cu creşterea melcilor şi îngrăşarea lor, dîndu-le o hrană anumită făcută din făină de grîu muiată-n vin.

Melcul de vii e mare, cu scoica cenuşie. Neamurile lui *(Helix)* sînt din cale-afară de numeroase. Scoicile lor mai mici, cu brîie ruginii, portocalii, se găsesc pretutindeni, prin grădini, prin fineţe ş.a.

Adeseori pe marginea drumurilor din pădurile dese te opreşte-n loc un **melc** gol peste tot şi negru ca păcura de bate la ochi cine ştie de unde. Se tîrăşte pe puntea lucie ce o aşterne şi se mişcă domol, parcă nici nu-i pasă de duşmani. Nici n-are cum să se teamă, măcar că e în calea tuturor. Dacă un cîine, care-l vede pentru întîia oară, socotind că e o bucăţică bună de gustat, îi vine pofta să-l ia în gură, îl leapădă repede, cu strîmbături ce arată dezgustul. Va povesti tuturor cîinilor să nu pună cît vor trăi gura pe acest melc gol.

De aceea se preumblă nesupărat; dă din el un miros ca de ploşniţă de cîmp, iar carnea are un gust acru şi înţepător.

În schimb duşmanul lui cel mai rău e soarele. Se fereşte de arşiţă, fugind în umbra frunzarului des. Soarele îl usucă şi-l omoară. Tocmai din cauza îndrăznelii lui de a se arăta ziua mare pe marginea drumurilor bătute, sau din cauza culorii lui, în vremurile vechi era un animal căutat de vrăjitorii şi doftorii satelor. Tocat mărunt, ca şi carnea crudă de vacă, se dădea împotriva ofticii; pus pe o umflătură, se credea că o lecuieşte; negii cad dacă se ung cu substanţa mucilaginoasă, iute, ce acoperă trupul.

Azi e lăsat în pace şi de oameni.

Un neam al lui *(Limax)* e însă pacostea grădinarilor. E tot lunguieţ, gol peste tot, afară de o scoică subţire ca o boneţă lunguiaţă ce o are pe spinare. **Limacsii** atacă mai ales frunzele de salată, făcînd mari stricăciuni în grădinile de zarzavat. Se cunoaşte urma lor după găurile rotunde tăiate-n frunze, spre deosebire de urmele omizilor, care mănîncă frunza din dungă. Ziua nu se văd; stau la umbră, sub frunze, sub pietre. De cum înserează însă, încet-încet apucă spre grădinile cu zarzavat. Se înmulţesc din cale-afară, aşa încît pot ajunge periculoşi pentru munca omului. Te aperi împotriva lor făcînd ţarc cu praf de var în jurul straturilor sau aducînd în grădină cîteva broaşte rîioase, duşmanii lor naturali. Îi mănîncă cu nemiluita. În acest chip tot poliţia naturii este de folos.

[1] Pliniu cel Bătrîn (24—79 e.n.) — filozof, istoric şi literat roman, a cărui operă principală este „Istoria naturală".

Pe uscat mai trăiesc şi alţi melci mai mărunţi, cu forme variate. (...)

Mai numeroase forme se găsesc în iazuri, lacuri, unde e apa limpede şi se află buruieni de baltă. Cea mai lesne de recunoscut este *Planorbis,* după scoica învîrtită ca un colac, nu în formă de con, ca la ceilalţi melci. E podoaba căutată pentru acvarii. Se urcă încet pe trunchiurile plantelor de apă, căci respiră prin plămîni; trebuie să vină la faţa apei ca să ia oxigen din aer.

Tovarăşul lui în iazuri este *Limnaea,* cu scoica mare, sucită în spirală, lată la gură, îngustată la vîrf, dar atît de subţire încît e transparentă. Face şi *Limnaea* plăcere elevului care o pune în acvariu, căci nu stă locului. Mai ales interesantă e, cînd alunecă la suprafaţa apei. Pare că patinează cu trupul în jos.

Este unul din animalele care arată o mare variaţie în privinţa formei scoicii şi a coloritului ei. E foarte căutat din această pricină ca material pentru studierea raportului dintre fiinţe şi schimbarea condiţiilor din mediu.

Prin mările depărtate, pe lîngă lamelibranhiate şi melci, se mai găsesc moluşte de alt soi, zise **cefalopode,** din care unele ajung pînă la 14 m lungime, fiind spaima luntraşilor. Noroc că trăiesc în regiuni restrînse, prin părţile Japoniei. Din neamul cefalopodelor sînt, bunăoară, **caracatiţa, sepia.** Au în jurul capului, cu 2 ochi holbaţi, prelungiri în formă de braţe cu multe ventuze în lung. Cînd prinde un animal, s-a isprăvit cu el.

La noi, în Marea Neagră, nu trăiesc cefalopode. Marea noastră este altfel decît multe alte mări. Vietăţi trăiesc numai de la faţă pînă la 200 m. Dincolo de această adîncime e cimitir întunecat, fără aer, iar apa e plină cu un gaz otrăvitor. Nu trăieşte nici o vietate, afară de cîteva soiuri de microbi.

Caracatiţa, comună în Marea Mediterană, nu se încumetă să treacă şi în Marea Neagră.

În schimb, în mările trecute care acopereau pămîntul ţării noastre, trăiau multe cefalopode. Scoicile lor pietrificate se găsesc în malurile stîncoase de la Hîrşova, la Sviniţa, la Strunga, în Bucegi, în Hăsmaşul Mare. Amoniţilor, cefalopode cu scoica încolăcită, poporul le-a dat numele de **şerpi împietriţi;** belemniţilor, alte cefalopode din neamul sepiei, le-a spus **coadă de şarpe.**

ECHINODERME

Sînt animale marine, închise într-o căsuţă făcută din plăci de calcar. Unele au căsuţa ca o mare sferă şi cu ţepi peste tot. Sînt **aricii de mare.**

Altele trăiesc fixate cu un picioruş, în vîrful căruia se află trupul ca un potir, pe margine cu braţe lungi. În total au înfăţişarea unei flori; de aceea li se spune **crini de mare.** Nici unii dintre aceştia nu trăiesc în Marea Neagră. Dintre echinoderme, numai o stea de mare se cunoaşte în marea noastră.

Stelele de mare sînt aiurea numeroase şi felurite. Sînt făpturi ce se tîrăsc pe stînci, pe fundul apei, avînd 5 braţe, căpătînd astfel forma în adevăr a unei stele.

Cîteodată braţele sînt subţiri, lungi, parc-ar fi nişte mici şerpi. Aşa e **steluţa de mare** ce trăieşte în Marea Neagră. Un obicei are asemenea animal; dacă îl apuci de un braţ, ţi-l lasă între degete şi fuge cu celelalte 4 spre a se ascunde. Cu vremea, piciorul îi creşte la loc. Astfel scapă cu viaţă.

CELENTERATE

Puzderie se găsesc în mări. Între ele intră **mărgeanul** căutat, **coralii** ziditori de insule. Multe, foarte multe dintre ele trăiesc la faţa oceanelor, unde e lumină, aer şi forfota valurilor. Sînt aşa de multe, încît apa pare lăptoasă. Fac parte din pătura de viaţă numită *plancton,* fără de care n-ar fi chip să trăiască animalele mai mari.

Puţine celenterate trăiesc şi în apele dulci. Dintre ele, mai cunoscută este **hidra.**

Elevul sîrguincios, chiar dacă nu are acasă un acvariu, poate aduce apă din iaz într-un borcan de sticlă cu puţine plante de baltă spre a observa viaţa din el.

Nu rar vede pe trunchiul unei plante acvatice, chiar cu ochiul liber, ager, o fiinţă mică, lipită cu un capăt de plantă, iar cu celălalt agitîndu-se mereu. Cel ce a descoperit-o în 1744, Trembley[1], a luat-o drept o plantă, mai ales că culoarea hidrei este verzuie. Dar spre mirarea lui a văzut că planta îşi schimbă înfăţişarea.

„Odată am mişcat încet vasul în care se aflau, spre a vedea ce

[1] Abraham Trembley (1710—1784) — naturalist elveţian cunoscut prin studiile sale asupra hidrei de apă dulce şi mai ales prin memoriile pe care le-a scris cu privire la observarea lor.

influență poate avea mișcarea lichidului asupra lor. Contrar așteptărilor mele, în loc să văd că hidra se clatină întreagă după mișcarea apei, am băgat de seamă că brațele ei s-au strîns dintr-o dată atîta, încît corpul întreg seamănă cu un grăuncior verde, iar brațele intraseră în trup." Atunci și-a dat el seama că hidra e un animal.

Dar a mai descoperit ceva, care l-a uimit nu numai pe el, ci pe toți învățații de pe vremea lui. A ajuns să taie o hidră în 50 de bucățele; fiecare bucățică dă alt individ.

Faptul se lămurește azi, cînd se cunoaște în amănunt constituția unei hidre. Peretele corpului său este format din celule puțin diferențiate. Bucățelele tăiate cresc deci la loc, prin înmulțirea celulelor simple.

De hidră sînt legate însă și alte multe minunății. Una din ele poate fi lesne observată de elevul atent. Împreună cu hidra, în vasul cu apă luată din iaz se găsesc numeroase alte animale, care mai mărunte, care mai mari chiar decît ea. Și totuși... cînd trec în dreptul ei, deodată se opresc din înot. Par adormite. Hidra le apucă cu brațele, le duce spre gură, care e ca deschiderea unui sac, deoarece trupul întreg al hidrei e un sac. Vîrîte în trup, animalele sînt mistuite.

Ce s-a întîmplat? Animalul a fost torpilat. În trupul hidrei sînt celule care se termină printr-un fir lung, la vîrf cu cîrlige. Cît hidra e liniștită, firul e strîns ghem în celulă. Cum e nevoie de el, e scos și îndreptat către pradă. Vîrful ca o săgeată intră în trupul acesteia, se rupe și lasă să se scurgă un suc otrăvitor, ce paralizează.

Dacă ar fi numai atît! Fiecare ființă ascunde în ea atîtea taine, încît e greu să le știi pe toate. Hidra, după ce crește și se hrănește bine, poartă pe trupul ei muguri. La început ca niște negi, cresc, dau brațe și seamănă cu mama. Se formează astfel o colonie de 2—3 indivizi, ce se ajută unii pe alții în hrănire, căci comunică unii cu alții. Alteori se despart de mamă, înoată cît înoată liber și apoi se fixează.

Cînd se apropie iarna, hidra dă un ou, care se învelește cu o coajă rezistentă și iernează la fund, în mîl.

Și astfel elevul dornic să afle curiozitățile naturii poate face minunate observații la un animal care a servit multor învățați ca material de studiu.

Neamurile hidrei sînt nenumărate. Trăiesc însă mai toate în mări. Sînt fel de fel. Din acest neam, bunăoară, face parte **mărgeanul** ca o creangă de copac lipită de stîncă.

Neam cu hidra sînt **coralii,** colonii cu un schelet pietros, din ale căror îngrămădiri se nasc insule cum sînt acele nenumărate din Micronezia.

În Marea Neagră nu trăiește nici mărgeanul, nici corali. În schimb pe stînci sînt fixate *Actiniile,* numite și **urzica de mare.** Samănă cu un degețel de primăvară, căci la capătul liber are multe

tentacule, ca niște degete lungi de mănuși pe care întruna le mișcă, formînd un curent spre gură, aflată în mijlocul cununei de tentacule.

Tot neam cu hidra sînt **meduzele.** Una, meduza de apă caldă, are forma unui clopot cu limba ceva mai lungă. Cînd apa este puțin încălzită, aceste meduze se arată în mare număr, înotînd la fața apei, tot strîngîndu-se și lățindu-se, în zvîcnituri regulate. „Pescarii numesc meduzele inimi de mare avînd credința că ele-s frînturi rupte din inima uriașă a mării, ascunsă undeva în adîncurile ei"[1].

Altă meduză, mai lată, ca o umbrelă transparentă, de marginile căreia atîrnă numeroase franjuri, se arată de îndată ce în toiul verii vine un curent de apă mai rece. Valurile le aruncă spre țărm, și nu e rar cînd pot fi prinse de cei care se îmbăiază, deși nu prea lesne o poți apuca: alunecă din mînă, fiind gelatinoasă. Dacă însă ai norocul să o vezi în apa limpede, cum înoată, rămîi uimit de gingășia cu care se mișcă, dealtfel ca și cealaltă. Pare un pumn de spumă transparentă. Nu se prea depărtează de la fața apei, alcătuind și ele *planctonul,* populația nebănuit de numeroasă de la suprafață, unde este aer, lumină și hrană. La rîndul lor însă animalele planctonice servesc drept hrană tuturor celorlalte animale care înoată în lung și lat (pelagice), precum și animalelor de adîncuri mari[2], dintre care unele au trupul ca o pîlnie ori sac deschis la gură, cu adevărat așteptînd pară mălăiață-n gură nătăfleață.

SPONGIERI

Lumea animalelor este aproape fără sfîrșit. Sînt atît de felurite ca înfățișări, încît uneori nici nu ai crede că ai de-a face cu animale. E drept că și noi sîntem deprinși a socoti drept animale numai ființe vioaie, care se mișcă din loc în loc.

Cine ar bănui, bunăoară, că **buretele de baie** ori de șters tabla este scheletul fibros al unor colonii de animale, ce trăiesc fixate pe stînci, în adîncul mărilor?

Trupul fiecărui individ din colonie e redus la un sac, cu pereți formați numai din 2 rînduri de celule. Rîndul lăuntric are celule cu cîte un guleraș, din mijlocul căruia iese un flagel, o prelungire din

[1] M. Băcescu și S. Carausu, *Fauna Mării Negre.* Cunoștințe folositoare. Seria A. nr. 45—46. Cartea românească.

[2] C. Motaș, *Viața în adîncul mărilor.* Cunoștințe folositoare. Seria C. nr. 10. Cartea românească.

trupul celulei, ca un bici. Mereu mişcîndu-se, flagelii produc un curent de apă spre lăuntrul sacului, aducînd şi hrana trebuitoare. Al 2-lea rînd de celule e mai în afară şi alcătuiesc partea din trup unde se mistuie hrana. Sac lîngă sac, susţinuţi între ei printr-un ţesut de fibre elastice ori ace calcaroase, formează colonia buretelui de şters. Dacă s-ar vedea în fund de mare, sau în acvariu, nici un semn nu arată că e animal, afară de chemarea apei spre gura sacilor. Dacă se azvîrlă în apa în care se află aceste colonii un praf colorat, se vede cum joacă, ca şi cînd ar sufla cineva în el. E răscolit şi atras în vîrtejuri mărunte de mişcarea flagelilor din săculeţoarele care reprezintă trupul unui individ. O asemenea colonie de animale, la faţă nu se deosebeşte întru nimic de plante. Nu are clorofilă, dar are celule cu flageli.

Spongieri se găsesc puţini şi în apele noastre dulci; în coada iazurilor, unde este papură ori cosor, în jurul trunchiurilor de plante, sau pe picioarele podurilor, se poate vedea o pîslă ceva mai groasă, acoperindu-le. Sînt spongierii de apă dulce.

Şi în Marea Neagră trăiesc spongieri, dar sînt mărunţi, ca nişte gurguie înălţate pe scoicile de midii.

Spongierii vînduţi în comerţ, ca bureţi pentru baie, se culeg din Marea Mediterană şi alte mări mai adînci.

PROTOZOARE

Lumea fiinţelor, fie animal fie plantă, nu se restrînge la formele văzute cu ochiul liber. În apa ce pare limpede ca lacrima, microscopul arată fiinţe mărunte, care-şi duc viaţa, aceeaşi ca şi a animalului uriaş, restrînsă la hrană, la apărarea de duşmani şi la înmulţire.

Ce uimit a fost cel dintîi învăţat, olandezul **Leeuwenhoek**[1], cînd a cercetat cu microscopul fabricat de el cîţiva stropi de apă de ploaie adunată într-un poloboc dinspre streaşina casei.

„Spre surprinderea lui zări un mare număr de fel de fel de fiinţe mici, mici de tot, poate de 10 000 de ori mai mici decît o insectă de apă. Una avea în partea de dinainte două corniţe, care se mişcau întruna, ca urechile unui cal; în partea dindărăt a trupului tîra o coadă. Altă specie îşi schimba necontenit înfăţişarea."

Neştiind ce să creadă, Leeuwenhoek scrie preşedintelui Societăţii de ştiinţă din Londra, arătînd ce a descoperit.

Învăţaţii clătinară din cap neîncrezători. Cam aşa se întîmplă adesea, cînd vine vorba despre o descoperire. Nu trebuie uitat că

[1] Antony van Leeuwenhoek (1632—1723) — naturalist olandez, care a construit un microscop cu ajutorul căruia a descoperit numeroase animale inferioare (protozoare, rotifere etc.).

faptul a avut loc în veacul al XVII-lea, pe vremea lui Mihai Viteazu.

La vreo jumătate de an după cele întîmplate, în aprilie 1676, îi trecu prin minte lui Leeuwenhoek să cerceteze la microscop de unde vine iuțeala piperului. A spălat boabe de piper și mare i-a fost mirarea cînd a găsit în apa, lăsată cîteva zile într-un vas deschis, puzderie de ființe mărunte.

Astfel au fost descoperite **protozoarele,** animalele cele mai simple, al căror trup este redus la o bucățică de protoplasmă, învelită de o pieliță subțire, alteori chiar neînvelită.

Protozoarele se află pretutindeni: în apa mărilor, în apele dulci, în ochiul de apă de primăvară, ca și în orice loc umed. Aceasta e condiția existenței lor: umiditate. Nu pot trăi unde nu e apă, unde aerul e uscat.

Nu trebuie trasă încheierea că se găsesc, bunăoară, și în apa curată de izvor, iar cînd bem apă, înghițim și multe asemenea animale. Nu. Protozoarele sînt ființe, deci au nevoie de hrană. În apa de izvor, limpede, venită din adîncul pămîntului, nu se află decît substanțe minerale; putreziciuni n-au avut cum să se facă, iar protozoarele numai în apa cu substanțe organice pot trăi. Nu se întîlnesc în apa ce curge pe țurloiul cișmelei, însă foiesc în bălțoacele adunate jos, lîngă izvor.

Și sînt atît de variate ca forme, încît e o adevărată plăcere să stai ceasuri întregi cu ochiul la microscop, privind la picătura de apă în care furnică ființele mărunte, lumea celor mici: *microcosmul* (față de lumea celor mari, macrocosmul).

Nu e nevoie de căutat prea îndelung materialul de observat la microscop. O picătură de apă din polobocul cu apă de ploaie stătută ajunge.

Uimirea celor dintîi învățați a fost mare, cînd au pus o mînă de fîn, din stogul de pe cîmp, într-un pahar de apă călduță și limpede. După o zi-două, în apă se aflau fel de fel de protozoare. De unde au ieșit? Gîndul celor care le-au observat a fost că asemenea ființe au luat naștere așa, dintr-o dată, spontan (Generație spontană.) Alții, aducîndu-și aminte de vorba unui filozof că din nimic nu poate ieși nimic *(ex nihilo nihil),* s-au căznit și au găsit lămurirea.

Protozoarele sînt ființe mărunte, cu trupul moale. Cînd balta în care trăiesc mulțumite începe să secе, se strîng ghem și se învăluie cu o pieliță mai groasă, ca într-o carapace. Se închistează și puțin le pasă de secetă. Vîntul le ia, ca și pe orice fir de praf, și le împrăștie peste fînul de pe cîmp, pe acoperișurile caselor, pretutindeni. Cînd plouă, sînt spălate de pe acoperiș, cad în poloboc. Acolo li se topește învelișul, trăind iarăși în libertate. Tot așa cînd fînul e pus în apă călduță, protozoarele închistate se desfășoară și astfel se umple apa curată de lumea lor.

De chestiunea generației spontane se leagă și marele bine pe care l-a făcut omenirii învățatul Pasteur[1]. Căutînd să dovedească că generația spontană este o părere greșită, a dovedit existența și în aer a bacteriilor. Poți lăsa apă în pahar, cîte zile vrei, fără să se găsească vreo bacterie în ea; cu condiția ca apa fiartă să fie izolată de aer. De îndată ce vine în contact cu aerul, se însămînțează cu microbi, aflători în aer, în jurul nostru, pretutindeni.

Și în acest chip, elevul sîrguincios sau oricine ar avea curiozitatea, poate să privească la lumea măruntă a protozoarelor dintr-o picătură de apă, căci sînt foarte felurite, gingașe și cu manifestări de viață atractivă. Ele aparțin de regulă la grupa **infuzoriilor,** adică a animalelor ieșite din infuzii, muierea unor buruieni în apă călduță. Una din ele e ca un polobocel; înoată întruna, învîrtindu-se în jurul său, căci trupul e numai perișori fini *(cili),* a căror mișcare procură un vîrtej *(Paramoecium).* Alta se prinde cu o codiță lungă și subțire. Trupul e în vîrf și iarăși un rînd de cili provoacă un vîrtej de apă. Deodată animalul își strînge piciorul brusc, ca o spirală, spre a-l întinde tot așa de repede. Altele au forma unei trompete, a unui papuc etc. Nici unul nu stă liniștit; se mișcă în toate părțile, născînd viață în cîmpul restrîns al unui microscop.

Infuzorii sînt protozoare ce pot fi observați de oricine, căci trăiesc și în apă dulce. Ei sînt cei mai desăvîrșiți dintre protozoare, căci au corpul învelit într-o pieliță; au și o deschidere care ar însemna gura.

Sînt protozoare și mai simple, căci n-au pieliță drept înveliș. Trupul lor e ca o bucățică de albuș și mereu schimbat ca formă. Se mișcă tîrîndu-se, întinde o parte din trup, parc-ar fi un picior *(pseudo pod* = picior fals) și-l prinde cu vîrful de o proeminență a substratului pe care se mișcă. Strîngînd piciorul, își trage trupul în direcția dorită. Asemenea ființe numite **amoebe** se întîlnesc și pe scoarța arborilor din pădure, unde e umezeală, și sînt chiar colorate.

Sînt însă multe dintre care, dacă n-au o pieliță subțire, au un înveliș mineral, o coajă de piatră, găurită însă, pentru ca să poată ieși pseudopodele, prin ajutorul cărora animalul se hrănește.

Asemenea protozoare cu înveliș sînt de două soiuri:

a) **foraminiferele** au învelișul din piatră de var;

b) **radiolarele** au învelișul din cremene.

Dintre cele dintîi se găsesc prea puține și în apele dulci.

În alcătuirea lor natura a arătat măiestrie desăvîrșită, mai ales în ce privește sculptura în amănunt a scoicii.

Foraminiferele sînt atît de mărunte, încît într-un kilogram intră

[1] Louis Pasteur (1822—1895) — chimist și biolog francez, care a pus bazele imunologiei, a descoperit și aplicat pentru prima dată vaccinarea antirabică (1885), a descoperit legile izomeriei optice

peste 30 de milioane de scoicuşoare. După moartea lor, cad la fundul apelor, se adună unele peste altele şi sînt în stare să formeze pături groase de pietre. Piramidele egiptene sînt clădite numai din asemenea foraminifere, căci piatra folosită la înălţarea lor e formată din foraminifere în forma unor bani de piatră *(Numuliţi)*.

Monumentala biserică de la Curtea de Argeş este clădită din piatra care cuprinde numai foraminifere, ca şi bună parte din monumentul de la Adamclisi.

Sînt mici foraminiferele, cu forme gingaşe, cu sculpturi atît de fine încît omul nu se simte în stare de a le imita.

Mai minunate sînt radiolarele. În scoicuşoarele lor se vede arta minunată arhitecturală a naturii. Nu poţi decît să admiri şi să te închini în faţa fotografiilor mărite ale unei căsuţe microscopice de radiolar. În alcătuirea lor pare că natura a ajuns desăvîrşirea, în ce priveşte imaginaţia.

PEȘTII APELOR NOASTRE[1]

PEȘTII DIN PÎRAIELE DE MUNTE

Apa limpede de la munte, ieșită din izvor, se rostogolește mereu murmurînd, la vale. Vreme de adăstat nu este; clina repede a văii nu-i permite să curgă mai lin. Cel mult la un cot mai adînc, sub rădăcina unui tufan, o mică genune se formează. Acolo e apa în vîrtej; clocotește, dar se mai oprește în loc. Încolo sare din bolovan în bolovan, alunecă peste prundiș, alege nisipul ce-l ia înainte, atinge petala unei campanule albastre, aplecată pînă la stropii valurilor, și se grăbește tot mai mult. Apa e curată; n-are ce-o tulbura, decît cînd vin ploi mari ori zăpada se topește.

Repede însă se limpezește, de-i poți număra pietricelele de pe fund. Loc pentru pești mulți nu prea este. Cei ce se încumetă să trăiască în pîriiașul zglobiu trebuie să-i înfrunte vioiciunea: să fie buni înotători, să se joace cu valurile; să fie ageri ca și apa și să nu aleagă mîncarea, căci nu e de unde, iar ce este nu se dă ușor prins.

În asemenea ape **păstrăvul** *(Salmo trutta fario)* e stăpînul. Trupul lui e săgeată vie; lung, îndesat, cu aripioarele de dinainte destul de lungi, cu cea de la coadă scobită rotund, la mijloc. Ochii mari sînt cercetători. Gura, larg tăiată, cu dinți ascuțiți pe fălci, arată că nu-i scapă nimic din ce vede. Cum e apa, așa e și culoarea solzilor lui mărunți, deși, lucii. Valul de munte oglindește cerul, dar și cetinele de brad; ea e neagră la coturi ca un ochi adînc, e argintie cînd alunecă peste prundișurile de bicazi[2]. Așa e și culoarea păstrăvului: albastră-verzuie pe spinare, cu fluturași aurii pe de lături, cu praf de argint pe burtă. Stropi ruginii, unii mai mașcați[3] ca niște pete se înșiră de-a lungul spatelui.

De-l poți vedea ziua, prin limpeziciunea apei, cum e în lacul Barnarului, încadrat de brazi, nu te poți sătura să-i admiri vioiciunea și ușurința cu care înoată. Acum ca săgeata, cînd vede prada, acum stînd în loc ca rîndunica înălțată în văzduh, îmbăindu-se în razele

---

[1] I. Simionescu, *Peștii apelor noastre*, „Biblioteca de popularizare" nr. 18, Casa Școalelor, București 1921.

[2] Bicaz (bicas) — cremene.

[3] Mașcat — mare, gros.

soarelui. Ca o coardă se îndoaie, cînd are de trecut, în susul apei, vreun prag. Nu e fiinţă, ci o strujitură de oţel. Mai ales cînd vremea nunţii se apropie, e mai îndrăzneţ, mai vioi, mai de oţel. Se îmbracă în haină de sărbătoare, bogată în culori. În jocul valurilor, în sclipirea soarelui, e ca o formă de pietre scumpe. Dragostea şi el şi-o arată prin figuri de notat; e hora lui. Viaţa ce gîlgîie într-însul, ca şi în gotcanul de pe creasta de munte, n-o poate stăpîni. Cînd îşi vede potrivnicul se ia la harţă şi mai totdeauna, în vremea de toamnă, cînd îşi leapădă icrele, se prind mulţi păstrăvi zgîriaţi, sîngeraţi de colţii altora mai tari. Perechile s-au ales; călătoria de nuntă e şi pentru ele la modă. Cascadele, bolovanii, repezişurile nu sînt piedici; muşchii vînjoşi le învinge, iar grija de a-şi ascunde icrele, mascate cît un bob de mazăre, de privirea hulpavă a zglăvoacelor, le mînă hăt departe în susul pîrîului. Se găsesc pînă şi în lacurile de pe vîrfurile înalte ale Carpaţilor. Ajungînd la locul socotit drept potrivit, se pun pe treabă. Cu coada drept lopată, cu înotătoarea drept mătură, dau prundişul la o parte, fac o gropiţă netedă; femeia leapădă cel mult 1 000 de ouă, le acoperă îndărăt cu nisip ori prundiş mai mărunt. Se zice că aleg nopţile cu lună, cînd murmurul apei e mai tainic, îngînîndu-se cu şoapta cetinelor pururea înverzite. Se mai spune că nu lasă sămînţa în voia soartei, ci stau de strajă şi o păzesc cu îndîrjire. Dar zglăvocul ce pîndeşte? Îşi înseamnă în mintea lui locul unde păstrăvii şi-au ascuns comoara neamului lor şi aşteaptă momentul prielnic să o dezgroape şi să-şi umple stomacul cu boabele gustoase.

După vreo două luni, ies puii, purtîndu-şi o bucată de vreme sub ei sacul cu hrană din ou. Pe cît de zvelţi sînt părinţii, pe atît de pîntecoşi sînt copiii; încetul cu încetul însă revin şi ei la forma strămoşească.

Ascunşi ziua pe după pietre, încumetîndu-se să vîneze numai la bulboacele mai adînci, cum dă amurgul se pun la pîndă. Sînt atît de hrăpăreţi, încît dau lesne la undiţă, chiar cu o nadă artificială, dar aşa de meşteşugită încît să semene bine cu o muscă.

Lăcomia lor după mîncare le aduce pieirea, căci duşmanul tuturora, omul, nu-i cruţă. Are şi de ce. Nu e mîncare mai delicioasă decît păstrăvii proaspeţi, fripţi în spuză, pe malul pîrîului unde i-ai prins. Dar şi afumaţi, păstraţi în cetini, nu sînt de lepădat. Ţăranii din părţile muntoase îşi fac un venit bun din păstrăvii afumaţi, în chip primitiv, fie în podul caselor, fie în nişte poloboace acoperite, dedesubtul cărora pun rumegătură de fierăstrău, care arde pe îndelete.

Tot din cauza cărnii gustoase, păstrăvii au dat în minte oamenilor că se poate face cultură de peşti, cum se cresc şi vitele.

Cultura păstrăvilor aiurea a luat o mare dezvoltare; mai ales că pîraiele începură a nu mai avea păstrăvi în ele. În Elveţia sînt vreo

150 de staţiuni, care dau pe fiecare an 50 milioane de peşti. Şi la noi s-au făcut încercări la Tarcău şi Barnar, care au dat roade destul de bune. Pe cînd în natură nu se fecundează decît cel mult 10% din ouă, prin îngrijirea omului se ajunge să se capete pui din 90% din icrele pe care le leapădă peştele. Tot cu bună îngrijire se cresc şi puii, de pot ajunge buni de mîncat sau se azvîrle în pîraiele de munte, populîndu-le[1].

Tovarăşul păstrăvului este **zglăvocul** *(Cottus gobio),* un peşte cu o înfăţişare diferită de a celorlalţi. Cu capul turtit de sus în jos, ca la broască, cu ochii mari, holbaţi, apropiaţi de creştetul capului, cu trupul cam cilindric deodată, repede subţiat spre coadă, cu înotătoarele părechi strînse grămadă, cele de dinainte ca două aripi late, mai ales cînd e mîniat şi se zborşeşte, îndepărtîndu-şi urechile de cap, întinzîndu-şi aripile în lături şi resfirîndu-şi înotătoarele de pe spate, îţi face impresia unei dihănii mai mari şi mai grozave de cum este. Înfăţişarea e potrivită firii lui de hrăpăreţ, gîlcevitor. E iute în mişcări; ca săgeata iese de sub lespegioara unde era ascuns şi se furişează sub alta. Cînd ai prins de veste, ia-l de unde nu e. Chiar dacă stă pe fundul apei, cu greu îl poţi distinge. Pielea lui fără solzi, goală, e ca de marmură, ca să samene cu prundişurile de pe fund. E schimbăcios la culoare, după locul unde trăieşte şi după „starea sufletească".

Are nevoie să nu fie văzut; altfel nu i-ar merge cu vînatul. Larve de insecte, insecte, viermişori şi chiar peştişori mai mici cu greu scapă din gura lui largă, mare. Nu poate înota la mari adîncimi, căci nici n-ar avea unde; de aceea n-are nici beşică înotătoare. În schimb se furişează pe fundul apelor cu iuţimea săgeţii. Ziua se ascunde sub pietriş; dacă rădici o lespegioară repede, îi poţi înfige ostia[2] după ceafă. Aşa se prinde mai lesne şi e o plăcere să-l pescuieşti, avînd nevoie nu atît de răbdarea ce-ţi trebuie la undiţă, cît de vioiciunea vederii şi agerimea braţului. Prin o mişcare greşită, nu numai că-l pierzi, dar se poate foarte bine, alunecîndu-ţi piciorul pe lespedea udă, să faci o baie, îmbrăcat, în apa rece a pîrîului de munte. Mai mult se prinde cu sacul, tîrît pe fundul apei, cu gura înspre vale; în cazul acesta unul stîrneşte peştele, răscolind pietrele; peştele fuge în susul apei şi intră în sac.

Măcar că e tovarăşul păstrăvului, nu duce casă bună cu el. Îl pîndeşte unde îşi leapădă icrele, le dezgroapă cu coada, se pune cu capul în jos şi face vîrtej de apă cu aripioarele. Icrele de păstrăv,

---

[1] În prezent, în ţara noastră sînt peste 35 de păstrăvării, amplasate în bazinele riurilor de munte din întregul lanţ carpatic. S-au experimentat unele păstrăvării în zona de deal sau chiar de cîmpie, acolo unde condiţiile hidroclimatice permit dezvoltarea salmonidelor.

[2] Ostia — unealtă de pescuit sub forma unei furci înguste cu 3—10 dinţi ascuţiţi. În prezent este o modalitate de pescuit nepermisă de lege.

mari, sînt luate de vîrtej, ridicate în sus, prinse de zglăvoc. Dacă nu dă de icre, pîndește puișorii pîntecoși, mîncînd din ei cum îi vede. Nu e vorbă că și păstrăvul îi poartă sîmbetele. Zglăvoaca, știindu-se cu musca pe căciulă, ascunde și ea ouăle. Păstrăvul însă o urmărește și pune gura pe ele. Poate să-și umfle gîtul cît de mult, poate să-și ia zglăvocul aerul său de atac, păstrăvului nu-i pasă. El e mai tare, e mai temut. Și în acest chip, chiar în firicelul de apă limpede, se petrece drama veșnică, a luptei pentru existență. Ba chiar și canibalismul e în funcțiune. Așa sînt de lacomi zglăvocii și atîta de înfuriați uneori, încît dau unii la alții. Spun pescarii că nu rareori se prind doi zglăvoci care și-au înfipt dinții atît de cu furie, încît rămîn încleștați, cum rămîn cerbii încurcați cu coarnele, de-i pot mînca lupii lesne pe amîndoi, fără să se poată ridica din loc.

Se dușmănesc ei între ei, păstrăvul și zglăvocul, dar oalele se sparg tot mai mult în capul peștișorilor mărunți, care sînt victime celor mai tari. **Zvîrluga** *(Cobitis taenia),* neam cu chișcarul, ca și ruda sa **grindelul** *(Nemachilus barbatulus),* precum și **beldița** *(Alburnoides bipunctatus)* se încumetă să se ridice și ele pînă prin pîraiele de munte, crezînd poate că vor duce o viață mai tihnită. Cel dintîi a rămas proverbial, pentru mișcările sale iuți. A spune unui copil „zvîrlugă", înseamnă neastîmpărat, nestînd o clipă locului. Aceasta e doar și arma lui de apărare, ca și culoarea gălbie, cu pete mărunte, negre închise, cu două-trei dungi în lungul trupului. Celălalt, grindelul, are și mai multe pete, mai mari, umbra frunzelor de pe copac în apă. Amîndoi cad pradă hrăpăreților tovarăși mai mari, căci, vorba românului „peștele mai mare mănîncă pe cel mic" nu e luată din vînt; numai buni de înghițit sînt; trupul lor aproape cilindric, ca o rîmă ori lipitoare mai groasă, pare că anume e pentru înghițit. Au fugit și ei din apele adînci, cu prea mulți dușmani; au dat însă peste alții, mai puțini, care, toată ziua și noaptea, nu au altă treabă decît să pîndească pe vecini. Chiar biata beldiță nu are o soartă mai bună, deși e mai prudentă, neurcîndu-se prea departe pe pîraiele de munte. Și ea e mărunță la trup, albăstrie pe spate, argintie, ca dosul frunzei de plop, pe de lături și cu o linie pe mijloc, pare că ar fi o însăilătură cu ață neagră, de la urechi pînă la coadă. Nemții îi zic, din această pricină, „croitor".

Și așa a orînduit natura ca chiar în pîraiele de munte cu pești puțini, să nu fie pace și liniște. În lupta valurilor se ascunde lupta ființelor, căci cîntecul apei ce saltă din piatră în piatră, rozînd pămîntul, este cîntecul vieții. Viața nu e liniște, altfel ar fi prea monotonă și lipsită de îndemnuri.

Zburdălnicia pîrîului de munte s-a isprăvit. Începe seriozitatea rîului mare, cu repezișuri — nahlapi pe Bistrița — , cu adîncuri în care apa e ochi liniștit — genunele. Toate condițiile există în lungul lui. Pe sub maluri, rusaliile[1] își depun ouăle. Cămeșa larvelor lor, cînd ajunge să iasă insecta ce nu trăiește decît o zi-două, împînzește fața apei. Larvele sînt grase, hrană bună, căutată.

Arborii, nu numaidecît brazii, își întind rădăcinile la marginea apelor, loc de oploș pentru fel de fel de animale mărunte. Aerisită este apa din belșug, căci valurile sînt încă repezi — fundul rîurilor este așternut cu prundiș felurit, cu năsip sclipitor. Mîlul nu se prea ține; e luat și dus departe.

Fauna peștilor este mai bogată.

În frunte vine **lostrița**[2] *(Hucho hucho),* pește de neam cu carnea cea mai gustoasă. Ea e, la noi, reprezentanta vestitului „saumon de Rin", călătorul îndrăzneț care, ca și morunul nostru, se urcă în rîuri spre a lepăda icrele și care prin aceasta are un rol economic însemnat, în locurile pe unde se găsește. Lostrița e mai lăsată în pace. Numai oamenii din partea locurilor pe unde trăiește o prind noaptea cu ostia, țăpoiul lui Neptun, la lumina făcliilor, torțe pe care le fabrică ei singuri din șindrilă și crengi uscate, unse cu rășină. Cînd se întovărășesc cîte doi, pescuiesc cu poclăul, un soi de sac, iar cînd fac clacă, trag cu năvodul. Puțin afumată la proțap, carnea lostriței e mai cu gust decît a păstrăvului. Putîndu-se prinde, cînd e noroc, lostrițe lungi de 1 m, grele de 10—12 kg, atunci de pe prețul luat pe ea, mai înțelege ceva săteanul.

Dar nici lostrița nu se lasă prinsă așa de lesne; e un drac și jumătate. Trupul ei este cam la fel cu al păstrăvului, zvelt, cu linia spatelui regulat arcuită. E bun și iute înotător. Îmbrăcată cu o zale de solzi mărunți, vineți pe spate, argintii pe de lături și mai albicioși pe burtă, cu aripioarele gălbii, avînd ca și păstrăvul multe puncte negre spre spate, uneori așa de multe și mărunte că pare afumată, e unul din peștii noștri cei mai eleganți.

Are însă mult din eleganța marilor carnivore, căci este un răpitor fără pereche; e despotul apelor de munte, necruțîndu-și nici pe frații lui. Ascuns ziua pe fundul pietros al rîului, noaptea scrutează, cu privirea ageră, adîncul apelor, rar scăpînd din gura lui largă, cu dinți mărunți pe fălci, prada, care nu stă ascunsă; nu scapă de gura ei nici chiar un guzan de apă.

Primăvara, cînd se puiește, pleacă în cercetarea locurilor tăinu-

[1] Rusalii — insecte efemere

[2] **Lostrița** este specie ocrotită de lege, fiind declarată monument al naturii.

ite, cu prundiș mărunt. Cu coada măturâ locul, face o gropiță, pune ca un blid de icre, destul de mașcate; le acoperă la loc, ca să nu dea peste ele zglăvoaca și apoi își caută de treabă.

În eleganță și frumusețe, lostrița e întrecută de tovarășul ei **lipanul** *(Thymallus thymallus),* care însă rămîne mai mic; cu trupul ceva mai lățit, rar ajunge jumătate metru, de regulă e cam cît o palmă domnească[1] de lung. La înfățișare e cam ca și lostrița, numai că linia spinării e mai curbată, însă tot regulat, iar pe spinare are o înotătoare lungă, roșcată și cu pete mari cafenii; solzii sînt mai mari, îmbrăcămintea mai bătătoare la ochi e cafenie pe cap, verde-cafenie pe spate, argintie pe lături, roșcată pe pîntece. E îmbrăcată în pînza curcubăului peste o zale de metal. Puncte negrii, pete mai mașcate, dungulițe cafenii îi împodobesc spatele și lăturile, mărind variația de culori. Mai ales cînd e tînăr ori cînd e vremea bătăii, culorile sînt mai vii, mai oacheșe, peștii nefăcînd excepție de la legea generală; încolo e tot așa de hrăpăreț, fără să ajungă la canibalism. Se ține prin locurile mai adînci, iar cînd „se dezleagă omătul" își caută loc bun pentru depunerea icrelor, avînd obiceiul, ca și ceilalți, să le îngroape puțin. Paza bună trece primejdia rea, căci cum plătești așa ți se plătește. Nici el nu e icoană de dus la biserică, ci și lui îi plac icrele lostriței.

Carnea lui este tot gustoasă; după spusa cunoscătorilor are un ușor miros de cimbrișor, iar Sf. Ambrosie[2], episcopul de Milan, l-a botezat „Lamura peștilor". După gustul carnii, pastravul vine în urmă, deși, socot eu, că lostrița vine în frunte.

Tovărășie le ține **boișteanul** *(Phoxinus phoxinus),* împărțindu-și domnia apei. Pe cînd ceilalți se țin mai spre fund, boișteanul, fugind de ei, păzindu-și pielea, trăiește cam pe la mijlocul adîncimilor, căci, mărunt, durduliu, grăsun, ușor poate încăpea în gura lostriței, care îl caută, lucru mare. E ca o sardeluță, cu solzii mărunți, așa de mărunți, încît aduce aminte de lin. În schimb e îmbrăcat în haine frumoase, gătit ca de sărbătoare, verde pe spate, ca argintul de strălucitor spre burtă, avînd de-a curmezișul trupului, înspre spate, dungi lățite mai închise. Cînd e în toiul dragostei, spinarea i se face albastră-negrie, ca oțelul oxidat, iar pe pîntece se înroșește, o dungă albăstrie despărțind, în lung, spinarea de lături. Din pricina aceasta i se mai zice în Muntenia și **verdete,** iar prin unele locuri și **crăieș;** francezii l-au poreclit jandarm ori *Arlequin.*

Are o natură veselă, potrivită îmbrăcămintei; mereu e gata de joacă ori de vînătoare, iar cînd leapădă icrele, călătorind spre apele

---

[1] Palma — veche unitate de măsură folosită în Țara Românească și Moldova, echivalînd cu 24,581 cm și, respectiv, 27,875 cm.

[2] Sf. Ambrosie, episcop de Milan (340—397) — scriitor bisericesc în limba latină, care s-a împotrivit uciderii unor persoane pe motive religioase. În 1602 s-a înființat Biblioteca Ambrosiană

mai reci, se încumetă să imite păstrăvii, sărind peste piedicile din susul apei. Dacă e urmărit de peştii mai mari, nu prea e căutat la pescuit, căci doar numai de borş e bun.

Cu lipanul şi lostriţa se încheie neamul păstrăvilor, familia nobilă a salmonidilor. Cu cît rîurile se lăţesc, cu atîta începe să domnească neamul aşa de numeros al crapului. Cel mai des întîlnit în apele mai măricele de munte este **mreana** *(Barbus barbus),* cu carnea destul de gustoasă, măcar că are cam multe oase. Se poate coborî şi pînă la Dunăre, dar îi plac mai mult apele răcoroase şi limpezi.

Are şi el o formă elegantă, zveltă, cam ca a unei scrumbii, fiind la coadă ceva mai lăţit, în felul linului. Nici nu l-ai bănui că este rudă cu crapul mai greoi, mai burghez. Se cunoaşte că e un abil înotător. Capul este mai ascuţit, mai lunguieţ, cu o frunte mai bombată şi cu buza de sus, groasă, prelungită ca un soi de rît. De aceea şi gura nu este în vîrful botului, ca la ceilalţi peşti, ci dedesubt, iar în colţul gurii ca şi pe buza de sus are cîte o pereche de fire, mustăţi groase, cărnoase, organe foarte simţitoare. La culoare variază. De regulă, pe spate este verde bătînd în cenuşiu, cu pete numeroase, uneori mici ca nişte puncte, pe de lături. Ochii mici sînt aurii, după cum şi baza aripioarelor este cîteodată mai roşcată, de unde şi numele de **mreană galbenă** ce-i dau pescarii, spre a o deosebi de mreana vînătă ori pătată, care se află multă în Transilvania, dar şi în apele de munte de dincoace de Carpaţi.

E un peşte curios. Se hrăneşte cu de toate; cu rîtul, ca şi porcul, răstoarnă pietrele ori rîmă prin fundul apelor. Nu-i displace nici putreziciunile, nici hoiturile. Ziua stă ascunsă, nici la faţă, nici la adînc, ieşind numai înspre seară la căutatul hranei. Cînd apa se răceşte, se trage spre mal, pe sub rădăcini, prin cotloane, stînd mai multe la un loc, aşa încît se prind lesne cu sacul; ba chiar cînd e frigul mai mare, aşa amorţeşte încît o poţi prinde şi cu mîna ori cu ostia.

Cînd e să-şi lepede icrele, este o adevărată procesiune. Femeia, cu pîntecele plin, e în frunte, iar după dînsa se ţin un cîrd de bărbaţi. Icrele sînt maşcate şi stau lipite de pietrele de pe fund. În schimb peştişorii care ies din icre sînt zburdalnici, se amestecă cu porcuşorii, socotindu-i poate drept fraţi; nu se despart de ei decît cînd le cresc mustăţile mai mari. Dealtfel cresc încet şi mreana bătrînă rar ajunge cît trei sferturi de metru de lungă. Se spune că în Volga pot avea şi 20—25 kg greutate. Dar la aceasta trebuie de ţinut în seamă şi povestea din Odobescu cu vînătorul şi coada vulpii.

Icrele mreanei, cînd sînt gata de lepădat, după spusele unora, sînt otrăvitoare. Peştele însuşi are o boală grea, un soi de ciumă, datorită unui sporozoar. Poţ să moară cu sutele. În Meuza[1], la Mezières, în 1886, se scoteau cu carele peştele omorît de această boală.

[1] Meuse (Maas, Meuza) — regiune din vestul Europei străbătută de rîul cu acelaşi nume.

Cam la fel cu mreana, avînd însă botul mai scurt, mai rotund, este **cleanul** *(Leuciscus cephalus)*, care aduce aminte la înfăţişare cu chefalul din Sinoe. Mai ales ceea ce răsare îndată privirii sînt solzii, maşcaţi, regulaţi; pare că ar fi îmbrăcat peştele cu o reţea peste tot trupul, cu ochiurile largi, mai ales că marginea fiecărui solz este ca trasă cu creionul, din pricina unor punctişoare negre, dese. Şi culoarea e frumoasă; pe spate verde-închis contrastînd cu argintul de pe urechi şi partea dinspre burtă; cele două culori sînt cam neted despărţite. Este un hrăpăreţ straşnic; face excepţie dintre neamurile crapului. Dacă s-ar alunga numai după viermişori ori culbeci n-ar fi nimic; se repede şi la şoareci, broaşte ori chiar guzani. Măcar că nu are carnea prea bună, dar putînd ajunge mărimea mrenei, şi o greutate chiar de 5 kg, nu e un peşte de lepădat pentru locuitorii satelor de pe ţărmurile rîurilor unde trăieşte.

Mai gustoasă carne are **scobarul** *(Chondrostoma nasus)*; de aceea se prind mulţi, căci afumaţi sînt foarte căutaţi. Cînd „crapă frunza arinului", ei se urcă mai spre munte, ca să lepede icrele în apă rece. Le apucă înainte oamenii şi-aşteaptă, făcînd garduri de bolovani de-a curmezişul pîrîului, ca o leică avînd deschiderea largă înspre partea dincotro vine peştele; la gura gardului stă capcana: vîrşa, coşul sau măcar nişte cetini de brad în care se încurcă peştele, de unde e prins în destul de mari cantităţi. Scobarul aduce la înfăţişare cu cleanul; acelaşi profil regulat al spatelui, aceiaşi solzi maşcaţi. Culoarea e însă mai vioaie. Mai ales în vremea dragostei de primăvară, e chiar un peşte frumos. Pe spate negru, pe de lături ca argintul, cu aripioarele înroşite, cu roşu pe la buze, cu un cerc auriu în jurul pupilei, iar irisul jumătate negru, jumătate alb, cînd se zbate prin apă pare mai mult îmbrăcat în sidef. Se mai deosebeşte după bot, mai ascuţit.

Gura e dedesubt, tăiată de-a curmezişul, iar buza de jos parcă e retezată. Cînd se găseşte, lesne se poate recunoaşte după pielita, cum e cerneala de neagră, care învăleşte maţele; de aceea i se mai spune şi „maţe negre".

E curios şi din felul cum se hrăneşte. Mănîncă el, e drept, ca şi ceilalţi peşti, viermi, cubelci[1], dar „paşte" şi algele de pe pietre. Gura lui, aşa cum este aşezată dedesubt, are marginea întărită prin o placă mai cornoasă, putînd rupe plantele.

Îi place să-şi arate podoaba trupului său, aşa încît uneori înoată răsturnîndu-se cu burta în sus, de sticleşte ca argintul. Sînt şi în lumea peştilor fel de fel de curiozităţi, ca şi în aceea a animalelor terestre.

Toţi peştii număraţi pînă aici, din apele mai mari de munte, sînt privilegiaţii, aleşii. Pe lîngă ei este noianul de peşti mărunţi, de

---

[1] Cubelc — melc.

multe ori victimele celor dintîi, alte ori tocmai prin aceasta, spiriduşii apelor zbătîndu-se, furişîndu-se înotînd ca zvîrluga. Aşa e zvîrluga, grindelul, de care fu vorba mai înainte. Aşa sînt mai ales **porcuşorii** *(Gobio gobio)* mărunţi ca sardelele, deşi traiul lor este în orice pîrîiaş ori baltă. Pînă şi în peşteri pătrunde. Îl recunoşti lesne după argintul solzilor săi maşcaţi, de pe laturi şi după două fire de mustăţi în colţul gurii. Nişte pete neregulate, negre, sînt înşirate de-a curmezişul spatelui. E sociabil; nu-i place singurătatea. Mai ales cînd îi vine vremea să-şi lepede icrele, se urcă mai sus, în pîraiele cu prundiş, ca să-şi poată freca burta; ouăle se lipesc de pietriş.

După 2—3 zile au şi ieşit peştişorii, ca nişte mici mormoloci, lipiţi de pietre cîtăva vreme, pînă ce se încumetă să înoate.

Pe cît e de mic, pe atîta e de gustos; prăjiţi în untdelemn dau o mîncare aleasă. De aceea se pescuiesc prin toate chipurile. Nu e pîrîu cît de mic, unde să nu vezi, spre seară, femeile cu crîsnicul în spate. Mai întotdeauna porcuşorii umplu oala; mai rar cîte un cărăşel. Un borş de porcuşori, ori de obleţi, e totdeauna binevenit la prînzul de duminică.

PEŞTII DIN APELE CURGĂTOARE MARI

Cînd rîurile ies din zona muntoasă, albia lor se măreşte. Cursul lor se lungeşte prin cotituri din ce în ce mai numeroase. Într-un loc apa e mai adîncă, mai iute, în altul mai lină; ici se depune năsip şi prundiş, aiurea mîl. Sălciile umbresc malurile; rădăcinile lor se încîlcesc, sînt dezgolite de apă, formează un ţesut de adăpost mai sigur, unde se oploşesc fel de fel de alte animale, mai mărunte. Condiţiile de trai sînt mai variate, atrăgînd cu ele şi o variaţie mai mare de forme. Unele din rîurile muntoase, se scoboară mai jos. Cleanul şi mreana ajung pînă-n Dunăre. Altele, cum e şalăul, se urcă din Dunăre; rîurile mari — Prutul, Siretul, Oltul, Tisa — devin locul de întîlnire al unor forme felurite, amestecate şi cu acele care caută apa liniştită a bălţilor şi lacurilor, ce întovărăşesc întotdeauna cursul domol al rîurilor, împrospătate cu apă în vremea revărsărilor.

Pentru această parte de rîuri, **somnului** *(Silurus glanis)*, leneşul hrăpăreţ, uriaşul peştilor de apă dulce de la noi, i se cuvine întîietatea. Cîntăreşte uneori 300—400 kg, cît un bou, ajungînd pînă la 3 m lungime.

Are un cap mare, turtit de sus în jos, cu o gură largă şi cu doua mustăţi lungi pe buza de sus, nada pentru peştişori. Alte patru fire,

mai scurte, spînzură de pe falca de jos. Pe marginea dinlăuntru a fălcilor, adevărate ragile de dinți mărunți, ascuțiți, încîrligați spre fundul gurii; ce intră în gura lui, nu mai scapă, ca și din gură de șarpe.

Încolo trupul e un adevărat vălătuc de carne, măsliniu pe spate, cu pete neregulate ca niște vînătăi, e alburiu pe burtă. Cum dă înspre coadă, trupul e turtit dintr-o parte în alta, o cîrmă zdravănă, dar și o armă de temut; cu o lovitură, te doboară la pămînt.

Pe spate, chiar lîngă ceafă, are o înotătoare mică, pare că e un moț de oase subțiri; cele patru aripioare părechi sînt aproape unele de altele, lîngă gușă. În tot lungul cozii, pe dedesubt, o înotătoare lungă, pare că e un șir de ostrețe[1], iar la vîrful cozii, o altă înotătoare, ca o măturică.

E spaima apelor; e crocodilul rîurilor noastre; e un tîlhar care nu alege, fiind și din cale-afară de lacom. Locul lui de trai e Dunărea adîncă și lată, unde are ascunzișuri minunate printre rădăcinile de sălcii.

Din Dunăre, unde se ridică pînă pe la Viena, trece și în rîurile cele mari, mai sus în Prut și Tisa, mai jos în Siret ori Olt. Ca să-și lepede primăvara ouăle, odată cu apele mari, înoată în bălțile de pe lîngă rîuri. Somnul și somnoaica vin perechi. Femeia își leapădă ouăle, lîngă țărm; le lipește de trestii, de rădăcinile copacilor. Cum simte că apele scad, se duce înapoi în rîu, căci nu-i place să o prindă apa mică. Bărbatul, curios însă, rămîne mai îndelung și păzește ouăle; ba chiar cînd se întîmplă ca să se retragă apele mai repede decît ies puii, mereu le stropește cu coada, ca nu cumva să se usuce. Faptul acesta și Aristot[2] îl citează.

Ce nu intră în gura lui mare, proporțional, ca de balenă? Sau stă pitit în mîl, ascuns între trestii și numai mustățile cele lungi le lasă să se clatine în apă, sau stă vertical, înfipt cu coada în mîl, și cu gura căscată ca o leică. În cazul dintîi peștișorii — mai ales obleții — dînd să apuce mustățile, crezîndu-le fire de iarbă, cad în gura tîlharului ascuns; în cazul al doilea tot ce trece pe dinaintea lui în înot, e tras în gîtlejul nesățiosului. Umblă mort mai ales după rusalii, larve de efemere, care, cînd ies din găoacea pupei, acoperă apele Prutului și ale Dunării.

Dar la urma urmei nu caută; tot ce găsește în cale înghite. Trage de picior de multe ori cîte o rață ori gîscă, dumicînd-o cu pene cu tot. Nu sînt povești, cînd se spune că înghite copiii ori chiar oameni mari. Prea sînt făcute din toate părțile mărturiile, ca să mai fie îndoială.

---

[1] Ostreț — țeapă folosită la construirea unui gard sau a unei îngrădituri. În piscicultură reprezintă denumirea dată unei prăjini lungi de aproximativ 4 m, care se folosește la fixarea unelteloor de pescuit întinse în apă sau la alcătuirea gardurilor puse în calea peștilor.

[2] Aristotel (Aristot) (384—322 î.e.n.) — savant și filozof grec numit și Stagiritul, care, printre alte contribuții de seamă la istoria științei și culturii, a pus bazele zoologiei.

Gesner[1] citează un caz, cînd în stomacul unui somn s-a găsit un cap de om şi o mînă cu două inele de aur; Antipa[2] povesteşte următoarele: „Un pescar dîndu-se din barcă în mijlocul Dunării, să se scalde, fu apucat de picior de un somn şi tras la fund: după cîteva zile s-a găsit pe Dunăre plutind cadavrul pescarului cu piciorul în gura somnului, mort şi el".

Somnul are o carne gustoasă; mai ales „pana de somn" de la un somotei, somn tînăr, este aproape ca şi carnea de morun, numai că e mult mai grasă. Aici nu strică poate de spus, că de multe ori, celor necunoscători, pescarii din tîrguri dau somnul drept morun, mai ales cînd este tăiat în bucăţi; înşelătoria e încercată pentru că este oarecare asemănare între carnea de somn şi cea de morun, la culoare amîndouă fiind albicioase.

Înşelătoria se prinde însă repede, pentru că morunul are zgîrciuri în loc de oase, iar pielea lui pare că e hîrtie cu sticlă pisată, aşa e de aspră, în afara solzilor înşiraţi în lungul trupului, ceea ce nu se vede la somn.

Ţara noastră e una din cele mai bogate în aceşti peşti, care nu se găsesc nici în Franţa, nici în Italia ori Spania; nici în Germania nu sînt în toate rîurile. Se prind în fiecare an cantităţi enorme, vînzîndu-se proaspăt ori sărat. Au fost ani cînd s-a scos numai din Deltă aproape 400 000 kg într-un an. Se prind mai ales cu oriile, instrumente vechi româneşti, sacuri de plasă, din sfoară de cînepă, lăsate spre fundul apelor, unde se ţin somnii, mai ales după ce se îndoapă pînă ce nu mai pot cu rusalii şi se pun la răceală ca să mistuie. Se înşiră pescarii în lotcile cu orii de-a curmezişul apei, cîte pe două rînduri şi fac astfel un gard de guri, în care se vîră somnul.

Primăvara, cînd se întoarnă de la baltă, după ce şi-a lepădat ouăle, se prind mulţi şi în gardurile cu leasă, cu care se închid apele gîrlelor.

Alt hrăpăreţ, ştiuca rîurilor, este tovarăşul somnului, deşi nu-i seamănă nici la lenevie, nici la trup. Este **şalăul** *(Stizostedion lucioperca)*. Multe gospodine îl confundă, spre bucuria vînzătorilor, cu ştiuca, pentru că are cam aceeaşi înfăţişare. E lunguieţ la trup ca şi ştiuca, iar la culoare e aproape la fel, cenuşiu-argintiu; chiar şi capul este tot ascuţit, deşi nu e lăţit la vîrf. Se deosebeşte însă chiar dintr-o aruncătură de ochi, pentru că pe spate are două înotătoare lungi cu mai multe şiruri de pete; cea dintîi e cu spini ascuţiţi, ca şi la biban. Nu este aşa de strîns la coadă ca ştiuca, iar pe trup are

[1] Konrad Gesner (1516—1565) — medic şi naturalist elveţian, care, pentru prima dată, a alcătuit o clasificare a plantelor după flori şi fructe.

[2] Grigore Antipa (1867—1944) — renumit biolog român care a cercetat şi a scris lucrări ştiinţifice referitoare la Delta Dunării şi Marea Neagră. Este întemeietorul Muzeului de ştiinţe naturale din Bucureşti, care în prezent îi poartă numele.

dungi negre de-a curmezișul, ceea ce nu se vede la știucă, pătată neregulat, pare că ar fi afumată. Cele două părechi de aripioare nu sînt depărtate una de alta, ci strînse grămadă; aproape de gît.

...Nu se potrivesc peștii nici la carne; cea de știucă este mai seacă, mai ațoasă, pe cînd cea de șalău, căutată, albă, este gustoasă. De aceea șalăul e și mai scump. Românul are vorba glumeață „șalău, pește rău".

Nu e un pește prea răspîndit în Europa[1]. În Franța, Italia, Anglia nu se cunoaște. Nu trăiește în rîurile toate din Germania. Este în Elba, bunăoară, dar nu este în Rhin. Tocmai pentru aceasta e mai de preț, căci în Dunăre și afluenții lui mai mari se găsește în mare cantitate, trecînd și în bălțile cu apă limpede, cu ceva prundiș sau scoicărit pe fund. Un lac bogat în șalău este Siutghiol de lîngă Constanța; pe fiecare an se prind numai din el 10 000—12 000 kg.

Îi place apa bătută de valuri, mereu aerisită, și fuge de tovărășia crapului, care îi tulbură apa.

După înfățișare se vede că nu e un pește pașnic, ci stă la pîndă. Obleții și **albitura**[2], peștișori mici, îi sînt hrana obișnuită; cînd dă într-un cîrd, îi înghite cu nemiluita. Nu este însă așa de lacom cum e costrișul.

Mai rău este că nu-și cruță nici puii; de aceea nici nu se înmulțește cum ar trebui, după puzderia de ouă (2—300 000) pe care femeia le leapădă pe ierburile de pe fundul bălților.

Nu este însă complet carnivor, ci își umple stomacul și cu alge, salata lor. Pare-se că mai bun la gust este șalăul vărgat, cu dungile mai distincte, mai puțin carnivor, un oaspete introdus numai în Dunăre și bălțile sale, venind din Orient.

E comun în Volga *(L. volgensis)*...

Bibanul sau **costrișul** *(Perca fluviatilis)*. E și el, ca și șalăul, un mare hoț al apelor noastre. Îi plac apele limpezi și se ține aproape de față, la 1 m jumătate.

E mult mai turtit, mai îngheboșat, decît știuca, dar tot așa de vioi și cu ochii în patru.

La el culoarea solzilor e frumoasă. Ca alama pe spate, verzui pe de lături, mai albicios pe pîntece, cînd se mișcă în apa limpede, strălucește de soare, pare că are o zale pe el. Dar nu e atîta numai. De pe spate se coboară șase-șapte vărgături mai închise. E ca tigrul. Cînd stă la pîndă printre trestii și soarele proiectează umbra frunzelor în apă, dungile acelea întunecoase de pe trupul lui pare că sînt jocurile de umbră în apă. Mai are proprietatea, dealtfel ca mulți

[1] În prezent, **șalăul** este răspîndit în apele stătătoare curate sau lent curgătoare din Europa centrală sau răsăriteană, Asia Mică, Marea Caspică, Marea Aral sau Marea Baltică.

[2] Albitură — denumire care cuprinde, în general, exemplarele de pești de culoare albă sau argintie (babușcă, plătică etc.).

peşti, să-şi schimbe culoarea solzilor. Îl vezi într-un acvariu. Stă liniştit pe fundul vasului, sprijinindu-se de părechea de aripioare dindărăt, aşezată însă aproape sub guşă. Celelalte aripioare sînt trase lîngă trup. Vârgăturile abia i se zăresc. Îndată ce-l sperii, se zborşeşte. În special întîia înotătoare de pe spate, care începe chiar de la ceafă, o ridică, mînios, în sus, ca dinţii ascuţiţi ai unui pieptene rar. Vai de pescarul care nu bagă în seamă; cei 14 spini îi intră în piele ca nişte ţepi. În acelaşi timp speriat, luînd poziţia de apărare, „se îngălbeneşte" de mînie. Solzii devin mai albicioşi, iar dungile mai bătătoare la ochi. Ochii i se rotesc în cap, ca două mărgele. E gata de atac.

Ca orice animal de pradă e vioi la mişcări; ager la privire. Cînd şi-a pus în minte ca să urmărească un peştişor, nu se lasă pînă ce nu-l apucă în gura-i largă. Aşa de lacom e, şi cu atîta putere se repede în cîrdurile de obleţi, încît peştişorul în formă de suveică îi intră în locul unde se găsesc branhiile, ieşind cu capul pe „urechi". Se înţelege că plăteşte cu viaţa lăcomia lui prea mare. Din pricina aceasta, aduce mare bucurie pescarilor cu undiţa. Se prinde lesne, repezindu-se la nadă, mai ales dacă este fînăr, neexperimentat.

Ca orice răpitor, este ager şi la minte. Nu are lenevirea crapului, ci se mişcă repede, ca săgeata, şi ştie să se ascundă de minune, să stea la pîndă.

Femeia leapădă icrele primăvara. Se freacă de pietre cu burta, aşa încît apăsînd ovarele, un soi de masaj, ies numeroasele icre, ca şirag cleios, prinzîndu-se de pietre, de buruieni, ca un fir de aţă încîlcit.

Carnea ostrişului nu e rea la gust, deşi e cam vîrtoasă. Fript şi cu saramură, este o mîncare delicioasă, apreciată de cei vechi. Se prinde la noi în cantitate mare, pînă la 400 000 kg numai din bălţile Dunării, deşi nu lipseşte nici chiar în părţile liniştite ale rîurilor mai mari.

Lupul peştilor este **avatul** *(Aspius aspius)*, care se ţine mai mult în Dunăre, dar se ridică şi în celelalte rîuri mari, cam pînă unde încep să fie prea repezi. În Siret se urcă pînă pe la Bucecea, iar din Prut trece şi în Jijia. La trup e ca o scrumbie, subţire, zvelt. Gura despicată larg şi oblic, îi dă o înfăţişare de tiran nesăţios; ochii aspri, bulbucaţi nu dezmint pe răpitorul avan. Cum e lupul pentru oi, aşa e avatul printre obleţi. Îi urmăreşte fără milă şi cu atîta furie ce se aruncă după ei, încît sare din apă, pe mal unde îşi găseşte sfîrşitul. E mai mult lăcomia în căutătura lui, iar noaptea, pe linişte, se aude plescăitul apei, cînd se repede după obleţi. Nu se găseşte în toată Europa; în Franţa, bunăoară, lipseşte[1]. Nu e rău la gust şi de aceea se prinde în mare cantitate.

[1] Avatul se întîlneşte mai ales în apele curgătoare mari din Europa centrală şi răsăriteană, Asia Mică şi Caucaz.

Pe lîngă peştii aceştia hrăpăreţi, iuţi la mişcări, trăiesc în Dunăre şi rîurile mai mari, o sumedenie de peşti din neamul crapilor, liniştiţi la obiceiuri, mulţumindu-se cu viermi ori alge, dînd pace celorlalţi peşti, de la care nu prea au supărare, căci sînt destul de măricei la trup, ca să nu cadă pradă unui şalău sau unui mihalţ.

Aşa e **văduviţa** *(Leuciscus idus)*, peşte cernit la îmbrăcăminte cînd e mai în vîrstă, negru-albăstriu pe spate, albăstriu bătînd în argintiu pe burtă. Cînd sînt tineri, sînt mai mult ruginii. E grasă, gustoasă la carne, aşa încît cu drag o pescuiesc oamenii la leasă. Mai înaltă în trup, aducînd aminte de un ciortocrap, este roşioara sau **băbuşca roşie** *(Scardinus erythrophthalmus)*, care se înmulţeşte, ca şi crapul, foarte uşor. Are o îmbrăcăminte frumoasă. Solzii ei mari, regulaţi, pare că sînt din oţel oxidat pe spate, argintii cu un reflex auriu pe de lături, iar aripioarele sînt pătate cu roşu. Roşii sînt şi ochii, de unde numele nemţesc de *Rothauge*. Neam cu dînsa, mult asemănătoare, este **ocheana**[1], comună şi în toate bălţile, cu carnea ceva mai gustoasă. De aceea se usucă în mare cantitate, servind poporului drept hrană la munca ogoarelor.

Pe urmă vine lumea peştilor mărunţi, adevăratele victime, care nu răzbesc în viaţă decît sau că se înmulţesc din cale-afară sau că sînt aşa de spinoşi încît stau în gît peştilor mai mari, deci sînt lăsaţi în pace.

Dintre aceştia din urmă este **fusul**[2] *(Aspro streber)*, al cărui nume îi arată şi forma. Adevărat fus, cu capul ascuţit, cu trupul ceva mai umflat îndărătul cefei şi apoi subţiindu-se din ce în ce pînă la vîrful cozii. Rar cînd e mai lung de o şchioapă. Pe spate are două înotătoare. Cea mai din faţă, cu nouă oase ascuţite ca acele, e arma lui de apărare. Dealtfel şi culoarea îmbrăcămintei îi e favorabilă: galbenă-castanie, cu 4—5 brîuleţe late în curmeziş, îl ascunde de minune în undele apelor curgătoare.

La ruda sa apropiată **pietrarul** *(A. zingel)*, a cărui locuinţă preferată este Dunărea, dar şi rîurile care dau în ea, fără să se suie aşa de sus ca fusul, s-a observat un început de îngrijire pentru progenitură. E primitiv cuibul, nu e vorbă, dar e mult la un peşte, mai ales cînd ceilalţi leapădă icrele, unde dă dumnezeu. Cu vîrful botului îşi sapă o groapă în nisip; cu casnă împinge prundiş la mijloc. Se duce şi rupe fire de mătasa broaştei, le aduce în gură ca şi vrabia firul de pai, apoi le fixează între pietre. Cînd a adunat un smoc mai măricel de alge, le calcă, tăvălindu-se prin ele, pînă ce le dă forma unui cuib, în care pune icrele.

E un peşte cu mult mai mare decît fusul, trecînd de o palmă domnească. Dar şi el, ca şi fusul, are atîţia spini la înotătoarea de

[1] Ocheana este cunoscută şi sub numele de **Babuşcă**.

[2] Fusul este cunoscut şi sub numele de **fusarul**.

pe spate, încît mai înainte vreme, pescarii nici nu se uitau la el. De cînd peştele se tot scumpeşte, din cauză că şi carnea pietrarilor este bună la gust, cam ca a şalăului, acum sînt căutaţi.

Tot spinos este şi **ghigorţul**[1] *(Acerina cerna)*, la trup ca şi costreşul. La el înotătoarea de pe spinare este şi mai lungă, cu spini şi mai răi, mai groşi, mai ascuţiţi, încît pescarii ca să nu se înţepe ar trebui să-l prindă cu mănuşi de cauciuc. Mai cu seamă cînd leapădă icrele, prin martie, se adună în cîrduri atît de numeroase, încît se prind cu nemiluita. Fiind spinos, nu-l mănîncă nici un alt peşte; în schimb el se dă la icrele altor peşti.

Zvîrluga, plevuşca, obleţii de toate soiurile se oploşesc şi ei în apele liniştite ale rîurilor mai mari, fie că se scoboară din sus, fie că se urcă din Dunăre şi bălţile ei. Lumea peştilor începe să devină tot mai variată, cu cît rîurile mari se apropie de gura lor în Dunăre, căci pe lîngă peştii proprii lor, se rătăcesc şi peşti din Dunăre, se urcă chiar cegi; alţii foind în bălţile care întovărăşesc bătrînul nostru fluviu, trec şi în rîurile largi spre a se oploşi în bălţile care se formează în lunca acestora.

Poate cel mai curios peşte din rîurile noastre este **mihalţul** *(Lota lota)*, care nu prea se lasă spre vale, abia găsindu-se în Dunăre; în schimb se urcă pînă în sus, pe apele de munte, amestecîndu-se cu cleanul şi mreana. E un rătăcit în apele noastre. Neamurile lui toate trăiesc în mările reci, peşti foarte folositori, căci nu numai că sînt buni de mîncat, dar din ei se scoate vestita „untură de peşte", aşa de lecuitoare pentru copiii scrofuloşi ori predispuşi la tuberculoză.

Mihalţul la trup se asamănă întrucîtva cu somnul, deşi e cu mult mai mic, rar trecînd de jumătate de metru. Ca şi somnul are trupul ca un vălătuc, turtit numai spre coadă. Are o îmbrăcăminte frumoasă; e colorat măsliniu-verzui, cu pete neregulate mai închise, ca vinele dintr-o marmură, care se întind şi peste aripioare.

Are un cap turtit de sus în jos, cu o gură mare şi doi ochi holbaţi, apropiaţi de ceafă, cu irisul verde aurit; cele două nări, largi, sînt aşezate cam la jumătatea distanţei dintre ochi şi marginea botului. Privindu-l de sus, mai ales că la pîndă se tîrăşte, are ceva în el din înfăţişarea vidrei, cînd stă întinsă, gata să se repeadă după un peşte. Ca şi somnul are o nadă, un fir de mustaţă lung, moale, aşezat sub bărbie. Îl poţi recunoaşte repede şi după înotătoare. De la jumătatea trupului se întinde o înotătoare lungă, îngustă, moale, care se ţine aproape întruna pînă pe la jumătatea spinării, cam cum ar fi înotătoarea subţire de la un mormoloc. Nemţii îi şi zic *Quappe*, spre deosebire de mormoloc *Kaulquappe*. Celelalte aripioare, **pă**rechi, sînt strînse sub urechi.

Corpul este acoperit cu solzi mărunţi, ca de lin şi are pielea băloasă. În lungul trupului, trece pe la mijlocul laturilor un şanţ, în

[1] Ghiorţ — **ghibor**ţ.

fundul căruia este adăpostită linia laterală, al şaselea simţ al peştilor.

Cu înfăţişarea aceasta curioasă are şi obiceiuri mai deosebite. Ziua stă pe fundul apei; abia dacă se tîrăşte. Firul de mustaţă atrage peştişorii care umblă după viermi, dar cad în gura largă a mihalţului. Cum dă noaptea e mai vioi. Tot mai mult tîrîndu-se ca un şarpe, se mişcă prin nămol. E hrăpăreţ, lucru mare. Nu se satură numai cu viermi, cu culbeci, cu insecte ori porcuşori[1], ci năzuieşte şi la animalele mai mari. Cînd leapădă icrele, în toiul iernii uneori, se suie spre şipotele mai adînci. E plodicioasă femeia straşnic, lepădînd vreun milion de ouă, care stau lipite de pietre. Nu e un peşte cu carnea rea, cum se spune de unii.

Poporul nostru îl ţine de mare preţ, căci are şi vorba: „Păstrăvi şi mihalţi la orice tîrg nu găseşti". Se pescuieşte anevoie, căci ziua e la fund şi la adînc. La undiţă dă rar; numai cînd se trage cu năvodul mai cad cîţiva.

PEŞTII DIN BĂLŢI ŞI IAZURI

Nu e ochi de apă stătută, cu o viaţă mai îndelungă, care să nu aibă în el un soi-două de peşti. Bălţile din calea apelor curgătoare mari, cu apă mereu primenită ca şi iezuşoarele din calea pîrîiaşelor leneşe din regiunea dealurilor, aşa cum sînt în nordul Moldovei... formează oraşele, satele şi cătunele în lumea peştilor. În bălţile mari, legate de Dunăre sau de rîurile mai late, pe lîngă plebea aceea care se găseşte oriunde, trăiesc şi peşti de soi, cum e suducul sau chiar păstruga; în iazurile mai mari îşi duc viaţa crapii şi ştiucile, specii iarăşi privilegiate, nobile; în ochiurile de apă miloase, mici, călcate de vite, trăiesc peştii fără pretenţie, care se mulţumesc cu orice mediu, cum e carasul, linul, chişcarul. Din toate nu lipsesc peştişorii mici, plevuştele, porcuşorii, obleţii, victimele celor mari, speciile de osîndă, care foiesc oriunde, se înmulţesc ca muştele, ducîndu-şi viaţa între grija zilnică de trai şi paza să nu cadă în gura altui peşte mai mare. Nu e nici o deosebire între lumea din întunerecul apelor şi aceea de pe pajiştile care le înconjoară, din cetatea păpuriştei şi aceea zidită de piatră. Hrăpăreţi sînt pretutindeni; egoişti, mulţumiţi că au ce mînca fără să facă nici rău, nici bine, de asemenea, ca şi mulţimea fiinţelor mărunte, hrănindu-se cu ce rămîne de la ceilalţi, furişîndu-se să nu vină în calea lor, urmăriţi, dispreţuiţi şi care nu se răzbună decît prin puzderia puilor ce-i scot în fiecare an. Se întîmplă cîteodată că prin număr mare învingă, sorbind picătură

[1] **Porcuşorul** *(Gobio gobio)* are circa 10—15 cm lungime.

cu picătură, pe nesimțite, hrana celor mari, a căror dominare se restrînge din ce în ce.

Unul din cei mai mici pești de la noi, mai mult al nostru decît al oricui, căci se găsește aproape numai în bălțile din bazinul Dunării este **pietroșelul**[1] *(Umbra krameri)*. Încolo, în Europa, nicăieri nu trăiește decît în jurul lacului Balaton. Rar cînd ajunge cît un decimetru; aceștia sînt uriașii; de regulă sînt cu mult mai mici. Își duc viața oriunde este un ochi de apă cu buruieni multe.

În schimb e unul din cei mai frumoși peștișori, căci peste solzii săi cafenii, aproape negri pe spate și gălbui pe burtă, se așterne o promoroacă din pricina căreia solzii capătă ape variate, strălucitoare, mai mult bătînd în violet, asemenea celor ce se văd pe o bășică de cafea. Pete mașcate, neregulat azvîrlite pe trup, ca și un rînd de pete pe înotătoarea de la coadă și cea de pe spate, îi măresc farmecul îmbrăcămintei. Mai are un obicei deosebit. Se mișcă ai putea zice mergînd. Aripioarele părechi, corespunzătoare membrelor de la celelalte animale, le mișcă pe rînd, cum face ciinele cînd fuge.

Nu e vorbă, nici **plevușca**[2] *(Leucaspius delineatus)* nu e mai mare; e pește universal, aflîndu-se oriunde e un ochi de apă stătută cu cîteva buruieni.

Mic, cu solzii mașcați, argintii, cu o dungă neagră în lungul trupului, a fost socotit multă vreme drept pui de pește. Pe cît e de mic, pe atîta însă își îngrijește bine de ouă. Femeia pune ouăle în jurul buruienilor din bălți, iar bărbatul stă și mereu le lovește cu trupul, cu coada, ca nu cumva să se prindă pe ouă vreun spor de ciupercă. Se încumetă să le apere chiar de alți pești, pe cît îi merge, și dacă musafirul nepoftit nu lasă gîndul de a mînca icrele, apucînd de coadă pe păzitor. La fel este și **plevușca de baltă** *(Gasterosteus platygaster)*, un drac nici cît degetul cel mic de la mînă, dar care nu se teme nici de știucă. Are ac de cojoc pentru oricine s-ar încerca să-i guste carnea; ține minte îndrăznețul cîte zile va trăi, ba spune și celorlalți, usturimea ce a simțit-o în gură, cînd a apucat plevușca de mijloc.

Are o înfățișare nu tocmai blîndă; pare că-i ninge și-i plouă mereu, pare că în orice înotător vede un dușman. Strîns la coadă, terminat cu o aripioară ca o frunză de palmier-evantai, încolo are forma unei săgeți. După cum uneori săgeata are crestături în afară de vîrf, ca să rupă carnea cînd va fi trasă din rană, tot așa și peștișorul acesta are de-a lungul spinării vreo 9 spini zdraveni, rari, neuniți, adevărați dinți, de înțepătura cărora se teme oricine. Alți doi spini sînt și pe burtă: unul aproape de gît, altul înaintea aripioarei dindărăt. L-ar prinde în gură bucuros un biban ori o știucă, dar își

[1] Pietroșelul — țigănușul.
[2] Plevușca — pleava, fufa.

teme pielea, căci ştie păţania vreunui prieten de-al lor. Şi, oricît de proastă ar fi socotită ştiuca, de se zice în rîs „cap de ştiucă, casă boierească", tot cu atîta pricepere a înzestrat-o natura, ca să nu se facă de rîs, murind cu o plevuşcă în gură. Căci peştişorul acesta mic are obiceiul să se anine de cerul gurii, cu spinii de pe spate, de nu o mai poate scoate nimeni; nu se lasă cu una cu două să fie înghiţită.

Dar nu are numai spini, ci şi un scut; pe pîntece, de la guşă în jos, are cîteva oase, aşa unite încît îi apără partea moale; scutul este în legătură cu cei doi spini ventrali, arme teribile. Cînd e liniştit, spinii de pe spate sînt culcaţi îndărăt pe şira spinării; ceilalţi de pe burtă sînt şi ei lipiţi de corp. Cum e mîţa cu ghearele ascunse, cînd toarce lîngă vatră, aşa e şi plevuşca. Este zădărîtă sau vede duşmanul, spinii sînt ridicaţi, gata să intre în slujbă. Şi nu sînt numai nişte spini lucioşi, ca şi cei de holeră, bunăoară, ci zimţuiţi pe margine, adevărate ferestre tăioase.

Starea lui sufletească se trădează după spini şi după coloraţia trupului, căci e lucru stabilit că la mînie îşi schimbă culoarea, de nici nu e de cunoscut.

Aşa cum este înfăţişarea, aşa e şi caracterul. E bătăios, arţăgos lucru mare, nu numai cu alţi peşti, care se tem de dînsul, aşa mic cum este, ci chiar ei între ei. E o plăcere să-i vezi în acvariu, cum se urmăresc, cum îşi îndreaptă sulițele unul spre altul, cum cel învins fuge de se ascunde într-un colţ, iar cel învingător, ca un buhăieş, nu-şi găseşte loc pînă ce-i trece mînia.

Trăieşte în toate apele noastre stătătoare; nu-i place să fie la mari adîncimi, ci caută marginea apelor cu buruieni, cu stufăriş, unde îşi duc viaţa în cîrduri numeroase.

O rudă a lui apropiată[1] *(Gasterosteus aculeatus)*, foarte obişnuită în apele din restul Europei, la noi nu trăieşte decît în apa sălcie din lacurile de pe lîngă mare. În Razelm sînt în mare număr. Are un obicei păsăresc; îşi face cuib. Cei ce l-au văzut şi urmărit în lucrările sale de zidărie, au rămas uimiţi nu numai de răbdarea şi îndărătnicia la lucru, dar şi de simţul lui arhitectural, care întrece chiar pe al multor păsări. Şi să se gîndească oricine cîtă greutate trebuie să aibă acest animal, pentru ca să lucreze numai cu gura.

Pasărea poate să se mai ajute şi cu degetele de la picioare: peştişorul nu are nimic decît botul lui. Pasărea unde a pus paiul, acolo rămîne, căci îşi caută un loc adăpostit chiar de vînt; peştele are de luptat şi cu apa care nu e liniştită. Cu trudă îşi face mai întîi loc în mîlul de pe fund, o gropiţă cam cît o jumătate de ou. Apoi, harnic, adună fire de alge şi cu botul mic le înţepeneşte în mîl. Alt fir şi alt fir, mereu adună, le pune unul peste altul, le încleie cu un fel de suc ce se scurge din nişte ghinduri de pe pîntece, pînă ce face duşumeaua.

[1] Popular i se spune **ghidrin.**

Mereu cară fire, le împleteşte, de face pereţii şi apoi acoperişul. Lasă loc pentru o deschidere prin care trebuie să intre femeia; de cele mai multe ori sînt două deschideri, încît cuibul seamănă cu un mic manşon. Nu se mulţumeşte numai să aducă şi să lipească algele, frunzele sau paiele, ce găseşte prin apă. Are şi gust. Vede că un fir e mai lung, că astupă intrarea, îl scoate, îl aşază să stea bine. Şi în vremea aceasta de 2—3 zile, e nervos lucru mare. Nu suferă să se apropie alt bărbat de cuib; duelul e gata, căci spre deosebire de unele păsări, bărbatul este zidarul. Femeia nici măcar nu dă pe la locul unde va pune ouăle, ci-şi caută de hrană liniştită. După ce a terminat casa, se schimbă. Hainele de lucru şi le leapădă, îmbrăcîndu-şi haina de nuntă, cu culori mai vii, mai pe placul femeii. Pe cînd mai înainte chiar dacă femeia ar fi vrut să tragă cu coada ochiului la încăperea ce i se pregăteşte, un pinten în coastă ar fi convins-o repede să nu se amestece unde nu-i fierbe oala. După ce s-a terminat cuibul, dimpotrivă, ea face pe supărata. Bărbatul o poftеşte frumos, îşi arată meşteşugul de a înota, dă tîrcoale făcînd fel de fel de figuri în jurul ei, ca într-un cadril, pînă ce o ademeneşte să-l urmeze.

De îndată ce se apropie de cuib, politicos o poftеşte să se vîre în odaia de iarbă. Cum şi-a vîrît botişorul, a devenit bărbatul iarăşi ursuz. Dacă cumva femeia se răzgîndeşte ori nu-i place încăperea nu mai are încotro. Cu o lovitură de spin în coastă, ştie că a trecut de glumă. Seriosul a început. Trebuie să-şi lase ouăle în cuib. Nu pune multe, ci numai 60—80 de ouă maşcate ca un fir de mac. Dacă ar fi să le lepede în apă, ar da dintr-însa mii şi mii. Aşa, avînd un cuib, ouăle sînt ferite de alţi peşti; ea n-are nevoie să poarte un sac plin de icre. După ce femeia a lepădat ouăle, e lăsată să-şi caute de treabă. Paza ouălor cade tot în grija bărbatului. El e cloşca. Se pune de strajă şi vai de peştele care i-ar veni poftă să guste ouă de plevuşcă. Nu-i lăsată să se apropie nici chiar mama, dacă i-ar veni dorul să vadă icrele ce le-a pus în cuib. Stă aşa bărbatul de strajă 2—3 zile; nu e numai poliţist, ci totodată bun părinte, căci cît păzeşte la gura cuibului nu stă degeaba, ci mereu dă din înotătoare ca să împrospăteze apa şi să treacă necontenit oxigen peste ouă. În sfîrşit, din fiecare ou iese cîte un peştişor. Altă grijă pe capul tatălui; să nu cumva să-i scape din cuib vreun pui ca să cadă în gura duşmanului, căci atunci degeaba atîta casnă.

Şi nu e lucru uşor să păzeşti 60—70 de copii zburdalnici, dornici să iasă mai degrabă în lume. Chiar cînd unul mai zglobiu nu vrea să ştie de frica părinteaască şi-şi ia tălpăşiţa, repede e apucat de după ceafă şi adus îndărăt acasă. În sfîrşit, cînd socoate părintele că spinii copiilor sînt destul de tari ca să se apere singuri, îi lasă să se zburătăcească. Cu aceasta s-a terminat grija lui. Poate acum, liniştit că şi-a făcut datoria de părinte, să-şi caute odihna.

Scopul şi l-a ajuns. Neamul plevuştelor nu piere. Dimpotrivă, copiii sînt aşa de bine păziţi încît umplu iazul şi nu mai au ce mînca. Natura însă îngrijeşte singură ca suprapopulaţia să nu se înmulţească în dauna altor fiinţe. Sînt ani şi locuri, unde plevuştele înmulţite din cale-afară pier cu miile.

În lumea celor mici şi mulţi găseşti de multe ori lucruri mai interesante şi mai curioase decît între cei mari. Obiceiurile lor sînt mai variate; nici nu ştii la ce folos îţi pot fi la urma toată. Iată aşa este cu **obleţul** *(Alburnus alburnus)*, un peştişor obişnuit din apele noastre. Se întîlneşte pretutindeni: în Dunăre, cu lacurile sale, în lacurile de lîngă mare, în lacurile din interiorul ţării, în rîurile mai toate, unde este apa mai din belşug. E cunoscut de toată lumea fiind bun, prăjit, cînd e dat la restaurante sub numele de ţîriitori. E un peşte căruia nu-i place să trăiască singur; unde-l vezi, îl vezi în cîrduri, mai ales că se ţine tot spre faţa apei şi străluceşte pare că e de argint. Pînă şi ochii sînt argintii. E uşor de curăţit, căci solzii mari se desprind foarte lesne. Au nişte aripioare aşa de străvezii, pare că sînt o abureală.

E elegant ca formă, vioi în mişcări şi nu are drept armă de apărare contra numeroşilor săi duşmani — dintre peşti e poate cel mai urmărit — decît tocmai vioiciunea. Cîteodată, ca să scape de vreo ştiucă, sare deasupra apei, pierzîndu-şi urma.

Sînt mai nervoşi, mai zglobii, în vremea cînd îşi lepădă icrele, prin luna lui mai; purced la drum în cîrduri numeroase spre marginea iazului cu apă mai caldă şi cu multe buruieni şi femeile sînt aşa de grăbite să-şi lase icrele, încît chiar cînd sînt prinse în crăsnic, nu mor pînă ce nu-şi deşartă sacii cu ouă.

Pe cît sînt de puţin căutaţi pentru mîncare, fiind mărunţi — rar ajung cîte 2 dm — şi ososi, pe atîta sînt de importanţi pentru că au dat naştere la o industrie foarte rentabilă. Multe femei poartă pe ele ceva din obleţi, cu mîngîierea că poartă mărgăritare.

Din solzii obleţilor se scoate aşa-numita *esenţă de orient...*

Solzii se pun 24 de ceasuri în apă sărată, după care se spală cu alcool, apoi se tratează cu amoniac. Pe fundul vaselor, se depun nişte fluturaşi subţiri argintii, neatacaţi de amoniac, ca un soi de clei; aceasta este *esenţa de orient*, care se poate întinde pe sticlă. Cu ea se fabrică mărgelele care imită mărgăritarele.

Se zice că chinezii, aceşti meşteri în multe meşteşuguri, cunoşteau de multă vreme întrebuinţarea solzilor de obleţi. La veneţieni s-a făcut o lege care oprea imitarea mărgăritarelor, căci se înşela lumea.

La început, în Franţa, se ungeau pe dinafară cu acest clei de peşte, bobiţe de gips, căpătîndu-se — spre bucuria femeilor care vroiau să pară bogate — minunate imitaţii de mărgăritare. Nu e vorbă că de multe ori dorinţa de lux se sfîrşea cu scene comice, căci

în căldura dansului, cleiul se muia, iar mărgăritarele false rămîneau lipite de piele. Abia mai tîrziu i-a venit în minte unui fabricant de mătănii din Paris să ungă pe dinlăuntru mărgele de sticlă. Şi astfel s-a ajuns la fabricaţia de azi, din care se capătă aşa de bune imitaţii, încît numai un cunoscător le poate deosebi de mărgăritarele adevărate. Nu e vorbă că nici aceste imitaţii nu sînt prea ieftine, căci pentru a căpăta un gram de esenţă trebuie cel puţin 40—50 de obleţi.

Cînd pescuieşti cu crăsnicul[1], prinzi porcuşori, obleţi, dar nu se poate să nu fie amestecată printre ei şi vreo **blehniţă**[2] *(Rhodeus sericeus)*. Dar nu e prea bucuros pescarul de ea; are o carne amărîie şi de aceea nu e căutată. L-ai lua drept un pui de crap sau mai degrabă drept un cărăşel, neajungînd nici măcar un decimetru în lungime. Ca şi carasul este turtit lateral, dar nu aşa de disproporţionat încît să semene cu un romb. E mai zvelt ceva, iar aripioara de pe spate e mai îngustă mult decît a unui cărăşel. Pe spinare este ca mai toţi peştii, cenuşie-verzuie; pe de lături însă e ca poleit cu argint, iar dinspre coadă e trasă pe mijlocul trupului o dungă verde ca de smalţ. Aceasta e haina lui obişnuită.

Haina de nuntă — prin luna lui mai — este mult mai bogată. Pare că e acoperit atunci cu o zale cu solzi de oţel, aşa încît fel de fel de culori sînt pe trupul lui: cenuşie, violetă, albăstrie, întocmai ca băşicile de pe cafeaua turcească.

Dunga dinspre coadă pare că e de smaragd, iar pe piept şi burtă devine portocaliu. E haina cea mai frumoasă din cîte se îmbracă peştii din apele noastre şi podoaba acvariului din odaie.

Dar nici femeia nu se lasă mai prejos. Îmbrăcămintea ei, e drept, rămîne mai stearpă. În schimb are un obicei curios. Pe vremea cînd leapădă ouăle, îi creşte un tub lung între înotătoarea dindărăt şi perechea cea de pe urmă de aripioare. Prin ajutorul lui, ea pune ouăle în trupul unei scoici de riu, care stă înfundată în mîl şi numai cu un capăt al trupului căscat.

În încăperea scoicii, peştişorii ieşiţi din ouă găsesc nu numai adăpost, dar prin curentul de apă pe care-l trage scoica pentru dînsa, le vine şi peştişorilor aer şi mîncare. Se înţelege că nu e plăcut pentru scoici, de a avea în camera ei respiratorie asemenea musafiri supărăcioşi, căci oricum, copiii sînt copii şi nu stau liniştiţi. Chiar cînd încearcă scoica să scape de ei, nu poate, pentru că mama-natură le-a făcut un guleraş la gît şi doi negei, cu care se proptesc printre branhii şi nu pot fi cu una cu două daţi afară. Cînd le-a

---

[1] Crăsnic (cîrsnic, cristaş) — unealtă de pescuit individuală alcătuită dintr-o plasă în formă de sac legată la colţuri de capetele curbate şi încrucişate a două nuiele. Este fixată de o prăjină lungă de 3—4 m

Popular i se mai spune **boarca**.

venit sorocul, şi au crescut cît trebuie, ies ei singuri, de bunăvoie. Dealtfel răsplătesc serviciul ce l-a făcut scoica. Şi puii aceştia, cînd sînt mici, se anină de pîntecele unei blehniţe, stă în pielea ei cîtăva vreme, pînă ce se dezvoltă şi o părăseşte de bunăvoie. E unul din numeroasele servicii reciproce ce-şi fac animalele între ele, chiar aparţinînd la neamuri diferite.

După ce-şi îndeplineşte rostul de mamă, tubul prin care a pus ouăle se închircşeşte, iar bărbatul îşi ia din nou haina obişnuită de dinainte de nuntă.

Prin blehniţa lăţită, dar micuţă, se poate trece la peştii cei mari, cu forma tot lăţită. Aşa e **plătica** *(Abramis brama)* [...] care se găseşte în mare cantitate în orice baltă, ca şi spre gura rîurilor mai mari.

Numele îi arată forma, căci are trupul turtit dintr-o parte în alta, deşi e ceva mai lung decît carasul. Pe cînd carasul, bunăoară, este cel mult de două ori mai lung decît lat, plătica este aproape de 3 ori mai lungă. Din cauza aceasta e cam gheboasă, nu cum e crapul, căci şi linia pîntecelui e tot una de curbată, ca şi a spatelui. Are capul mic, cu buza de jos cam răsfrîntă.

Acest peşte e îmbrăcat într-o zale de solzi, care se schimbă la culoare nu numai după locul în care trăieşte, dar şi după vreme.

Uneori e negru pare că e afumat, cînd lacul e mai mîlos; de regulă este argintiu pe de lături şi verde cenuşiu pe spate. Se găsesc, ca şi la crapi, exemplare cu totul roşietice.

În vremea nunţii, ca mai toţi peştii, îşi schimbă haina, devin cu culori mai intense, şi capătă un soi de coşuri gălbui peste tot corpul, dar mai ales pe boi, uneori aşa de mulţi încît peştele pare că are rapăn pe trup.

Ceea ce se vede bine la acest peşte, este aşa-numita linie laterală; plecînd de deasupra urechii, cam de la ceafă, ea formează ca o dungă de creion trasă pe mijlocul trupului, cu îndoitura spre burtă. Nu e o podoabă de îmbrăcăminte, o dungă mai neagră ca la şopîrle ori salamandre. E un organ de simţ. Nervii sînt mai dzvoltaţi de-a lungul ei, sfîrşindu-se într-un soi de păhărele pline cu un suc cleios şi în legătură cu exteriorul prin pori. Ce simţ anume reprezintă nu e încă hotărît. În orice caz e un al 6-lea simţ, care, foarte cu putinţă, îi dă de veste peştelui de apăsarea apei, deci de adîncime, de puterea curentului, deşi ştie cînd trece din iaz în rîu. Că e aşa, e faptul că la peştii din adîncimea mării, linia laterală e mai dezvoltată, după cum şi mormolocii de broască, cît stau în apă, capătă un soi de linie laterală. Acest simţ este, deci, în legătură cu mediul în care trăiesc.

Şi plătica face drum de nuntă. Ea caută locurile cu buruieni, spre marginea apelor. În frunte înoată o femeie mai bătrînă, mai plină, apoi altele mai tinere, urmate de bărbaţii plini de coşuri. Se

ţin în cîrduri, şi aşa de aproape de faţa apei încît cu spinarea fac vălurele. În vremea aceasta sînt foarte sensibili şi sperioşi. Fug la cel mai slab zgomot; în Suedia era odată obiceiul, ca pe vremea cînd plătica leapădă ouăle, să nu se sune clopotele la bisericile de pe lîngă ţărm, că le sperie şi nu mai lasă icrele.

200 000—300 000 de ouă leapădă femeia, din care ies repede puişori. Cu toţi duşmanii care îi au, se înmulţesc din cale-afară; avînd carnea gustoasă, măcar că e cu mulţi spini, fiind şi numeroşi, avînd uneori şi o greutate de 4 kg, se prind în mare cantitate. Numai din bălţile Dunării s-au scos, într-un an, peste 150 000 kg.

Dealtfel ca şi crapul, plătica poate să aibă variaţii multe, ca formă şi culoare, după cum pot exista şi corcituri de plătică şi ocheană. Cu greu deosebită de plătică este **batca** *(Blicca björkna)*, cuprinsă la un loc de popor sub numele de albitură, mai ales cînd e sărată. Trăieşte, în bălţile Dunării, la un loc cu plătica, putîndu-se recunoaşte mai mult după capul scurt, ca un triunghi adăogat trupului lăţit. Se prinde lesne la undiţă, fiind lacomă, din cale-afară, iar în perioada fierbinţelii, cînd leapădă icrele, o poţi prinde cu mîna, aşa e de nepăsătoare de pericolele ce o înconjoară.

Dacă batca e greu de recunoscut, **săbioara**[1] *(Pelecus cultratus)*, după cum o arată numele, se cunoaşte îndată prin forma ei de scrumbie, prin dosul în linie dreaptă, aşa încît capul pare dat spre spate. Se mai recunoaşte lesne şi prin linia laterală, care pare că e o jucărie de copil trasă cu cărbunele pe trupul ei. Această linie nu merge, ca la toţi peştii, în linie dreaptă de-a lungul mijlocului. Începînd de la ureche se lasă în jos pe sub subsuoara aripioarei de dinainte, în forma aripii de rîndunică, apoi trece, făcînd coturi, de-a lungul pîntecelui pînă la coadă. Şi la îmbrăcăminte e mai vioaie; pare că e îmbrăcată cu solzi de oţel oxidat, albăstrii.

E răspîndită în apele Dunării şi a bălţilor sale, şi nu mai trăieşte în Europa decît în apele care dau în mara Baltică. Nu e un peşte prea căutat, deşi poate să aibă şi 1 kg greutate; în schimb fiind uneori mult din cale-afară, se prinde cu năvoadele şi se sărează în butoaie, la un loc cu plătica, batca şi ceilalţi peşti (...).

Dintre toţi peştii din bălţi, cel mai cunoscut, desigur, este **carasul** sau **caracuda** *(Carassius carassius)*. E aşa de mult în apele noastre, încît se pescuieşte în cantităţi mari şi e ieftin. Nu are o carne neplăcută la gust. Dimpotrivă, cînd nu miroase prea tare a mîl, e tot aşa de gustoasă ca şi a crapului, numai că are multe oase; trebuie mîncat mai cu băgare de seamă.

Nu e pretenţios; trăieşte oriunde. Toate iazurile, ca şi lacurile mai mari sînt pline cu caraşi. E tovarăşul crapului, cu care se asamănă ceva la culoare, fiind verde-cafeniu pe spate, cu un luciu me-

[1] Popular i se mai spune **săbiţa**.

talic; cînd e scos din apele prea mîloase este chiar aproape ruginiu. Nu poate fi însă confundat cu crapul, nu numai pentru că are gura mică şi buze subţiri, că nu are mustăţi, dar mai înainte de toate are trupul prea lătăreţ, numai bun să fie prăjit la tavă. Nu ajunge niciodată dimensiunile crapului; iar, cînd îi merge bine, poate fi lung de 30 cm[1]. De regulă e ca un romb, pe cît de lat pe atîta de lung.

Se hrăneşte cu ce poate, cam la fel cu crapul; de aceea nu e prea bun tovarăş, căci cînd se înmulţeşte din cale-afară, îi devine un concurent periculos. E însă şi mai puţin pretenţios decît crapul, mai ales în privinţa curăţeniei. Poate să stea ziulica întreagă întins în nămol. Hrană are, de duşmani nu se teme, căci îl apără culoarea. Îi e bine ca şi porcului în băltoace. Fiind rudă de aproape cu crapul, lepădînd icrele cam prin aceleaşi locuri, nu rar se întîmplă corcituri, ieşind peşti care au mustăţi, dar gura tot mică, iar la trup ceva mai înalţi decît crapul, dar mai lungi decît carasul.

Chinezii, meşteri în arta de a domestici animalele şi a crea rase variate, după cum japonezii sînt meşteri în închircirea copacilor, au ajuns să capete caraşii roşii, peştii care se ţin în borcane de sticlă prin case şi fac plăcerea copiilor în apele Cişmigiului.

Cu răbdarea caracteristică lor, chinezii au căpătat fel de fel de forme de peşti roşii, după cum dealtfel şi europenii au căpătat fel de fel de hulubi ori de vaci. Prin anumită alegere a prăsilei, prin supunerea la anumite condiţii, se zice că pot scoate forme după comandă, iar exemplarele cele mai rare ori mai frumoase se plătesc scump, cum se plăteşte vreo orhidee aleasă ori vreo lalea cu o culoare mai neobişnuită.

Ceva mai neobişnuit la înfăţişare, dar mai tot aşa de răspîndit este **linul** *(Tinca tinca)*.

Cînd se trage cu năvodul ori în ce iaz, ştiuca poate să lipsească, dar lin şi caras numai cînd s-a stîrpit sămînţa. E şi mai puţin pretenţios decît carasul, fiind cel de pe urmă care moare, cînd iazul s-a prea mălit. La înfăţişare mai degrabă se apropie de ştiucă, avînd trupul prea puţin turtit lateral şi acoperit cu solzi mărunţi, netezi, înveliţi peste tot cu o pieliţă subţire, băloasă. De aceea e greu de grijit; nu se rade cu cuţitul ca ceilalţi peşti, ci se pîrleşte cu cleştele înfierbîntat. Numai aşa se jupoaie pieliţa de deasupra şi se pot lua solzişorii care strălucesc sub ea, ca nişte fluturaşi. E în culoarea mîlului, cenuşiu-verzui, uneori chiar negru. Coada e lată, iar înotătoarea de la capătul ei pare ca o măturică. O îngustă aripioară, destul de lungă însă, pe spate, o alta pe pîntece aproape de coadă, în afară de cele două perechi, depărtate una de alta, îi formează podoaba trupului.

Se hrăneşte cu tot ce găseşte în cale: viermi, moluşte, buruieni.

---

[1] Unele exemplare de caracudă maturâ ajung la o lungime de 50 cm şi o greutate de 5 kg

Cînd nu le are, înghite, ca și rîma, mîlul de pe fundul apelor, bogat în substanțe organice, în putreziciune. Ca urmare, se prinde lesne la coșurile de răchită în care se pune o bucată de mămăligă.

Ducîndu-și viața în mîlul în care stă ascuns mai toată ziua, capătă la urmă un miros neplăcut de nămol, ceea ce strică gustului cărnii sale moi. De aceea trebuie ținut, dacă e viu, cîteva zile în apă mereu împrospătată, înainte de a fi gătit, ca să-i mai iasă mirosul de baltă bîhlită.

Numai cînd e să-și lepede icrele, în vremea cînd apa s-a mai încălzit, trage spre țărm, în cîrduri numeroase, spre buruienile pe care își lasă ouăle.

Și mai deosebite la înfățișare sînt **guvidiile de baltă**[1] *(Gobio kessleri)*, numeroase mai cu seamă în toate bălțile din lungul Dunării sau în Brateș.

Cu capul lățit, cu ochii aproape de creștetul capului, cu gura mare, cu trupul numai spre coadă turtit dintr-o parte în alta, l-ai lua drept o zglăvoacă. Pînă și așezarea aripioarelor mari, spinoase, este la fel. Singura deosebire după care se poate ușor recunoaște este mai întîi că e acoperită cu solzi, apoi că aripioarele părechi, ventrale, sînt unite într-una singură, așezată sub git, ca o leică sau ca o ventuză.

Sînt rătăcite prea puține în apele dulci; neamurile ei numeroase trăiesc în mare, pe lîngă țărm, unde se prind de pietre cu aripioara ventrală, ca și cu o ventuză, de nu o poate lua valurile, mai zbuciumate la coastă.

ȘTIUCA *(Esox lucius)*

E liniște peste iaz. Soarele se oglindește în luciul apei încropite, care apare mai întunecată prin reflexul cerului senin. Un slab susur fîșîie printre frunzele de știuf, clătinîndu-le puțin. Rațele s-au retras la umbră. Numai rîndunica și cu calul dracului sînt neastîmpărate. Și una și alta zboară ca o săgeată la fața apei. Domnește pace peste împărăția apelor.

Neteda pînză de apă se încrețește într-un loc. Cîteva cerculețe se formează la față, care se pierd iarăși.

Dedesubt o crimă s-a făptuit. O știucă — *Lupus piscis*, cum îi ziceau cei vechi — a strîns de mijloc, aproape de lumina zilei, un

[1] Popular i se mai spune **porcușorul de nisip.**

biet cărăşel. De cînd îl pîndeşte tîlharul bălţilor! Nemişcat ca o pisică stătea întins pe mîlul de pe fund. Pare că doarme, toropit şi el de năduşala de afară. De unde să-l zărească prada? A avut în grijă vînătorul să-şi azvîrle pe spete o haină cenuşie-verzuie, cam ca mîlul plin de alge. Numai ochii erau de dînsul, cu privirea de hrăpăreţ îndrăzneţ şi întreprinzător, căruia nu-i scapă cea mai slabă umbra. În căutătură nu e mai prejos de tovarăşii de pradă de pe uscat. Incolo, nici o fibră din trupu-i nu tresaltă. Cine n-a văzut mîţa stînd la pîndă? Ochii îi sclipesc, trupul e întins, numai vîrful cozii, ca un sfichi de bici, se mişcă într-o parte şi alta. Toată emoţia pîndei numai aşa şi-o trădează. La fel e şi ştiuca. Înotătoarea de pe spinare, aşezată aproape de coadă, arată că animalul pîndeşte. Cînd a zărit prada, înotătoarea se ridică, se răsfiră cît poate ca un evantai. E semnul mulţumirii, pentru animal. Se tîrăşte lin, se ridică şi mai lin; ca o săgeată se repede asupra peştelui ochit. Îl apucă de mijloc, înfigîndu-i în trup numeroşii dinţi mai mari şi încîrligaţi de pe falca de jos, mai mărunţi, întinşi şi pe cerul gurii ca o ragilă, la falca de sus. Ce a încăput în gura lui, largă, tăiată pînă la ochi, adevărată gură de crocodil, nu mai iese ca din gură de şarpe. Se citează cazul unui viţel, care bînd apă, a fost prins de bot de o ştiucă. Aşa de adînc şi bine s-a înfipt în buza de jos, încît de spaimă viţelul a început să alerge cu ştiuca prinsă, ducînd-o plocon stăpînului mirat.

Căci ştiuca, precum sînt mai toţi hrăpăreţii, este nesăţioasă. S-a socotit că pentru a creşte în greutate cu un kg, are nevoie de 25 kg de peşte; în trei săptămîni, trei ştiuci, cîntărind fiecare 5 livre engleze, au înghiţit peste 800 de zglăvoace. Orice îi iese înainte înghite: peşti, şerpi, broaşte, şoareci; apucă raţele de picior şi le îneacă; în lacomia şi furia de nesăţios se repede să muşte şi din carnea unui om care se scaldă.

Se înţelege atunci ce pustiiri poate aduce în bălţile în care se înmulţesc. Tot trupul ei e făcut pentru pradă. Dealtfel înfăţişarea ştiucii este de toţi cunoscută, deoarece nu e apă la noi, unde să nu se găsească. Chiar în rîuri se urcă, oprindu-se în coturile mai liniştite. E aşa de multă, încît se prind pînă la 300 000—400 000 kg pe an numai din Delta Dunării. La noi poate să ajungă şi pînă la 16 kg una; mai spre nord se face şi mai grea. Se vorbeşte de ştiuci lungi de un metru şi un metru jumătate, cu o greutate de 50—75 kg deşi e bine de pus în aceste cifre şi partea exagerăţiilor, spune Blanchard[1].

Trupul ei e lungăreţ, plin, prea puţin turtit lateral. Capul e ca de crocodil. Cînd s-au descris pentru întîia oară caimanii din India, cu botul retezat, li s-a dat numele de *Alligator lucius,* aşa de mare ase-

[1] Emile Blanchard (1819—1900) — naturalist francez, membru al Academiei de ştiinţe, specialist entomolog şi al cunoaşterii vieţii peştilor de apă dulce.

mănare aveau la cap cu ştiuca. Inotătoarea dorsală este lîngă coadă, faţă în faţă cu cea de pe pîntece, iar trupul în dreptul lor este ca gîtuit. Înotătoarea de la coadă, lată, este împărţită în două, prin o scobitură adîncă.

Cum se dezgheaţă bălţile, nici n-a apucat bine să se topească sloiurile şi partea femeiască, însoţită de 2—3 bărbaţi, caută loc cu apă mai puţintică, unde depune ouăle, iarăşi de toţi cunoscute, maşcate, gălbii, în număr măcar de 150 000.

De multe ori, în fierbinţeala lor — căci se poate vorbi de fierbinţeala dragostei chiar la peşti cu temperatura corpului scăzută — ies din baltă, ca să-şi depună ouăle într-un ochişor de apă rămas din topirea omătului. Deseori, însă, îşi lasă icrele în drum.

Noroc că icrele de ştiucă sînt bune şi pentru alţi peşti, căci altfel s-ar umple iazurile cu ştiuci. Din icre ies repede, repede puii, iar instinctul de fiară se iveşte îndată şi în ei.

Fiind înarmată cu atîtea arme bune — înot iute, cam 25 km pe ceas, culoare apărătoare, dinţi ascuţiţi, agerime la vedere — nu poate avea nici un alt duşman decît pe om. De aceea odată ajunsă în starea de a insufla respect întregii lumi din baltă, trăieşte nesupărată, numai mîncare sa aibă şi, în lăcomie, să nu se anine într-o undiţă. Încolo „hoaţa de ştiucă", cum îi spun pescarii noştri, poate ajunge la adînci bătrîneţi. Se aduce întotdeauna ca exemplu acel Matusalem al peştilor, prins în 1497, lîngă Mannheim, care n-ar fi avut, nici mai mult, nici mai puţin, decît vreo 3 secole; de el era aninat un inel aurit cu o inscripţie în greceşte: „Eu sînt peştele care am fost azvîrlit cel dintîi în acest lac de mîinile stăpînitorului lumii, Frederic Barbarossa, în 5 octombrie 1230".

Deşi puţin cam seacă, carnea ştiucii nu e rea la gust, din care cauză peştele e prins în mare cantitate; el se mai întrebuinţează ca poliţist al bălţilor sistematice, punîndu-l anume ca să mai rărească lumea peştilor celorlalţi. Trebuie ţinut din scurt însă, căci o răreşte aşa de bine încît rămîne el singur cu neamurile lui, în baltă, cum s-a întîmplat deseori.

Şi icrele de ştiucă sînt mult căutate la noi; deşi gustoase, sînt însă cam periculoase, căci cu ele se înghit şi unii viermi paraziţi cum e cordeaua, care trec în om nesupăraţi, icrele nefiind fierte înainte de a fi pregătite.

CRAPUL *(Cyprinus carpio)*

Era în dimineaţa unei zile de vară. Abia se ridicase cortina de ceaţă de pe ape, cînd am plecat de la Sarichioi cu lotca, spre Popina Razelmului. Am lăsat în urmă zgomotul pescarilor sosiţi la cherhana, cu luntrele pline de chefali; am trecut de zona stufului din care ieşeau raţele sălbatice. Încetul cu încetul ţărmul se depărta, iar luciul apei învălurat numai de loviturile lopeţilor se întindea în juru-mi. Insula Popina, cu înfăţişarea unei sirene culcată pe apă, era încă învăluită în năframa subţire de ceaţă.

Deodată se produc cercuri de valuri; unul ici, altul la dreapta, din ce în ce mai deşi, fără ca de sus din aer, să cadă ceva. „E jocul de dimineaţă al crapilor", îmi spune vîslaşul. Nu se mulţumesc cu hîrjoana de sub apă. Încep, în săriturile lor zglobii, să se arate şi deasupra apei. Sclipeau solzii lor la bătaia oblică a razelor de soare, pare că ar fi fost de pietre scumpe, iar încreţiturile apei, mărunte şi dese, pare că erau presărate cu fluturaşi de aur. Se jucau ca nişte copii şi unii erau în adevăr mari ca şi copilaşii. Atunci, pentru întîia oară, mi-am dat seama de bogăţia extraordinară a apelor noastre. De cîţiva ani, neglijîndu-se curăţirea Dunavăţului, Razelmul devenise sărat, pierise sămînţa peştilor de seamă din el. După ce s-a tăiat canalul [...] şi intra apă proaspătă din Dunăre[1], ajunse raiul crapilor şi al chefalilor. Altădată la Filipoi[2], asistînd la un pescuit din leasă[3], am putut iarăşi vedea cantitatea enormă de peşte prins, după cum tot acolo am avut prilejul să apreciez gustul dulce, delicios, al crapului fript la proţap.

Crapul e una din marile noastre bogăţii. El se găseşte pretutindeni, în iazuri, în rîuri, în deltă şi în mare, la gurile Dunării. În bătrînul şi latul fluviu, cu bălţile de pe lîngă el, ori cele din deltă, crapii găsesc condiţiile cele mai favorabile, pentru ca să trăiască: hrană din belşug, adăpost sigur în vreme de iarnă. Din Dunăre apoi intră în toate rîurile, ca şi în bălţile ce le întovărăşesc. Ajunge la noi de are dimensiuni necunoscute în apele Europei centrale şi occidentale: Indivizi grei de 30 kg nu sînt raritaţi; se citează şi crapi, prinşi la gurile Dunării, trăgînd 36 ocale vechi[4].

---

[1] Prin două canale principale — Dunavăţ (lung de 28,5 km) şi Dranov (27 km) — o parte din apele Dunării, care curg pe Braţul Sfîntul Gheorghe, sînt îndreptate spre complexul lagunar Razelm.

[2] Canalul Filipoiul făcea parte din fosta Baltă a Brăilei, astăzi amenajată şi redată circuitului agricol. În prezent mai este cunoscută şi sub numele de Insula Mare a Brăilei.

[3] Leasă — veche uneltă de pescuit sub forma unui coş de formă specială (căuş) folosită la pescuitul în pîrîuri şi rîurile mici.

[4] Oca — veche unitate de măsură din Ţara Românească şi Moldova echivalînd cu circa 1,3 kg.

Lungimea lor nu e în proporție cu greutatea, căci cu cît îmbătrînesc se încalează, cresc în grosime mai mult. Exemplare peste 1 m lungime însă nu sînt rare.

În lumea peștilor, crapul e tipul bursucului, gras, gros, pașnic, cu mișcări domoale și plăcîndu-i să stea cît mai liniștit și să aibă cît mai multă mîncare. De aceea crește în voia lui în apele Dunării, unde găsește de toate: viermi, larve, infuzorii, rădăcini de plante. Cînd insule plutitoare se rup din plaur, sub ele foiesc ca viermii crapii, căci sînt adăpostiți de căldură și au hrana la nas.

Și înfățișarea lui este aceea a unui animal căruia îi place viața tihnită, e tipul burghezului burtos, mulțumit de toate.

Are trupul lungăreț, turtit dintr-o parte în alta, dar nu așa tare cum e la caras. Linia spatelui e regulat trasă, cu o îngheboșare aproape de cap. Ochii liniștiți ca de bou, gura potrivită și foarte sensibilă, pentru ca să poată găsi hrana ce-i trebuie; în colțul gurii spînzură cîte un fir de mustață, cam groasă. O înotătoare lungă pe spate, alte două perechi apropiate între ele, o înotătoare mai scurtă, unde începe coada, și alta lată la vîrful cozii îi împodobesc trupul.

E acoperit cu solzi, mari, cu niște dungi concentrice, după care, cît sînt tineri, se poate determina vîrsta ca și la arbori.

Culoarea crapului variază foarte mult, potrivit locului unde trăiește; cel de baltă e mai închis la culoare, cel din apele curgătoare are solzii aurii.

După schimbarea culorii, pescarii știu cu cine au de-a face: cu crap de baltă ori cu crap de Dunăre care a călătorit în baltă. Căci crapul, chiar dacă îi place să ierneze și să se îngrașe în apele găzduitoare ale Dunării, de cum bate vînt de primăvară îl apucă dor de iarbă verde și se călătorește spre bălți. Au și ei fierbințelile lor. Sînt ca amețiți și înoată în cîrduri spre apele puțin adînci de lîngă maluri, de le vezi spinarea.

Crăpoaica își leapădă puzderia de icre — se zice pînă la 800 000 — pe firele de buruieni inundate, pe buturugile de sălcii căzute în apă. Le pun și le lasă în plata Domnului; peste cel mult o săptămînă ies puișorii mărunți; de ar trăi toți s-ar umple bălțile cu crapi. Așa, cad în gura altor pești cu nemiluita.

Care scapă cu zile cresc repede, devin ciortănei, repede repede ciortani, iar spre toamnă au devenit ciortocrapi numai buni de mîncat, cîntărind pînă la 3 kg. Au scăpat de grîji, dar abia în al treilea an devin crapi, bărbați, care umblă după bătaie, ai căror lapți pot să fecundeze icrele. Și ei au regula lor, ca și toate dobitoacele.

Ducînd o viață liniștită, tihnită, neavînd nici o grijă decît hrana, scăpînd și de colții știucii, crapul poate să trăiască pînă la adînci bătrînețe.

Se povestește de crapi bătrîni de un veac și chiar mai bine. În 1873, în Anglia, s-a prins unul, care purta o verigă cu însemnarea

anului 1674. Se spune că crapii de la Fontainebleau au fost hrăniți de Francisc I, eroul de la Marignano, persecutorul protestanților, deci ar avea peste patru veacuri. Se spune; dar cîte nu se spun despre animalele pe care nu le poți urmări și nu le poți însemna, ca să știi dacă sînt tot aceleași, mai ales cînd crap de crap nu se prea poate deosebi. Ceea ce e sigur însă este că au viață lungă. Ceea ce iarăși se știe e că mor mai cu greu decît alți pești: țin la viață. Un crap poate să rămînă viu mai multe zile, chiar cînd se păstrează numai în umezeala mușchilor udați. Nu e vorbă că aceasta e tocmai spre pieirea lor. Carnea de crap fiind gustoasă, sînt peștii cei mai căutați pentru hrana omului. Dacă se pot mai lesne ține proaspeți, cu atît mai rău pentru ei, căci e cu atît mai bine pentru oameni.

Numai din Delta Dunării se prind pînă la 4 milioane de kilograme într-un an, iar din lesele de la Crapina se pot căpăta în 2—3 ceasuri pînă la 10 000 kg.

Dealtfel crapul e un pește care se poate domestici. După cum sînt crescătorii de păsări, de porci, de boi, sînt și crescătorii de crapi. La noi nu e nevoie, căci sînt puzderie, măcar că iazurile de pe moșiile vechi, boierești, din Moldova, nu erau altceva decît parcuri de crescut pești și în special crapi. Aiurea, cum e în Bohemia, crapii (...) sînt pescuiți din heleșteie anumite, ținute cu îngrijire numai pentru ei.

Mai mult încă, s-a ajuns la crearea de rase, cum sînt și printre vite, cu anumite însușiri. S-a încercat chiar să se castreze, cum se fac din tauri boi, din armăsari cai, ori din cocoși claponi, căpătîndu-se crapi cu o carne mai gustoasă, crescînd mai ușor și îngrășîndu-se. Cîte nu încearcă omul, pentru ca foloasele ce le trage din munca lui, cu știință condusă, să fie mai mari.

Nu e vorbă că și în stare sălbatecă, crapii au varietăți diferite și monstruozități fel și chipuri. În apele noastre trăiesc crapi gheboși, dulci la carne, buni de crescut în heleșteie; crapi săritori, zvelți, care dînd de gardurile așezate în cale, încearcă a le sări, căzînd însă de-a dreptul în sacii puși anume de pescari; crapi cu capul ca de box, scurt, retezat, alții dimpotrivă cu capul ca de delfin etc., etc.

Sînt crapi cu pielea moale, fără solzi, căutați pentru crescătorii, ori crapi cu puțini solzi mari numai de-a lungul trupului, în mijloc: nemții le zic crapi cu oglindă, întîlnindu-se și în Brateș. La noi, din vreme în vreme se găsesc crapi aurii. Împăratul crapilor, cu solzii, ca în poveste, parcă ar fi turnați din aur. Pescarii nici nu vor să se anine de un asemenea exemplar, ci-l azvîrle îndată în apă, căci se tem că altfel le vor muri copiii.

CHIŞCARUL[1] *(Misgurnus fossilis)*

Pe cît de răspîndit e în apele noastre, pe atît de interesant e prin obiceiurile lui.

Unde-l cauţi, îl găseşti; nu are multe cerinţe, căci nici apa nu-i este totdeauna de nevoie, putînd trăi cîtva timp şi în nămolul umed numai. Oriunde este un iaz, cît de mic, o băltoacă mai mare, sau chiar în părţile mai liniştite din rîuri cu greu e să lipsească chişcarul.

Cine nu-l cunoaşte? E ca un şarpe scurt.

Trupul, cilindric înspre cap, e turtit lateral numai spre coadă. N-are solzi mari, ci numai nişte solzişori mărunţi şi răzleţiţi.

Are o gură mărunţică, iar de jurul împrejurul ei 10 fire de mustăţi, destul de lungi. O înotătoare pe spate, mică, alte 2 perechi pe burtă, depărtate una de alta, una scurtă mai spre vîrful cozii, unde se află o înotătoare lăţită, îi sînt podoabele trupului. Mişcările lui iuţi, abia îl poţi ţine în mînă, le datoreşte cozii, numai muşchi.

Îşi duce viaţa pe fundul apelor mîloase. Culoarea e la fel cu a mîlului, aşa încît cînd stă întins nici nu-l poţi zări. Pe spate este mai mult cafeniu, pe burtă mai galben, chiar portocaliu. Două dungi mai închise, una lată, alta mai îngustă, sînt trase regulat de-a lungul trupului. Peste tot însă este stropit cu punctişoare negre, pare că ar fi firele de mîl lăsate pe fundul unui vas.

Din vreme în vreme vine la suprafaţă, înghite o gură de aer şi apoi iar se bagă în mîl, unde găseşte hrana lui favorită: melci mici, viermişori sau pui de alţi peşti. Cînd balta seacă ori apa îngheaţă, n-are habar. Se înfundă în mîl şi aşteaptă vremuri mai bune. E răbdător din fire şi mai ales îndură foamea îndelungă vreme.

Cînd unele bălţi de prin Deltă sau de pe lîngă Dunăre se usucă aşa de tare, încît poţi trece cu căruţa pe fundul lor întărit, dedesubt, la oarecare adîncime, chişcarul stă ascuns şi-l poţi scoate tăind întîi cu cazmaua şi pe urmă săpînd cu hîrleţul. Cînd s-a săpat canalul ce leagă Razelmul cu lacul Babadag foiau chişcarii în rogojinile de trestie pe jumătate putrezite, la adîncime chiar de jumătate de metru.

De el nu se poate spune „a se zbate ca peştele pe uscat", căci ca şi un neam al lui din depărtări, din Australia, numit *Ceratodus,* el poate respira şi aerul din atmosferă. N-are plămîni, dar pentru aceasta îi serveşte o parte din intestinul subţire.

După cercetările a doi învăţaţi români, d-ra Elena Lupu, la Universitatea din Iaşi şi prof. D. Călugăreanu, actual la Cluj, o parte din intestin are structura unui plămîn, fiind foarte bogată în vase cu

[1] Popular i se mai spune **ţipar.**

sînge. Animalul înghite aerul; acesta ajungînd în dreptul intestinului subțire, oxigenul e luat de sînge, iar acidul carbonic este dat afară pe anus. Ca să nu se împiedice actul respirației și să nu sufere pereții așa de bogați în vase, d-ra Lupu a arătat că restul alimentelor mistuite, înainte de a trece prin porțiunea respiratorie a intestinului, este învălit într-un sac alunecos și astfel e dat ușor afară.

Se înțelege cum poate răbda fără de apă, respirînd aerul care străbate în pămînt; cît despre mîncare, econom cum este, își adună în jurul intestinului întotdeauna o cantitate de grăsime, „bani albi, pentru zile negre".

Dar chișcarul mai este vestit și prin altceva. Lui iarăși nu i se mai poate spune vorba: mut ca un pește. Cînd îl scoți din apă „țipă"; are un glas ca de șoarece, dar scurt. E aerul cuprins în intestin, și care prin strîngerea bruscă a tubului, este dat afară.

Mai are o însușire, făcînd concurență buratecului. E nervos din cale-afară, simțind cu mult înaintea omului schimbările vremii. Cînd va fi vremea a ploaie, dar mai ales cu trăsnete și fulgere, chiar cu 24 de ceasuri înainte chișcarul e neliniștit, nu-și află loc, ridicîndu-se mereu la fața apei să se răcorească, să înghită aer. E un barometru viu. Prin multe părți e ținut în fereastră, cum e ținut și brotăcelul. Nu trebuie să ne mire, căci este știut că multe animale sînt mai sensibile decît omul nu numai la schimbările vremii, dar chiar și la alte fenomene naturale.

Bunăoară, cînd omul nu simte încă zvîcniturile pămîntului din cutremurele de pămînt, sînt animale care se arată neliniștite; ele simt chiar acele mișcări slabe, pe care omul nu le poate prinde decît cu instrumentele perfecționate, numite seismografe, adică înregistratoare de cutremure.

După culoarea îmbrăcămintei lui, chișcarul, acest pește așa de curios, se vede că este un animal de noapte. Cum înserează, e stăpîn, căci greu e să fie văzut tîrîndu-se pe mîl sau înotînd aproape de fund. Dar pentru fiecare este ac de cojoc. Cade și el în gura unui pește mai mare, iar trupul lui pare că anume e făcut să fie lesne înghițit. Pentru aceea, ca să învingă dușmanii și condițiile neprielnice, femeia depune în locuri adăpostite 100—150 000 de ouă, din care însă prea puține ajung să dea pui, iar din pui iarăși prea puțini ajung să crească mari.

Chișcarul e hrana săracului. Nu e prea căutat pentru stomacurile delicate, măcar că borșul de chișcari și chișcarii prăjiți nu au gust rău.

Cîtă rezistență contra morții are acest animal, poate și gospodina să se convingă. După ce i se taie capul — credința în popor e că nu e bun fiind otrăvitor, semănînd cu capul de șarpe — îi scoate mațele și-l pune în tigaie la foc, încă mai dă semne de viață, zvîrcolindu-se de cîteva ori.

Înainte de a fi pregătit, e bine să fie ţinut în apă curată, proaspătă, mereu schimbată, ca să i se scoată gustul de mîl, pe care-l capătă nu atît din mîl, cît din pricina unor alge mici.

NOUĂ OCHI[1]

Acest animal este printre peşti ceea ce e şarpele orb printre şopîrle. N-are nici o asemănare cu celelalte rude ale sale. E ca un chişcar, dar mai cilindric, mai iute; mai mult s-ar asemăna cu un vierme ori cu un şarpe fără solzi. Trăieşte prin rîurile de la munte, prin ape curgătoare, dar şi prin bălţile mîloase. Unul e mai mare *(Eudontomyzon danfordi)* lung de 3—4 decimetri, altul *(E. mariae)* mai mic, pe jumătatea celui dintîi. Totul la ei este deosebit de peşti. Gura e ca o ventuză, la capătul trupului şi înzestrată cu dinţi ascuţiţi, rari. Se prinde lesne ca o lipitoare de trupul altor peşti şi nu se lasă fără să le străpungă pielea, pînă la carne. Cînd are de făcut un drum mai lung, ca să-şi economisească puterile, se anină de trupul unui bun înotător şi cutreieră împărăţia apelor, pînă unde-i place. El singur cînd înoată mai mult şerpuieşte. Nu are înotătoarele perechi, ci de la mijlocul spinării, de-a lungul cozii şi pînă pe faţa de jos, se întinde o înotătoare ca o pieliţă subţire, cum e la mormolocul de broască. Ceea ce mai are neobişnuit şi după care lesne se recunoaşte, sînt şapte găuri pe laturile gîtului, pe unde iese apa care a udat branhiile, căpăcelul osos, de la ceilalţi peşti numit pe nedrept urechi, îi lipseşte. Numirea de nouă-ochi de acolo îi vine, căci poporul — la noi numirea probabil este împrumutată — ia cele 7 deschideri drept ochi şi tot ca ochi socoate deschiderea nasului de la capătul trupului, aşa încît cu ochii adevăraţi fac 9 pete pe laturile capului.

Mai minunat este că puiul nu se asamănă cu părinţii şi suferă o schimbare — o metamorfoză — pînă ce ajung bătrîni.

Operaţia lepădării ouălor dă mult de grijă animalului. Are obiceiul să adune ceva prundiş la un loc, pentru ca să clădească un ascunziş puilor, cărora le place taina umbrei, mai bine decît lumina care străbate în apă.

Cu ce să care pietrele? Se prinde cu ventuza de lespegioara aleasă şi cu sforţări mari pentru trupul lui, cît o sfoară ceva mai groasă, încet-încet o duce pînă la locul ales. Şi aşa îşi face un cuib din pietre; după ce pune ouăle numeroase, s-a sfîrşit cu viaţa lui.

[1] Specia Nouă ochi este cunoscută mai ales cu denumirea populară de **chişcarul-cicarul.**

Din ouă ies puii ca niște viermișori. La început gura lor nu este rotundă, ci buza de sus e ca o potcoavă. N-au dinți, iar ochii abia se zăresc. Cele 7 deschideri ale branhiilor la început ca niște puncte, mai pe urmă sînt ca niște cheatori.

Pas cu pas, zi cu zi, trupul devine mai cilindric, gura mai rotundă; ies dinții la început mărunți și puiul abia în al treilea an seamănă cu părinții și pot lepăda ouă. S-ar putea spune că viața acestor animale e mai mult faza copilăriei; cum au ajuns în stare să lepede icrele, ca prin farmec dispar, ca și efemerele de pe fața apelor.

CAMBULA *(Pleuronectes flesus)*

E un pește mai mult de mare, însă intră și în lacurile sărate de lîngă coaste, unde se pescuiește în mari cantități. Numai din Razelm se scot peste 200 000 kg, căci în vremea din urmă, de dinainte de războiul[1], era mult căutat de negustorii de prin Turcia și Asia Mică, unde este foarte apreciat. Se prinde cu setca[2], voloc[3] cu două trei rînduri de pînze, unele, cele mai din afară cu ochiurile mai largi, cele de la mijloc cu ochiurile mărunte, în care se încurcă peștele. Cambula este singurul pește din apele lăuntrice, care arată ce mare variație de forme se găsesc în lumea cea întinsă, mai ales a mărilor. Ea nu e ca toți peștii; e ca un carton, lat și gros de 2—3 degete. Ochii nu-i are, ca ceilalți pești, cîte unul de fiecare parte a creștetului, ci amîndoi pe o față. Pe marginea îngustă a trupului înotătoarele sînt ca niște franjuri, întinse pe andrele osoase, slab încheiate cu pielea, acoperite cu solzișori mărunți și ascuțiți. Partea de deasupra, unde sînt ochii, este închis colorată, cafenie cu pete neregulate gălbii; cea de dedesubt este albicioasă cu pete mai mici cafenii. Gura e la capătul unui bot, cu buzele resfrînte și groase, hrănindu-se numai cu viermi, culbeci ș.a.

Ouăle lepădate plutesc la fața apei. Puii sînt deodată ca la toți peștii, cu ochii așezați deoparte și alta a capului. Se zbat prin valurile mării, se joacă la fața apei, printre ceilalți peștișori și numai după o bucată de vreme se trag spre fund, se lățesc și capătă forma curioasă a părinților, ducîndu-și viața mai mult prin mîlul și nisipul de pe fund.

---

[1] I. Simionescu se referă la primul război mondial (1914—1918).

[2] Setcă — unealtă de pescuit formată dintr-o plasă prinsă cu ajutorul a două otgoane.

[3] Voloc — plasă de pescuit care este trasă prin apă de doi pescari.

SCRUMBIILE DE DUNĂRE

Un văl încă necomplet ridicat dăinuieşte asupra vieţii acestor peşti, ca şi asupra multora la fel, călători din mare în rîuri. Se ştie bunăoară că viaţa ţiparului-de-mare, aşa de gustos, nu e încă pe deplin lămurită. Aşa şi cu scrumbiile de Dunăre, proprie bazinului Mării Negre. Ce fac ele de cînd părăsesc coastele noastre, prin octombrie ori noiembrie, şi pînă cînd cele dintîi se arată din nou, chiar prin ianuarie, este taină completă. Dispar dintr-o dată, trăgîndu-se spre adînc, în necontenita lor căutare de hrană. Cum dau căldurile, înspre primăvară, se ivesc (...) tot urcîndu-se de-a lungul coastei, pînă ce vin în dreptul gurilor Dunării. În vremea aceasta sînt slabe şi nu sînt prinse prea mult. Cum au dat de curentul apei dulci, aşteaptă o bucată de vreme, ca să se mai deprindă, ca să nu fie trecerea prea bruscă de la apa Mării la apa Dunării, ca vremea să se mai încălzească.

Pe la începutul lui martie, încep să intre. Le atrage nu numai hrana îmbelşugată ce o găsesc în Deltă, dar mai ales grija ca puii ieşiţi din ouă să aibă ce mînca. Nu se urcă, decît rar, mai în sus de Brăila. După ce şi-au depus icrele, la adînc, mai stau cîteva luni să se îngraşe bine şi apoi apucă iarăşi calea Mării. În acest timp ele sînt pescuite. Prin iunie rar se mai găsesc din cele întîrziate. Se trag tot încet, încet, de-a lungul coastelor, unde curentul de apă dulce e mai puternic; se scoboară, fiind urmărite de pescari, pînă spre Varna, şi apoi se duc la culcuşul lor de iarnă.

Aşa fac **scrumbiile de Dunăre cu capul alb** *(Alosa pontica* var. *Danubii* Antipa), cele mai mult prinse, acele care se trimit în gheaţă în toată ţara sau peste an, îndulcite ori afumate.

Pe lîngă ele vin şi **scrumbiile cu capul negru** *(A. pontica* var. *nigrescens* Ant.), care dau în Dunăre mai tîrziu ceva şi totdeauna în cîrduri aşa de dese, încît pescarii trebuie să fie foarte atenţi, gata la pescuit îndată ce prind de veste. Nu e timp de pierdut; aceste scrumbii nu stau mult în Dunăre, ci dispar repede fără să li se dea de urmă, căci nici de-a lungul coastelor nu mai zăbovesc.

Pe lîngă cele două scrumbii mari, ceva mai tîrziu decît ele, intră în Dunăre şi **rizeafca** *(Alosa caspia nordmanni* Ant.), o scrumbiţă mai mărunţă, ceva ceva mai mare decît o sardea. Ea zăboveşte mai multă vreme în Dunăre, se urcă şi pînă la Turnu Severin[1], trece şi în bălţi ceea ce nu fac celelalte; ba unele din ele se deprind aşa de bine, încît le apucă şi primăvara tot în apele noastre.

Scrumbiile de Dunăre sînt un mare dar firesc pentru bogăţia noastră. Carnea lor gustoasă, grasă, deşi cu mulţi spini, este cău-

[1] Azi Drobeta-Turnu Severin.

tată. Proaspătă, friptă în hîrtie ca să nu se scurgă prea mult grăsimea, este pe placul celor mai aleşi gastronomi. Se păstrează însă mai mult sărată şi afumată, carnea fiind foarte delicată, uşor stricîndu-se dacă nu e peştele mîncat scurt timp după ce s-a prins. Sînt ani, cînd numai din cea dintîi varietate, cea mai bună, se prind cîte 4—5 milioane, de bucăţi... cum se vindeau mai înainte, cu cîte 50—60 bani[1] bucata, se vede ce valoare mare au.

Rizeafca, de asemenea, se prinde cu sutele de mii de kg pe an, sărîndu-se de regulă la butoi, deoarece e prea mică spre a se mînca proaspătă.

CHEFALUL *(Mugil cephalus)*

Sînt musafiri marini; fac parte, deci, din neamul peştilor călători. Nu intră însă în Dunăre ca rudele moronului,[2] ci se înfundă în lacurile cu apă sălcie aflate de-a lungul ţărmului Mării Negre. De cum prinde a se înteţi căldura, încep să se apropie de ţărmul nostru, în cîrduri mari, înotînd la faţa apei. Cînd marea este liniştită se poate urmări armata lor, în şiruri strînse nu numai după pescăruşii ce-i întovărăşesc în zbor, dar şi după încreţiturile mărunte ale mării; pare că ar curge de-a lungul un curent.

Sînt peşti prea simţitori, pentru ca să dea buzna în lacuri dintr-o dată. Ei încearcă apa. Dacă încă e prea rece, se retrag din nou în mare; iar încearcă, iar se retrag pînă ce simt că e călduţă, aşa cum vor ei. Mai nerăbdători sînt puii. Ei dau întîi. Prea le e dor de hrană bună, ca să mai rabde în apropierea ei. Sînt hămesiţi. În mare, cît stau, cresc prea puţin. Aşa cum au ieşit toamna din Sinoe ori Razelm, cam tot atît de lungi se întorc în vara viitoare. În schimb pînă-n toamnă, avînd prielnice condiţii, cresc repede. Cei bătrîni mai pot răbda; ei nu se vîră în lac decît în toiul verii, prin iulie şi sînt aşa de sensibili, încît dacă o ploaie rece răcoreşte apa lacului, dau fuga înapoi la mare. În lac se hrănesc, se îngraşă; tot în lac îşi lasă şi cei mai mulţi icrele.

Spre toamnă ies din nou şi se duc în lumea lor, spre ţărmurile asiatice ale Mării Negre. Atunci se prind cu nemiluita. Ca să-i ademenească, să le deschidă mai multe portiţe de intrare, primăvara, pescarii sapă şanţuri de-a curmezişul în limbile de nisip, care despart lacurile de mare. Spre toamnă însă, peştii dau năvală să iasă,

[1] În această carte se fac referiri la valoarea banilor dinaintea sau după primul război mondial.

[2] Moronul — **morunul.**

după cele dintîi vînturi reci, în calea lor sînt piedici. Garduri lungi, împletite des îi opresc în loc. Din distanţă în distanţă sînt ochiuri înşelătoare, căci dînd prin ele sînt ţărcuiţi ca şi oile la strungă.

Dau deodată într-un coteţ mic, pentru ca apoi să aibă o înşelătorie de libertate în oborul larg unde se adună în mare număr. Sînt scoşi de acolo cu un linguroi mare ca un crîsnic.

Un adevărat sistem complicat de capcane, în care se prinde mai tot peştele intrat în lacuri, nescăpînd printre împletiturile nuielilor de la garduri decît puii mărunţi.

Lupta e grea, pentru că chefalul e un peşte vioi, foarte simţitor şi bănuitor. De prinde de veste cum se zbat cei intraţi în coteţ, pe aici le e drumul; îşi schimbă cărarea apucînd pe aiurea. De aceea şi oborul larg de lîngă coteţ.

La înfăţişare e cam ca o scrumbie de Dunăre, decît că e mai mare, mai gras, iar solzii maşcaţi se întind pe cap pînă la marginea botului.

La trup sînt ceva mai rotunzi, iar pe spate au două înotătoare în loc de una. Aripioarele perechi sînt strînse grămadă aproape de urechi, pe cînd la scrumbie sînt depărtate unele de altele. Mai au o particularitate: cele două pleoape sînt verticale, una înainte alta îndărătul ochiului. Se mai deosebesc şi după culoare. Sînt cenuşii-albăstrii pe spate şi argintii pe de lături, dar fiecare solz de pe coaste are cîte o pată pe el, aşa încît în lungul trupului pare că sînt trase cîteva brîie mai închise.

Au o carne grasă gustoasă. Din această cauză se prind în mari cantităţi. În anul 1899 s-au prins nu mai puţin de 680 000 kg de chefali.

La noi însă nu se prea obişnuieşte a fi mîncat; în schimb e un articol de export. Se prepară sărat, dar mai ales afumat. Icrele de chefali sînt şi ele căutate. E unul din peştii care ridică valoarea bălţilor noastre.

PEŞTI CĂLĂTORI

În afară de scrumbiile de Dunăre, vremelnici oaspeţi în apele noastre dulci, mai este o categorie întreagă de peşti, care se urcă pe Dunăre ca să-şi lepede icrele. Sînt neamurile morunului, peşti de soi, cu zgîrciuri în loc de oase, cu o carne dulce, grasă, macră care îi face căutaţi, deci de preţ. Pe aiurea nu se prea găsesc, ci numai în

Marea Caspică și Marea Neagră. De aceea noi și vechea Rusie sîntem țara caviarului, icrele negre ale morunului și nisetrului. În celelalte mări se află numai cîte o specie. Așa în Marea Mediterană, Marea Nordului, ca și în Oceanul Atlantic, trăiește **sipul** *(Acipenser sturio* = esturgeon); atîta tot. La noi își duc viața vreo 6 specii, de la morunul care poate să cîntărească pînă la 1 000 kg (900 de ocale vechi) și pînă la cega, ce poate trage cel mult 10 kg bucata.

Sînt pești curioși la înfățișare. Nu seamănă cu ceilalți, ci mai degrabă aduc aminte de temuții rechini, care au înghițit pe Ionatan[1]. Corpul e lungăreț, mai umflat în partea de dinainte, cu botul ascuțit, cu coada despicată în două părți neegale.

N-au solzi pe trup, ca știuca bunăoară. Solzii lor sînt mai mult niște ace înfipte în piele așa încît pielea lor e aspră ca și hîrtia cu sticlă. În schimb au scuturi tari, osoase, înșirate de-a lungul trupului, pe spinare, pe lături și pe burtă, cu spini pe mijlocul fiecărui scut, îndreptați îndărăt.

Și capul este acoperit cu un coif de plăci osoase, încheiate slab unele cu altele.

Gura este sub botul ascuțit, lung, și e ca o gaură încercuită de buzele umflate.

Cel mai mare din apele noastre este **morunul** *(huso huso),* care ajunge la mari dimensiuni. Obișnuit trage de la 100—250 kg, dar sînt și exemplare care trag mai mult, între 500 și 1 000 kgr. Își închipuie oricine, mai ales dacă animalul prins e parte femeiască, ce preț are un asemenea pește cînd unul care cîntărea 882 kg cuprindea peste 100 kg de icre. Se socoate că o morună cu icre, după prețurile de dinainte de război, prețuia cît 5 perechi de boi.

Morunul intră în apele Dunării, primăvara, pentru ca să lepede icrele în apă dulce, curgătoare, bogată în hrană. Ei se pot urca și pînă la Porțile de Fier. Caută tot gropile adînci din Dunăre și nu iese la față decît ca să se spele de nămolul ce s-a prins pe el, cînd apele marilor viituri s-au mai retras și limpezit.

Nu au numai o perioadă de călătorie; ies din Dunăre cînd apa se prea încălzește, retrăgîndu-se la o mică depărtare de coaste, spre a se întorna uneori îndărăt toamna, neîndurîndu-se să lase locurile acestea, care-i priesc așa de bine. Numai către toiul iernii fug la adînc, se ascund mai la căldură, unde însă slăbesc, iar carnea lor pierde din gustul cel bun.

Nu e un animal pașnic; hrana lui nu constă numai din ierburi sau animale mici; el înghite chiar și crapi, plătici, ba uneori și păsări de apă. Își leapădă icrele la începutul primăverii și apoi se retrag îndărăt în mare, deși uneori plăcîndu-le se vede așa de mult

[1] Despre Ionatan (Iona), care ar fi trăit în secolul al VIII-lea î.e.n., povestirile spun că ar fi fost înghițit de un chit (balenă) din pîntecele căruia ar fi ieșit viu după trei zile.

mîncarea din Dunăre, găsită din belşug, iernează în gropile adînci din fluviu.

Pentru prinderea lui e o adevărată expediţie. Instrumentul obişnuit este o undiţă fără nadă, un cîrlig cu vîrful ascuţit, pus în calea peştelui. În preumblările lui prin apă, atingîndu-se numai de cîrlig, fiind fără solzi, i se vîră în carne. Cu cît se zbate, cu atît se înfige mai adînc. Aceste cîrlige se azvîrle în apă la o anumită adîncime şi nu răzleţe, ci se pun în calea peştelui garduri de cîrlige, *carnace,* ancorate sau prinse de pari anume pe fundul apelor; cînd s-a prins peştele, zbătîndu-se, dă de veste paznicilor, căci de-a lungul carnacelor sînt plute la faţa apei.

.....

Se anină mai mult de coadă. Dacă nu a intrat adînc cîrligul, poate să se aleagă cu o rană şi se face nevăzut. Alteori cînd e mai mare, atîta ce se zbate încît rupe carnacele, pleacă cu cîrligul, tîrînd după dînsul odgoanele rupte, spre mirarea celorlalţi peşti. Dacă la vizita de fiecare dimineaţă a carnacelor se bagă în seamă că un morun s-a prins în capcană, operaţia grea începe. Încet-încet se trage porţiunea din carnace unde se simt zvîcniturile. Coada peştelui se arată: e bucurie mare ori mică, după cum vătaful din lotcă cunoaşte că e femeie cu icre sau un bărbat. Peştele nu se lasă lesne scos din apă. Atunci se întrebuinţează sistemul harpoanelor de la balene. Un cîrlig mai mare, prins de o bucată de lemn legată de un odgon, trecut laţ la mîna stîngă a unui om, este instrumentul întrebuinţat.

Cînd se trage peştele la faţă, se azvîrle timleacul — aşa se numeşte harponul — prinzînd peştele de spinare, cam de după ceafă, şi se aburcă cît mai aproape de lotcă, ca să-i poată da cu un mai în cap şi să-l ameţească. Apoi i se dă drumul din nou în apă, cît ţine odgonul timleacului.

După două-trei lovituri de măciucă, peştele este ameţit, dacă nu omorît, şi e tras în lotcă. Operaţia nu e aşa de uşoară, căci o zvîcnitură mai puternică a peştelui poate răsturna lotca, iar desmeticindu-se, cu o lovitură de coadă, poate rupe şelele unui pescar.

Cel prins este dus imediat la cherhanaua cea mai apropiată, unde îl aşteaptă operatorii. Cînd e plin cu icre, cea dintîi grijă asupra lor cade. Asistînd la o asemenea operaţie, la marea cherhana de la Jurilovca, am admirat îndemînarea cu care operatorul — ...tot meşteşugul fiind mai ales în potriveala de sare — trece în cîteva minute, boabele strînse în ovar, în cutiuţele cu care se trimit pînă şi la New York. Dar din morun nimic nu se leapădă; pînă şi branhiile sînt mîncate de pescar, măcar că au icrele la îndemînă. De cînd e lumea, ciubotarul n-are ciubote şi croitorul umblă cu coatele goale. Carnea de morun se mănîncă proaspătă, îndulcită, sărată, afumată

(batogul); din băşica înotătoare se alege cleiul vîndut în foiţe albe sau roşii.

Şi un soi de untură de peşte se scoate din grăsimea dinlăuntru. De aceea e un peşte căutat, iar pescuitul lui rentabil. Numai în Deltă se prinde de la 300 000—350 000 kg anual, scoţîndu-se şi 2 000 kg de icre.

Concurentul morunului este **nisetru** *(A.glüdenstaedti),* care e mai mic. Rar ajunge peste 100 kg în greutate; are însă o carne mult mai gustoasă, mai grasă şi mai gălbuie. Şi el e un călător. Se adună în faţa gurilor Dunării, primăvara, şi intră în fluviu, căutînd tot locurile adînci de pe fund. Se urcă mai sus decît morunul, ajungînd pînă-n dreptul Vienei, trecînd şi în rîurile mai mari. Cînd se întoarce îndărăt spre mare, înoată la faţă şi aşa de iute, încît rupe uneori cîrmacele ce i se pun în cale. Unii din ei, ca şi morunii, rămîn de iernează în Dunăre.

Păstruga *(A.stellatus),* cu botul lung şi ascuţit ca o spadă, cu trupul mai zvelt, mai subţire, aşa încît măcar că nu trec de 20 kg greutate, pot să fie lungi şi de 2 m Se dă mai lesne la apă dulce, suindu-se în Tisa, pînă cine ştie unde spre nord.

Cu ea s-a făcut o experienţă foarte importantă; azvîrlindu-se puii de păstrugă în lacurile cu apă adîncă şi limpede, cum e Siutghiol de lîngă Constanţa, pot trăi şi creşte. Ar putea, deci, da loc la o cultură de peşti aşa de căutaţi, cu carnea aproape tot aşa de gustoasă ca şi a nisetrului, cu icre însă mai puţin bune decît a celorlalţi doi.

Dacă morunul, nisetrul şi păstruga măcar o bucată de vreme din an trec în Mare, **viza** *(A.mediventais)* şi **cega** *(A.ruthenus)* pot rămîne totdeauna în Dunăre, după cum **sipul** *(A.sturio)* îşi depune icrele pe bancurile de nisip de lîngă coastă, nepărăsind de loc marea. Viza este mai mare, rar ajungînd 1,50 m şi avînd o greutate de 50 kg; cega este cît o ştiucă, rar trecînd de jumătate metru.

Şi una şi alta şi-au adaptat viaţa la apă dulce, fără să intre în bălţi, decît în chip întîmplător. În schimb cega mai mult decît viza trece şi în rîurile mai mari, afluenţii Dunării. Din cauza cărnii sale foarte gustoasă cega se pescuieşte în tot lungul Dunării, în locurile cu apă adîncă sau acolo unde se găsesc rusalii. Cega se hrăneşte aproape numai cu aceste larve, cînd ele ies, în august. Altfel mănîncă răcuşori mici, iar iarna cît e frig se adună la gropi, locuri adînci şi pietroase, unde stau grămadă, într-un soi de amorţire.

DIN LUMEA PĂSĂRILOR NOASTRE[1]

VULTURUL

Numai în cadrul măreţiei piscurilor muntoase această pasăre[2], stăpîna Carpaţilor, apare sub adevărata ei înfăţişare impunătoare.

Am văzut-o o singură dată, pe creasta stîncoasă a Pietrei Craiului.

Cerul era senin, curat, adînc ca marea liniştită; se rezema spre apus de gheburile uriaşe ale munţilor Făgăraşului, spre răsărit de tapşanul înalt al Bucegilor. Valea Dîmboviţei părea ca un drum cotit prin înălţimile ce se lăsau spre miazăzi. În toiul zilei de vară, piatra încălzindu-se şi răsfrîngînd căldura, cu toată înălţimea, era destul de năduf. Un colţ de stîncă lăsa sub el ceva umbră, îndeajunsă ca să mă adăpostesc. Aţipisem o clipă, cînd o undă răcoroasă mă lovi în faţă. În absoluta linişte a vîrfurilor apropiate de cer, orice mişcare bruscă te face să tresari. La cîţiva paşi se lăsase din zbor, un vultur bărbos, aşa de domol încît numai valul de aer produs de aripi ajunse pînă la mine.

Poveştile fantastice, cetite despre el, îmi trecură ca fulgerul prin minte. Luptele vînătorilor cu stăpînul înălţimilor muntoase, răpirile de copii, striviţi în cine ştie ce prăpastie, îmi apărură ca întîmplări realizabile. În faţa mea, Valea lui Ivan se deschidea ca gura iadului fără fund; mă vedeam rostogolit de-a lungul zidului de stîncă din care se macină mereu piatra, curgînd spre vale din gîrliciul Moarei Dracului.

Clipele de groază au trecut repede; regele aerului nu m-a zărit, iar eu puteam să-l privesc în linişte, de după colţul de stîncă.

Cine l-a botezat regele păsărilor, nu a greşit. Totul în el e impunător, mîndru, demn. În privirea lui pătrunzătoare este ceva din îngîmfarea fiinţei care nu se amestecă printre celelalte, ci le domină. Împărăţia lui e adîncul mării de aer. Mai sus, tot mai sus năzuieşte, iar cînd se lasă din zboru-i maiestuos, liniştit, din înălţimea depărtată, pare ca un trimis al cerului, unde îşi are locuinţa. Nu degeaba,

---

[1] I. Simionescu, *Din lumea păsărilor noastre*, „Biblioteca de popularizarea ştiinţei, Casa Şcoalelor, nr. 16, Bucureşti, 1921.

[2] Este vorba de **zăganul** *(Gypătus barbatus)*; numit şi **vulturul bărbos**, care după unele aprecieri a dispărut de mai multe decenii din avifauna carpatică, după altele putîndu-se întîlni sporadic. Specie ocrotită prin lege, fiind considerată monument al naturii. Este prezent încă în regiunile muntoase din peninsula Balcanică, Africa şi Asia. La noi în ţară ultimul exemplar a fost împuşcat în anul 1927, în trecătoarea Turnul Roşu.

cei vechi l-au făcut pasărea lui Jupiter, iar Zeul Zeilor, cînd a furat pe Ganimed[1], în vultur s-a prefăcut.

Îmbrăcămintea lui e ca a unei statui turnată în bronzul înnegrit ceva de vreme. Peste tot, arămiul domină. Pe spete şi aripi e mai întunecat, aproape negru; e mantia regească. Fiecare pană are pe mijloc trasă o dungă alburie, umflaiă ceva la capăt; pe fondul negru, îmi aduc aminte de ploaia de stele căzătoare prinsă pe placa fotografică. Gîtul puternic, gros, e îmbrăcat cu pene ca de mătase, albe-gălbii, iar pe piept şi pîntece, penele dese, galbene-ruginii, formează un pieptar gros.

Clonţul ca de fier, negru, drept, turtit lateral, este sfîrşit cu o cange ascuţită. Sub plisc un moţ ca al curcanului explică numirea de „bărbos".

M-au minunat degetele şi ghearele; la un trup aşa de mare, mă aşteptam să văd nişte cîrlige de oţel măcar cît ale pajurei. Dimpotrivă; degetele subţiri, mici, negre, numai vînă, erau sfîrşite prin gheare ceva-ceva mai mari decît unghiile unui cucoş bătrîn. Toată puterea lui este în aripi, aşa de lungi încît cînd le întinde măsoară peste 3 m de la un capăt la altul. Aripile îi sînt lopeţile late cu care loveşte aerul cînd se înalţă; nu are nevoie să deie prea des din ele. De aceea pare că nici nu le mişcă; se înalţă aşa, supt de aerul din ce în ce mai uşor. Iar cînd se lasă în spirale largi, e de ajuns ca să le îndrepte oblic, spre a se coborî în cel mai lin zbor plantat. Aripile îi sînt armele de luptă; ghearele de la picioare îi folosesc să ţie prada, cînd cu clonţul sfîşie carnea. Cu aripile şi cu pieptul, loveşte căprioara îngrozită ameţind-o şi împingînd-o spre prăpastia în care va cădea zdrobită. Toată mîndria şi puterea vulturului stă în aripi.

Vulturul de aripi smuls
Nu mai poate zbura sus.

Aripi, dar şi privire! Căutătura lui, puţin cam tristă, este aşa de pătrunzătoare, încît din înălţimea abia ajunsă de om zăreşte prada ce paşte liniştită pe plaiul înverzit sau cadavrul proaspăt din fundul văii. Vulturul nu e crud. Dacă atacă animale vii, cam rar, nu le chinuieşte. Lui nu-i place carnea caldă, din care nu a murit de tot simţirea; nu sfîşie animalul încă viu. El mănîncă numai cadavrele care nu au început a putrezi. Îi plac mai ales ciolanele cu măduvă şi înghite bucăţi mari, aşa cum le capătă din zdrobirea osului întreg, lăsîndu-l să cadă de la înălţime pe o stîncă.

Cînd stă liniştit pare stană de piatră: cînd i se atacă însă cuibul se deşteaptă în el întreaga furie a naturii sale de fiară. Dominator al înălţimilor, vulturul este un izolat; îşi alege sălaş pentru cuib locul

[1] Ganimede (Ganimed) — în mitologia greacă, un adolescent de o frumuseţe aparte, care a fost răpit de vulturul lui Zeus pentru a fi făcut paharnicul zeilor din Olimp.

cel mai greu de ajuns şi cu aceasta şi-a însemnat spaţiul larg în care el vrea să fie stăpîn. Nu îngăduie altuia să intre în graniţile dominării lui.

Cuibul este o adunătură de vreascuri de toate grosimile şi un cimitir întreg de animale aduse puilor drept hrană.

N-are duşmani mari, căci nici o vietate nu se încumetă să se pună în împotrivire cu el; numai de om îi e frică, dar se luptă cu el la desperare, cînd îi sînt ameninţaţi puii. Nu scapă însă de duşmanii cei mărunţi, paraziţi numeroşi, oploşiţi în desişul penelor sale; îl supără uneori destul de rău.

În afară de vulturul bărbos din ţinuturile muntoase, mai trăiesc la noi alţi vulturi, destul de obişnuiţi, şi care îşi întind cîmpul de ospătare pînă-n ţinuturile dobrogene. Fie că nu mai este acel cadru impunător al naturii, fie că felul de viaţă, amestecîndu-se cu alte păsări, e altul, vulturii din Dobrogea nu impun decît cînd îi vezi sus, sus de tot, în zborul lor rămas acelaşi ca şi al vulturului bărbos.

După înfăţişări, **vulturul pleş negru**[1] *(aegipius monachus)* mai aduce aminte de cel dintîi, mai ales cînd stă liniştit şi-şi trage gîtul scurt între umeri, ca să nu se vadă că e golaş. La culoare e cam la fel; e însă mai morocănos, mai trist. Privirea lui este ştearsă, mai blîndă, deşi văzul este tot pătrunzător. Stă ceasuri întregi nemişcat, tăcut, pe un colţ de stîncă sau pe craca unui arbore izolat, privind spre zarea nesfîrşită a bălţilor. Oricum, el mai păstrează ceva din impunerea celui de la munte.

În schimb, tovarăşul său, **vulturul pleş alb**[2] *(Gyps fulvus),* des încă în Dobrogea, a cam pierdut orice drept la numirea de regele păsărilor; în orice caz e un rege decăzut. În el nu se ascunde decît lăcomia. Cînd dă de un cadavru, fie chiar împuţit, se repede ca o hienă; cu o lovitură de clonţ îi deschide burta; înfometat începe a rupe din maiul[3] putrezit, iar maţele le trage afară, întinzîndu-le, ţinîndu-le cu ghearele ca să le poată rupe. Capul mic şi gîtul gol, lung, sînt pline atunci de sîngele şi murdăriile împrăştiate din burta răscolită a cadavrului. Atît de mult înghite, încît ca să mistuie tot ce a mîncat stă vreme îndelungată nemişcat, prostit. Îl poţi lovi cu băţul fără ca să încerce să se apere. E lenevit ca un bou sătul. În schimb însă, tocmai prin lăcomia lui, aduce un mare serviciu. Vul-

[1] Vulturul pleş negru (numit şi **vulturul pleşuv negru**) este o specie care a dispărut din avifauna ţării noastre putînd fi întîlnit în continuare în sudul Europei ori sud-vestul Asiei. La noi este inclus între animalele ocrotite, monumente ale naturii.

[2] Vulturul pleş alb (numit şi **vulturul pleşuv alb** sau **sur**) este o specie care nu se mai întîlneşte de relativ recent timp în avifauna ţării noastre. Trăieşte în Spania, sud-estul Europei, vestul Africii şi sud-vestul Asiei. La noi este inclus între animalele ocrotite, monumente ale naturii.

[3] Mai — ficat.

turii aceştia sînt curăţitorii de cadavre, crematoriile naturale. Prin el miasmele infecte ale materiei putrezite dispar, se transformă în energia necesară zborului. Pentru aceasta, aiurea, unde cadavrele ar fi un pericol pentru viaţă, vulturii pleşi, „creuzete de flăcări vii prin care natura face să treacă tot ce ar distruge viaţa superioară", sînt cinstiţi, apăraţi chiar prin legi anumite.

RĂPITOARELE DE ZI

Vulturii sînt mai mult reprezentativi, decorul lumii păsăreşti (...). Ei păstrează încă înfăţişarea impunătoare; au privirea mîndră, uneori mai ageră, alteori mai ştearsă. Prin izolarea lor sublimă, nu se amestecă cu vulgul; tronează în locurile greu accesibile. Prin aceasta, însă, puterea lor rămîne de cele mai multe ori inertă, nefolosită, ca un simbol, iar inteligenţa nu se mlădie după variaţia întreprinderilor. Sînt maiestuoşi, dar înceţi la mişcări; sînt mîndri, dar lipsiţi de vioiciune.

Adevăraţii răpitori, cei mulţi, sînt pretutindeni: la şes, la munte, în păduri ca şi în stepe, deasupra bălţilor ca şi pe lîngă gospodăriile omeneşti. Unii sînt credincioşi pămîntului nostru, stînd vara şi iarna la noi; alţii, cei mai mulţi, călătoresc urmîndu-şi prada.

Semnele distinctive ale felului de viaţă le port în gheare, aripi şi clonţ[1]: putere, iuţeală şi arme. Ghearele pajurei sînt mai lungi, mai îndoite, mai ascuţite decît ale vulturului, măcar că nu este, la trup, mai mare decît acesta. Clonţul este masiv, tăios pe margini, ascuţit şi îndoit la vîrf. Cînd şi-a înfipt ghearele în spatele prăzii, nu mai scapă din strînsura ca de cleşte, poate să se zbată cît se va zbate. Aripile nu sînt arme de luptă, ci lopeţi de vîslit repede. În iuţeala mişcărilor îi stă toată puterea; nu trebuie să prindă de veste prada cînd răpitorul ager se lasă ca săgeata din zbor. Hrana nu o ia din cadavre. Le place boarea caldă a cărnii proaspăt sfîşiată. De aceea milă nu ştiu ce e. Privirea e ageră, dar şi cruntă; chiar capul, mic, cu fruntea turtită, împlineşte cruzimea reflectată prin ochi, arătînd că puterea nu are numaidecît nevoie de inteligenţă. „Pajura nu trăieşte decît din omor; se poate numi ministrul morţii. Vulturul este dimpotrivă slujitorul vieţii" (Michelet[2]).

Cel mai mare răpitor de la noi este **pajura**[3] *(acvila imperială, Aquila chrysaëtos).*

---

[1] Clonţ — ciocul păsărilor.

Jules Michelet (1798—1874) — istoric şi publicist francez.

[3] De fapt pajura, numită acvila de munte, trăieşte numai în zona Carpaţilor. În ţinuturile de joasă altitudine poate fi întîlnită **acvila de cîmpie** *(Aquila heliaca)*

Nu ajunge mărimea unui vultur, dar nu e departe de el. Lung de un metru, cînd întinde aripile măsoară peste doi metri de lăţime. De aceea şi poporul nu o deosebeşte, adeseori, printr-un alt nume; pentru el e tot vultur. Dealtfel se lasă aşa de greu să fie văzută de aproape, încît şi obiceiurile ei nu sînt prea bine cunoscute. Se deosebeşte de vultur nu numai prin cängile mai mari, mai ascuţite, prin clonţul mai îndoit, dar şi prin felul cum stă, cînd e liniştită. Pe cînd vulturul e cu corpul plecat, învăluit în aripi, pajura stă dreaptă, încît pune în evidenţă pieptul ei lat, ca şi muşchii mai puternici de la picioare, necesari să ridice prada şi să o ducă la locul de ospătare.

Pe cînd vulturul se mulţumeşte cu cadavre, pajura este spaima animalelor de tot soiul, dar mai ales a iepurilor. Toate însuşirile legate de un răpitor adevărat: vioiciunea, puterea, agerimea şi mai totdeauna izbînda, concentrîndu-se în această pasăre, se explică de ce în imaginaţia poporului nostru, ca şi a mai tuturor popoarelor, pajura ţine un loc foarte însemnat. Ea e stăpînă de la munte pînă-n deltă.

De la pajura aproape cît un vultur pînă la **ulişor**[1] *(Accipiter milvus)* de-l poţi cuprinde în mînă, celelalte răpitoare au toate mărimile. Gaia *(Milvus milvus)* este aproape o pajură mică; **uliul** *(Buteo buteo)* vine la rînd ca şi **şoimul** *(Falco peregrinus)* atît de mult căutat pentru agerimea lui şi aşa de mult odată căutat încît în tributul nostru către turci se cuprindeau şi 24 de şoimi pe an. E pasărea care servea la vînătoare domnească, nu atît pentru vînat, cît pentru plăcerea sălbatecă de a asista la lupte în aer, între şoimul, dezlegat la ochi, şi pasărea care zbura liniştită spre cuibul ei. Interesante erau mai ales luptele dintre şoim şi stîrcul cenuşiu, care nu se lăsa uşor prins, fie zburînd în cotituri, fie apărîndu-se aprig cu pliscul lui drept şi puternic.

Îmbrăcămintea răpitoarelor este iarăşi felurită. Haina castanie este cea mai obişnuită, fiind cea mai discretă. Pajura este aproape peste tot, totuna; rar cu stropi neregulaţi mai deschişi. Cu cît trupul este mai mic, cu atîta culorile deschise sînt mai întinse. Uliul e pe piept ca pămîntul de pădure, toamna, cu frunzele moarte pe el. **Vînturelul**[2] cam cît o ţarcă, are aproape haina cucului, deosebindu-se doar printr-atîta că stropiturile pe piept sînt în lung şi nu în curmeziş. I s-a dat acest nume pentru că are obiceiul să se urce sus, în văzduh, unde pare că stă locului, dînd mereu şi des din aripi, ca şi cînd ar vîntura ceva. Cam la fel este **păsărarul** de unde şi credinţa poporului că cucul se preface în uliu, după ce nu mai cîntă, iar vorba „ziua-i cuc, noaptea cobeţ" se dă celui care ziua-i om de treabă, iar noaptea s-apucă de furat. D-apoi **porumbarul** *(Acciper*

[1] Ulişorului i se mai spune popular şi **uliul păsărar.**

[2] **Vinturelul roşu** *(Falco tinnunculus).*

gentis); ai zice că are o pestelcă făcută din mătase cenușie-deschis, cu ape castanii sub formă de vălurele încreţite şi dese, legate între ele, în lung, prin fire de aţă, subţiri, formînd ca o pînză rară de păianjen.

Eretele de sară *(Circus)* e îmbrăcat în haina hulubului, cenuşie de plumb, pe piept avînd pieptar de blăniţă de jder. Sînt specii călătoare, care au culori aşa de bătătoare la ochi şi variate, de la individ la individ, încît, odată văzîndu-le pe cîmpia de la Saranasuf, am crezut că sînt un cîrd de porumbei domestici.

Hrana răpitoarelor e şi ea variată. Nimic nu poate scăpa ochiului lor ager; nici o vieţuitoare, fie din apă, din aer, de sub pămînt, nu se poate ascunde îndeajuns de bine. Cum e cocostîrcul pentru broaşte, aşa e pajura pentru iepure; din fugă îi înfige ghearele în spate, zburînd cu el spre cuib. Uliul este duşmanul paserilor de curte; nici n-a apucat bine să strige gospodina ihai! — ihai!, nici n-a dat bine de veste cucoşul de strajă şi uliul a şi pus gheara pe un biet puişor. Şoimul e neîntrecut; nu-i place altfel să vîneze decît din zbor. Dealtfel românul, cu simţul lui ager de observare, a dat păsărilor răpitoare numiri diferite după felul de hrană. Porumbarul este numit pe aiurea şi **găinariu** ori **uliul găinilor;** apoi vin **păsărariul,** spaima păsărelelor, şorecarul e vînătorul şoarecilor, cu care sînt la fel ca culoare. Sînt păsări răpitoare care nu-şi astîmpără foamea decît cu gîndaci de tot soiul, cum e **viesparul** *(Pernis apivorus).*

După obiceiurile lor, deci, nu toate răpitoarele sînt stricătoare. Multe din ele dimpotrivă sînt folositoare omului.

RĂPITOARELE DE NOAPTE[1]

Nimic nu te impresionează mai mult decît strigătul plîngător al cucuvelei ori acel pătrunzător, ca un rîs strident, ieşit din necunoscutul întunereculni, al huhurezului. Judecata nu-ţi ajută decît după ce a trecut impresia de fior. Taina nopţii, zăbralnicul îndoliat azvîrlit peste natura toată, pădurea cu misterele ascunzişurilor ei produc, prin ele singure, o strîngere de inimă nevoită; dar cînd din liniştea nopţii ori chiar amestecat cu şuierul furtunii, auzi acel Uhuu!, prelung vaiet străpungător, fără să vrei îţi îngheaţă sîngele în vine. La toate popoarele şi în toate vremurile glasul răpitoarelor de noapte este legat de moarte, de prevestiri sinistre, de nenorociri. Românul e

[1] În ţara noastră, toate răpitoarele aripate de noapte şi de zi, ca şi toate păsările cîntătoare, folositoare economiei agrosilvice, se bucură de ocrotirea legii.

sigur că din casa pe al cărui ogeag s-a lăsat într-amurg cucuvaia, va fi scos în scurtă vreme un mort. „Cobeşte ca o bufniţă", se spune de acela care vorbeşte a rău.

Sînt mai multe soiuri de răpitoare de noapte. Românul le cam încurcă numele şi nu fără oarecare dreptate. Toate au cam aceleaşi caractere, iar vremea cînd ies din ascunzişuri nu e tocmai potrivită pentru a observa deosebirile.

Toate au haina cernită a întunericului, culoarea aceea castanie-închisă, care le fac totuna cu haina nopţii. Stropii albicioşi nu sînt rari, ba uneori au preponderenţa, dar numai cînd păsările au penele zborşite ori aripile întinse.

Toate au penele mătăsoase, moi, aşa încît cînd zbor, abia se aude foşnetul aripilor. Trec ca o nălucă pe lîngă om şi cel mai mult le prinzi de veste după valurile de aer. Toate au auzul şi văzul minunat. Cînd le găseşti ziua, dormind într-o văgăună ori scorbură de copac, ajunge foşnetul pasului pe frunze ca să le deştepte şi să-şi ia zborul greoi, ascunzîndu-se aiurea. Văzul e tot aşa de bun, pentru lucrurile de aproape, ca şi al vulturului pentru cele de departe. De aceea şi ochii lor sînt mari, holbaţi ca două cireşe negre, iar ziua, cînd le supără lumina prea mare, mai lasă perdelele, închizînd pe jumătate pleoapele. Sînt fiinţe fricoase, puţin inteligente. E o plăcere să asişti la gălăgia ce o fac păsăruicile cînd dau de o bufniţă, petrecînd-o pînă la ascunzişul ei într-un cor piţigăiat, cum fac uneori copiii rău-crescuţi cu cîte vreun nebun liniştit, zdrenţuit, rătăcit prin oraş.

Ziua stau ascunse, ca înţepenite, un vălătuc de pene din care nu răsar decît ochii mari, negri, ce par adînci şi întrebători. Nu degeaba Minerva, zeiţa înţelepciunii, nu e reprezentată altfel decît cu o bufniţă lîngă ea. Şi doar înţelepciunea numai în capul de bufniţă nu şi-a găsit adăpostul. Dintre răpitoare sînt cele mai „puţintele la minte".

Cuibul şi-l fac unde pot, în locuri cît de ascunse. Pe cît părinţii sînt de respingători, privirea lor fixă, aducînd aminte de aceea a şarpelui, pe atît puişorii îmbrăcaţi în cămăşuţa lor de puf, moale, flocos, zbîrlit, cu ochii mari, curioşi, sînt ca nişte jucării.

La noi, ca şi în întreaga Europă, trăiesc diferite specii de răpitoare nocturne.

Cea mai mică, cea mai comună, este **cucuvaia**[1] *(Athene noctua)* destul de sprinţară, vioaie. Nu e casă veche, clopotniţă, ruină, în care cucuvaia să nu fie tovarăşa de trai a liliacului. Nu îi e frică de om, pe cît omului îi e groază de ea. Totuşi e animalul cel mai folositor, căci moare după şoareci şi alte mici rozătoare. Ei îi ţine tovărăşie **triga** *(Tyto alba)*, ceva mai mărişoară, mai zveltă, la îmbrăcă-

[1] Cucuvaia — **cucuvea.**

minte cam la fel. Se deosebește însă lesne prin fața ei ovală, ca un as de cupă, avînd înfățișarea unei fețe de om, cu nasul lungit, pe cînd cucuvaia are capul rotund ca o minge, cu pliscul în centrul cercului, între cei doi ochi mari, circulari. Se deosebește și după glasul mai ascuțit, des repetat.

Ciuful de cîmp,[2] este ceva mai mare, cam ca un uliu, cu coada retezată la vîrf, pe cînd **huhurezul** *(Strix aluco),* cu înfățișarea tristă, morocănoasă, adormită, face trecere către **huhurezul cu coada lungă**[3] *(S. uralensis),* amîndoi locuitori ai pădurilor. Cînd se zbîrlește e cam cît un curcănaș de mare, iar aripile ca niște coveițele sînt frumos încondeiate cu dungi late, vîrstate, alb și castaniu.

Cel mai mare reprezentant al răpitoarelor de noapte este **buha**[4] *Bubo bubo),* mare cît un curcan și cu două creste, de o parte și de alta a capului. Îmbrăcămintea ei e bogată în pene, frumos colorate, măcar că nu au alte culori decît alb, galben și brun cu diferite ape. Pe cînd huhurezul înspăimîntă cu strigătul lui strident de hu-hu-hu pădurile dinspre dealuri și șesuri, buha se ține mai mult de partea muntoasă, dar și în pădurile dobrogene, iar glasul ei scurt, pătrunzător, se aude cine știe de unde. El e concurentul păsărilor mari de pradă, cu care se zice, se luptă uneori. Hrana lui o fac iepurii, dar mai ales păsările mari ca gîște, rațe; așa de lin ce zboară, încît bietele păsări nici nu deschid ochii cînd sînt apucate în ghearele ascuțite ale hrăpărețului dușman de noapte.

CIOCĂNITOAREA

Pasărea aceasta e semnul trudii, a muncii grele, a neobositei alergături după hrană. O clipă nu stă locului; e neadormita cercetătoare a insectelor din scoarța și inima copacilor. Nu are, ca și celelalte păsări, răgaz pentru bucurie, pentru cîntare, așa cum ar arăta-o îmbrăcămintea. Numai cînd se scoală, pînă ce soarele soarbe ceva din rouă, bate din aripi, dezmorțindu-le, mișcîndu-se în jurul adăpostului de noapte, fără rost. E ca și muncitorul care-și întinde brațele, sculîndu-se după o noapte de adîncă hodină; e singura ei închinare mută adusă soarelui, răscolitorul tuturor vietăților. De îndată ce razele de lumină și căldură răzbesc frunzișul des al codrului, deșteptînd insectele, ciocănitoarea se pune pe lucru.

---

[1] **Ciuful de cîmp** *(Asio flammeus).*

[2] Huhurezul cu coadă lungă — **huhurezul mare.**

[3] Buha — **buha mare.**

Viaţa ei toată e legată de trunchiul copacilor mai în vîrstă, cu scoarţe crăpate, cu inima atinsă de cari. Rar se vîntură printre crengi; mai rar cînd se lasă pe pămînt.

În scoarţa şi sub scoarţa arborilor bătrîni sînt ascunse insecte; ciocănitoarea le caută pentru a se hrăni cu ele.

În inima copacilor pe jumătate găunoşi îşi ascunde speranţa păstrării neamului; ca să-şi scape ouăle îi trebuie putere şi răbdare. Le are pe amîndouă.

Unealta ei de lucru este pliscul lung, solid; e universal servind drept tîrnăcop, ciocan, rindea ori daltă. Cu el ciocăneşte mereu ca să sperie lumea insectelor sau să afle unde sună a gol; cu el rupe aşchiile din scoarţă, din lemn, ca să-şi deschidă calea spre larvele insectelor ori să potrivească intrarea cuibului; cu el îşi face loc în inima copacului pentru vremea clocitului. Mînerul tîrnăcopului este capul, gîtul; cel dintîi nu e delicat, cel de-al doilea e numai muşchi. Ca să se ţină vertical, pe scoarţă, se serveşte de picioare, scurte, noduroase, vînjoase. Se prinde bine cu cele patru degete, aşezate ca la papagali, două înainte, două îndărăt, înzestrate cu unghii lungi, îndoite, cîngile de fier cu care se urcă lucrătorii pe stîlpii de telegraf, ca să înnoade firele. Oricît s-ar agăţa de bine, e ostenitor să stea mereu verticală; îi trebuie o proptea; cu coada scurtă, formată din pene tari, retezate la vîrf, se sprijină de o crestătură a scoarţei. Aşa e de bine adaptată la acest fel de viaţă, încît se mişcă pe copaci ca veveriţa. Se urcă, se coboară; acum e cu capul în sus, acum se întoarnă ca un şurub, cu capul în jos. Mereu ciocăneşte, dar mereu se sucește, fără să tacă din gură un pic. De aici şi vorba românului: a ciocăni pe cineva de cap, a nu-l lăsa în pace o clipă. Nu are glas frumos; dimpotrivă e supărător ca şi loviturile ciocanului: Kvik... kvik... kvik, întruna repetat. Fără s-o vezi, o ştii cam unde se află, numai după glas.

Ciocănind întruna, insectele speriate fug care încotro pot. Greu scapă însă de vajnica pînditoare; ca prîsnelul se mişcă, culegîndu-le din fugă. Ciocăneşte într-o parte a copacului şi numai ce se repede în partea opusă, aţinînd calea fugătoarelor. Dacă locul lovit sună a gol, cu răbdare se pune la descojit copacul, aşchie cu aşchie, pînă ce dă de cuibul insectelor. Nu le poate prinde cu vîrful ciocului? Se slujeşte de limba lungă, cleioasă.

Poporul spune că e o femeie prea curioasă, pedepsită de dumnezeu. Dîndu-i un sac plin cu toate soiurile de gîngănii, ca să-l arunce în baltă, femeia, curioasă ca orice femeie, dezleagă pe drum sacul să vadă ce e în el. S-a umplut lumea cu gîngănii! Prefăcută în pasăre, de atunci zboară în toate părţile, doar va putea aduna înapoi toate gîzele din sac.

Hrana de căpetenie a ciocănitoarelor fiind insectele, nu se dau la o parte, cîteodată, să se ospăteze şi cu seminţe. În special ciocăni-

toarea dinspre munte, neagră peste tot, afară de o pată pe frunte, roşie ca sîngele, pare că ar fi însemnată ca oile la numărătoare, se dă în vînt după seminţele de brad. Ca să le mănînce în tihnă, face o pregătire anumită. Într-o creangă mai groasă sapă o gropiţă, cum e jumătatea găoacei de ou; rupînd conul de brad, îl aşază în gropiţă, potrivindu-l să stea ca ghinda în degetarul ei. Ca şi papagalul, răsfiră cu degetele de la un picior solzii, spre a apuca mai lesne seminţele de la subsuoara solzilor.

Ciocănitoarele de la noi sînt mai toate frumos îmbrăcate. Numai cea **de munte** *(Dryocopus martius)* este neagră peste tot, cu însemnarea roşie pe vîrful capului, iar **verdoaica**[1] *(Picus viridis),* lacomă de furnici, pe care le prinde ca şi furnicarul din America, are un şal verde-cenuşiu pe spate. Încolo, celelalte sînt împestriţate cu toate culorile. **Ciocănitoarea mare** *(Dendrocops major)* pe spate e neagră, iar pe piept ruginie-gălbie. Pe cap are o scufie tot neagră cu un fiong la spate roş de carmin, cu un cozoroc, la frunte, portocaliu. Pe umeri cu epoleţi albi, iar aripile sînt ca stropite cu var, la vîrf însă cafenii. Coada e tot neagră, cu cîteva dungulije albe; pe burtă e roşcată, mai roşie sub coadă. **Ciocănitoarea** cea **mică** *(D. minor),* care vine pînă prin livezile mai întinse, este şi mai pestriţă, mai stropită cu alb, iar scufia este roşcată, în loc de neagră.

Din copaci îşi scot mîncarea, în copaci îşi fac cuibul. Vai de truda lor, pînă ce-l pregătesc, dăltuind lemnul, ca şi un meşter tîmplar. Ca să înşele pe duşmani, socot de bine să înceapă două-trei cuiburi deodată, terminînd însă numai pe unul, pe care nu-l poţi afla decît stînd la pîndă, ca să prinzi de veste unde s-a furişat bărbatul, cînd aduce mîncare nevestei, pe ouă. Din veşnicul alergător după hrană, în restul anului, devine cel mai casnic, în timpul clocitului. Nu-şi părăseşte tovarăşa; iar dacă vreodată, o mînă rea astupă intrarea la cuib, făcînd prizonieră femeia, bărbatul se căzneşte să cioplească altă ieşire, în dreptul unde ştie că sînt ouăle. Aşa e de înfrigurat de grijă, încît nu observă nici chiar pe duşmanul care se apropie, putîndu-l prinde.

Prin goana ce o dă insectelor, este curăţitorul pădurilor şi, deci, de ajutor omului. Prin munca ce o pune, cît e ziua de vară de lungă, e simbolul străduinţei. Indienii din America de Nord purtau pe îmbrăcămintea lor un cap de „ciocănitoare cu pliscul de fildeş", pentru ca hotărîrea la muncă a acestei păsări să treacă şi în sufletul lor.

Omul care trăieşte în natură, mai lesne dă crezare fiinţelor din jurul său, iubindu-le ca pe nişte fraţi, vorbindu-le ca unor tovarăşi, luîndu-le de pildă, în unele însuşiri, ca pe nişte meşteri iscusiţi.

---

[1] Verdoaica — **ciocănitoarea verde.**

PUPĂZA *(Upupa epops)*

După clasificarea oamenilor de ştiinţă, pupăza n-are a face cu cucul. În mintea poporului nostru însă este atîta legătură între aceste două păsări, încît nu se pot despărţi una de alta. Pupezei i se mai zice şi „cuc armenesc", iar creasta cu care este moţată este împrumutată de la cuc, ca să se ducă, împopoţonată, la nunta ciocîrliei. E o pasăre prea des văzută în toate părţile la noi, iar primăvara, în toiul dragostei, se pune la întrecere, în cîntec, cu cucul. Glasul ei, up-up-up, nici pe departe nu trezeşte aceleaşi simţăminte ca glasul cucului. Dimpotrivă; cel care a auzit pupăza înaintea cucului, se umple de scîrbă. „Scoală, duglişule, înainte de răsăritul soarelui", îi zice mama lui Creangă. „Iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu-ţi meargă bine toată ziua?" Se ştie că de ciudă, Ionică s-a dus să fure pupăza de pe ouă. E una din cele mai frumoase pagini din «Amintirile» lui Creangă, pătărania cu pupăza şi vînzarea ei în Tîrgu Neamţ. De unde i-a venit acest nume rău păsărei acesteia care nu e urîtă la înfăţişare? Şi aici se vede cît de bun observator este românul şi cum observaţiile lui nimerite n-au rămas însă decît sau în proverbe sau în cuvinte de duh.

Numele rău, ce şi l-a căpătat, vine de la un obicei urît al ei. Cît stă pe cuib, făcut de regulă în scorbura unui copac, fără nici o îngrijire, nu şi-l curăţă de găinaţ. Se îngrămădesc necurăţeniile în jurul ei şi al puilor într-atîta încît de la o vreme putrezind, împuţeşte aerul de primprejur, iar mirosul urît străbate printre pene, de rămîne cu el multă vreme, după ce a părăsit cuibul. De aici şi vorba „Ca pupăza îşi umple cuibul". Hrănindu-se cu insecte, pe care le prinde cu pliscul ei lung şi ascuţit, îi place să răscolească bălegarul vitelor şi chiar necurăţeniile oamenilor.

Poporul a observat toate acestea şi de aceea de mare ocară se spune „mi-a pus o pupăză în obraz". Mai ales că este un mare contrast între obiceiurile acestea ale păsării şi îmbrăcămintea ei. Căci pupăza nu e o pasăre urîtă. Pe spate pînă la umeri, ca şi pe piept, pare că e unsă cu lut galben; dungi negrii de-a curmezişul sînt trase peste aripi, ca şi peste coada lungă, îmbinate aşa încît pare că e un fluture mare. Podoaba ei este însă creasta, făcută din pene lungi, de aceeaşi culoare galbenă-roşcată ca pe piept, cu vîrfurile însă negre. De regulă o ţine dată spre spate; cînd e liniştită seamănă la cap cu ciocîrlanul moţat. Cînd se sperie ori se înfurie, o zbîrleşte, penele se ridică, aducînd aminte de podoaba indienilor din America de Nord. E o pasăre fricoasă şi de umbra ei. Cînd vede un cîine, o mîţă sau chiar o cioară, o apucă tremurul şi zboară repede, fîlfîind din aripi, la faţa pămîntului, ascunzîndu-se într-un huceag. Mai are obiceiul să se culce la pămînt, întinzîndu-şi aripile şi coada, pînă ce simte că a trecut pericolul.

Contrar cucului, care se lasă să moară de foame cînd e ţinut în cuşcă, pupăza se domesticeşte foarte lesne, ajungînd să vină cînd o chemi, să urmeze pe stăpîn, să facă toate soiurile de mişcări caraghioase. Ţine locul papagalului.

PESCĂRUŞUL ALBASTRU *(Alcedo atthis)*

E una din cele mai frumoase păsăruici de la noi, care aduce aminte, prin gingăşia şi împestriţarea culorilor, de colibriii ţărilor calde. Dealtfel neamurile ei cele mai apropiate prin ţinuturile cu soare mult îşi duc traiul; numai pescăruşul albastru s-a rătăcit prin o parte din Europa. Obiceiurile lui sînt ale unui pribeag, tăcut, singuratec şi ursuz, vieţuind prin locuri care nici pe departe nu seamănă cu acelea de unde se trage.

Dacă ai norocul să-l zăreşti, ţine-te cît poţi de liniştit, căci la cea mai mică mişcare îşi schimbă locul. Ce ciudat e! Se pare că ar fi de piatră, fără nici un semn de viaţă. Înveţi de la el ce e răbdarea. De mărimea unei vrăbii, dar cu capul mare, cu pliscul lung, negru, gros şi ascuţit la capăt, cu coada ca şi cînd i-a retezat-o cineva cu foarfecele, stă ceasuri întregi neclintit, pe o piatră, un par, o creangă de salcie. Cu ochii mari caută spre luciul apei lîngă care trăieşte. Deodată îl vezi că se repede ca o săgeată, cu capul înainte. Aşteaptă, căci nu-şi schimbă locul! Se întoarce curînd cu un peşte în gură. Tacticos, îl suceşte, îl învîrteşte în plisc, de-ai crede că se joacă, pînă ce-l potriveşte aşa, ca să vină cu capul înainte şi să-l înghită mai lesne. După ce s-a ospătat, iar se pune la pîndă, iarăşi stă ceasuri întregi nemişcat, cu privirea ţintă spre luciul apei. Dealtfel greu e să-i scape prada. Dacă nu nimereşte peştişorul dintr-o dată, se ia după el la înot, servindu-se de aripi ca de lopeţi.

Cînd a greşit lovitura, nu se supără, nici nu-şi pierde cumpătul, ci vine la loc, ca şi cînd nu i s-ar fi întîmplat nimic, dimpotrivă. Numai cînd apele sînt tulburi şi peştii în siguranţă, atunci luîndu-şi nădejdea, nu se dă în lături de la un ospăţ cu culbeci, lipitori ori insecte de apă.

Ţi-e mai mare dragul să-l priveşti şi de frumuseţea lui. Mai ales cînd o rază de soare cumva îl bate, nu ştii, e vietate ori o făptură de poveşti, făcută din pietre scumpe? Pe cap poartă nişte pene, rotund tăiate, de culoarea măslinelor verzi, încondeiate cu dungi albastre, ca o diademă de smaralde. Pe spate e verde-închis ca şi pe umeri, pe cînd coada e ca sineala de albastră. Pe sub ochi are o dungă roşcată, întovărăşită de alta albicioasă, care se lăţeşte spre

git. Sub bărbie — albă, pe piept şi pîntece — de culoarea jderului, iar picioruşele, care se văd abia, sînt cărămizii.

Îi e dor de soare, flori şi tovarăşi tot aşa de frumoşi ca şi el. Altfel nu ţi-ai lămuri de ce stă tăcut, singuratic, morocănos, fără să scoată o notă mai veselă. Cel mult îşi suferă soaţa în apropierea lui. Altfel e ca un tiran: laş faţă de duşmani mai mari, arţăgos şi gîlcevitor faţă de păsăruici mai mici. Cînd îl superi, zboară cîţiva paşi tot pe deasupra apei şi se duce ca să se aşeze în alt loc prielnic pentru pîndă. Nu-şi pierde vremea în zadar, căci pe lîngă toate e şi straşnic de nesăţios. Numai în vremea cînd trebuie să se îngrijească de cuib, mai părăseşte apa, dar nu prea departe. Cuibul şi-l face în malul de lut de lîngă pîrîu. Pliscul îi serveşte drept sfredel, picioarele cu gheare ascuţite drept sapă. Şi aşa îşi face o săpătură ca de un metru de adîncă, în lut, iar la capăt o lărgeşte ceva. Pe cît e de frumos la înfăţişare, pe atîta în casa lui e urît. Femeia pune ouăle, albe şi rotunde ca de marmură curată, peste schelete de peşti ori chitina insectelor, care ţin loc de puf. Dealtfel e bun tată; cată cu drag la puişori, aducîndu-le de mîncare, chiar după ce pot zbura.

Prin obiceiuri, prin frumuseţea penelor ca şi prin înfăţişarea trupului scund, grăsun şi cu capul mare, e una din curiozităţile lumii noastre păsăreşti. Se ţine numai pe lîngă ape, iar dacă găseşte pîraie care nu îngheaţă iarna, nu ne părăseşte nici în vremea omătului.

CÎNTĂREŢII DIN LIVEZI

Rar copil care să nu se fi îndeletnicit cu prinzătorile: o cuşcă mai mare cu trei odăiţe, pusă într-un vîrf de copac. În odăiţa din mijloc stă ademenitorul, pasăre care cheamă, un sticlete ori o cinţiţă. Odăile de pe de lături au portiţele deschise, date în jos, iar pe podea s-au presărat crupe, păsat ori sămînţă de cînepă. Stigletele, ademenit de tovarăşul închis, împins şi de foame, vine pe creanga copacului, sare de colo-colo, se uită, se suceşte şi se încumetă la cele din urmă să intre înăuntru, să ciupească vreun fir de păsat. În mişcările lui a atins mecanismul prinzătorii. Clap! portiţa se închide. Speriat, se zbate, se loveşte de gratiile cuştii, dar degeaba. E bine prins.

E mutat într-o cuşcă mai largă, unde are demîncare, de băut. Nu are încotro. Se obişnuieşte lesne; de necaz se pune pe cîntat. Toată pasărea pe limba ei piere. Stigletele[1], cinţiţa, scatiul şi florin-

[1] Stigletele — **sticletele.**

tele sînt păsăruicile care înveselesc natura şi în vreme de iarnă. Care mai de care e mai frumos îmbrăcat. Fruntea o ţine **stigletele** *(Carduelis carduelis)* împestriţat cu toate culorile. Cercuri negre şi roşii în jurul pliscului, ceafa neagră, obrajii negru cu alb dau căpşorului lui rotund, cu doi ochi strălucitori, vioi, o drăgălăşenie fără samăn. Cafeniu pe spate, albiu pe pîntece, are pe aripi o dungă, lăţuţă, aurie, după care-l recunoşti de departe. Cînd se lasă un stol de stigleţi pe copacul înălbit de promoroacă, pare înflorit prin culorile vii ce sclipesc în bătaia razelor oblice ale soarelui abia răsărit.

Nici **cinţiţa**[1] *(Fringilla coelebs)* nu se lasă mai prejos. E însă mai uniformă la culoare. Pe cap poartă o scufie ca de catifea ocolindu-i ochii mari, vioi; îi lipsesc dungile de carmin. În schimb, pe pîntece, pare că a trecut pe lîngă teascurile cu drojdie de vin roş şi s-a colorat pe pene. Şi ea are, ca şi stigletele, două dungi pe aripi, numai că una mai lată e albă şi alta mai îngustă e gălbie.

Scatiul *(Carduelis spinus)* samănă cu cintiţa, dar este mai alb-galben pe pîntece; spatele e verde-galben, fiind încondeiat cu galben şi pe aripi, ca şi la vîrful cozii.

Florintele *(C. chloris)* este pe piept cam de culoarea lămîiei, ca şi muchea aripilor; pe restul trupului mai mult în apele măslinelor verzi.

Cel mai domol la mişcări, mai greoi la zbor, ţinîndu-se mai mult spre pămînt este florintele. Cel mai neastîmpărat este stigletele. Nu ar putea sta locului o minută, Doamne fereşte. Acum e ici, acum e colo, mereu strigîndu-şi numele... stiglit, stiglit. Zboară uşor, în linii ondulate, dînd repede din aripi. Nici scatiul nu este prea liniştit. Ai zice mai degrabă că e un piţigoi, aşa se acaţără de crengi; abia se ţine de vîrful unei rămurele, se lasă cu capul în jos, mereu cîntînd, mereu dînd de veste unde se găseşte. Pe cît e el de blînd, paşnic, învăţîndu-se uşor cu viaţa de prizonier, pe atîta cintiţa este bătăioasă, gîlcevitoare. Mai ales cintiţoii sînt cei mai răi dintre păsărelele toate. În perioada fierbinţelelor, în primăvară, nu-i rar să vezi căzîndu-ţi la picioare doi cintiţoi, care au început să se „păruiască" sus între frunze, dar s-au încleştat la bătaie aşa de aprig, încît nu mai pot zbura şi cad mototol la pămînt. Cînd nu cîntă, mereu îi auzi finc, finc, cînd mai ascuţit, cînd mai încet.

Cu toatele sînt meştere în facerea cuiburilor. Cu greu îţi vine să crezi că o păsărică, nici cît pumnul unui copil de mare, e în stare în cîteva săptămîni să croiască un cuib de toată frumuseţea. Cea mai meşteră este cintiţa, care, după ce şi-a găsit un loc potrivit, la locul de despicare a două crengi, se pune repede pe lucru. Cuibul ei e ca o sferă, tăiat la unul din poli. Dar e atît de bine bătut, din fire de păr, paie, crenguţe, muşchi şi pe dinăuntru căptuşit cu lînă, puf, în-

[1] Cintiţa — **cinteza.**

cît abia îl poţi destrăma. Pe dinafară nu vezi decît o grămadă de licheni sau frunzuliţe uscate, aşa încît ţi se pare că e o nodîlcă din creangă. Mai meşter în arta ascunsului e scatiul. De jos nu poţi să zăreşti unde e cuibul, aşa de bine e îmbrăcat cu licheni şi muşchi la fel cu acei care se găsesc pe copac.

La alte popoare este chiar credinţa că scatiul are darul să-şi facă nevăzut cuibul. Stigletele şi florintele nu sînt mai puţin meşteri.

Numai ce vezi stigleţii zburînd în urma oilor şi adunînd de jos un fir de lînă, pe care-l duc sus, la cuib, îl ţin cu una din lăbuţe, iar cu pliscul mic, scurt, îl piaptănă, pînă ce scoate fir de fir şi apoi tot cu pliscuşorul îl împletesc printre paie sau rădăcioare.

Pe cît e cîntecul lor de plăcut, pe atîta însă sînt cam stricătoare. Hrana lor constă mai mult din seminţe decît din insecte. Florintele, bunăoară, face mari daune la cînepa de toamnă, plăcîndu-i sămînţa de cînepă. Iarna, cînd nu prea au ce mînca prin grădină, îi vezi îngrămădindu-se, bătîndu-se între ei, de la seminţele de brustur. Stigletelui chiar i se spune prin unele părţi din Bucovina şi scăieriu; pare ca o floare cînd îşi înfundă căpşorul în măciucile cu fructe ale brusturului, iar frumoasele culori ale penelor, spune povestea, că tot din obiceiul acesta de a se ţine printre scaiuri le-a căpătat. [...]

VRABIA

Îi zice în ştiinţă *Passer domesticus*; deşi e liberă, nu s-ar îndepărta de sate ori oraşe... E pe nedrept hulită, luată drept prea stricătoare chiar. I se pun în cale sperietori, se leagă cîte o cioară moartă în vîrful unei prăjini ca să creadă că e vreun uliu, i se pun laţuri din păr de cal, doar s-ar prinde în ele.

Ea nu se dă. Dar cînd omul nătîng se ia cu îndărătnicie, împotriva ei, este aspru pedepsit. Omizile se înmulţesc, insectele vătămătoare trăiesc nesupărate, depunîndu-şi ouăle în tihnă; pomii roditori din grădină suferă, tînjind după prietenul lor cel mai credincios, alungat de stăpînul neştiutor. Vrăbiile, e drept, se dau şi prin lanurile de grîu, le place sămînţa de mălai. Doar vorba „vrabia malai visează", nu e luată din vînt.

Dar paguba adusă agricultorului este răsplătită prin vînătoarea ce-o face zilnic după toate soiurile de insecte stricătoare.

Urmărită de om, de miţă, de uliu, neamul ei ar dispărea repede dacă nu ar avea un mijloc de apărare, acelaşi ca la toate animalele urmărite din cale-afară. De cum începe primăvara şi pînă vara tîrziu, grija vrăbiilor e numai să mănînce şi să scoată pui. Măcar

două-trei rînduri de ouă pe vară dau, iar vrăbioiul mereu stă pe lîngă vrăbii, mereu zbîrlit la pene, gălăgios, ţupăind întruna.

Cum vine primăvara, grija lor cea dintîi e să-şi clădească un adăpost. Îl fac cît mai la loc sigur, sub streaşina casei, după uluci, în fîntîni, prin ungherele hambarelor sau chiar prin acoperişul spinos al gardurilor. Perechi-perechi se împart şi nu e tablou mai gingaş decît să le vezi cu cîte un pai în plisc, căutînd întîi să se asigure dacă nu sînt pîndite de vreun duşman, furişîndu-se în locul ales pentru cuib. În scurtă vreme acesta e gata, micuţ, nemeşteşugit, căptuşit cu puf sau pene mici şi moi. Ce mai gălăgie fac cînd scot puişorii, speriaţi de lumină, de aer, de zgomot, căci toate ca toate, dar vrăbiile sînt păsări gălăgioase. Ele nu stau izolate decît cînd sînt pe ouă. Altminteri sînt cele mai sociabile fiinţe; în cîrduri se ascund în tufişul de liliac, în cîrduri se îndreaptă spre lanurile de grîu copt. Mereu ciripesc cu glasul lor ascuţit, pare că întruna se sfădesc ori stau de vorbă. Se ţin legate de casa omului; rar cînd fac excursii prea depărtate. Dar oricît de obişnuite sînt cu omul, nu au încredere mare în el. E cea mai prevăzătoare pasăre. Pune în timpul iernii un capac presărat cu pasat, în preajma ferestrei, şi observă cu atenţie. Niciodată nu vor sări de-a dreptul la mîncare. Întîi se ţin pe crengile copacului, ţupăind din loc în loc, înturnînd capul în toate părţile, spionînd, cercetînd. Apoi, prudente, se mulţumesc cu firele luate de vînt, împrăştiate primprejur. Mereu se ţin de vorbă, în limba lor piţigăiată, sfătuindu-se, întrebîndu-se una pe alta. Apoi năzuiesc mai aproape. Tot nu dau de-a dreptul. Se aşază întîi pe marginea cutiei, uitîndu-se atent dacă nu este vreun laţ în cale. Numai după ce s-au convins că o mînă prietenoasă le-a purtat de grijă, se pun pe mîncate, dar întruna ridicînd căpşorul, uitîndu-se în toate părţile. Sînt la fel în această privinţă cu piţigoii, cu care se amestecă în toiul iernii.

Frumoase nu sînt, bietele păsărele! Îmbrăcămintea lor e aceea a pămîntului uscat. Cînd stau cîteodată şi fac baie de colb, în toiul verii, abia le poţi recunoaşte. Aşa, ici şi colo, au cîte o dungă mai deschisă, cîte o încondeiere mai albă. Vrăbioii au culorile mai închise; vrăbiile mai şterse. Nu rareori sînt vrăbii albe peste tot.

Dar nici liniştite nu sînt. Nu stau locului nici o clipită; mai ales vrăbioii sînt gîlcevitori, bătăuşi. E o plăcere să-i urmăreşti mînioşi, zbîrliţi, ca nişte sfere de pene, rostogolind-se de pe acoperişul casei, pe o creangă, mutîndu-se într-un tufiş, pitindu-se din nou printre straturi, mereu ciocănindu-se cu pliscul lor scurt, dar destul de ascuţit, pentru ca să se desprindă cîte o pană din îmbrăcămintea lor.

Sînt drăguţe tocmai prin vioiciunea lor necontenită, aducînd, vara şi iarna, puţină veselie în jurul casei.

CIOCÎRLANUL ŞI CIOCÎRLIA

Urcă-n văzduh, ca pe o scară.
Şi smulse cîntec din tărie
Un imn de blîndă primăvară.
(P. CERNA)

S-ar crede, după nume, că e vorba de bărbatul şi femeia aceleiaşi păsări; în realitate sînt două păsări deosebite, rude de aproape, dar cu obiceiuri felurite.

La culoarea penelor sînt la fel; amîndouă cenuşii, ca şi colbul de pe drum sau bătînd în galben ca paiul grîului copt.

Pistruiată, cu culori mai închise, este şi una şi alta; samănă într-aceasta cu vrabia, numai că sînt mai lungi în trup, cu coada mai lungă şi mai înălţuţe în picioare. Pe deasupra ciocîrlanul este moţat, avînd pe vîrful capului o creastă de cîteva pene, pe care le ţine mereu ridicate.

Nu e om, chiar tîrgoveţ, care să nu fi întîlnit **ciocîrlani** *(Galerida cristata)* sărind de colo-colo prin mijlocul drumului, aşa de asemenea pămîntului, încît numai cînd e aproape să-i calce caii, bat repede din aripi, mutîndu-se aiurea.

Tot aşa însă nu poate să fie om care să nu rămînă în uimire la cîntecul **ciocîrliei** *(Alauda arvensis)* venit de sus, sus de tot, din zarea îmbrumată a cerului. Te uiţi, o cauţi, dar soarele te orbeşte. Ciocîrlia e doar fata de împărat care, îndrăgostindu-se de soare, a apucat calea lungă pînă la dînsul.

Cînd ajunge la palat, iată că-i iese înainte Mama Soarelui; pentru că s-a încumetat să amăgească prin frumuseţe pe scumpul ei odor, blestemul a căzut pe capul fetei, prefăcîndu-se în ciocîrlie. De cum se crapă de ziuă, cînd cerul e senin, ciocîrlia se scoală, se înalţă în rotocoale tot mai strînse, ajunge cît o gîză de mică, doar va ieşi înaintea iubitului ei, care se ridică de după deal.

Nu are nici un astîmpăr. Ziua în amiaza mare, cînd toate celelalte păsări se ascund la umbră, ciocîrlia se înalţă iarăşi spre soare, cîntîndu-şi dorul în triluri atît de variate şi de melodioase, încît mai-mai că s-ar putea pune la întrecere cu privighetoarea. Decît numai că nu e femeia care cîntă mai frumos, ci tot bărbatul. Cînd se apropie ca de o prăjină de pămînt, amuţeşte dintr-o dată şi se lasă ca plumbul, socotind că a fost ucisă.

Trebuie să facă aşa. Cuibul ei, ca şi al ciocîrlanului, e la pămînt, prin iarbă sau printre grîu, iar duşmanii ce aşteaptă decît să le arate locul unde sînt ouăle? E greu totuşi să le afli, căci niciodată pasărea nu se lasă chiar unde este cuibul, ci ceva mai depărtişor. Acesta e format din paie şi rădăcioare, una şi una alese şi aşa de bine şi des împletite încît ai jura că e făcut din păr.

Ca să poată răzbi din primejdii și la urmă să nu se stingă neamul, ambele aceste păsări clocesc în două și chiar în trei rînduri pe vară. Încep de timpuriu; de aceea ciocîrlia care ne părăsește iarna, vine uneori prin februarie. Doar cînd iernile sînt mai blînde, rămîne peste tot anul la noi. Numai ce-o auzi într-o bună zi, cîntînd imnul de slavă soarelui, care începe a se înălța de la orizont. Într-această privință e una din cele mai timpurii dintre vestitoarele primăverii, care cheamă pe plugar la aratul ogorului.

Pe la mijlocul lunii lui april, cel dintîi rînd de pui e gata. După ce cresc mai măricei, se împrăștie ca potîrnichele prin grîu, iar părinții se îngrijesc de al doilea rînd.

De aceea s-ar înmulți din cale-afară, dacă nu s-ar socoti că șerpii sînt lacomi de ouă, iar uliul rîndunelelor e spaima ciocîrliilor, de care nu scapă decît dacă se ține cît mai sus, în văzduh, de se oboșește răpitorul așteptînd-o. Un dușman și mai mare al bietei ciocîrlii cu carnea gustoasă, este omul. La noi nu prea se obișnuiește a se mînca ciocîrlii; aiurea însă, e o mîncare căutată. Sute de mii se vînd în orașele mari. Ce-ar mai rămînea dacă nu s-ar înmulți — ca și iepurii — din cale-afară?

Mai cu seamă cînd se adună toate ciocîrliile dinspre nord, lăsîndu-se toamna spre țările calde, sînt prinse în plasă, cum se prind peștii în baltă.

Ciocîrlanul e mai cuminte. În afară de aceea că are carnea mai tare, fără gust, dar el nu părăsește locul unde a petrecut vara. Cînd omătul acoperă cîmpiile și nu mai găsește insecte, se hrănește și el — ca toate celelalte păsările —, cu seminţele buruienelor care rămîn deasupra omătului.

RÎNDUNICA

De atunci ea vesel zboară
Pe dealuri și pe lunci,
Și-ntruna ciripește
Și-ntruna povestește.

(G. COȘBUC)

Cocorii pot să se abată, în zborul lor, prin înălțimile văzduhului, și pe deasupra tîrgurilor, dar pot să le și ocolească. Cocostîrcii nu se prea lasă deseori pe casele din orașele mari; zgomotul, tot soiul de piedici, depărtarea smîrcurilor cu hrană îi fac să-și clădească cuibul mai mult pe casele acoperite cu stuf.

La sate, deci, cocorii și cocostîrcii, pe lîngă alți mulți vestitori,

ca şi clopoţeii şi viorelele, anunţă lumii sosirea primăverii.

Bucuria căldurii, în tîrguri, o aduc rîndunelele. Ca săgeata spintecă, într-o bună zi, spaţiul ogrăzii, trăgînd de-a dreptul la vechiul ei cuib de sub streaşină. Crezi că a ieşit din pămînt. Nu te minunezi de părerea celor vechi, între care se numără Aristotel şi Pliniu, că rîndunica spre toamnă se ascunde undeva, locului, în mîlul de pe fundul apelor şi răsare odată cu dezmorţirea broaştelor.

În realitate sărmanele vin de la drum lung, din centrul Africii; cum vin trag de-a dreptul la cuibul lor din anii trecuţi. Ce minunată taină, nepătrunsă încă, deşi cercetată şi răscercetată!

Pare că ţi-a sosit un prieten; umple curtea cu glasul ei ascuţit, plăcut, uit-uit, sau cu ciripitul ei dis-de-dimineaţă, pe sîrma de telefon, deasupra ferestrei, trezindu-te în faptul zilei.

Cine nu-i cunoaşte înfăţişarea caracteristică? Se spune de fregată, pasăre din neamul pescarilor, că nu ştie decît să zboare. În aer e viaţa ei; aripile sînt trupul ei. În zbor mănîncă, în zbor se odihneşte. Pe stînca de piatră e stînjenită. Rîndunica este fregata uscatului. Ea este expresia cea mai perfectă a fiinţei adaptată la zbor. Trupul ei este ca o suveică. Căpşorul mic, terminat cu un pliscuşor abia răsărit dintre pene, dar despicat „pînă la urechi" e otova cu trupul; e un capăt al suveicii vii. Un gît lung ar stînjeni-o la zbor. Pieptul e larg, căci în el stă tăria aripilor. Încolo, trupul se subţiază. Cînd o iei în mînă, îţi vine greu să o ţii. Ţîşneşte lesne, alunecă tocmai ca un peşte. Semnul distinctiv? Coada tăiată ca o furculiţă cu doi dinţi. Penele de la mijloc i le-a smuls feciorul smeoaicei, încercînd s-o prindă, cînd fata cu părul de aur prefăcută în rîndunică a zburat pe fereastră.

Încolo e numai aripi; două aripi lungi, ascuţite la vîrf şi răscroite aşa că samănă cu o coasă, cu care despică aerul. Toată drăgălăşenia, toată arma de apărare, toată vioiciunea, îi stau în aripi. Mereu zboară. Ca săgeata se lasă din cuib; ca ulul se înalţă în văzduh; ca şarpele alunecă în aer. Pare că nici nu dă din aripi. Mereu virează. Aceeaşi pasăre îţi dă impresia că ograda ţi-e plină de păsări. Labirintul cel mai încîlcit îl trage prin aer; acum aproape loveşte cu aripile pămîntul, acum îi simţi pe obraz unda de aer lăsată în urma aripilor, mereu zburînd locului. Ca şi fregata, rîndunica nu se aşază decît o clipă pe marginea acoperişului sau pe sîrma de telegraf. Picioarele sînt puţin dezvoltate; abia se văd dintre penele de pe burtă. Cînd stă, pîntecele atinge suportul; de-ar fi să meargă, trupul s-ar tîrî. De aceea chiar, în zilele posomorîte, nouroase, cînd nu-i place să zboare şi e silită să stea, ea rar îşi schimbă locul; unde s-a aşezat, acolo a încremenit. În schimb, de îndată ce soarele se iţeşte de după nori, florile se deschid, iar insectele îşi iau viaţa obişnuită, rîndunica îşi întinde aripile. Ca şi fregata, ea mănîncă din zbor; de aici şi toate cotiturile, ce ni se par jocuri, pe care le face în zbor.

Pliscul e mic, dar gura e o adevărată plasă, cînd e larg căscată. Insecta nu e ciupită ci e prinsă din fuga aripilor. În stepele Dobrogei, toamna, iarba foiește de armata cosașilor de tot soiul. Cînd calci prin ea, din toate părțile sar insecte. Rîndunelele îți țin tovărășie.

Ai crede că fac din dragoste să te petreacă ori din zburdălnicia lor. Te atîng aproape cu aripile, zburînd înainte, întorcîndu-se îndărăt, mereu cu strigătul lor de uit-uit ascuțit. În adevăr au bucurie, căci le răscolești hrana. Pe lîngă pașii călătorului, ea își umple stomacul cu insecte. De aceea vin roi. D-apoi deasupra apelor? Două rîndunele zbor, nu una. Cea din aer așa rade fața apei, încît zborul ei este arătat prin dîra valurilor lăsate în urmă de sfîrcul aripilor. Sub apă zboară oglindirea celei de deasupra apei.

După îmbrăcăminte nu e frumoasă; drăgălășenia ei i-o dă zborul. Peste tot e cernită, e neagră lucitoare, cu reflexe albăstrii, pe frunte și gușă e castanie, iar sub bărbie, de unde a apucat-o feciorul zmeoaicei cu mîinile pline de sînge, cînd a găsit inelul în pîntecele peștelui, i-a rămas pînă-n ziua de azi o pată roșcată.

Grija ei cea dintîi, de cum răsare ca din senin în locurile noastre, e să-și viziteze cuibul din anii trecuți. Cuibul ei nu e numai locul unde clocește femeiușca, ci locuința, familia, credința și iubirea.

De aceea îl clădește duralnic, nu din paie, din crengi ori frunze, ci din vălătuci, cum își clădește și săteanul nostru căsuța. Numai ce le vezi la clacă în jurul unei fîntîni, unde glodul e mai moale! De acolo își iau lutul, îl moaie cu stupitul cleios, îl amestecă cu paie și chirpiciul este gata. Dacă vremea e bună, într-o săptămînă minunea de casă e terminată. O așază sub o grindă, un capăt de căprior, într-un ogeag, în pod sau chiar într-o odaie părăsită. Casa trebuie să aibă un acoperiș! Acolo e toată fericirea ei. Nu e priveliște mai înviorătoare decît să stai ceasuri întregi să privești la desfășurarea tuturor simțămintelor pe care noi le credem legate numai de oameni. Cît femeia clocește, bărbatul o păzește, o hrănește, îi ține de urît. Credința în căsnicie, de la rîndunele se poate învăța. Puii de vrabie, cum au ieșit din tulee și li s-a dus capul de la gură, se încumetă să iasă din cuib, căci picioarele lor sînt dezvoltate; se pot ține pe crengi, pot țupăi pe pămînt. Picioarele rîndunelei sînt niște monturi. Aripile sînt totul. Pentru ca să se poată puiul avîntura la zbor, trebuie să stea vreme mai îndelungată în cuib. Cuibul e familia, e casa părintească. Cu ce nerăbdare nu întind puișorii gîturile lor scurte și nu cască gura mare, ca să le toarne pe gît demîncare. Ce gingășie, ce veselie, ce mulțumire nu radiază din jurul unui cuib de rîndunică! Dragostea de copii le-au făcut bune la inimă și pentru semenele lor. E una în pericol? Toate îi sar în ajutor. Nu pot mare lucru, dar prin zborul lor iute, încîlcit, prin țipătul lor des, ascuțit, sperie uliul, mița, nevăstuica. Ajutorul reciproc e dovedit prin numeroase observații.

Iată una din ele. După ce şi-au clădit cu cazna cuibul lor, o pereche de vrăbii s-au instalat într-însul ca la ele acasă. Rugăminţi, amenințări din partea stăpînilor nu folosiră la nimic. Vrăbiuţa stătea fudulă în cuib şi nici nu voia să ştie de nimic. Sărmana! A fost pedepsită la moarte de sfatul rîndunelelor. Perechea, căreia i s-a furat încăperea, s-a plîns celorlalte, în limba lor. Şi deodată se arată în faţa cuibului un cîrd de rîndunele, fiecare avînd în plisc cîte un boţ de glod. Clacă se face, repede portiţa cuibului este zidită, iar vrabia închisă în casă în întuneric şi fără de hrană a fost găsită moartă de cel care a descris această observaţie, care s-ar părea că este poveste. „Nu numai, spune observatorul, a cărui relaţiune a fost folosită de Romanes[1] în cartea sa despre «Inteligenţa animalelor», că faptul constatat arată o judecată din partea rîndunelei, dar mai cu seamă dovedeşte că păsările s-au înţeles între dînsele, ca să răzbune pe cea păgubită".

Vioiciunea zborului, drăgălăşenia fiinţei, dragostea familială au făcut ca şi poporul nostru să le iubească. Nu s-ar atinge cineva de un cuib de rîndunică, doamne fereşte! Dimpotrivă, casa cu rîndunele e casă cu noroc. Aşa de mult ce s-a păstrat tradiţia respectului de viaţa acestei păsăruici, încît nici copiii cei răi din fire, care au o bucurie drăcească să strice cuiburile de păsărele, nu se anină de cel de rîndunea. Punînd mîna pe puii de rîndunică, i se umple palma de negei. Această spaimă de pedeapsă îşi are rezultatul bun. Musafirul înaripat îşi caută de pui, nesupărat de nimeni.

Spre toamnă, cînd vine vremea să se călătorească, se adun în stoluri mari, tînăr cu bătrîn; înnegresc acoperişurile bisericilor ori îndoaie sîrmele de telegraf sub greutatea trupurilor lor. Nu se îndură parcă să plece din ţinuturile noastre. Se ridică în nori, fac exerciţii de zbor cu puii din vară, se întorn îndărăt, pînă ce într-o bună zi nu au mai rămas decît una-două, rătăcite, slăbite, lăsate pieirii.

*

* *

Pe lîngă **rîndunica adevărată** *(Hirundo rustica)*, se dă acelaşi nume şi **lăstunului** *(H. urbica)*[2], care se deosebeşte totuşi lesne prin pieptul alb, spetele negru cu strălucire metalică, iar aripile şi coada negre fără luciu. Uşor se recunoaşte lăstunul şi prin aceea că atunci cînd stă liniştit, vîrful aripilor lungi întrece vîrful cozii, mai scurtă

[1] Romanes (1848—1894) — psiholog şi naturalist englez, apărător şi adept al teoriei darviniste.

In noua nomenclatură ştiinţifică, **lăstunul de casă** are numele de *Delichon terbica.*

decît la rîndunică. Încolo obiceiurile sînt la fel cu ale rîndunelei, cu care, la plecare, se amestecă adeseori.

PRIVIGHETOAREA *(Luscinia philomela)*

...Cîntăreața încet prelude
Vîntul tace, frunza dească stă în aer neclintită
Sub o pînză de lumină, lumea pare adormită.

(V. ALECSANDRI)

A vorbi despre păsări fără pomenirea privighetoarei înseamnă a nu cunoaște taina unei nopți de mai. Numele acestei păsăruici este legat așa de strîns de flori, de farmecul naturii în deplina ei podoabă, încît nu poate să fie om care să nu simtă o firească înclinare spre cîntăreața meșteșugită a fericirii pămîntești. De cum s-a lăsat la noi, bărbatul înaintea femeii, glasul ei dumnezeiesc se aude în tot cuprinsul țării; numai muntele, cu pădurile mohorîte de brad, nu o atrage. Încolo nu e grădină, dumbravă ori un pîlc de huceaguri în care să nu răsune, în liniștea nopții înstelate, armonicele și variatele ei triluri. De cum încep lăcrimioarele să îmbălsămeze aerul cu mireasma ieșită din cădelnițele de mărgăritare, cîntecul privighetoarei se întețește. Sînt, în unele locuri, atît de multe încît pămîntul întreg pare o orchestră care intonează imn de slavă naturii, de cum se aprinde cea dintîi candelă pe cer și pînă ce se stinge lumina luceafărului, la răsărit. Bărbatul cîntă, pe cînd soața stă liniștită, ascultîndu-l. La început e cîntecul de dragoste, de un lirism neîntrecut; mai apoi este cîntecul fericirii dobîndite. După ce puii au ieșit din găoace și alte griji cuprind viața ființei, glasul slăbește, amuțește. În mijlocul naturii înflorite, a pămîntului fecundat, în liniștea desăvîrșită a nopții, cînd și frunzele nu se mișcă, cîntecul privighetoarei nu apare numai ca o melodie care mîngîie simțurile, ci ca o vibrare a sufletului întregii firi. „De aproape e vorba de cuib, de soție, de puiul care se va naște; de departe, soția e alta, copilul e altul: este natura, mamă și fiică, soție veșnică, care e cîntată, slăvită; sînt mîngîierile, mulțumirile, cîntările care leagă cer de pămînt" (J. Michelet).

Marele Beethoven[1] a încercat, în cîntarea slăvită a fericitei vieți de țară, în «Simfonia pastorală», să redea și cîntecul privighetoarei; cele cîteva note ce se îngînă într-o măsură din ce în ce mai repede,

[1] Ludwig van Beethoven (1770—1827) — compozitor german, unul dintre titanii muzicii universale a tuturor timpurilor.

în triluri înalte, dău în ansamblul orchestrei gingăşia cîntecului privighetorii, dar sînt departe de a reproduce variaţia, intonarea şi mai ales căldura care face să tremure liniştea firii.

Cîntăreaţa iubirii este o fiinţă desăvîrşită. Cît o vrabie de mică, este însă mai zveltă, mai gingaşă, mai blîndă la înfăţişare. Haina ei este modestă, discretă; o culoare uniformă, cafenie-cenuşie, se întinde peste trupul ei întreg. Nici o pană nu este pătată mai bătător la ochi, mai vioi. Pare că natura vrea să arate omului că însuşirile alese nu trebuie să fie spuse lumii întregi decît prin ele însele, iar podoaba din afară nu este necesară cînd există cea din lăuntru.

Bărbatul e acela care cîntă; el nu este un hoinar, cum e cucul. Se întîmplă uneori bătălii între bărbaţi, fără ca rezultatul luptei să fie decisiv în alegerea femeii. Acest trubadur e victorios, care ştie să scoată melodiile cele mai cu foc spuse.

Cuibul nu e după cîntec. Întreaga concentrare a însuşirilor este în beregată; minunat instrument de muzică, neajuns de om. Cîteva frunze uscate de stejar, legate prin fire de paie ori rădăcini uscate, în culoarea penelor, formează cuibul ascuns într-un huceag. Căptuşeala e mai moale, din muşchi, pufuri de salcie ori păr de cal. În căsuţa modestă domneşte armonia, fericirea. Cît femeia stă şi clocește, mai la o parte bărbatul îi cîntă. Perechi-perechi îşi împart domeniul frunzişului des, în liniște, fără gîlceavă, dar fără amestec.

Cum au ieşit puii din găoace, glasul fermecător amuţeşte, grijile încep: paza puilor, hrănirea lor. Cîntecul nu e apărătorul împotriva fiarelor neîmblînzite prin nimic, iar trebuinţele creşterii puilor nu dau răgaz pentru cîntare. Toată ziua părinţii aleargă după insecte şi „ouă de furnici". Insectele nu sînt prinse din zbor, ci sînt căutate în iarba dintre arbori. Semnul de mulţumire, cînd a găsit demîncare, este mişcarea în sus a penelor de la coadă, singurul gest pe care-l face pasărea şi cînd cîntă. Urmează apoi educaţia puilor, cu gingăşia unor părinţi buni. Cîntăreţ maestru nu devine tînărul bărbat decît după un an de viaţă.

Către toamnă se adună familie cu familie, din huceag în huceag, din ţinut în ţinut, apucînd, grămadă, drumul spre ţările calde.

Îndată ce vîntul le vesteşte că omătul s-a topit, în părţile mai răcoroase ale pămîntului, din nou pornesc la drum, spre miazănoapte, aducîndu-ne iarăşi vraja nopţilor de primăvară.

CODOBATURA *(Motacilla alba)*

Codobaturi iuți ca focul
Tot bătînd din cozi
Măturară-n clipă locul.
(G. COȘBUC)

Cît ține neamul românesc codobatura tot codobatură se numește. Unele păsări au și alte numiri, după regiuni. Codobatura însă a păstrat această numire în Moldova toată, în Muntenia, în Transilvania [...]. Prin unele părți din Muntenia i se mai spune și **bîțîitoare**, ceea ce e totuna. Numele l-a căpătat de la obiceiul ce-l are de a da mereu din coadă.

Veselia și-o arată „bîțîind" coada; la mînie însă tot din coadă dă mereu. Și aici se vede exprimarea unei drepte observări din partea poporului, care botează păsările după una din caracteristicile lor mai de seamă. La fel este, bunăoară, cu o rudă apropiată a ciocănitoarei, care are obiceiul de a-și suci gîtul așa încît ajunge să-și întoarcă capul și privirea cu totul îndărăt, ceea ce nu se vede la alte păsări. Românul i-a zis **capîntortură, vîrtecap** ori **sucitoare**. Sînt multe, multe exemple de ochiul ager al românului, care își înseamnă sănătos în minte tot ce observă, nu numai ce este obișnuit, ce vede zilnic, dar și ceea ce vede mai rar.

Codobatura, ca și ciocîrlanul, e o pasăre care se poate zări și în preajma orașelor; îi plac numai locurile cu apă; se ține mai mult pe lîngă apele curgătoare. Vine devreme pe la noi. Se arată cam pe la mijlocul lui martie, deși sosește uneori și (...) la Miezul-păresei[1] (...) Dacă însă codobatura se arată înaintea acestei date, e semn că vor mai fi zile de zloată, pe cînd dacă vine după Miezul-păresei, vremea bună se așază.

Cum cade, se așază pe lucru. Numai ce o vezi sărind de pe un prund pe altul, de pe un bulgăre pe altul, mereu dînd din coadă cînd se lasă din zbor. E o vînătoare iscusită de insecte; îi umblă ochii în toate părțile. A zărit o muscă, sare în sus din locul unde stătea liniștită, o prinde la siguranță și se lasă din nou spre pîndă. E o pasăre drăguță tocmai prin vioiciunea ei. Nu stă locului o clipă: sare de colo-colo, se sucește, se învîrtește, mereu ochind, mereu scoțînd un glas ascuțit ca de pițigoi.

Seamănă dealtfel cu pițigoiul și la înfățișare; e însă mai mare, mai lungă în trup, are picioarele mai înălțuțe și o coadă lungă, împrumutată, spune poporul, de la biata păsărică ochiul boului, rămasă de atunci cu coada bearcă. A-mprumutat-o să se ducă la

[1] Miezul-păresii — veche numire în popor, a unei perioade de timp ce cădea în lunile martie sau aprilie, în funcție de anumite calcule calendărești.

nunta ciocîrliei și înapoi n-a mai dat-o. Văzînd că o prinde bine, și-a păstrat-o pentru sine. Ca să nu i-o ia îndărăt fuge mereu, nu stă locului și mereu dă din coadă, să se convingă că tot o mai are.

Ca și piţigoiul, e albă pe obraji și pe frunte, are însă o pată neagră pe ceafă, ca de catifea, și alta mai mare pe sub bărbie, pe guşă și pe partea de sus a pieptului. Încolo e cenuşie-închis pe spate și aripi, e albă pe pîntece. Frumoase dungi, trase drept, sînt pe marginea penelor de la aripi și mai ales de o parte și de alta a cozii lungi, ca două brîuleţe de var.

Ca și piţigoiul, e neastîmpărată. E spaima bufniţelor și a uliilor. Atîta ce le cicăleşte, zburînd stoluri în jurul lor, ţipînd și dîndu-le de gol, încît le e lehamite la urma urmei și se fac nevăzute. Prin aceasta are dreptul la recunoştinţa celorlalte păsări, pe care le vesteşte de primejdia ce le aşteaptă. După ce și-au îndeplinit sarcina socială, mulţumite se întorc fiecare la locul lor ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Sînt însă cicălitoare și cu păsăruicile mai mici și nu le dau pace.

Dealtfel vioiciunea ce o arată necontenit se simte și între dînsele. Bărbaţii sînt bătăioşi; nu-și cîştigă bunăvoinţa femeii decît în urma unei bătălii; învingătorul e cel bine primit.

Cuibul și-l fac unde pot: între pietrele dintr-un zid, în streaşina unui gard de nuiele, în stivele de lemne tăiate, mai rar în copaci. Cuibul nu e cine ştie ce măiestrie, dar e clădit gospodăreşte, iar înăuntru, pentru pui, adună o saltea moale de puf. Ca și multe din păsăruici, scoate două rînduri de pui. Îndată ce prind aripi, puii se zburătăcesc, căutîndu-și fiecare, cum pot, de hrană.

Către toamnă, uneori tîrziu de tot, pe la sfîrşitul lunii noiembrie chiar, se adună tînăr și bătrîn la un loc, în stoluri mari și într-o seară se ridică în aer, luînd zborul spre ţările mai calde. Nu stau multă vreme însă pe acolo, căci, după cum s-a spus, se întorc repede la noi. S-au însemnat cazuri cînd codobatura s-a arătat la noi și pe la sfîrşitul lunii februarie.

OCHIUL BOULUI *(Troglodytes troglodytes)*

E colibriul nostru nu ca frumuseţe, ci ca vioiciune și micime. E cea mai mică pasăre de la noi, de la vîrful cozii și pînă la vîrful pliscului său ca un ac, abia măsurînd un decimetru. Nu e prea frumos la îmbrăcăminte, dar e drăguţ. Pe spate e ca și vrabia, brun-ruginiu, pe pîntece mai cenuşiu; peste tot pare că e prins în cercuri. Dungi negrii, ondulate des, sînt trase de-a curmezişul trupului. În

schimb, cînd nu te vede, nu te mai poţi sătura să-l priveşti. Traiul lui e pe pămînt, prin mărăcinişuri, prin huceaguri; nu se prea sperie de om; pare că ştie că nu-şi va pune mintea cu el. Vine în grădină, se apropie de casă, ba intră uneori şi prin locuinţă.

Pe cît e de mic, pe atît e de vesel. Nu-şi pierde cumpătul niciodată. Sare mergînd şi e maestru în a se ascunde pînă şi într-o bortă de şoarece. O clipă nu stă liniştit; acum e aici, acum ţîşneşte printre spinii de porumbel, iese prin altă parte, mereu scormonind cu ciocuşorul lui ascuţit după insecte, hrana lui de predilecţie.

Nu-i prea place nici să se avînture pe copaci, nici să zboare îndelung. Călătorie lungă nu face, stînd şi iarna pe la noi.

Cînd se crede singur şi este într-un loc mai deschis, are obiceiul „să se răţoiască", mergînd mai mîndru, cu pieptul rotund dat ceva înainte şi cu codiţa scurta, tăiată ca o unghie la vîrf, ridicată în sus, vertical. O mîţă numai să zărească şi repede, într-o clipă, îşi caută adăpost.

Cît de bine i-a prins românul nostru obiceiurile şi cît de exact i-a observat natura lui veselă, zglobie, plină de mîndrie copilărească uneori, se vede din legenda despre dînsul.

„Se adunase odată întreg soborul păsăresc; păsări de tot soiul, şi cele de baltă ca şi cele de pădure, şi cele mai mari ca şi cele mai mărunte s-au strîns pe o cîmpie întinsă, împînzită cu înaripatele făpturi.

S-au strîns la o întrecere în zbor. Cine să fie ales regele zborului? Şi se iau la întrecere rîndunele iuţi, ca şi ciocîrliile vesele, cocostîrcul, care se înalţă în cercuri, ca şi cocoarele mîndre. Toate însă s-au ridicat cît s-au ridicat, dar au ostenit de la o vreme. Fiecare socotea că el s-a înălţat mai spre soare, cînd iată că se înalţă şi vulturul. Cu cîteva bătăi de aripi ajunge zborul ciocîrliei; domol lovind aerul, se urcă şi unde abia cu osteneală ajunse cocostîrcul. Se suia, mereu se suia, de pare că îl trăgea cineva spre adîncul cerului; tot mai mic se făcea, acum ca un hulub, acum ca un punct negru, de nu ştiai, pasăre e ori o piatră ce cade din cer. Îşi arătase puterea şi toate păsările n-aveau încotro: trebuia să ajungă la înţelegerea că vulturul e regele zborului.

Cum se lăsă vulturul în rotocoale tot mai strîmte de credeai că alunecă în aer, iată că în urma lui se aude un cîntec de pasăre; cît o muscă se părea în văzduhul limpede. Era Ochiul-boului, care se pusese la subsuoara vulturului. Cînd acesta a crezut că şi-a arătat cît poate şi începe să se lase din zbor, zbîrr... ochiul boului se înalţa şi mai sus decît vulturul.

Bietele păsări de jos au rămas nedumerite. Cum a putut tovarăşa lor, aproape cît o nucă, să ţie la zbor mai mult decît vulturul? Cînd au aflat cum s-a purtat, au tăbărît toate pe păsărică, să o sfîşie nu altceva. Noroc că ochiul boului a prins de veste şi ca şoare-

cele s-a furişat printre picioarele duşmancelor lui, intrînd într-un huceag aşa de des că nici sitarul n-a putut străbate. De aceea ochiul boului şi pînă în ziua de azi se pituleşte (de unde şi numele de **pitulicea**), unde e tufărişul mai des şi mai spinos, gata să se ascundă la cea dintîi ameninţare."

Ochiul boului este însă şi un cîntăreţ plăcut. De obicei glasul lui e ca şi al pîţigoiului; întruna ţipă... ţîrr-ţîrr. Dar cînd îi vine poftă de cîntat, atunci se poate pune la întrecere chiar cu canarul. E o plăcere să-l auzi ciripind iarna, cînd mai toate cîntăreţele au plecat şi n-au mai rămas decît stigleţii, florintele ori cinteza, cărora nu le arde prea des de cîntat, trebuind să se zbată cu greutăţile vieţii. Ochiul boului cîntînd în asemenea împrejurări, tremurător dar limpede, cu triluri dese, îţi dă mîngîiere, te face să nu pierzi speranţa în zilele de primăvară. De aceea e şi iubit, căci nu-şi pierde veselia, îndrăzneala şi curiozitatea, nici chiar cînd vrabia nu mai poate de frig şi stă zgribulită, morocănoasă, cu penele zbîrlite, la adăpost.

Pe cît e de mărunt la trup, pe atîta e de meşter şi harnic la zidirea căsuţei în care îşi creşte familia. Rămîi uimit în faţa vălătucului, ca o sferă, în lăuntrul căruia nu se poate intra decît printr-o găurice nu mai largă decît un ban de argint de 5 lei. Nu te poţi deprinde uşor cu gîndul că această împletitură de fire de muşchi, de frunzar este opera nodului înaripat şi că prin pliscuşorul cît un spin de trandafir, a putut să facă atîta lucru greu de ţesătorie.

Cîtă muncă trebuie să desfăşoare bietele păsăruici pentru ca să ajungă la terminarea, în relativ scurtă vreme, a căsuţei, unde îşi închide fructul dragostei şi grija de odraslă! Pentru ca să împletească din nuiele gardul, gospodarul are două mîini, are topor sau alte instrumente. Pentru ca să împletească pereţii cuibului din crenguţe, fire de muşchi, rădăcioare, păsăruica nu are decît pliscul şi picioarele, care sînt departe de alcătuirea mîinii omeneşti. Cu ele împleteşte, cu ele potriveşte ca să fie rotund, ca să fie simetric, îndeajuns de gros în perete.

Dar nu este numai atîta. Vine chibzuiala să adune material anumit, pentru ca cuibul să nu fie uşor deosebit din culoarea scoarţei, acoperită cu muşchi ori cu licheni. Apoi pe dinăuntru trebuie căptuşit cu puf moale, care să ţină căldură puişorilor goloşi.

Muncă, judecată, simţ artistic, toate se zbat în mintea isteaţă a păsăruicii, care nu dă niciodată greş. Sînt taine nelămurite încă, dar care constatate, duc mai repede sufletul omenesc către admiraţia oarbă a acestor fiinţe superioare nouă prin energia variat desfăşurată.

MIERLA ŞI STURZUL

N-auzişi de sturz, bag'samă!
Pînă şi-mpăratu-l ştie.
„Şi-i bogat?" — „Ce-i pe cîmpie,
Tot ce vezi, i-al lui!"

(G. COŞBUC)

După credinţa poporului sturzul şi mierla sînt veri primari. Şi în această privinţă observaţia poporului este cea adevărată, căci şi învăţaţii pun aceste păsări în aceeaşi grupă. Ambele au dealtfel caractere foarte apropiate, nedeosebindu-se decît prea puţin una de alta. **Mierla** *(Turdus merula)* este îmbrăcată cu haine cernite; mai bine zis mierloiul are penele cafenii-închise, cu pete rare albe pe obraji. Mierla este mai cenuşie, deşi tot nuanţa mai închisă domină. Şi la mierlă ca şi la mierloi, ciocul lunguieţ este galben-roşcat, după cum e şi cîntecul:

Pasăre galbănă-n cioc
Rău mi-ai cîntat de noroc.

Sturzul *(Turdus philomelos)* dimpotrivă, e mai gătit. Pe spate are o mantie de pene peste tot, totuna, castanii-cenuşii; pe piept şi pîntece e mai albicioasă, cu pete în forma flăcării, ruginii, cam cum e la uliu. Se deosebesc ceva şi după ţinută. Pe cînd mierla numai cînd cîntă îşi ridică ceva trupul în sus, sturzul se ţine întotdeauna mai dîrz, avînd şi guşa mai plină.

Amîndouă fac parte din orchestra pădurilor. Ele sînt flautiştii, iar cîntecul lor plin, sonor, modulat, răzbate întreaga pădure. Norvegienii numesc sturzul privighetoarea nordului. Şuierăturile lor sînt melodioase, cînd cu note mai tărăgănate, cînd mai intonate. Cîntecul mierlei e ceva mai trist. Poporul i-a observat prea bine nuanţa, căci în legătură cu doliul penelor, o socoate o fată de împărat care-şi cîntă jalea după soţul ei iubit, mort prea de curînd.

Cîntecul sturzului e mai înalt în ton, mai iute în mişcări, cu pauzele dintre strofe mai scurte şi cu mai multe variaţii. Şi sturzul şi mierla sînt păsări inteligente, prevăzătoare. Cînd îşi dau seama că nu e nici un pericol pentru ele, se apropie de om fără sfială. În parcurile mari din străinătate, mierlele se bat cu vrăbiile, de la firimiturile de pîine aruncate de copii. În pădure ele sînt vestitorii păsărilor de pradă. Cînd dau alarma, toate păsăruicile amuţesc şi se pitulează unde pot.

Sînt sociabile; nu trăiesc singuratece, ci se amestecă şi cu alte păsări. Cînd vin ori pleacă, sturzii se adună în stoluri mari, recu-

noscute lesne prin zborul vioi, amestecat, al păsărilor. Hrana lor sînt insectele. Nu le prind din zbor, ci le caută pe pămînt, din iarbă sau flori. Le plac însă şi fructele. Mai ales spre toamnă se înnebunesc după zmeură, mure, căline. **Sturzul mare** *(Turdus viscivorus)* se dă în vînt după boabele cleioase de vîsc, fiind agentul cel mai de seamă în răspîndirea acestei plante pe jumătate parazită.

Nu sînt prea meştere în facerea cuibului. Sturzul şi-l clădeşte pe vreun copac, mierla într-un tufiş, mai aproape de pămînt. Cîteva paie, cîteva crenguţe împletite, căptuşite cu muşchi ori cu făină de lemn putrezit, alcătuiesc cuibul lor, dealtfel regulat. Cînd îl vezi îţi aduce aminte de gardul acătării împletit, al unui bun gospodar. Femeia cloceşte, iar bărbatul stă alături şi cîntă. Vremea trece astfel plăcut. După ce ies puii, toată viaţa este lor închinată. Ca părinţi sînt neîntrecuţi; îşi apără puii chiar cu jertfa vieţii lor.

Mierla nu ne părăseşte iarna; cel mult se trage de la munte spre locurile mai adăpostite. Sturzul însă pleacă; se pare însă că se duce cu regret, căci vine de pe la începutul lunii martie, îndată după „Zilele babei" şi se duce abia pe la sfîrşitul lui noiembrie. Dar mai bine şi-ar căta de treabă rămînînd locului, căci mulţi pleacă dar puţini ajung acolo unde le e ţinta. În drumul lor se întinde plasa, se presară laţuri de tot soiul; sînt ademeniţi prin sturzi prizonieri ori prin şuierători care le reproduc cîntecul. Sînt prinşi cu sutele, cu miile, căci carnea lor gustoasă este încă de multă vreme apreciată.

Inter aves turdus, si quis me judice certet
Inter quadrupedes, mattea prima lepus[1].

scrie Martial[2], iar Horaţiu[3] „nu se miră că unii îşi mănîncă averea dumicînd la sturzi graşi, căci nimic nu este mai bun" (Odobescu).

PIŢIGOII

În faţa ferestrei mele am o bucăţică de grădină. Un gard viu de lilieci, cîţiva salcîmi şi zarzări, cîteva tufe de trandafiri sălbăticiţi sînt îndeajuns ca să atragă, iarna, păsăruicile devenite, din pricina omătului, mai blînde. Am obiceiul să le pun, sub fereastră, un capac de lemn, în care presăr o mînă de crupe ori de făină de popu-

[1] „Dintre păsări, sturzul — dacă cineva m-ar alege drept judecător — iar dintre patrupede, cea mai dintîi delicateţă este iepurele".
[2] Martial (c 40—c. 104) — poet latin.
[3] Horaţiu (65—8 î.e.n.) — poet latin.

şoi. Astfel îmi asigur plăcerea de a sta ceasuri întregi în observarea păsăruicilor de tot soiul. Dintre ele piţigoii sînt cei mai deşi vizitatori. Vin cîte 10—15 dintr-o dată şi umplu grădiniţa cu glasul lor ascuţit, des repetat: ţivit-ţivit, cu mişcările lor vioaie, cu înfăţişarea lor dragălaşă. Printre păsările noastre, sînt ca şi momiţele[1] printre mamifere.

Trupul lor e ca o jucărie de copil: două sfere. Pe una, cea mai mică, e înfipt pliscul mic, ascuţit şi cei doi ochi, ca de şoareci; a doua sferă formează trupul, cu cîteva pene drept coadă şi două aripioare. Picioruşele abia se văd din îmbrăcămintea deasă a penelor. Sînt amarnic de sprinţari, dar şi frumuşei la haine. Pe spate sînt de culoare verde-măslinie, pe piept şi pîntece galbeni-cenuşii. Pe cap au o bonetă neagră, continuată ca o şapcă de drum pe după ceafă şi înnodată înaintè pe guşă, de unde porneşte o dungă tot neagră pe mijlocul pîntecului. În jurul ochilor, ca şi pe obraji, au pene albe, iar pe aripi stropituri şi dungi care albii, care albăstrii. Îmbrăcat aşa, e ca un clovn în lumea păsărească, mai ales că este şi bun gimnast.

E o minune să-l vezi stînd de tot liniştit, fără să-şi succască măcar capul în toate părţile. De pe o creangă sare pe alta, dintr-un copac în altul. Acum e în vîrful zarzărului, ciupind repede într-un mugure, acum e la piciorul măcieşului, culegînd cîteva crupe împrăştiate de vînt. Acum merge ca lumea, acum se întoarnă cu capul în jos, ori stă atîrnat cu trupul sub creangă. E curios lucru mare, dar şi prevăzător neîntrecut. Nu s-ar lăsa de-a dreptul în capacul cu crupe, doamne fereşte. Se teme să nu fie ascuns printre făină vreun laţ făcut dintr-un păr de cal. Se aşază mai întîi pe o creangă apropiată; se suceşte, se învîrteşte, uitîndu-se cu băgare de seamă în toate părţile. Văzînd că nu este nici un pericol, îndrăzneşte să vină pînă pe marginea capacului, iarăşi uitîndu-se în toate părţile. În sfîrşit se încumetă să sară pe capac; înghite şi iarăşi se uită în dreapta şi în stînga. O slabă lovitură în geam îl face să zboare pînă-n vîrful salcîmului.

Are însă un cusur; e răutăcios cu cei mai slabi decît dînsul. De cei mari fuge; pe cei mai mici îi urmăreşte, îi cicăleşte mereu şi nu rareori îi omoară, mîncîndu-le creierul. Cît se mişcă, nu-i tace pliscul o clipă. Cîntecul lui e variat: uneori strigă întruna cîrpiţi-cîrpiţi, cînd prevesteşte vreme friguroasă; alteori întruna cîntă ţint-a-vară, ţint-a-var', adică simţ a vară, vine vara.

Hrana lui obişnuită, în timpul verii, sînt insectele. De aceea e de un mare sprijin grădinarului. Cînd omătul acoperă cîmpurile, lăsînd numai capetele scailor şi ale brusturilor în afară, piţigoii sînt tovarăşii sticleţilor la înghiţirea seminţelor.

[1] Momiţe — mamifere.

De cuib nu se prea îngrijește. O scorbură de salcie bătrînă îi ajunge. Adună cîteva paie, le acoperă cu ceva pene ori păr și cuibul e gata. Are familie numeroasă și se îngrijește bine de dînsa, cum nu te-ai aștepta de la un sprințar ca el. Românul observînd acest obicei al piţigoiului de a nu-și prea bate mult capul ca să-și găsească loc potrivit pentru cuib, putîndu-se folosi și de cuibul părăsit al altor păsări, ia în rîs pe femeiele leneșe, care n-au terminat de tors cîlții pînă la sfîrșitul iernii, că vor face piţigoii cuib în lîna ori fuiorul netors.

Sînt multe soiuri de piţigoi în ţara noastră. Cel mai răspîndit e cel descris *(Parus major);* alături de el însă vine **piţigoiul albastru** *(P. caeruleus),* zbîrlit la pene, avînd pe el toate felurile de albastru de la siniliu pînă la albastru-verzui al mării limpezi. Numai pe piept e galben. Își face cuib tot în scorburi, iar iarna zboară în cîrduri mari din loc în loc. Cam tot așa de răspîndit e **piţigoiul de stol**[1] *(Aegithalos),* mai mic, avînd capul ca o mărgică, cu un plisc scurt de-abia se vede dintre penele zbîrlite. Numai coada e de dînsul, mai lungă decît trupul. Pare că la el, tot e de împrumut, îmbrăcat într-o haină prea mare pentru trupușorul lui micuţ.

E cel mai meșter constructor de cuiburi dintre neamurile sale. Și-l face ca o sferă cu pereţii împletiţi din toate: mușchi, licheni, aţe de păianjeni, și așa fel alcătuit încît cu greu îl poţi deosebi de crengile care-l susţin.

AUȘELUL[2] *(Remiz bendulinus)*

În faţa unui cuib de păsări, rămîi întotdeauna pe gînduri. Îţi apare înaite tot ce poate fi mai înalt în gama simţămintelor: dragostea de copii, grija creșterii lor, bucuria cînd îi vezi scăpaţi de nevoi. Gingășia vieţii în preajma cuibului se desfășoară; scopul ei final tot cuibul îl arată. Fiara cea mai crudă, devine mama cea mai blîndă; fiinţa cea mai blîndă, devine curajoasă, bătăioasă, crudă, cînd este vorba de a-și apăra puii. Cîntecele de ademenire ori de slavă, îmbrăcămintea cea mai bogată, judecata cea mai ageră, instinctul cel mai fin în perioada pregătirii cuibului se prinde.

Unele păsări se arată ca niște adevărate artiste. Dintre acestea este și aușelul nostru, oaspetele stufului și al sălciilor. E meșterul cel mai dibaci de la noi, unul din marii meșteri de pe pămîntul întreg.

---

[1] Piţigoiul de stol — **piţigoi codat.**

[2] Popular mai este cunoscut ca **piţigoiul pungar.**

Din material diferit, dar ales, el bate pîsla din care-şi face cuibul în formă de pungă. Ce nu adună? Mai mult puf de salcie şi plop, bumbac subţire şi mătăsos; dar nu lasă nici fire de lînă, de păr de cal ori capră. Lucrează ca şi o bună gospodină: ţese, bate, împleteşte, toarce. La urmă iese minunea de cuib, ce se vede atîrnînd de crenguţele mlădioase de salcie, mai rar pe vîrfurile de stuf, pe lîngă bălţile din drumul Dunării ori în Deltă. Auşelul nu-şi ascunde cuibul. Atîrnîndu-l de vîrful subţire al crenguţelor, ştie bine că e apărat îndeajuns, căci de ele nu se poate ţine nici uliul, nici cioara, aşa sînt de delicate. După ce-şi alege locul, bărbat şi femeie, se pun pe lucru. Fac fuior din tort de urzică ori cînepă, pe care-l torc în jurul axei de susţinere. Apoi fac scheletul cuibului în formă de pungă, ca şi la un coş de nuiele; pe urmă prind a ţese şi a bate pîsla, începînd dinspre fund. Cuiburile neterminate seamănă cu acele oale de flori, în formă de farfurii adînci, care sînt atîrnate de vreo grindă. În două săptămîni cuibul e gata. E închis, de regulă, peste tot şi numai un ochi larg, la gura unui gît îndoit, este deschiderea pe unde intră păsărica. Aşa fiind, cuibul seamănă cu o retortă de laborator. Alteori, spre siguranţă, mai face o deschidere; aceasta e mai rar şi oamenii o explică punînd răutăţi în seama păsăruicii. De multe ori lîngă cuibul terminat, lipit de el, se vede altul abia început. E cerdacul în care şade bărbatul, cînd femeia e pe ouă. Înăuntru, pe fundul pungii, e un pat moale de tot ce a găsit mai fin în cale, căci ca în puf stau cele 5—6 ouşoare albe ca omătul, cu coaja subţire de se vede gălbenuşul prin ea şi tot în puf se trezesc puişorii golaşi. Fie vremea cît de rea afară, perechea nu are habar; îndoaie-se stufuI pînă la faţa apei ori să se zbuciume crenguţele de salcie ca nişte bice, cînd furtuna se dezlănţuie, cuibul se clatină ca un leagăn şi părinţii ca şi puii nu au nici o grijă.

Cum e meşterul la înfăţişare? E un drac de pasăre, mai mic şi mai subţire decît o vrabie, măsurînd abia 12 cm de la vîrful pliscului ascuţit pînă la capătul retezat al cozii. Nu are cine ştie ce pene colorate mai deosebit. Căpşorul, cu doi ochi ageri ca de şoricel, este îmbrobodit cu o maramă albă-cenuşie; pe frunte şi în jurul ochilor e ca legat cu o panglică neagră. Peste tot trupul are o haină mai mult castanie, bătînd uneori în gălbiu, ceva mai închis colorată spre vîrful aripilor. Dealtfel îşi schimbă hainele după anotimp, cînd mai deschise, cînd mai închise. În totul pare că e pudrat cu praf de ciocolată ori scorţişoară, ici mai mult, colo mai puţin.

E neastîmpărat şi vioi, ca un piţigoi, cu care se aseamănă în multe privinţe. Nu stă locului nici o clipă. E un gimnast fără pereche şi nu-i tace gura deloc. Întruna scoate un sit-sit ascuţit, cînd pe o ramură cînd pe alta; cînd mergînd ca lumea, cînd de-a-ndăratelea. Acum e aproape de faţa apei, acum e în mijlocul florilor necolorate de stuf. Nu e rămurică, pe care să nu se poată ţine. Se văd mereu

perechi-perechi, căci nu e prea sociabil. Numai spre toamnă vin mai mulți la un loc, bătrîni cu experiență și tineri nebunatici. E credincios pămîntului nostru; nu e dintre aceia care să fugă peste iarnă.

La noi mai înainte vreme erau mai mulți; distrugerea fără milă a cuiburilor i-a tot împuținat. Se ține pe lîngă bălți, măcar că nu le place desișul ci mai mult marginea de păduri. În desiș trăiește **aușelul de stuf**[1] *(Panurus biarmicus)*, cu haină ca de mătase, cu coadă lungă și cu două dungi negre de pene sub bărbie, ca doi favoriți. Cuibul lui nici pe departe nu seamănă cu al cumătrului său. E cuib ca toate cuiburile, făcut din fire de iarbă, ca un coș, împletit de 3—4 trunchiuri de trestie, mai sus ceva de fața apei. Cuibul de boicuș[2] e o minune, cum nu se mai întîlnește la altă pasăre de la noi. În această privință e neîntrecut.

GRAURUL *(Sturnus vulgaris)*

Se cunosc paginile frumoase scrise asupra acestei păsări de către Odobescu. Graur nu e totuna cu sturz. Dacă acesta din urmă e de toți socotit ca un vînat minunat, de graur unii spun că nu e bun de nimic, *inopens*. Odobescu însă îl ridică în stima vînătorilor. „Eu, de cîte ori mi s-a întîmplat să mănînc grauri, le-am găsit un gust foarte bun și mai ales un miros de vînat din cele mai plăcute".

Și doar grauri sînt cît lumea în țară la noi. Vin de timpuriu, pe la sfîrșitul lui februar, ca și sturzii, trăgîndu-se spre pădurile din regiunile mai joase, cu iazuri sau umezeală mai multă. La haină e cam ca o mierlă, cu care se asamănă și ca mărime. E negru peste tot. Penele de pe spate sînt încondeiate pe marginc cu cenușiu-deschis, cele de pe piept cu alb la vîrf. De aceea pare că e stropit cu var. Așa încît nu e departe ca îmbrăcăminte nici de sturz, care e mai deschis la culoare. Dealtfel și graurul își schimbă cam des haina, după anotimp și vîrstă. E o pasăre iubită, căci e veselă, vioaie; nu e sperioasă. Se amestecă uneori cu ciorile, printre cirezile de vite și nu se sfiește să se cocoațe pe spinarea unui bou sau să ciugulească insectele ascunse în lîna oilor. N-are un glas cine știe cît de frumos; ți-e drag să-l asculți nu numai pentru că-și cîntă cîntecul cu toată inima, dar pentru că te înveselește și cînd vremea e mai mohorîtă, iar celelalte cîntărețe stau, zbîrlite, cu nasul în cenușă.

Cîteodată îți cîntă și cînd împrejurul lui una din babe, mai acră

[1] Aușelul de stuf — **pițigoiul de stuf.**
[2] Boicuș — aușel.

la suflet, cerne fulgi de zăpadă. Graurul, ca şi clopoţelul din pădure, îţi spune însă că acestea sînt toane trecătoare; zăpada din zilele babelor se duce tot aşa de iute, cum a venit.

Mai are graurul o calitate, aceea a papagalului. Are darul minunat de a imita glasul altor păsări; şuierul grangurului, cîrîitul găinilor şi chiar cîntecul ciocîrliei; tot ce aude reţine. De aceea e una din păsările care se ţin, pe aiurea, cu drag, în colivie.

Îşi clocește ouăle în cuiburi simple; nu e meşter în arta facerii cuiburilor; nici măcar nu le face mai molcuţe, pentru pui. De multe ori se foloseşte de cuibul altor păsări sau de o scorbură de copac. Pe aiurea i se pun cuiburi artificiale, adăpostite, în cutii anume, numai cu o gaură pe unde poate intra pasărea. Ea e foarte mulţumită de ajutorul ce i se dă. În schimb şi omul trage mari foloase, căci graurul e una din cele mai harnice curăţitoare de insecte vătămătoare şi de omizi.

Nu le place singurătatea. Trăiesc în stoluri, grămadă, în dumbrave, în stuf. „Se ciorovăiesc seara şi dimineaţa, se scoală toţi deodată cu mare volbură şi trec repede ca un nor negru, îndesat."

Cînd se călătoresc, prin luna octombrie — prea puţini rămîn peste iarnă în Deltă — se adună în stoluri de mii şi mii de păsări. Ca norii acoperă o clipă lumina soarelui, prin părţile sudice ale Dobrogei, pe unde le e drumul. Au un zbor zbuciumat, cu bătăi repezi de aripi, pare că e un val de vînt mai tare. Dante[1], în *«Divina Comedie»*, a luat zborul lor drept comparaţie pentru a arăta zbuciumul sufletelor nenorocite purtate de vijeliile infernale.

STANCELE

Mai întotdeauna omul dă mare importanţă prezentului. Ce a fost, s-a trecut, s-a şters, a rămas mai slăbit în amintire. Ce va fi? Necunoscut, văl des înaintea ochilor, uneori şi a minţii. Ce este, e totul. Şi de aceea auzi des spunîndu-se: „frig ca în iarna aceasta, n-a mai fost", ori: „răi oameni ca acum nu s-a mai pomenit". Aşa şi eu voi zice din pricina lipsei de obicei de a însemna, cînd memoria e slăbită: „aşa de multe ciori ca în cele trei ierni de pe urmă, nu s-au mai văzut în Iaşi". Faptul poate să fie dealtfel adevărat în sine. E cunoscut doar exemplul adus de Darwin ce legătură este între tri-

[1] Dante Alighieri (1265—1321) — scriitor italian. A scris poemul alegoric Divina comedie (3 părţi) în care se întîlneşte umanitatea medievală şi cunoştinţele de istorie, de geografie prezentate într-o viziune personală.

foiul roşu şi pisici. Trifoiul roşu nu dă sămînţă decît numai dacă este vizitat de nişte bondari din neamul viespei, mari, umflaţi, zgomoţoşi şi împodobiţi cu cîteva brîie portocalii pe pîntece. Duşmanii bondarilor sînt guzanii, ai guzanilor, pisicile. Deci, unde vor fi multe mîţe, vor fi puţini guzani; bondarii vor putea trăi în tihnă, se vor înmulţi şi vor ajuta la fecundarea florilor de trifoi.

Aşa şi cu cîrdurile de ciori, lăsate asupra Iaşului. Iaşul a fost în vremea celor trei ani de mari speranţe, dar şi de adînci dureri, capitala ţării. În el s-a îngrămădit lume de pe lume; în jurul lui s-a depozitat hrana pentru trupe, în străzile şi în împrejurimile lui s-au îngrămădit multe gunoaie, hoituri, ca pe vreme de război. Ciorile s-au putut aduna mai multe decît de obicei, căci au găsit lesne ce mînca. Bisericile numeroase, copacii şi ruinele care se găsesc în Iaşi, le-au înlesnit oploşirea pe vreme de vifor. Aşa încît părerea că în ultimii trei ani s-au lăsat asupra Iaşului mai multe ciori decît de obicei nu este lipsită de temei.

Lor puţin le ardea de jălania care era pe pămînt; îşi duceau viaţa în bucurie şi veselie că aveau ce mînca din belşug. În fiecare dimineaţă şi seara, făceau exerciţii de zbor, alergările lor, pentru plăcerea de a zbura. Mai cu seamă în serile senine, cînd silueta Ceahlăului apărea limpede la orizont, încadrată în purpurul asfinţitului de soare, ciorile atunci se dădeau la cele mai variate şi zgomotoase mişcări de ansamblu. În larmătul asurzitor, puteai deosebi: glasul de bariton al corbului puternic, urît la privire, cu pliscul masiv şi fruntea turtită, arătînd pe răpitorul sălbatic, brutal; croncănitul prelung al ciorii îmbrăcată în mantia de pene negre-albăstrii ori mai cenuşii pe piept şi spate; glasul mai ascuţit, scurt, des repetat ca nişte lovituri în toacă, al stancei de mărimea unui hulub. Dacă le urmăreai în jocul lor, se puteau deosebi şi după mişcări. Cele mai iuţi, mai măiestre în zbor, erau tot stancele. Ele se desprindeau de cîrd, se înălţau, se scoborau, luptau contra vîntului în zbor planat, desfăşurîndu-şi penele de la coadă. Celelalte neamuri le aplaudau, croncăneau mai iute, toate odată; se pare că se bucurau în îngîmfarea lor, de isteţimea stancelor mai mărunte, tolerate în tovărăşia lor aleasă. Şi aşa se repeta zi cu zi, seară cu seară, jocul zgomotos, înainte de a se lăsa pe arbori, pe case, spre odihnă, acoperite de întunecimea nopţii.

*
* *

De cînd era să-mi ardă casa, din pricina unei perechi de stance, care şi-au făcut cuib în ogeag, am prins mare necaz pe ele. Ducînd luptă împotriva lor, în fiecare primăvară, le-am urmărit mai îndea-

proape şi necazul s-a schimbat în dragoste. Sînt isteţe, atît de vioaie şi atît de drăguţe! Păcatul lor e că se amestecă la un loc cu celelalte neamuri, mai urîcioase, mai respingătoare.

Cum vine luna lui martie, se face însă despărţirea. Perechi-perechi îşi caută fiecare de grija cuibului lor. Corbii, cloncanii cei mari, se trag spre pădure. Ciorile îşi adună crengi uscate şi clădesc cuibul fără nici o măiestrie în vîrful salcîmilor, întruna cîrîind, pare că ar vrea să se laude lumii întregi. Îţi aduci aminte îndată de fabulele lui Esop[1]. Stanca e modestă. Ea îşi caută un loc ascuns, tăinuit: un ogeag, o fîntînă părăsită, locul unei cărămizi căzute de sub acoperişul unei case înalte. În Dobrogea, într-un sat tătăresc, stancele s-au instalat fără frică în casele lăsate de locuitori.

Numai bine o poţi observa în tihnă, cînd calcă agale prin grădină, alegîndu-şi crenguţa uscată pentru cuib, sau cînd ţinînd cu picioarele o cîrpă mai mare, încearcă să rupă cu pliscul cît îi trebuie. Legănîndu-şi jumătate de trup de dinainte, caută mereu, cu ochişorii ei albăstrii ori chiar argintii, ca nişte mărgele, în toate părţile. Atunci poţi vedea cît e de frumos îmbrăcată. Numai aripile şi coada sînt negre, cu reflex albastru, ca la cioară. Pe piept şi pîntece e de culoarea plăcii de scris, cenuşiu-închis. Pe jumătatea dindărăt a capului, pe ceafă şi bărbie, are pene dese, mărunte, tot cenuşii, dar mai deschise; cele bătrîne se recunosc uşor după un guleraş de pene albe. Fruntea e neagră ca cerneala; ai crede că are o tichie pe cap, trasă pe ochi. În totul samănă mai degrabă cu un hulub sălbatec decît cu un corb urît şi crunt la privire. Şi obiceiurile ei sînt altele. Se hrăneşte cu insecte, rîme, seminţe; de hoituri nu se apropie, iar să strice cuiburile păsărilor, cum fac ciorile, n-are obiceiul, decît cînd e la aman.

După ce perechea a adunat atîtea vreascuri încît a umplut jumătate de ogeag, mai cară peticuţe, hîrtie, lînă, ca să-şi facă cuibul mai moale. De toate am găsit în cuibul lor din anul acesta, stricat din vreme, căci altfel iar trebuia la toamnă să-i dau foc şi să stau toată noaptea cu frica în sîn, aşa de puternic ce gîlgîiau vreascurile aprinse în mijlocul funinginei. Ce tristă stătea perechea pe marginea ogeagului astupat cu o tablă găurită, după ce a încercat cîteva ceasuri, cu lovituri de plisc, să-şi deschidă din nou drum spre locul unde era obişnuită a-şi aşeza cuibul. Văzînd că le trece vremea în zadar, s-au apucat de lucru la un ogeag de pe casa vecină. Era şi timpul. Cioroiul din salcîmul de la poartă întruna vesteşte că doamna cioară a început să clocească. Ouşoarele de stancă sînt şi ele aşa de frumuşele: micuţe, albăstrii, curate sau cu stropituri mai închise. Pe cît de tăcute sînt cînd îşi clădesc cuibul, pe cît de liniştit stanca stă pe ouă, pe atît de zgomotoase sînt cînd puii au ieşit din

[1] Esop (c. 620—c. 560 î.e.n.) — celebru fabulist grec.

gaoace, cînd le aduc demîncare sau, mai alcs, cînd îi învaţă să zboare. Pe urmă nu le mai vezi pînă la iarna viitoare. În oraşe nu au ce căuta. Hrana, belşugul, seminţele, insectele sînt în cîmpul înflorit. Într-acolo se trag pînă spre toamnă, cînd iarăşi începe jocul lor zburdalnic deasupra oraşului.

GAIŢA *(Garrulus glandarius)*

Frumuşică pasăre, dar cu urîte apucături. La trup samănă cu mătăsarul, avînd penele de pe spate şi piept cu o culoare plăcută cenuşie-roşcată, mai închisă pe spate, mai limpede pe picpt. De la coltul pliscului pleacă două dungi negre ca nişte favoriţi; negre sînt şi o parte din aripi, ca şi coada.

Ca semn distinctiv are pe marginea din afară a aripilor nişte pene mai mărunte, vrîstate des cu negru, albastru de în şi alb.

Se vede peste tot cuprinsul ţării noastre, de la munte pînă-n stepele Dobrogei sau în şesul Temişanei[1] şi nu pleacă iarna. Cel mult cele de la munte se trag mai spre şes.

Sînt vioaie, neastîmpărate, zboară de colo-colo, mereu ochind, mereu la pîndă. Se agaţă lesne de crengi, fiind bune gimnaste. Într-această privinţă se asamănă cu piţigoiul, numai că nu le şade aşa de bine, fiind prea mari. Au un dar neîntrecut. Mai mult decît graurul, pot imita fel de fel de glasuri. Poporul spune că gaiţa ştie nouă limbi, anume a cioarei, a rîndunelei, a stîrcei, a ţîrcei, a iezilor, a prepeliţei, a pupăzei, a grangurului, a cloştei cînd adună puii şi a calului. Fapt este că gaiţa are meşteşugul acesta. „Într-o zi de toamnă, povesteşte un naturalist, m-am aşezat la piciorul unui mesteacăn bătrîn să mă odihnesc puţin după osteneala vînătoarei. Aud ciripitul plăcut al unei păsări. Ce cîntăreţ poate să fie în acest timp? Mă uitai prin copaci, doar voi zări meşterul lăutar, dar degeaba. Deodată părea că e un sturz, dar se schimbă repede în glasul ciocănitoarei, mai apoi în al graurului. La cele din urmă, pe o creangă din vîrf zăresc... o gaiţă. Ea imita glasul atîtor soiuri de păsări."

Pe lîngă aceste daruri, are însă un mare cusur. E cîrciogară din cale-afară şi mai crudă decît un corb. Face prăpăd, primăvara, prin cuiburile bietelor păsărele. Ouăle le sparge şi le suge gălbenuşul, puişorii goleşi îi mănîncă şi chiar pe părinţii care-şi apără cuibul şi-i stau dimpotrivă îi sfărîmă cu pliscul ei ceva mai scurt decît al cioarei, dar tot aşa de zdravăn. Nu se sfieşte să atace chiar năpîrcile. În

[1] Şesul Temişanei — Cîmpia Banatului.

schimb își găsește stăpîn în șoim, care îi vine de hac. Se luptă ea pînă la moarte cu șoimul, dar în cele din urmă gheara răpitorului e mai ascuțită, iar pliscul încîrligat mai tăios. Spre toamnă, umblă după semințe ca ghindă, alune. Prin unele locuri chiar i se mai zice și ghindar.

În totul luată, gaița este o pasăre cam supărătoare, iar foloasele ce le aduce, semănînd stejarii, sînt prea mici față de pagubele ce le pricinuiește, omorînd stîrpitorii insectelor.

ȚARCA *(Pica pica)*

Țarca sau **coțofana** este cumătra buna, după obiceiuri, cu gaița. Și ea face iureș printre bietele păsăruici.stîrpindu-le ouăle și puii. În schimb este mai prietenoasa, se amestecă printre ciori, uneori printre gobăile din curte. Mai ales iarna, cînd le strînge omătul, vin în apropierea satelor în cîrduri, sărind din păr în păr, din huceag în huceag. Căci ele, spre deosebire de ciori, nu prea zbor bine. Nu se încumetă nici să se înalțe prea sus, nici să se împotrivească vîntului. Se țin mai pe lîngă pămînt, ori sar din creangă în creangă, mereu zicînd cîrîitul ei scurt krak-krak.

Se deosebesc lesne de ciori, nu numai pentru că sînt mai mici, dar pentru că nu sînt negre peste tot și au o coadă lungă. E drept că pe cap, pe spate, pe gușă, pe aripi și coadă au pene negre strălucitoare, bătînd în albastru. Pe pîntece, însă, ca și pe umeri, au pene albe. Și o parte din aripi, cînd zboară, cuprinde pene albe. La cap însă e curat o cioară. Coada e lungă, cu penele din mijloc mai mari decît cele de pe lături. Cînd calcă, sărind, ține coada ridicată, oblic, în sus, iar corpul dinainte aplecat spre pămînt.

Își face cuibul pe copaci înalți, iar în facerea cuibului este mai meșteră decît cioara, căci nu se mulțumește să pună vreasc peste vreasc, ci le mai împletește cu rădăcini mlădioase și-l acoperă cu ceva spini și crenguțe; în acest chip femeia, cînd clocește, nu se vede și e apărată întrucîtva de răpitoarele care nu o cruță.

În popor, țarca este foarte cunoscută și multe credințe sînt legate de ea. Cînd sare din par în par, prin fața casei, vestește oaspeți, iar iarna, cînd se strîng multe la un loc și fac gălăgie, prevestesc viscol. De asemenea în medicina populară joacă un rol însemnat, dealtfel ca și la vechii romani.

PRIGORIA *(Merops apiaster)*

E una din podoabele lumii noatre păsărești. Culorile curcubeului o învăluie peste tot, într-o armonizare care aduce aminte de zburătoarele țărilor tropicale. Dealtfel nici nu stă multă vreme pe la noi, căci vine tîrziu, pe la sfîrșitul lui aprilie și pînă la începutul lunii octombrie toate sînt călătorite. Rămîn cît scot puii, folosindu-se de lumina soarelui de vară, amintirea locurilor unde-și duc traiul toate rudele ei mai apropiate.

La înfățișare aduce cu o mierlă, numai că e mai zveltă, cu pliscul mai lung, mai subțire, mai fin, cu coada de asemenea mai lungită; haina ei e pieirea ei. Mai înainte vreme se găseau la noi mai multe; cu nemiluita sînt prinse pentru penele ei frumoase. Pe cap și spate are azvîrlit un șal din pene linse, în culoarea prafului de scorțișoară. Aripile și coada sînt ca apa albastră-verzie a mării transparente. Sub bărbie e galbenă ca și canarul, iar pe frunte albă. Un guleraș negru desparte gușa de pieptul albastru-verziu. Încolo sînt peste tot încondeieri, nu fără gingășie trase, de roșu, galben, albastru, negru, un adevărat tablou strîns pe trupul ei.

Se ține mai mult de malurile lutoase, căci cuibul și-l face săpînd galerii adînci uneori și de 2 m, la capătul căruia este camera de clocire. Acolo își pune cîteva ouă, peste aripile și chitina insectelor ce le-au servit de hrană. Nu-și face culcuș nici de pene, nici măcar de paie.

Se dă în vînt după albine și viespi, de a căror ace veninoase nu se teme. De aceea sînt stricătoare prisăcilor, iar poporul, prin unele părți, i-a dat numele de albinărel, aiurea de viespar. Le plac însă mult și cosașii ori lăcustele. Trăiesc în cîrduri, zburînd des la mari înălțimi, aducînd aminte de rîndunele. Se îmbăiază în razele de soare, iar vremea mesei e mai mult înspre seară. Cînd timpul e ploios, înnourat, stau triste pe o creangă. Glasul nu e după pene, căci nu știu să scoată decît un cîrîit scurt.

DUMBRĂVEANCA *(Coracias garrula)*

E o pasăre tot frumoasă la pene, dar nu așa de blîndă la înfățișare ca prigoria. Cu sutele se pot vedea pe sîrmele de telegraf prin Dobrogea, dar și prin restul țării, în afara părții muntoase. Nu e sperioasă, de aceea îi poți admira de aproape podoaba îmbrăcămintei sale, mai cu seamă cînd își desfășoară și aripile. Cap, piept și o

parte din spate sînt de culoarea verde a colțului de iarbă. De la umeri se lasă peste baza aripelor o mantie portocalie-închisă, mai mult în culoarea prafului de scorțișoară. Cînd zboară, aripele sînt ca niște stindarde. Pe margine sinilii-închise, pe umeri cu epoleți de ametist, iar la mijloc toate culorile de la verdele-șters la albastrul-deschis.

Pete mai luminate, albicioase ori gălbii, sînt prea puține, pe frunte și bărbie ori azvîrlite pe aripi. Coada răsfirată în zbor e pe deasupra la mijloc brună, pe de lături azurie, iar în colțuri cîte o pată neagră, ca la unii fluturi.

Cînd te apropii cu căruța de stîlpul de telegraf în vîrful căruia stă și cînd își întinde aripele să zboare pe altul din apropiere, toată frumusețea penelor sale cuprinse în bătaia soarelui se pune mai în evidență. Păcat că o dă de sminteală înfățișarea de cioară a capului. Nu are privirea blîndă a prigoriei; dimpotrivă, are căutătura cruntă, iar pliscul negru este gros, puternic, îndoit ceva la vîrf. Ai crede că cine știe ce hrăpăreț trebuie să fie. În realitate se hrănește cu insecte, pe care le pîndește de pe creanga întinsă spre poiană. De aceea nu se înfundă în pădure, ci-i plac sau marginile de dumbravă — de unde și numele — sau spațiul larg deschis. Rătăcită prin meleagurile noastre, vine tîrziu, pe la sfîrșitul lunii aprilie, și se duce devreme, rar prin octombrie. Părîndu-i rău parcă de rătăcirile ei prin ținuturi așa de depărtate, este, ca și pescărușul albastru, arătăgoasă, gîlcevitoare. Nu trăiește bine cu celelalte păsări. Nu duce casă bună nici cu semenele ei.

Pe lîngă numele de dumbrăveancă, poporul nostru, fin observator, i-a mai dat și un alt nume urît. Părinții n-au grijă să curețe cuibul de murdăriile puilor. Aceștia ajung la urmă să nu mai stea pe paiele uscate, ci să înoate în gălnațul lor putrezit, iar din cuib să se răspîndească o duhoare acrie, după care îi dai de urmă.

Ca și prigoriile, dumbrăveanca este vînată ori prinsă prin orice mijloc, penele ei avînd bun preț în comerț.

GANGURUL[1] *(Oriolus oriolus)*

Iar în leagăn de mătasă, gangurul mis-
terios
Cu privighetoarea dulce
se îngînă armonios.
(V. ALECSANDRI)

Mulți și variați sînt locuitorii înaripați ai pădurilor noastre. Unii se disting prin culoare, alții prin cîntec, alții prin meșteșugul cuibului. Gangurul le are pe toate. Nu vine prea devreme din țările calde, căci înainte de începutul lunii lui april niciodată nu se arată; sosirea lui este însă repede știută. El o dă de știre prin șuierul său așa de melodios: hurluiului, așa de viguros, încît îl auzi cine știe de unde. Umple pădurea cu cîntecul lui; crezi că fiecare copac din via întinsă adăpostește cîte un gangur. În realitate o singură pasăre dă viață întregului pîlc de pădure, pentru că e neastîmpărat. Acum e într-un copac, acum în altul, acum e ascuns printre frunziș. Îl vezi că zboară dintr-o parte a poienii, făcînd cîteva sinuozități, în altă parte. E greu să-l vezi, pentru că e sperios, se ascunde îndată. Cînd îl zărești în zbor, bătut de soare, pare că e de aur. Peste tot e galben, un galben de șofran; numai aripile și mijlocul cozii sînt negre. Dealtfel variază culoarea fel și chipuri, dar întotdeauna fondul este galben, fie că uneori e mai verzui, alteori ca floarea de păpădie. Partea femeiască este întotdeauna mai ștearsă ca îmbrăcăminte, fiind pe spate verzuie, iar pe piept albicioasă. Meșter e mai ales în facerea cuibului; e poate cel mai meșter dintre păsările pădurilor. Mai întîi locul și-l alege, mai întotdeauna, între două crenguțe mlădioase. Își face dintr-o dată un schelet, împletind în jurul crenguțelor fire de lînă, tort de cînepă, pînză de păianjen. Apoi se pune la împlinit ochiurile. Iese în cele din urmă un leagăn, ținut de crenguțe, în care se leagănă, la bătaia vîntului, puișorii. Materialul ales pentru facerea cuibului are mai întotdeauna o culoare deschisă, argintie (licheni amestecați cu pene și pînze de păianjen, lînă, fuior), ca să nu fie prea bătător la ochi și să răsară din frunziș.

Pe cît e de frumos, aduce însă oarecari stricăciuni pometurilor. După cireșe umblă mort; de aceea prin luna lui iunie se aude șuierul lui destul de des în preajma viilor. Pleacă de la noi curînd; cei bătrîni apucă înaintea celor tineri. Venind tîrziu îndărăt, nu sînt decît musafiri de vară, atîta cît își cresc odrasla.

[1] Gangur — **grangur.**

PREPELIȚA ȘI POTÎRNICHEA

Cînd toate celelalte păsări, spre seară, au amuțit, iar ceața amurgului se lasă peste cîmpurile ruginite de spicul gata să fie secerat, glasul prepeliței, pitpidik, pitpidik, e singurul care străbate liniștea cîmpiilor. Una pe alta se îngînă, se cheamă. Acolo undeva, într-o scobitură de pămînt, pe o grămăjoară de paie uscate, își pune ouăle de două ori pe vară, din care ies puișori drăguți, care furnică drept ca șoricelii printre paiurile de grîu.

Vine la noi nu prea devreme; în orice caz mai tîrziu decît alte păsări călătoare, abia prin aprilie. Își alege locuri uscate, semănate cu cereale sau pășunile cu iarbă înaltă. Acolo, în umbra paielor, își duce viața; nu-i place să se arate prea mult la lumină, nici să zboare fără de nici un rost. E sătulă de drumul lung ce-l are de făcut înspre toamnă, cu peripețiile povestite de atîtea ori. Se adună așa de multe spre toamnă, către regiunile mediterane, unde poposesc înainte de a trece în Africa, încît la fiecare pas, în cîmpiile Greciei sau ale Italiei de sud, țîșnește de lîngă picior cîte o prepeliță pitită la umbra unui bulgăre de pămînt sau a unui tufiș de iarbă. Cu miile sînt prinse și vînate. Se spune că în Roma se vindeau zeci de mii într-o singură zi. Vine după aceea trecerea apei. Dacă e vîntul priclnic, calea-valea; într-o noapte pot trece de la un țărm la altul, căzînd așa de obosite pe coasta Africii încît le poți prinde cu mîna. Cînd se stîrnește în drum o furtună, e vai și-amar de capul lor. Nu pot ține de oboscală, se tătăcesc, zbor în loc, se lasă pe insule, pe corăbii sau chiar pe apa, înghițite de valuri. E o întreagă bătălie cu elementele naturii, din care puține ies învingătoare. Au de ce să se îngrijească, deci să cloccască de două ori pe vară și cît mai multe ouă.

Dealtfel dușmani au și pe la noi, cîtă frunză și iarba. Soarta lor e la fel cu a **potîrnichii** *(Perdix perdix)*, cu care se potrivește în multe obiceiuri. Amîndouă trăiesc în desișul paielor de grîu, măcar că potîrnichea se mai abate și prin huceaguri ori tufărișurile spinoase. Amîndouă își fac cuibul la pămînt, expus la prada atîtor soiuri de lighioanțe. Amîndouă au îmbrăcămintea ruginie. Potîrnichea este însă presărată cu mai multă cenușă, iar pe piept poartă o decorație negrie în formă de V, pe cînd prepelița este acoperită cu mai multă rugină. Amîndouă au însă atît de fine încondeieri, dungulițe, puncte, pe pene, încît haina lor e ca un tablou minuțios lucrat. Potîrnichea e mai mare, se ține cu trupul ridicat, pe cînd prepelița e ca o puică nadoleană, grăsună, mai ales spre toamnă. După spusele învățaților, potîrnichea este mai isteață, putîndu-se repede ascunde, folosindu-se de culoarea penelor sale asemenea țărnei uscate, nemulțumindu-se, ca prepelița, numai să-și ascundă capul. Potîrnichea trăiește în perechi, bărbatul fiind credincios soției; prepelițele însă

nu pot fi luate drept pildă de bună căsnicie. După ce prepeliţa se pune la clocit, bărbatul nici nu vrea să ştie de ea, ci se duce în treaba lui; e poligam ca şi cocoşul. Pe seama bietei mame rămîne grija copiilor în apărarea lor contra numeroşilor duşmani. Marea deosebire este însă în aceea că pe cînd potîrnichile nu ne părăsesc nici iarna, prepeliţele prin septembrie se călătoresc spre locurile unde înfloresc lămîii.

Amîndouă însă sînt vînaturi gustoase. Pe fiecare an cu miile sînt sacrificate, căzînd lovite de plumbii vînătorilor. Om, vulpe, jder, şarpe, uliu, atîţia şi atîţia duşmani le urmăresc, încît te miri că a mai putut rămînea în viaţă neamul acestor păsări, urmărite şi omorîte mai mult decît oricare altele.

GOTCANUL SAU CUCOŞUL DE MUNTE[1] *(Tetrao urogallus)*

Prietenul meu este un mare iubitor al vîrfurilor de munţi. Nu-i trebuie multă pregătire pentru un urcuş chiar anevoios. Şi aşa a hotărît într-o bună zi să ne urcăm pe Grinţieşu. Era o vreme atît de frumoasă, fără pic de nori, cu aer ca din Italia. Limpede era atmosfera, moale covorul de muşchi, încîntătoare priveliştea, aşa încît, odată pe vîrf, am uitat că sîntem în lumea vulturilor. Ba să vedem jocul umbrelor, ba să ascultăm glasul Bistriţii, să admirăm frumuseţea florilor ori să aşteptăm apusul de soare, pînă ce, ca într-o adevărată beţie de frumuseţe, pierzînd noţiunea timpului, am întîrziat cu ceasul plecării.

„Vremea e bună, mîncare mai avem, de ce n-am dormi sub brazi, ca să vedem şi stelele care-şi caută de drum fără multă zăbavă?" Îi ştiam obiceiul şi nu mă puteam împotrivi.

Cunoştea în apropiere o poieniţă, îngrădită de jur împrejur cu brazi mîndri, cu ceteni pletoase. Mai bună odaie de culcare nici că se putea găsi, cu plafonul înstelat, sprijinit de vîrful sulilelor de brad. Din întîmplare nu lipsea nici alcovul, lăsat de ciobanul care a mas, se vede, cîteva nopţi pe aici. Doi ţăruşi sprijineau o grindă subţire, iar drept acoperiş bucăţi de scoarţă de brad întinse ca nişte piei nedubite. Chiar şi perna era la locul ei: o lespede de piatră adusă de unde se auzea cîntecul izvorului. Toate erau cum trebuie, mai ales că voia bună împlinea lipsurile. Am aşternut repede patul: telurile erau de ceteni, iar salteaua din muşchi. Şi aşa am petrecut una din nopţile „omului fericit" din poveste, care nu are nevoie

[1] Animal ocrotit de lege, fiind decretat monument al naturii

să-şi schimbe prea des cămaşa. Somnul ne-a prins tîrziu; oiştea carului mare, ridicată în sus, arăta miezul nopţii ca un minutar uriaş, luminat cu lămpi electrice.

M-am trezit, scuturat din somn, ca şi cum s-ar fi întîmplat vreo nenorocire. Credeam că a dat ursul peste noi. „Lasă că vei dormi acasă, îmi zice prietenul; acum hai să vezi una din minunile munţilor, pe care întîmplarea ne-o dăruieşte, drept răsplată a dragostei pentru ei". Socotii că a înnebunit. Ne tîram încetişor, fără zgomot, pare că ar fi fost să nu deşteptăm, cine ştie ce zînă obosită, culcată printre flori. Marginea pădurii nu era departe. Buimăcit de somn, cu ochii păienjeniţi, am crezut că visez. Pe cer nu rămăseseră decît vreo două candele mai mari. Spre răsărit, o lumină împrăştiată vestea zorii zilei. Lumina creştea, creştea repede şi o dungă roşcată anunţa apropierea soarelui. Munţii dormeau încă, avînd picioarele învăluite în pledul ceţei care acoperea văile, înăduşa cîntecul Bistriţei, despărţind două lumi aşa de diferite.

„Încetişor, tot încetişor, ca să nu-i speriem. E în apropiere. Nu-i auzi zbuciumatele lui note?" Mă luam după prieten, căci curiozitatea, ca şi aerul proaspăt al nopţii călătoare, m-a trezit de tot. În adevăr auzeam ceva neobişnuit, un şir de sunete pe care nu le mai auzisem niciodată. Un glas destul de strident, care se repetă repede, repede, răsunînd în liniştea munţilor, ca şi cînd, undeva, după un brad, un cosaş îşi ascuţea coasa. După ce ne-am mai tîrît o bucată, spălînd roua de pe iarbă, prietenul mă strînge de braţ şi-mi arată un brad răzleţ, cu crengile schilodite de vînt, aplecat spre stînca muntelui, fiinţă chinuită, pentru că s-a încumetat să păşească mai sus de unde s-au oprit tovarăşii lui. Pe una din crengile fără ceteni, un mont de brad ciuntit, îndreptat spre lumina răsăritului, se zbuciuma o pasăre. „E jocul **gotcanului, cucoşului de munte**", îmi şopteşte prietenul. „E un rătăcit, căzut în fierbinţeala dragostei, cu mult mai tîrziu decît ceilalţi, care dorm acum liniştiţi în cetenile dese din pădure. Se întîmplă aşa de rar să se întîlnească în iunie, ceea ce are loc în aprilie, încît am avut în adevăr mare noroc. Putem să ne apropiem fără frică; el e ca şi un om beat; poţi să-l prinzi cu mîna; căci e n-aude n-a vede, aşa e de înfierbîntat". Şi, în adevăr că era o privelişte demnă de văzut. O siluetă de pasăre, mare cam cît un curcănaş, se zbenguia pare că ar fi fost cuprinsă de ducă-se pe pustii. Nu stătea locului o clipă. Sau juca în loc, sau sărea în mare neastîmpăr de pe o creangă pe alta, venind de preferinţă pe cea dintîi; îşi întindea gîtul înspre soare, îşi întindea aripile încovoiate în jos, răsfirîndu-şi penele de la coadă. În toată vremea aceasta nu tăcea o clipă. Mereu îşi cînta cîntecul de dragoste ascultat de o găină nepăsătoare, care ciugurea probabil prin apropiere. Era un cîntec straniu, format din bucăţi: acum asemenea finalului unui cotcodăcit puternic... dac, dac, dac, acum acel sunet strident, des repetat, asemă-

nat zăngănitului ieşit din coasa ascuţită, acum cîte o explozie puternică, cum ai plesni din limbă, de răsuna liniştea dimineţii. Se oprea o clipă, spre a începe din nou, mereu sărind, mereu în neastîmpăr. Dacă nu mi-ar fi spus că este zbuciumul fierbinţelelor întîrziate, aş fi socotit mai degrabă că e închinarea adusă soarelui, care înroşea creasta munţilor.

În adevăr, stelele dispărură; lumina spre răsărit creştea; purpurul dogorea zarea dinspre dealurile depărtate, iar discul înroşit al soarelui se arăta pe jumătate. Abia a ieşit cu totul ca o rotocoală de bronz aurit, prinzînd într-un mănunchi de raze copacul pe care se ţinea gotcanul, mai desluşit acum în îmbrăcămintea lui ruptă din curcubeu; abia strălucea ca un şirag de diamante broboanele de lacrimi ale nopţii, înşirate de jur împrejurul frunzuliţelor de creţişoare; abia începu să se mişte norii de ceaţă de pe văi şi pasărea noastră se abătu ca ucisă de glonţ în desişul afinişului, unde o aştepta, poate, tovarăşa pentru care s-a zbuciumat.

Pasărea a dispărut, dar eu rămăsesem locului. Aşa de repede trecu vremea, aşa de variat s-a schimbat decorul, atît de minunată a fost acea manifestaţie a eternului mobil al vieţii, încît credeam că tot într-un vis o duc.

„Să mergem, îmi spune prietenul. *Finita la commedia!* Ai avut mare noroc, căci o asemenea privelişte nu o poţi prinde des. Chiar cînd o cauţi înadins, nu o găseşti, căci această pasăre este nu numai capricioasă, dar foarte prevăzătoare. Ceea ce ai văzut nu este decît o scenă din actul bătăii. Dacă ai norocul să asişti la o asemenea bătaie, primăvara, cînd liniştea pădurii nici de şuieratul mierlei nu e întreruptă şi cînd clopoţeii albaştri străpung peticile de omăt, stropindu-le marginea cu stropi de sineală, nu se poate să nu te cuprindă tremurul vieţii, să nu prinzi măreţia farmecului care flutură în natură, cu cele dintîi raze calde primăvăratice ale soarelui."

*
* *

Aşa se capătă gustul pentru natura veşnic tînără, veşnic înviorătoare. Cînd ai ochi să o priveşti nu e clipă în care să nu poţi sorbi nepieritorul gîlgîit al traiului legat de fiinţe. Nu mă putea răbda inima să nu-l văd mai de aproape pe acest cavaler medieval al piscurilor muntoase. Îi zării frumuseţea îmbrăcămintii ca prin sită. Cît de aproape eram de el, însă la început lumina slabă din zori îl învăluia într-o ceaţă ochilor mei păienjeniţi de somn; mai tîrziu, cînd lumina îl cuprinse, a dispărut în afiniş. Văzut de aproape, e o minune. Toate culorile le întîlneşti pe penele sale. Fiecare pană luată aparte e ca şi băşica de deasupra cafelei turceşti. De la roşul de cîrmîz cu care sînt încondeiate sprîncenele pînă la verdele de smarald

al penelor din dreptul guşei, de la castaniul întunecat al aripelor pînă la cenuşiul închis al pîntecelui, toate nuanţele îşi dau întîlnire pe trupul lui. Peste tot e stropit cu puncte mai închise pe fondul deschis ori cu pete mai mari, albe, pe penele negre de la coadă, pe care le răsfiră în formă de evantai, cînd e în toiul fierbinţelei. Gotcanii din Carpaţi, unde au rămas mai mulţi, fiind mai puţin vînaţi, sînt mari, pot ajunge şi pînă la un metru lungime (120 cm), iar lungimea măsurată din vîrful aripilor pînă la 1 m şi jumătate, cîntărind aproape 9 kg. Este una din cele mai mari păsări de munte. E îndesat şi are o înfăţişare de putere. Pliscul e ca al unui vultur, cu care se asamănă şi la privirea pătrunzătoare, ca şi la forma capului, cu fruntea turtită. Gîtul zdravăn, cu cîteva pene mai mari sub bărbie, pare mai umflat cînd se zborşeşte. Are picioarele destul de scurte; e încălţat. Pene dese ruginii se întind pînă la degetele solzoase, cu unghii ascuţite, îndoite, de a-i socoti că sînt ale unei păsări de pradă. Găina e mai mică şi seamănă la îmbrăcăminte cu o potîrniche.

E o pasăre care ţine la locul unde creşte; ea nu călătoreşte. Cel mult iarna se trage mai către dealuri. Nu e o pasăre căreia să-i placă obiceiul neamului găinilor de curte cu care e înrudită ceva, se ţine mai mult prin tufişuri, printre ierburi, unde îşi găseşte hrana scurmînd. Cînd se lasă pe copaci, îşi alege totdeauna crengile din vîrf. ca să aibă orizontul larg deschis, să fie văzut şi să vadă departe, dominînd zarea. Numai cînd se odihneşte, noaptea, se pune în ascunzişul cetenilor de brad. Cucoşul e un egoist; viaţa familială nu-i place. După bătaie se retrage în domeniul său şi lasă în seama găinci grija creşterii puilor. În această privinţă se deosebeşte de mîndrul cucoş de ogradă, care calcă ţanţoş, căutînd seminţe, de care nu se atinge pînă ce nu cheamă pe toate găinile şi puii din prejurul lui. Pe cît e de prevăzător, atent, în tot timpul anului, pe atîta e de „nebun" în toiul fierbinţelei şi al bătăii. Mai ales cînd scoate acele sunete stridente, e surd şi orb, iar cînd se bate cu furie, în faţa găinilor care scurmă ca şi cînd nu ar şti că pentru ele e lupta, poţi să-l prinzi cu mîna.

Dimitrie Cantemir în «Descrierea Moldovei», pomeneşte, exagerînd, de această particularitate. Numai că o pune pe seama *ieruncei,* neam cu cocoşul de gotcă, dar „mai nătîngă de fire şi surdă".

După bătaie, găina îşi caută loc de cuibar, printre tufişuri mai dese. Nu e meşteră în facerea cuibului, ci se mulţumeşte cu puţin. Abia dacă îşi face loc unde să depună ouăle şi dacă îl acoperă cu cîteva frunze uscate. Puişorii, de cum au spart găoacea, se pot ţine lesne pe picioare, iar cloşca îi iubeşte şi-i îngrijeşte ca o mamă bună. În pericole îi apără cu mare curaj, dîndu-se bucuros morţii, numai să-şi vadă scăpaţi puii. Duşmani au cît lumea; de gotcan se feresc chiar vulturii, cărora se vede că le impune înfăţişarea lor

mîndră şi puterea pliscului şi a ghearelor. În schimb găina şi puii sînt atacaţi lesne de tot neamul răpitoarelor din pădure. Din această pricină, ca şi din faptul că e un bun vînat, neamul gotcanului e în pericol mare. În Alpi şi ţările din apus, numărul lor descreşte din an în an. În Carpaţii noştri, mai ales în Carpaţii împăduriţi ai Moldovei, de o parte şi alta, trăiesc încă mulţi gotcani. Vînătoarea lor, aiurea, este atît de grea şi cere atîta iscusinţă, atîtea precauţii şi osteneli, încît e socotită drept o „vînătoare aleasă". Nu se încumetă să o facă decît vînătorii dibaci. E mai mare fala pentru cel ce a împuşcat un gotcan, decît pentru unul care a ucis o dropie.

*
* *

În afară de gotcanul mîndru, cu obiceiuri atît de ciudate, în ţara noastră mai trăiesc cîteva neamuri de-ale lui. Aşa e **cucoşul de pădure** sau gotcanul mic *(Pyrurus tetrix),* mai mic şi mai puţin impunător decît gotcanul, dar la înfăţişare tot aşa de frumos, mai ales cînd îşi răsfiră coada lui în formă de liră şi-şi întinde capul cu cele două creste de cîrmîz de deasupra ochilor. Este mult mai rar, căci este mai lesne de vînat. **Ierunca** *(Tetrastes bonasia),* iute la mişcări, cu pene ca de potîrniche, se ţine tot mai mult la poalele munţilor Moldovei, unde e desişul mai mare. Despre ea spune Cantemir că e surdă, ceea ce e greşit. „Dacă găseşte un vînător şi o sută într-un copac, pe toate le poate împuşca pe rînd şi celelalte privesc cum cade una după alta." E negarea oricărui simţ de apărare a vieţii.

COCOSTÎRCUL ŞI COCORUL

E cocostîrcul tainic, în lume călător
Al primăverii dulce, iubit prevestitor.
(V. ALECSANDRI)

Unul e al nostru, bucuria tuturor, dorit, bine îngrijit; celălalt este numai în treacăt, rar cînd stă — cîte o pereche-două — prin Dobrogea. Amîndoi însă sînt vestitorii primăverii, ai căldurii, ai florilor, deci cu plăcere primiţi.

Copiii desculţi îşi lasă urmele în glodul abia zbicit de pe urma topirii omătului, jucînd oina. Unul dîn ei strigă: „Vin cucoarele! Vin cucoarele!" La această veste toţi ies din casă, îşi pun mîna pod şi caută spre zările adînci, luminoase. Un şirag de mărgele, îndoit ca

un cîrlig, înoată în înălțimea văzduhului. Abia le vezi, dar au grija să-ți trimită vestea trecerii prin strigătul lor strident, asemenea cu al curcanului cînd stă liniștit în curte: Gra-gra-gra, adică „bun găsit, pregătiți-vă plugurile, la muncă, cumătrul cocostîrc vine în urmă. Noi ne ducem mai departe, hăt departe, unde vara e mai răcoroasă". Bătrînii se uită cu bucurie deodată, dar repede jalea îi cuprinde:

Da din cap; zîmbind, clipește
Și îngînă veteranul,
„Le-oi mai ajunge eu oare
Și la anul?"

(ȘT. O. IOSIF)

Un flăcău mai năzdrăvan, trage repede pe pămîntul umezit un cerc cu cuțitul scos din brîu; îl înfige la mijloc, pune căciula deasupra, mormăie cîteva cuvinte, pe care numai el le știe.

Uite! Cocoarele și-au rupt rîndul, zbor amestecate; ca ametite se opresc în loc, se învîrtesc în cercuri încîlcite; se lasă încet din zbor, lîngă ape.

Farmecul s-a îndeplinit, zic oamenii. Năzdrăvanul care cîștigă mult în fața consătenilor, a oprit cucoarele în loc. În realitate ele s-au lăsat să se mai odihnească și să se mai întremeze cu ceva hrană. Drumul e lung și din loc în loc trebuie să poposească undeva. Alteori își caută de drum mai departe, măcar că fermecătorul și-a descins brîul, făcîndu-l colac pe pămînt.

Cucoarele[1] sînt trîmbițașii primăverii; trec pe la noi numai, căci cuiburile și le fac prin Norvegia și Suedia.

În schimb **cocostîrcul**[2] se ține de pămîntul nostru. Numai ce-l vezi că a căzut, nici nu știi cînd, căci el nu-și anunță venirea prin nici un strigăt. Bucuria și-o arată altfel: își lasă gîtul peste spate, așa încît falca de jos să vină în sus și se pune la tocat. Des-des lovește o falcă de alta și scoate un sunet pare că ar bate cu niște ciocănele. Aceasta-i vorba lui. Așa își arată voia bună, așa cer copiii demîncare, așa „bat din palme" cînd văd pe babacul venind cu o broască ori un pește în plisc. Cocostîrcul e credincios locului unde și-a făcut cuibul. E dovedit pe deplin, de cînd se obișnuiește prin alte părți a i se pune la picior cîte un inel de recunoaștere. Abia s-a lăsat din zbor, abia și-a vestit sosirea, ca o ființă politicoasă a tocat din plisc zicînd „bine am găsit", și se pune la treabă. Cuibul, clădit în anii

[1] Cucor — **cocor.**

[2] Cocostîrcii, cunoscuți mai mult sub numele popular de **berze,** care se întîlnesc la noi în țară, fac parte din două specii: **barza albă** *(Ciconia ciconia)* și **barza neagră** *(Ciconia nigra).*

trecuți cu trudă, a suferit de pe urma furtunilor, a viscolului de peste iarnă. Începe să-l dreagă, cum își drege și gospodina casa (...) primăvara. Ici mai lipsește un vreasc, dincolo mai trebuie ridicat pe margini: aduce mușchi, cîteva frunze de face salteaua. Cuibul e gata pregătit ca să primească ouăle. Cît doamna stă și clocește, domnul ți s-ar părea că se preumblă. Îl vezi mergînd tacticos, călcînd agale, parcă ar măsura cîmpul pe unde se ține. Legănîndu-și ceva trupul înveșmîntat în alb — numai vîrful aripelor sînt negre — ai crede că e adormit, gînditor. Deodată însă își întinde gîtul, își îndreaptă pliscul lung, ascuțit, roșcat. Cînd îl ridică în sus, în vîrful pliscului se zbate o biată broască, dînd cu disperare din labele dindărăt. O clipă numai, și a dispărut. De toate-i place. Nu se dă în lături nici de la culbeci, nici de la pești; cînd apele s-au retras prea mult, pășunea îi dă demîncare: șopîrle, șerpi. Nu rareori prinde și cîte o cîrtiță, care și-a pus în minte să se răcorească prea devreme, seara, la aer curat. Nu-i place să înghită broaște rîioase decît la mare nevoie. Nu le cruță însă. De ciudă, le străpunge cu sulița pliscului și rămîn, umflate, la marginea apelor.

Cînd e obosit, se odihnește într-un picior, întorcînd capul și sprijinindu-și pliscul pe umăr, iar cînd e sătul și n-are de ce să se mai ostenească stă liniștit, ca o statuie, cu penele de la gît zborșite și cu pliscul răzămat de gușă. Numai dacă vreo nenorocită de șopîrlă îi iese în cale, săgeata e gata. Nu dă greș mai niciodată.

Dar... acasă îl așteaptă familia. Trebuie de știut că rar animal e mai credincios familiei sale cum e cocostîrcul. Își îngrijește de nevastă, cînd ea e ținută pe cuib; îi aduce regulat de mîncare, îi ține de urît, stînd într-un picior pe marginea cuibului sau ceva mai la o parte.

Se povestește de un cocostîrc, care a rămas peste iarnă lîngă cuib, numai pentru că nevastă-sa era rănita la o aripă și nu putu zbura. Se povestesc și cazuri de gelozie, de bătaie între barbați, mă rog, întocmai ca și între oameni.

Un lucru e sigur. Nici oamenii toți nu-și îngrijesc de copiii lor cu atîta gingășie cum caută cocostîrcul de puii săi. Le curăță cuibul de murdării, le aduce regulat de mîncare, îi apără pînă la moarte.

Ce tablou gingaș cînd stai și te uiți ceasuri întregi la această căsnicie de necuvîntători. Ți-e mai mare dragul să privești la pui, cum se fac mari pe zi ce merge. Li se umflă părinților inima de bucurie, stînd unul lîngă altul și privind la odraslele lor, întîi cum se încearcă să se ridice copăcel pe cataligele lor slabe, apoi cum se învață a merge, pășind pe marginea cuibului și pe muchia casei; mai tîrziu, cînd sînt mai măricei, își încearcă puterea aripilor, dînd din ele timid și necontenit tocînd din plisc. În sfîrșit, au scăpat. Pe locul deschis cel mai apropiat de casă, e cîmpul de exercițiu pentru zbor. Părinții nu-i lasă o clipă din ochi; cu ei zboară, cu ei stau, cu ei se

întorc îndărăt. La cele din urmă nu-i mai hrănesc, aducîndu-le la cuib un peşte, o şopîrlă, de la care se bat cei 3—4 pui lacomi. Îi iau cu dînşii la vînat. Creşterea e gata. Pintilie Călătorul poate să sosească. Încercarea s-a făcut, tinerii pot ţine la drum.

În vreme ce familia stă liniştită la vînat, iar bătrînul şi-a luat de-o grijă, are şi el dreptul să-şi mai facă pe voie. Numai ce-l vezi, aşa, nitam-nisam, că-şi ia tălpăşiţa spre soare, ca şi cînd i-ar fi dor de el. Face deodată două-trei sărituri; e aeroplanul care-şi face vînt. Cu cîteva lovituri repezi de aripi se ridică deasupra pămîntului. Loviturile din ce în ce mai mari, mai liniştite, încet-încet, îi ridică în cercuri largi, în slava cerului. Abia îl vezi, ca o cruce cu braţele late, proiectată pe cer, căci în zbor îşi întinde gîtul cît poate, iar îndărăt picioarele subţiri le întinde cît sînt de lungi. Din ce în ce se înalţă, de crezi că e sorbit de aerul tot mai rărit. Din nou însă îl zăreşti scoborîndu-se, în lin zbor planat, făcînd largi spirale. I se desluşesc picioarele ca nişte fire de aţă, începe să se zărească şi vîrful aripelor răsfirate ca nişte degete depărtate. În sfîrşit, se lasă lîngă familie, cumpănindu-se, cu aripile ridicate în sus, făcînd iarăşi cîteva sărituri.

S-a răcorit, încercîndu-şi tăria aripilor.

Spre sfîrşitul verii încep să se întîlnească familii cu familii. Ţin sfat, se unesc cu alte familii din satul vecin şi ca la o comandă se ridică în stoluri mari, apucînd spre miazăzi. Vara s-a călătorit! Plecarea cocostîrcilor e unul din semnele calendarului poporului că grija iernii se apropie.

Prietenia ce o arată cocostîrcul locurilor noastre, purtarea lui aproape omenească, îl face să fie una din păsările cele mai scumpe românului. De nici o altă nu se îngrijeşte ca de dînsa, punîndu-i o roată stricată pe casă, spre a-i uşura clădirea cuibului, avînd băgare de seamă să nu i se întîmple nimic. E păcat să omori o rîndunică: capeţi negei pe mînă. Mai mare păcat să omori un pui de cocostîrc: te pomeneşti că-ţi dă foc la casă cu un cărbune adus în plisc. Şi nu e numai la români dragoste mare pentru cocostîrci. Vechii egipteni îi divinizau ca şi pe crocodili. La pieile roşii era vai de capul celuia care s-ar fi atins de un cocostîrc, iar în Tesalia[1] veche moartea îl aştepta pe cel dovedit că a ucis un cocostîrc.

Dealtfel aduce servicii mari omului. Prea s-ar înmulţi şerpii veninoşi, şoarecii de cîmp, hîrciogii şi cîrtiţele dacă n-ar mai da razna printre ei „Domnul cu catalige"...

---

[1] Tesalia (Thessalia) — regiune din Grecia centrală situată între munţii Pindului şi Olimpului.

SITARUL *(Scolopax rusticola)*

Nu e vînătoare mai ademenitoare decît aceea de sitar. Nu mergi la sigur, căci chiar cînd s-a vestit sosirea sitarilor, nu e numaidecît să-i întîlneşti; sînt foarte capricioşi. În unii ani trec numai cîte puţini, în alţi ani în număr mai mare. Cînd vara este secetoasă şi pămîntul din păduri prea uscat, sitarii fug repede peste ele, neoprindu-se în loc. Călătoria lor de toamnă începe la noi prin septembrie şi ţine pînă-n noiembrie, iar primăvara din februarie, toiul fiind pe la sfîrşitul lunii martie şi începutul lui april. Dar vînătoarea de sitari e plină de farmec şi prin aceea că te atrage spre frumuseţea naturii, cînd umbra serii se lasă. Trebuie să stai ascuns, tupilat, nici să sufli. Şi în vremea aceasta, ca într-o schimbare de decor, îţi trec pe dinainte scenele din marele act al adormirii pădurii, descrise cu atîta pasiune de cei doi mari nuvelişti ai noştri: *Brătescu-Voineşti* şi *Sadoveanu.*

Stai liniştit la pîndă, căci ai de-a face cu un vînat, care ştie cît e de urmărit, cîţi duşmani feluriţi are. E o viaţă chinuită aceea a bietului sitar. De aceea cît e ziuă, se ţine ascuns. Cu greu îl poţi vedea, chiar cînd ţi-ar fi dat să treci pe lîngă dînsul. E unul din multele cazuri de mimetism. Acoperişul trupului lui este la fel cam cu al tuturor păsărilor, care se tupilează printre ierburi şi frunze uscate. Cafeniul domină; el e culoarea fundamentală, mai închis pe spate, mai deschis pe pieptul rotund şi pe pîntece. Numai cînd te uiţi de aproape însă la un sitar împuşcat, admiri complexitatea de desene şi culorile îmbinate aşa încît să dea tonul cafeniu, uniform. Fiecare pană pare că este încrestată cu condeiul; puncte, linii, vălurele, unele mai subţiri, altele mai late, unele negre, altele castanii ori albe, sînt trase de-a curmezişul.

Viaţa lui începe odată cu amurgul. Atunci iese din tufişurile dese, unde a stat toată ziua. Deocamdată îi vezi numai capul cu înfăţişarea atît de comică, asemănătoare mai mult ca un cap de cosaş, ţuguiat, cu fruntea înaltă, dreaptă şi cu cei doi ochi holbaţi aproape de vîrful capului. Prudent, înaintează spre luminişuri, spre poiene. Le caută mai ales pe cele umede, uşor de scormonit cu pliscul lui lung, drept, cu care răstoarnă frunzele, cercetează băligarul de vite, ştiind că acolo foiesc insecte şi larve de tot soiul. Se înalţă drept în sus, cu un zgomot provenit din bătaia repede a aripilor, zgomot care face să zvîcnească inima vînătorului amorţit în aşteptare. Cînd se lasă, face ocoluri; de-l cauţi unde vezi că s-a vîrît în huceag, nu-l găseşti, căci după ce se lasă din zbor, se mai furişează o bucată de loc printre crengi, tupilîndu-se cine ştie unde. Măcar că are o înfăţişare de prostovan, e foarte viclean şi isteţ. Greu e să dai de dînsul şi întrebuinţează toate mijloacele pentru ca să nu fie uşor prins.

Căci, sărmanul, nu este urmărit numai de om. Carnea lui este așa de gustoasă încît și animalelor de pradă le place. Dacă are neprevederea să se arate ziua, greu scapă de gheara hultanului, iar uliul și eretele, ca și cumătra vulpe, isteață în toate, sînt mai dibaci decît copoii, descoperindu-i culcușul repede-repede.

De aceea an pe an, numărul sitarilor descrește, căci și ouăle, ca și puii, sînt nimiciți cu nemiluita, cuibul făcîndu-l la pămînt sau aproape de fața pămîntului.

NAGÎȚUL *(Vanellus vanellus)*

Ciudă mare a rămas în popor contra acestor păsări, vioaie, veșnic în mișcare, vigilente. Obiceiul lor de a se ridica în aer, de a se învîrti în loc deasupra punctului unde se găsește cuibul — o scobitură în pămînt, cu cîteva paie uscate drept culcuș — și de a striga mereu țivit-țivit, cînd mai prelung, cînd mai scurt, dar totdeauna ascuțit, sonor, poporul îl pune în legătură cu serviciul pe care-l aduceau ele — păsări-tătărești — năvălitorilor, arătînd locul din stuf unde se ascundeau bieții români. E și într-aceasta dovada simțului de observare al poporului, iar faptul observat, exact, pus în legătură cu necazurile lui de veacuri.

Poporul însă nu e rău la suflet; îi e ciudă pe nagîț, dar nu-l urmărește ca să-l distrugă. Dealtfel și păsări sînt, care nu-l pot suferi. Uliul, eretele, ciorile l-ar sfîșia dacă ar putea. El e acela care, îndată ce vede o pasăre de pradă, dă de veste celorlalte păsări, strigîndu-le: păziți-vă, ascundeți-vă, dușmanul e în preajma voastră. Uliul se repede să-l înșface. Ți-ai găsit! E o frumusețe să privești cum se joacă nagîțul în aer cu un uliu, cum se apropie de el pare că s-ar lăsa să fie prins, cum alunecă într-o clipă, îndepărtîndu-se repede. Așa întruna îl hărțuiește pînă ce-l vlăguiește de tot. Îi e lehamite uliului să-l mai urmărească și la urma toatei se dă bătut. Căci în zbor, nagîțul e neîntrecut. E doar un reprezentant al acelor păsări care-și duc traiul la marginea mării și al căror cîmp de exercițiu, de plăcere, este spațiul larg de deasupra apei. E stăpîn pe toate mișcările. Cînd zboară liniștit, cînd se înalță; acum se dă de-a tumba prin aer, acum se lasă ca săgeata. Plăcerea lui e zborul, nu numai cu iuțeală ori ca distanță, ci ca variație a mișcărilor. Fără să fie puternic, e curajos, întreprinzător, isteț. Se teme de om, mai ales de vînător; dar cînd e să-și apere puii, se încumetă să sară la el, zburîndu-i deasupra capului, atingîndu-l aproape cu aripele, gata să-i scoată ochii cu pliscul destul de scurt dar ascuțit, puternic. Cînd vede că

un dușman se apropie de cuibul său, îndîrjirea e la culme, dar și vicleșugul. Femeiușca se pune înaintea dușmanului, se apropie de el, așa încît crezi că e gata să fie prinsă; repede se depărtează, iar se apropie. Prin jocul acesta cîrnește drumul dușmanului din calea spre cuib, îl depărtează de pui, iar cînd socoate că pericolul a trecut, își reia zborul spre ciuda urmăritorului.

La înfățișare e elegant. Are portul tuturor ciovlicelor, nalt în picioare, cu trupul bine încheiat, cu gîtul scurt; calcă mîndru. Pe cap, pe gît și pe piept e negru strălucitor; pe spate și aripi e verde bătînd în albastru; pe obraji și pe pîntece e alb. Podoaba lui este un moț subțire de pene lungi, îndoite în sus, care-i dă o înfățișare războinică.

Vine la noi de cum se împrimăvărează; nici n-apucă bine să se topească omătul și glasul lui se aude odată cu al ciocîrliei. În luna lui april n-a mai rămas nici unul pe drum; toți sînt sosiți. Îi plac locurile umede, pe lîngă iazuri ori lacuri, căci hrana lui constă mai mult din rîme decît din insecte. De dușmani se ferește lesne; e mereu în bănuială, mereu la pîndă. Numai vulpea, șireată peste măsură, ori șoimul prea iute în zbor îl răpun. Cea dintîi îl prinde de pe cuib; de cel de-al doilea cearcă să se azvîrle în apă. Scapă de șoim dar descori, neputînd vîsli, se înecă.

DROPIA[1] *(Otis tarda)*

De cînd mai toate cărțile de citire cuprind minunatele pagini din Odobescu relative la Bărăganul de demult, a rămas în mintea multora ideea greșită că dropia numai în Bărăgan trăiește. Nici chiar cînd Bărăganul era al dropiilor, aceste păsări iștețe, dacă nu cele mai mari, desigur cele mai grele de la noi, nu trăiau numai în stepa ialomițeană. Cîrduri întregi, de departe pare că ar fi niște cîrlani la păscut, se văd în Dobrogea, pe lîngă țărmul mării, atît spre nord pe lîngă vechiul așezămînt Istria de la capătul lacului Sinoe, cît și spre sud prin apropierea Mangaliei. Se avîntură însă uneori și prin Moldova...

A mai rămas încă o noțiune necompletă din descrierea lui Odobescu, anume că nu te poți apropia de dropii. Mi s-a întîmplat să trec pe lîngă un cîrd, fără să se sperie. Îmi căutam de drum, iar păsările își căutau hrana lor, ca și cum nu aș fi apărut aproape de ele, dușmanul lor cel mai temut. Cel mai mult, erau aproape toate cu

[1] Dropia este animal ocrotit de lege fiind declarat monument al naturii.

capetele înălțate, bănuitoare, gata să apuce fuga dacă m-ar fi văzut cu o pușcă. De vînători se tem, e drept; iar vînătoarea de dropii are un farmec deosebit, după spusa celor ce o practică, tocmai pentru că vin față în față două ființe istețe. Vînătorul întrebuințează toate mijloacele pentru ca să se apropie de dropii, iar ele îl văd, îl simt de la depărtare dincolo de bătaia puștii. Pare-se că știu să deosebească o armă de foc de o sapă ori hîrleț. Cînd zăresc de departe silueta unui om, îndată își ridică capul, își ațintesc privirea. Văd că e un cioban care vine, o femeie ori un țăran cu desagii în spate, se liniștesc și nici nu le pasă. Știu să deosebească iarăși un om bun de unul rău pentru ele. Văd că e ceva suspect în portul vizitatorului, își iau măsurile de siguranță. Fuga e arma lor de apărare. Într-aceasta sînt neîntrecute; e struțul nostru, căci numai un ciine bun de vînătoare o ajunge. De aceea nu-i place orice loc. Caută tot regiunile deschise, cu orizontul larg, fără copaci, fără dealuri, după care ar putea fi surprinse. Picioarele nălțuțe sînt fără pene; e „neîncălțată".

De aici toate mijloacele întrebuințate de vînător, ca să poată ajunge lîngă dropii în bătaia puștii. Dacă se ascunde într-o cărută cu covergi de rogojină, trebuie să fie iute la mișcări, cînd s-a apropiat de dropii. Iute să ochească, să tragă cucoșul, altfel degeaba truda. Alții se îmbracă ciobănește, ori femeiește, avînd grija să-și ascundă pușca. Un vînător povestește că zbura spre el un cîrd de dropii; de i-ar fi văzut pușca, repede cîrneau în altă direcție. Vînătorul cum le-a zărit, s-a întors cu spatele și s-a prefăcut că sapă; numai așa a putut trage în ele. Alteori se fac bordeie, din vreme, în locul unde obișnuiesc dropiile să se lase la mîncare, semănîndu-se acoperișul de pămînt, așa încît să pară o movilită întîmplătoare. Dropiile nu bănuiesc că sub această movilă e moartea lor; vin pînă aproape de ea și chiar dacă una din ele cade împușcată, nu își dau seama, ci, probabil, socot că detunătura e din senin, un tunet. Dacă însă simt vreo mișcare, ori vînătorul tușește, bănuiala se deșteaptă îndată și ocolesc în zilele următoare movila fermecată. Chiar cînd văd urme proaspete de picior omenesc, ori vreo schimbare oarecare, repede își caută de drum aiurea. Din această pricină nici nu dorm, unde și-au petrecut ziua, ci zboară ceva mai departe la odihnă. Încolo dușmani au prea puțini cînd sînt dezvoltate. Chiar vulturii cu greu se abat asupra lor. Dealtfel culoarea penelor le apără de minune. Cînd sînt răzlețe în stepa arsă de soare greu e să le deosebești galbenul-ruginiu al penelor de iarba dogorîtă. Într-aceasta sînt la fel cu toate animalele de stepă. Mai ales cînd se lasă la pămînt și-și întind gîtul stînd nemișcate mai degrabă crezi că sînt mănunchiuri de paie azvîrlite pe cîmp decît păsări care se prefac moarte.

Dacă privești însă trupul împăiat al unei dropii mai de aproape, într-un muzeu, abia atunci te minunezi de îmbinarea măiestrită a culorilor de pe pene, pentru ca asemănarea cu paiele uscate să fie

mai mare. O pană nu seamănă cu alta; pe fondul galben-ruginiu, fel de fel de stropituri şi linii frînte, care mai de care mai fine, împodobesc penele. Numai pe cap şi pe gît e cenuşie ca un huIub, iar în josul gîtului are o dungă lătuţă ruginie, curată, ca un guler de blană de jder.

Între cele două sexe este o deosebire mare, cum ar fi între o curcă şi un curcan. Bărbaţii, mitropoliţi numiţi, sînt impozanţi la înfăţişare: lungi de 1 metru şi grei de 20 kg. Mai ales primăvara, pe vremea bătăii, în toiul dragostei, haina lor este mîndră; sînt gătiţi de sărbătoare. Mai pe urmă, spre toamnă, se îmbracă mai modest, mai la fel cu soţia şi cu puii. Cînd e în fierbinţeala dragostei, dropioiul se roteşte în jurul dropiei ca un curcan, îşi zbîrleşte penele de la gît, îşi lasă aripile în jos fără să le tîrască, îşi resfîră penele de la coadă. Avînd obiceiul să-şi dea capul pe spate, fudul, samănă cu un vălătuc de pene fel de fel colorate, din care nu se zăreşte decît ochii sclipitori, vioi şi cei doi favoriţi de pene aspre, ca nişte fire de păr lungi, pe care le are sub bărbie. În schimb, numai aşa îşi arată podoaba mantiei sale de mire. Aripele întinse, încovoiate, sînt ca două steaguri tricolore: ruginii spre umeri, albe la mijloc şi negre spre vîrf. Pe marginea cozii întinse ca un evantai pare că a tras cineva cu pensonul o dungă lată negrie, alături de alta, îngustă, albă. De sub coadă răsar pene zbîrlite, mătăsoase, albe, ca nişte dantele bogate. Rotindu-se aşa în jurul femeii, care-şi caută hrana liniştită în aparenţă, dar desigur măgulită de desfăşurarea pentru ea a atîtor bogăţii, pare că vrea să o întrebe: „Vezi? Este altul pe lume mai mîndru şi mai împodobit decît mine?" Iar dacă de după o tufă răsare potrivnicul, tot aşa de împodobit, cu aceeaşi pretenţie, bătălia e gata. Trebuie să fie o priveliştе minunată, această bătaie de cavaleri rotofei, în mijlocul cîmpului întins, sub cerul senin de primăvară, în tovărăşia cîntecului ciocîrliei care înalţă slavă firii înviate. În orbirea luptei, stăpînite de patimă, cele două vălătuce de pene se izbesc unul de altul, se rostogolesc cu furie, uitînd pericolele vieţii, putîndu-i lovi cu biciuşca, fără să vadă prezenţa omului, duşmanul lor cel mai de temut. Lupta este însă fără sînge. Ai crede că din ciocnirea cu atîta înverşunare a potrivnicilor plini de ură, unul trebuie să rămînă în nesimţire. Rar numai cîte o pană-două din haina lor de nuntă dacă-rămîne pe pămînt sau e luată de vînt. Ai crede mai degrabă că este o completare a curtenirii; pe lîngă podoabă se cere şi voinicie; de unde, duelul în faţa femeii. După ce s-a trecut perioada bătăilor, sînt cei mai liniştiţi şi mai buni prieteni, trăind împreună în cîrd, avînd grijă să apere puii neexperimentaţi şi să-i ferească de primejdii. Femeia îşi caută loc de cuib, unde e desişul de iarbă mai mare; e prevăzătoare însă. Nu se duce de-a dreptul la cuib, ci dă tîrcoale ca să înşele vreun duşman căruia îi plac ouălele. A simţit ceva bănuitor, repede se întinde la pămînt şi stă neclintită pînă ce

socoate că a trecut primejdia. După aproape o lună de clocire, ies doi pui mici, cu puf mărunt pe ei, care sînt crescuți cu multă grijă și prevedere.

Un mare și rău dușman au bietele dropii, poleiul. Cînd plouă noaptea și frigul face să înghețe picăturile de ploaie, se prinde peste aripi o coajă de gheață, care le împiedică în zori de zi să zboare. Atunci pot fi prinse lesne, cu ajutorul unui cîine mai sprinten la alergat, iar în Dobrogea le omoară țăranii cu bîtele. Așa se explică faptul că nu e grădină zoologică în care să nu se vadă cîteva perechi de dropii care își duc viața de captivitate în liniște și resignare. Dacă e greu să le prinzi obiceiurile în libertate, le urmărești lesne în spațiul restrîns al unei grădini.

BABIȚA ȘI CORMORANUL

Sînt două păsări care, cînd le vezi alături, s-ar părea că nu au nimic comun între ele. Una, **cormoranul** *(Phalacrocorax carbo)* este dracul în formă de pasăre. La culoare este ca tăciunele nears: cafeniu-închis. De aceea i se spune pe aiurea: corb de mare. Nu e însă una peste tot; pe pîntece penele dese, mărunte, bat în albăstriu, cu strălucire metalică. Pe spate și aripi pare că are solzi; fiecare pană este pe margini încondeiată cu negru, așa încît se deosebește bine una de alta. Pete albe nu are decît pe obraji, presărate pe cap și două canafuri la șolduri. Coada e formată din pene tari, retezate la vîrf și așa așezate încît ai crede că sînt înfipte, ca să se poată sprijini în ele.

Babița[1] *(Pelecanus onocrotalus)*, dimpotrivă, pare că e acoperită uneori cu petale rosacee de măcieș; numai spre vîrful aripilor are cîteva pene mai sure, iar pe cap poartă un soi de creastă din pene mai încrețite și mai lungi. Amîndouă au picioarele ca de rață, cu unghii mari. Amîndouă au gîtul subțire, destul de lung, putîndu-l îndoi în toate chipurile. Deosebirea e la cap. La cormoran capul e lungăreț, terminat printr-un plisc subțire puternic, îndoit la capăt ca o gheară. Babița are și ea capul mic față de trup, dar pliscul ei e lung, din oase ce seamănă cu solzii de crocodil și încîrligat la vîrf. Caracteristic pentru babiță este sacul de piele galbenă susținut de marginile fălcii de jos, cum este pînza crîsnicului ținut de nuielile îndoite și legate de coada acestui instrument de pescuit.

Amîndouă însă sînt tovarășe de vînat, căci amîndouă se hrănesc

[1] Babița sau **pelicanul comun**, este animal ocrotit de lege fiind declarat monument al naturii.

aproape numai cu peşti. De aceea trăiesc pe lîngă bălţile mari; puzderii sînt în bălţile din Delta Dunării, contrastînd, cînd stau alături, prin culoarea lor. E o privelişte neuitată aceea care ţi-o prezintă bancurile de nisip de pe lîngă lacurile mari din deltă sau de lîngă ţărmul mării. Se pare o insulă de nuferi într-un cadru negru. Iar de te poţi apropia să-i priveşti mai bine, atunci poţi prinde liniştea greoilor pelicani, care-şi usucă penele de pe spate cu pliscul întors, cu care ajung pînă la coadă. Alături, cormoranii în poziţiile cele mai comice. Care cu gîtul întins, atent, care cu gîtul îndoit ca o toartă de urcior, care cu penele de la coadă răsfirate ca ale unui curcan ori cu aripile întinse, gata să zboare. Unii sînt nemişcaţi ca soldaţii de santinelă, alţii dimpotrivă mereu schimbîndu-şi poziţia. Sute şi mii împînzesc faţa apelor, căci sînt păsări cărora nu le plac decît traiul în societăţi mari. Nu se bat unele cu altele de la mîncare, căci au îndeajuns măcar că sînt de o lăcomie fără pereche. Se împacă între ele, ba chiar îşi caută tovărăşia, pentru că se completează unele pe altele. Cormoranii sînt straşnici înotători, se cufundă lesne şi ţin îndelung sub apă. Ca o săgeată se afundă în apă, la adînc; iese, cine ştie unde, respiră puţin şi se afundă din nou. Vînătoarea lor este mai mult sub apă. De aceea ei se lasă spre largul bălţii. Prin aceasta aduc un serviciu babiţei, răscolind peştii şi mînîndu-i spre mal, unde-i aşteaptă sacul fără fund al babiţelor. Acestea se ţin la marginea apei, căci măcar că înoată bine nu se pot cufunda, cel mult îşi vîră pliscul şi gîtul lung în apă, dar niciodată nu dau greş. Sînt pacostea bălţilor. O pereche de babiţe cu cei doi pui mănîncă pînă la 14 kg de peşte pe zi, înghiţind crapi de 2 kg, iar un cormoran mănîncă 2—3 kg de peşte pe zi.

Vînătoarea o fac întîi dimineaţa; e dejunul. După ce s-au săturat se retrag spre ţărm. Cormoranii zboară pe arbori, dacă sînt, croncănind ca ciorile, îndoind crengile de greutatea trupului lor. Babiţele se ţin de regulă pe pămînt. Amîndouă se soresc, ca să li se usuce penele, curăţindu-le cu pliscul. Îşi întind aripile, bat din ele ca să se zvînte mai repede, se leagănă cînd pe un picior cînd pe altul, luînd poziţiile cele mai variate. După curăţenia hainelor, se odihnesc cît bate soarele prea de sus, mistuind ce au mîncat. Babiţele se lasă pe pîntece, ca gîştele, strîngîndu-şi gîtul şi sprijinindu-şi pliscul greu pe spate. Cormoranii stau în rînd ca soldaţii, dar neastîmpăraţi; mereu întorcînd capul ba la dreapta, ba la stînga, mereu întinzînd aripile, căci ei sînt în toate mai vioi decît babiţele cu aparenţa greoaie. După-amiază se întorc iarăşi la baltă, pentru masa de seară, pe care o prelungesc pînă la apusul soarelui, cînd se retrag la culcuşul lor, cormoranii, ca ciorile, gălăgioase, babiţele tăcute, demne, caraghioase în importanţa ce dau trupului lor, numai pîntece. Cei dintîi sînt tipul hrăpăreţului lacom, dar inteligent, vioi, iscodind orice, cu simţurile agere, prudent şi îndrăzneţ; cele de-al doilea fiind tipul

burghezului domol, lenevos, care nu-şi împarte viaţa decît între mîncare şi odihnă, mulţumit de sine cînd s-a săturat, plăcîndu-i liniştea între ai săi şi chiar trăind bine cu toată lumea păsărească. Neavînd duşmani — e greu chiar hultanului cît de mare să se încumete să le atace — dau pace şi ele altora. Cuibul şi-l fac adunînd papură sau stoloane de stuf, pe insulele plutitoare, unde e mai mare siguranţă, ori pe plaur. Cuibul babiţelor seamănă cu nişte găteje azvîrlite la întîmplare. Cormoranii, dimpotrivă, îşi fac cuibul pe copaci, din crengi azvîrlite fără meşteşug; bieţii pui golaşi te miri cum nu se înţeapă în vîrful vreascurilor uscate. Cuibul, crengile şi trunchiurile copacilor sînt ca văruite de găinaţul albicios al păsărilor; pe lîngă toate în jurul lor e un miros greoi de putreziciune, provenit din peştii căzuţi din cuib. E un adevărat iad sălciile pline de cuiburi de cormoran, care mărginesc iazurile din Deltă sau canalele din baltă. Ca şi vulpea, uneori nu se ostenesc sa-şi facă culcuşul singure, ci-l fură de la ciori şi de la stîrci. Cele dintîi fug în faţa duşmanului mai puternic; cei de-al doilea duc luptă pentru casa lor, dar ies de regulă biruiţi. (...)

Şi babiţele şi cormoranii trăiesc lesne în captivitate; una din plăcerile grădinilor mari zoologice este şi cuşca lor. Cormoranii, prin unele părţi, cum e în China, servesc la pescuit, omul slujindu-se de lăcomia, dar şi isteţimea lor. Pentru aceasta sînt crescuţi şi educaţi anume. Dus în larg, pe plute de bambus, pescarul dă drumul păsării. Ea se afundă şi iese după scurt timp, cu un peşte în plisc, gata să-l înghită. Ţi-ai găsit! Omul i-a pus un inel la gît, aşa încît gîtiţa e strîmtată. Pescarul îl cheamă; pasărea vine. Prada îi este luată din gură; ca să fie şi ea mulţumită, răsplătită de osteneală şi mai ales ademenită, i se azvîrle un peştişor mai mic. Alteori însă cormoranul nu are plăcerea să vină cînd este chemat, ba are aerul că vrea să zboare, să se eliberezе. Atunci pescarul îl prinde într-un soi de plasă şi îl trage spre plută.

PESCĂRII[1]

Numele arată că păsările acestea se ţin de apă. Le vezi uneori şi în interiorul ţării, de-a lungul Dunării sau în preajma lacurilor mai întinse. Viaţa celor mai multe dintre ele e legată însă de mare. Oriunde ai ajunge la ţărmul mării, în forfota portului Constanţa

[1]Aceste păsări fac parte din grupul denumit popular al **chirelor** *(Sterna)* şi al **chirghizelor** *(Chlonaia)*.

[...] ori la portița Razelmului, nu ți se uiăște. Trece timpul în neștire nu numai privind în zarea depărtată, cum barca alunecă pe luciul apei, cu pînzele întinse ori ascultînd glasul valurilor cum se zbat între ele sau lovindu-se de țărm. Privirea urmărește zborul pescarilor în jocul lor prin aer. De la răsăritul soarelui și pînă la asfințit sînt deasupra valurilor. Numai noaptea poposesc pe țărm sau cînd clocesc. Sînt copiii cerului sau ai valurilor. Sînt expresia cea mai desăvîrșită a ființelor cu aripi. Nu se înalță în adîncul văzduhului ca vulturii, dar se avîntură departe de țărm, mereu zburînd. Sînt bucuria marinarilor rătăciți, căci glasul lor pătrunzător, neplăcut, un cîrîit ascuțit de stancă, des repetat, e cea mai dulce melodie pentru marinar; îi cîntă speranța și siguranța țărmului apropiat.

Trupul lor e numai aripi; cînd sînt întinse, pieptul și pîntecele par ca un nod într-o sfoară. Ele nu zbor, ci se joacă; se joacă în furtuna cea mai iute, se joacă pe valurile furioase. Cînd se ridică în zbor, bat deodată, rar, din aripi. Au prins vînt. Pe urmă nu le mai poți descrie variația bătăilor de aripi. Acum dă repede din ele, acum le ține întinse, nemișcate. E aeroplanul cel mai desăvîrșit, cu mișcările sigure cele mai felurite. În contra vîntului trebuie să țină piept dînd des din aripi; în cel mai lin zbor planat pare că alunecă pe un plan lucios nevăzut. Acum se dau peste cap, mișcarea periculoasă a aeroplanului numită looping-the-loop, acum cad ca plumbul în apă, cîteva clipe sub valuri.

În cîrduri trăiesc; nu le place singurătatea.

Cînd se scoală dimineața și pornesc în stoluri la pescuit, jucîndu-se prin aer ca copiii care ies de la școală, par în bătaia razelor oblice de soare niște fulgi mascați de omăt, așa cum se lasă iarna cîteodată dintr-un petec de nor, subțire, ce trece ușor bătut de vînt.

Cînd se lasă printre valuri, pare că sînt boabe de mărgăritar azvîrlite pe albastrul siniliu al mării mîneate. Fiind ușoare, plutesc ca un dop de plută, iar cînd valul le acoperă, se ridică puțin deasupra lor bătînd repede din aripi, scuturînd stropii de pe ele.

Vioaie, zvelte, cu privirea ageră, mereu țipînd, ca și cînd s-ar sfădi cu apa, cu vîntul, ele sînt florile mărilor de lîngă țărm.

Hrana lor e în apă: pești ori bucăți de cadavre, nu aleg. Cînd trec roiurile de sardele, mai la sud de Constanța, pescarii le trădează. În țipete asurzitoare se țin la fața apei, deasupra coloanei milioanelor de sardele, ospătîndu-se din belșug cu ele; e praznicul lor anual.

Cînd stau pe uscat, se adună ca ciorile. Țărmul pare presărat cu trupurile lor, iar gălăgia ce o fac le descoperă de departe. Unele au ținuta mai dîrză, cu trupul ridicat pe picioarele nălțate, cu noduri la încheieturi. Merg însă anevoie, mișcarea lor fiind zborul.

Cuibul și-l fac în nisip. N-au grijă să-și adune paie și buruieni; cel mult aduc în plisc cîteva alge de mare, azvîrlite de apă.

Îşi pun ouăle într-o groapă, în nisip. Clocesc cam mult — trei ori patru săptămîni — după cum le ajută şi vremea. În schimb puii abia ieşiţi din găoace, năzuiesc la viaţa de libertate, de zbor depărtat, încumetîndu-se, cu tuleiele pe ei, să se depărteze de cuib, sub supravegherea părinţilor, care le arată mare dragoste.

*
* *

Sînt două soiuri de pescari. Unii *(Sterna)* seamănă în totul cu rîndunelele, avînd aripile lungi, ascuţite şi coada la fel. Ele se ţin numai la marginea mării sau în lagună. Una singură *(Sterna hirundo),* cea mai răspîndită dintre toate, se întîlneşte şi de-a lungul apelor curgătoare. La fel este pescăruşul negru *(Chlidonias niger)* veselia ochiurilor de apă liniştite din întreg cuprinsul ţării.

Altă grupă mai numeroasă cuprinde păsări cu înfăţişarea mai robustă, mai pline la trup, cu pliscul puternic, îndoit ceva la vîrf. Acestea *(Larus)* sînt la noi reprezentanţii goelanzilor şi ai fregatelor, păsări cît vulturii de mari, care nu cunosc ce e odihna, viaţa lor ducînd-o numai într-un zbor, departe de ţărmuri. Unele vin numai în vremea verii; altele, dimpotrivă, zboară prin octombrie şi fug îndărăt spre nord, pe la sfîrşitul lunii martie. Sînt şi pescari care înveselesc cu zborul repede şi pe vremea iernii *(Larus ridibundus),* nepărăsind pămîntul nostru decît numai cînd gerurile sînt din cale-afară de grele, îngheţînd toate apele şi chiar marea pe lîngă ţărm.

CUFUNDACUL *(Podiceps cristatus)*

Nu e grup de animale, cu înfăţişări şi obiceiuri mai variate, în legătură cu cele mai slabe nuanţe ale mediului decît păsările.

Zborul le duce într-un an în ţinuturile cele mai felurite. Din apropierea ecuatorului se pot muta în aceea a polului. În acelaşi ţinut, nu e colţ de pe faţa Pămîntului care să nu aibă anumite păsări, cu anumite particularităţi. Numai pe sub pămînt nu locuiesc.

Un ochi întins de apă îţi arată fel de fel de adaptări. Cocostîrcii se ţin pe uscat; puţin se încumetă în apă. Stîrcii înaintează mai spre larg, dar nu înoată. Se ţin pe catalige, iar pliscul le e sulița.

Pescarii se hrănesc şi ei din apă; abia pot înota de ici-colo. Puterea lor e în aripi, iar peştele îl prind lăsîndu-se ca un glonţ.

În schimb gîsca, raţa, lebăda, lişiţa îşi împart viaţa în două: o parte, o duc pe luciul apelor, din care cauză sînt buni vîslaşi; o altă

parte, cam egală, o duc pe uscat; merg anevoios legănîndu-se, dar merg. În sfîrşit specializarea e dusă şi mai departe. Cufundacul trăieşte numai pe apă; de uscat are frică; numai la mare nevoie se urcă pe ţărm, căci abia poate merge, nesigur, ca un copil care începe să se ridice copăcel. Trupul lui este alcătuit în legătură cu apa. În apă se mişcă, din ea se hrăneşte, pe apă doarme şi clocoteşte.

Cînd doarme, crezi că e o covăţică răsturnată, care pluteşte. Gîtul lung, ca un S, îl aduce pe spate şi-şi vîră pliscul subţire, ascuţit, printre pene. Picioarele, prinse îndărătul trupului, le ridică şi le sprijină de marginea aripelor. Cînd e apa liniştită, aşa doarme.

Dacă bate vîntul şi se teme ca, aţipind, să n-o mîne valurile către ţărm, îşi lasă labele, cu trei lopăţele în loc de degete, în apă, să fie pregătită pentru orice întîmplare, la vîslit.

Cînd e pe uscat, se ţine într-un chip comic, căutîndu-şi mereu echilibrul, ca un urs ce merge pe doua labe. Picioarele fiind prea îndărăt, trupul este vertical, ca la pinguin. Gîtul îl ţine îndoit ca un cîrlig. Păşeşte încet, legănîndu-se anevoie.

În apă însă e neîntrecută vîslitoare şi mai ales cufundătoare. Aşa de iute înoată, încît întrece în mişcare pe un copil care ar fugi pe mal. Cum aude vreun zgomot, cînd i se pare că nu e ceva curat la mijloc, se afundă în apă, lăsînd numai capul în afară.

Are un cap asemenea celui de buhă, cînd îl priveşte din faţă. Nişte pene lungi, castanii-închise, aproape negre, se înşiră în jurul gîtului, ca un guler ridicat în felul celor care se purtau prin veacul al XVII-lea. Prin ele capul capată înfăţişarea rotundă. Asemănarea e şi mai completă prin aceea că ochii vioi, mari, sînt îndreptaţi înainte, iar dindărătul lor se înalţă cîte un moţ de pene negre, capetele mai lungi ale unei creste puse în curmeziş, pare că ar fi un pieptene aşezat mai pe frunte. Faţa are astfel un chip omenesc, dar nu respingător cum e la bufniţă.

Dacă vede şi vede că zgomotul se ţine, că un pericol serios o ameninţă, printr-o împinsătură din labe se afundă cu totul în baltă şi nu iese la faţă decît la vreo 50—100 m. Astfel scapă de duşmanul cel mai ager; adîncul apei este ascunziş mai bun decît desişul papurei. Ducîndu-şi viaţa numai pe apă, are o adevărată zale de pene. Pieptul lat, cu o cărare la mijloc, este îmbrăcat cu o blană deasă de pene argintii, moi ca mătasea. Păcatul ei, sărmana, căci de dorul acestor pene este foarte mult vînată. Penele de pe restul corpului sînt şi ele frumoase, castanii-închise, bătînd în negru; ca şi la cormoran, fiecare pană este încondeiată pe margini cu o dungă mai deschisă, aşa încît pe spate pare că are o pavăză din solzi metalici.

E o căsnicie ideală; perechi-perechi trăiesc pe luciul apei, fiecare pereche avînd domeniul ei, neamestecîndu-se cu cea vecină.

Cuibul e simplu: cîteva ramuri de stuf şi papură, larg împletite cu alte buruieni de apă; seamănă mai mult cu o zdreanţă de rogo-

ţină, care plutește. Ouăle stau în umezeală și sînt clocite cînd de bărbat, cînd de femeie. Puii, drăgălași, au gîtul lung, subțire și cu niște dungulițe negre pe fondul cenușiu, cum e pe blana de tigru. De cum au ieșit din găoace sînt puși la învățătură. Vreme nu este de pierdut, căci cuibul fiind în văzul tuturor dușmanilor, lesne se poate repezi un uliu să ia în gheare un puișor. Sistemul de educație este acel învățat de J.J.Rousseau[1] pentru oameni. La început, cît puii sînt încă în tuleie, părinții le dau mîncare din plisc. De îndată ce au crescut mai măricei — și cresc repede — părintele se face că scapă mîncarea în apă. Puii se reped, sînt siliți să înveție a înota, căci altfel mor de foame. O adevărată alergare are loc, iar cel ce a dat mai bine din lăbuțe, capătă hrana. Mai pe urmă tot așa, sînt învățați să se scufunde. Cînd se ostenesc, părinții îi iau în circă, pe spinare. În același chip dorm noaptea. Mama ori tata se afundă în apă și iese tocmai în locul unde se află puii, care se trezesc, ca pe o insulă, pe spatele bătrînilor. Cînd vor să-i dea din nou în apă, din nou se cufundă.

E o adevărată distracție cînd poți să privești la asemenea scene gingașe familiale. Nu-i ușor însă să te apropii de ele. Stau de regulă departe de țărm, departe și de pădurea stufului. Le place să aibă cîmp deschis, ca să se poată repede cufunda, la cea mai mică amenințare. Trăind izolate de lumea celorlalte păsări de baltă, avînd un mijloc așa de sigur de apărare, rar cad în ghearele unui vrăjmaș. Din această cauză se pare că trăiesc mulți ani, timp îndelungat aceeași pereche venind în același loc din aceeași baltă. E o pasăre călătoare, căci peste iarnă se duce de la noi, deși numai cînd îngheață bălțile de tot.

Mai toate păsările călătoare vin dinspre miazăzi, fie trecînd spre regiunile nordice, fie oprindu-se vara la noi spre a scoate puii. Numai **bodîrlăul**[2] sau **cufundacul mare** *(Gavia arctica)* face excepție. El vine în apele noastre prin noiembrie. Cît bălțile nu sînt înghețate, pescuiește în ele. Pe gerurile mari se trage spre mare. În luna martie nici picior de bodîrlău nu se mai zărește. E singura pasăre care aduce aminte prin forma cilindrică a corpului, prin picioarele date cu totul îndărăt, prin viața ei legată aproape numai de apă, de pinguinii regiunilor polare. E un înotător neîntrecut, dar mai ales un scafandrier fără pereche. Peste cinci minute poate sta sub apă, în care se mișcă la întrecere cu peștii. E cea mai adaptată la viața de apă dintre toate păsările noastre. Pe uscat nu poate merge nici cît pinguinii; se tîrăște pe pîntece, cu ajutorul pliscului și al aripelor, căci trupul greu nu poate fi ținut în echilibru pe picioarele prea îndărăt înfipte. Are pene linse ca să poată lesne aluneca apa peste ele

[1] Jean-Jacques Rousseau (1712—1778) — gînditor iluminist, scriitor și muzician francez.
[2] Cufundacului mare i se mai spune, popular, și **fundac polar**.

şi sînt colorate cenuşiu mai mult decît în alb. Pe spate şi aripi sînt negre, ca şi pe guşă. Peste tot sînt pete pătrate albe, formînd ca o reţea azvîrlită pe spate, iar pe partea de sus a gîtului, negrul şi cenuşiul trec prin dungulițe mai închise la albul umerilor.

E cea mai desăvîrşită formă a pasării-peşte, a pasării care, spre a se hrăni, a luat, datorită mediului, numeroase însuşiri ale prăzii urmărite. Măcar că nu sînt vînate nici de om, carnea şi penele lor fiind fără preţ, măcar că apa le apără prea bine contra duşmanilor, numărul lor nu creşte aşa de mult, căci scot prea puţini pui, care de îndată ce ies din găoace ştiu înota şi se pot afunda.

MAMIFERELE NOASTRE[1]

URSUL *(Ursus arctos)*

Ce e al Cezarului, trebuie dat Cezarului. O pomenire cît de scurtă a animalelor acoperite cu păr — mamifere — care trăiesc în cuprinsul țării noastre, nu putea începe decît cu Moș Ursilă, ascunsul sihastru din tihăraele Carpaților. Pe aiurea semnția lui s-a tot împuținat de răul oamenilor, care nemaiîncăpînd la cîmpii și dealuri, s-au urcat cu întreprinderile lor pînă-n văgăunile munților. În Anglia numai în poveștile spuse de bătrîni se mai pomenește de urși, ca și de lupi; în Germania iarăși nici picior de urs nu se mai vede, decît în menajerii și în grădinile zoologice. În Alpii svițerieni[2] zilele urșilor sînt numărate; puține perechi, urmărite de vînători, mai trăiesc prin fundul văilor sălbatece, greu de ajuns. La noi, slavă domnului, au rămas destui, pentru ca munții noștri să fie dați ca exemplu de cuiburi de urși. Din Bucovina și pînă-n Banat, nu e noapte de vară, în care să nu se audă undeva, la vreo stînă, răsunînd în liniștea întunereculni, strigătul de alarmă: Ursul măăă! al ciobanilor de veghe.

Întîia oară cînd am auzit acest semnal, era să se întîmple o moarte de om. Într-o excursie făcută pe Negoi, studenții cu profesorul de botanică am poposit în adăpostul unei căldări. După obicei, tabăra de noapte era ca o cetate; în jurul celor așezați pentru somn, pășteau caii împiedicați. Un slab foc de jnepi nu ținu decît cam pînă pe la miezul nopții; pe lîngă toate, cernea o bură deasă din pîcla ce ne învăluia. Nu puteai desluși decît siluetele celor de la cîtiva pași. Oboseala nu știe de nimic. Abia ne-am încovrigat cum am putut, am pus capul pe sacul de excursie și am adormit butuc. Un urs mă! ne trezește, buimăciți, din somn. Caii sforăiau, nu-și găseau loc, se îndesau spre noi. De la stîna vecină, cîinii lătrau, iar lătrăturile lor furioase se repetau de ecoul munților învăluiți în negură. Ciobanul, care ne întovărășea, se culcase cu cojocul întors pe dos; cînd glasul tovarășului său depărtat îl trezi, el se ridică agale, sprijinindu-se pe mîini. În clipa aceea, un coleg, cu ochii păienjeniți de somn, crezînd că ursul e lîngă el — silueta ciobanului cinchit, cu cojocul mițos — scoate un cuțit de vînătoare și dă să-l înfigă în

[1] I. Simionescu, *Mamiferele noastre*, „Biblioteca de popularizarea științei Casa școalelor", nr. 12, București, 1915.

[2] Alpii svițerieni — Alpii elvețieni.

urs. Noroc că în clipa aceea ciobanul se sculă în picioare şi scoasă un Uiuuu mă! ce nu semăna a mormăit de urs. Altfel, dumnezeu ştie, ce nenorocire s-ar fi întîmplat. Ursul n-a mai păşit pe la noi, dar şi somnul ne-a pierit. A doua zi, ciobanii ne-au arătat urmele dihăniei, care a dat tîrcoale pe la stînă. O zi după aceea, ne-a fost îngăduit să-l vedem aievea, dacă va fi fost tot acela care ne-a speriat. Noi mergeam, în lung şirag, pe creastă de munţi, iar el urca domol, fără măcar să ne dea vreo atenţie, pe coasta muntelui de peste valea largă. Trebuie să fi fost lihnit de foame, dacă se încumeta să se arate în amiaza mare. Căci, de obicei, ziua, nu iese din bîrlogul lui ascuns în tihăraiele cele mai sălbatice, de numai un „Petre dascălul" îi cunoaşte cărările, decît ca să se înfunde în zmeurişul des, din preajma culcuşului său.

E de prisos a descrie cum e înfăţişarea ursului; e cunoscut doar de toţi copiii. Mai degrabă găseşti oameni care să nu fi văzut în viaţa lor lupi sau chiar o vulpe decît un urs. Ursarii au grija să-l poarte, dus de nas, din sat în sat, să-l pună să joace, să facă frumos. Ursul ascultă, este docil, rar se mînie.

Chiar în sălbăticie, e mai mult un animal blajin. În aparenţă greoi la mers, la nevoie poate fugi destul de iute, se poate căţăra pe copaci şi înoata de minune. Nu e prost, cum îl socot unii. Chiar în judecata poporului a zice cuiva ca e un urs, nu înseamnă ocară; a fi greoi, a lăsa mai domol, nu e totdeauna a fi lipsit de inteligenţă. Bizuindu-se în puterea lui, n-are nevoie să desfăşoare toată şiretenia vulpei, „caci ursul de lătratul cîinilor nu se sperie". De aceea dă de-a dreptul şi tocmai aceasta este o notă simpatică a însuşirilor lui. De om fuge; nu-l ataca decît cînd e rănit sau cînd îl înfruntă prea fără frică. Atunci se ridică în două labe şi-şi aşteaptă duşmanul la trîntă voinicească. Daca nu capăta la vreme un cuţit în inimă, dragostea ursului poate fi mortala; vorba ceea: „îl strînge ca ursul în braţe, pînă ce-i ies ochii". Ceea ce caracterizeaza, dimpotrivă, pe urs, este rabdarea şi judecata. Le face toate cu chibzuială. Cunoaşte trecătoarea vitelor; îşi alege un post mai sigur de observare şi nu se repede decît la vita care rămîne mai în urmă sau care ademenită de o tufă de iarbă se îndepărtează de cărare. N-o omoară pe loc, ci o sperie, o fugăreşte pînă ce, ostenită, cade în labele dihăniei. Nici nu ţi-ai închipui ca o asemenea matahală poate să se ia la întrecere, în goană, cu un cerb, bunaoara. Nu mănînca mai mult decît îi trebuie, deşi „ursul cu furnici nu se satura". Intrînd într-o stînă, rar omoară mai mult decît o oaie. Îşi ia porţia, o duce în gură sau subsuoară şi se ospăteaza într-un loc mai sigur. Noroc însă că nu trăieşte numai din carne. Ba chiar nu devine prea carnivor decît cînd îmbătrîneşte. Încolo, se mulţumeşte cu fructe, cu muguri; îl întîlneşti însă mai des la zmeuriş, iar pentru miere e în stare să sufere împunsăturile tuturor albinelor. „Îl tragi de urechi ca să-l duci la miere şi apoi îi rupi coada şi tot nu-l poţi depărta de la stup".

Cătră toamnă se îngraşă bine; îşi potriveşte un bîrlog ascuns, îşi aşterne un culcuş de frunze şi, cum dă gerul, se vîră cu nasul în blană şi doarme. Nu se poate spune ca are somnul hibernal ca hîrciogul sau marmota, ci e mai leneş decît de obicei. Cînd iarna e mai blîndă, mai iese din bîrlog, dar tot pare ca e mai bine să „doarmă în cenuşă cu nasul în taciune". Neavînd cu ce să se hrănească, îşi mănîncă grăsimea adunata de cu toamna. Multa vreme se credea că-şi suge unghiile, fiindcă are obiceiul să-şi linga talpa, şi poporul nostru are vorba: „ursul cînd n-are de mîncare îşi muşca din labe"; în realitate grăsimea de sub piele îi ajunge pentru puţinele mişcari care le face. De aceea, cînd iese primavara îi spînzură pielea pe el, de slab ce e. Repede însa îşi vine în fire.

Dacă ursul bătrîn este un animal simpatic, mai ales daca nu dai de el pe cărarea dintre brazi, ursişorii, dupa spusa celor ce i-au putut observa la bîrlog, sînt chiar dragalaşi de tot. Cu capul mare, cu trupul scurt şi gros, îşi duc viaţa numai într-o joacă, fiind paziţi şi de ursoaică. Nu-i pierde din ochi nici o clipă, pînă ce nu socoate că le-a venit vremea sa se bizuie pe puterea lor. Ursişorii se joacă întocmai ca nişte copii. Aci se trîntesc, aci se fugaresc; acum îi vezi că se caţăra pe copac, acum fug batîndu-se cu labele, de se ascund în braţele ursoaicei. Cînd se obrăznicesc din cale-afară, mai capata de la ursoaică o bleanda, de se rostogolesc la cîţiva paşi, mormaind de durere. Este credinţa, în unele părţi, ca ursişorul cel mai mare e pus sa poarte grija de cei mai mici.

Dealtfel nu e ţara din lume care sa nu aiba fel de fel de legende despre urşi şi taria lor, după cum nu e vînator care sa fi dat cu ochii de dînşii şi să nu faca din cele vazute, din ţinţar armasar. Singurul duşman neîndoios al ursului este omul; sau îl omoara pentru blana lui sau îl prinde în gropi, îl bate şi chinuieşte pînă ce-l îmblînzeşte, ducîndu-l de lanţ şi arătîndu-l lumii. De aici a rămas şi vorba „îl poarta de nas, ca pe urs"; încolo trăieşte liniştit din partea altor animale, caci „pe urs mulţi cîini îl latra, dar se alege cine-l muşca".

LUPUL *(Canis lupus)*

În fabule se face o mare deosebire între lup şi vulpe. Cel dintîi e înfăţişat ca un prostănac, cu apucături sălbatece, care nu ştie multe, pe cînd vulpea se pricepe să ocolească, să se furişeze, să ajungă la scop pe căi piezişe. Şi poporul nostru are această credinţă luîndu-se

după vorbă: „unde se sparge pielea de lup, cîrpeşte-o cu cea de vulpe". În realitate nu este tocmai aşa. Atunci cînd foamea îl împinge, lupul nu ştie ce e răbdarea. Se repede la orice îi iese în cale, chiar şi la om. Dar nu e mai puţin curajos decît vulpea şi nu e lipsit de isteţime. Cînd iese cu lupoaica la vînat, unul din ei se lasă urmărit, numai pentru a înşela pe păzitori; în vremea aceasta celălalt se repede în turmă, apucă oaia de gît, o tîrăşte într-un ascunziş, unde aşteaptă să împartă prada cu tovarăşul de vînat. Atîta doar că e mai fricos decît vulpea cînd iese singur. O vulpe hărţuită de vînători, încercuită din toate părţile, are curajul să strîngă de gît un iepure ce-i iese în cale şi să treacă nevăzută printre rîndurile hăitaşilor. Un lup, dimpotrivă, fuge şi de un copil, dacă foamea nu-l aduce să nu mai ştie ce face. Încolo nu e prost; Romanes citează cazul unui lup care s-a priceput să tragă afară o undiţă pusă într-un ochi de gheaţă şi să mănînce peştele prins. E puternic şi are simţurile destul de agere ca să caute, ca şi cîinele, vînatul după urme. Dealtfel e rudă de aproape cu cîinele, cu care şi seamănă. E greu de deosebit, dintr-o dată, un cîine ciobănesc de un lup, decît numai atîta că acesta din urmă e mai supt la pîntece, are capul mai mare, botul mai ascuţit şi coada mai stufoasă. Blana lui e sură; se schimbă prin năpîrlire, devenind mai ruginie vara, mai gălbie iarna, de unde şi proverbul „lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba".

Are un mare cusur: e prea lacom; vorba aceea: „la mîncare lup, la treabă vulpe şi la somn butuc". Cînd a dat între oi, omoară cu nemiluita; se citează cazuri cînd a sfîrcuit o treime dintr-o turmă. Din toate cîte a omorît, nu tîrîie decît una în desişul pădurii, unde o mănîncă pînă ce nu lasă decît ciolanele.

Lupii sînt răi mai ales iarna. Vara mai merge. Trăiesc singuraţeci sau cel mult părechi şi găsesc lesne de mîncare, căci ca şi vulpea nu se dă în lături nici de la un ospăţ de şoareci ori chiar de broaşte. Dar cînd gerul se lasă, iar omătul acoperă orice ar putea să le mulţumească foamea, atunci sînt periculoşi. Se adună în potăi de sute de indivizi. În urlete, care fac să te încrînceni, ies din pădure, se dau la drumul mare abătîndu-se spre sate. Atunci nici oamenii nu sînt în siguranţă. Vreo 80 de soldaţi, care îşi schimbau garnizoana, au fost surprinşi în iarna anului 1812, în Franţa, de o haită de lupi flămînzi. Nu a rămas din ei nimic; nici unul nu scăpă. Pe locul unde au fost surprinşi nu s-au găsit decît puştile şi raniţele, în mijlocul a vreo două sute de lupi omoriţi. De cîte ori nu se citesc ştiri prin ziare că, în zilele de viscol, cei rătăciţi au fost sfîşiaţi de lupi? Din cauza aceasta, din cauza stricăciunilor ce aduc turmelor de oi, boi şi cai, lupii sînt urmăriţi fără milă. Cînd se anunţă cîte un lup prin preajma satelor, se înjgheabă îndată o goană. Aşa s-a ajuns să nu mai fie în Anglia picior de lup, iar în Franţa şi Germania să nu se mai găsească decît prea rari, din ce în ce mai împuţinaţi prin pre-

ţul ce se pune pe fiecare lup împuşcat[1]. La noi se găsesc încă în mare număr; vara sînt împrăştiaţi pretutindeni pe la munte, unde dau tîrcoale stînelor, pînă în plaurul din Deltă. Iarna, însă, se adună mai mult spre dealuri şi şes şi nu rar se încumetă să vină pînă-n sate, pentru a-şi astîmpăra foamea.

VULPEA *(Vulpes vulpes)*

Multe pagini nu se pot scrie despre acest animal aşa de răspîndit în tot cuprinsul Ţării Româneşti, din Deltă şi pînă la munte, tocmai pentru că însuşirile şi isprăvile lui nu ar putea fi scrise nici într-un volum întreg. Cît de mult e amestecat în viaţa săteanului nostru, care o întîlneşte des, ne dovedesc numeroasele proverbe relative la vulpe şi toate povestirile în care este amestecată „cumătra vulpe".

Rar animal, dealtfel, care să se fi bucurat de atîta cinste la fabulişti, cum e vulpea. De e vorba de şiretenie se zice „vulpoi bătrîn"; de vrei cuiva să-i spui că e isteţ, tot de vulpe pomeneşti. Iar vorba „la treabă vulpe, la somn butuc" înseamnă că şi de hărnicie se dă ca exemplu. Multe din însuşirile ce i se pun pe samă mai vin şi din pricina povestirilor vînătoreşti, vestite ca exagerate.

Ce e drept, e drept; e un animal, cum nu sînt multe. La noi, unde au rămas carnivore prea puţine, este, poate, acela care aduce mai multe stricăciuni, mai ales printre păsările domestice, socotindu-se şi obiceiul românului de a nu avea coteţele bine închise, unde să le pună noaptea la adăpost de musafirii nepoftiţi.

Spre deosebire de lup, vulpea vînează singură. Numai cînd are pui, vulpoiul îşi ia tovarăş de vînătoare pe' vulpe; altfel îşi caută hrana fiecare pe socoteala proprie. Ziua, rar cînd se avîntură la vînat, unde ştie că nu va da de om. Altfel stă ascunsă în vizuina ei pe care şi-o sapă mai rar singură; de multe ori o împrumută, mai cu voie mai fără de voie, de la iepure ori bursuc, pe care-l alungă murdărindu-i intrarea, ştiindu-l cît de mult ţine la curăţenie. Cum însărează, purcede la vînătoare. Nu alege; ce-i iese în cale e bun venit. N-are nici gusturi deosebite. Se înţelege că şi ei îi place mai mult carnea de prepeliţă decît cea de broască, dar nu o caută numaidecît. Singurul fel de bucate după care îşi pune pielea în joc, ca şi ursul, este mierea. Rabdă şi împunsăturile albinelor, dar nu se lasă, dacă a

[1] Lupul nu se mai întîlneşte în pădurile din Europa centrală, se mai menţine în Spania şi Italia, este comun în U.R.S.S., Polonia, România, ţările scandinave şi balcanice. Pentru refacerea unor echilibre ecologice se fac încercări de a fi reintrodus în fauna unor ţări (de ex. Franţa).

dat peste o prisăca, pina ce nu se face burduf de miere.

Este înzestrata cu atîtea însuşiri, încît face faţa oricăror întîmplări. În copaci se caţara lesne; se tîraşte pe burtă ca un şarpe; e uşoară la sărit ca o pisica; numai la înotat nu prea se încumetă. Dar, pe lînga toate e atît de isteaţa, încît o face mai puternică, e atît de şireată, încît ii scurteaza calea, e atît de curajoasă, uneori, încît ai crede ca nu-şi da seama de pericole şi atît de răbdătoare, încît se avînta oriunde şi oricum. La trup samana cu un cîne; are însă botul mai ascuţit, mai fin, iar coada stufoasa o ţine sau orizontală, cînd alearga, sau o tiriie de pamînt, cînd merge încet. Pe omăt lasă astfel o dîră, care-i aduce pieirea, caci vînatorul o poate urmări pînă la culcuş. Şi blana ei roşcovana, deasa, ii pricinuieşte mult rău; caţaveicele gospodinelor înstarite cu blana de vulpe sînt căptuşite.

Totuşi nu se dă, oricît de mult e urmărita de om, vînată ori prinsă în capcana, neamul ei nu s-a împuţinat. Aceasta înseamnă că sînt încă numeroase şi prea puţine se lasa doborîte. Alt duşman nu are decît omul şi tovarăşul său de vînătoare — ciinele — ; lupul o ataca uneori, dar ca ştie aşa de bine să nu-i iasă în cale, ori să scape prin vreun şiretlic, încît nu intra la socoteala ca vrăjmaş. Dealtfel şi vînatorile de vulpi nu sînt uşoare, iar ostenceala de multe ori e zadarnică. Stau faţa în faţa doua fiinţe care nu sînt prea mult deosebite; fiecare masură luata de vînator, repede e cîntărită de vulpe, gasindu-i îndata ac de cojoc. Deşi vulpea e vicleană, totuşi multe pici de vulpe se vînd în tîrg.

RÎSUL *(Lynx lynx)*

„Ce e val ca valul trece", iar viaţa unei fiinţe nu e decît val. Dar nu numai atît. Şi viaţa unui neam de fiinţe este ca valul.

Odată, pe pămîntul României, trăiau fiarele cele mai sălbatece: lei şi tigri. Odată...; e vreme lungă de atunci, pe cînd din Păpuşa pînă-n Retezat vîrfurile de munţi erau veşnic, vara şi iarna, acoperite cu scufia gheţii, care strălucea în bătaia soarelui. Cea mai straşnică fiară din cîte au trăit pe faţa Pămîntului, numită *Machairodus,* cu colţii cît nişte pumnale, era spaima elefanţilor şi a rinocerilor, care se scăldau în apele lăţite, din care azi nu au mai rămas decît şuviţele înguste ale Argeşului sau Prahovei. Pe vremea aceea omul abia începuse a umbla copăcel, arătîndu-şi supremaţia şi destoinicia asupra celorlalte animale. Vremurile s-au schimbat. Azi lei şi tigri, pantere şi jaguari s-au retras departe de noi, în Asia şi Africa. Din nea-

murile lor n-au mai rămas decît *rîsul*[1] şi *mîţa sălbateacă*[2], retrăgîndu-se în munţi, în desişul codrilor, la adăpostul stîncilor. Valul neamului e aproape stîns. Mîţa sălbatecă se întîlneşte mai des, dar rîsul, fiara cea mai groaznică pe care o avem, îşi duce viaţa aproape numai pe munţii înalţi. Am găsit pomenindu-se vînători de rîs prin Piatra Craiului ca şi pe Negovan; cuibul lor este însă în munţii Sviţerii noastre, care se întind în partea de răsărit a Banatului, în Oltenia şi ţinutul Hunedoarei.

Aiurea, rîşii sînt urmăriţi mai mult decît lupii. Se pune preţ bun pe capul lor. Se ţine socoteală în fiecare an cîţi rîşi au fost omoriţi şi se înseamnă ca un eveniment data celui din urmă ucis. În Tirol, ultimul animal a fost împuşcat în 1872, mai 3. Trăim astfel unul din desele exemple de stingere a unei specii de animale, prin mijlocirea omului. Din toată Europa centrală, în Carpaţi se găsesc mai mulţi, în dauna cerbilor şi a căprioarelor.

Sînt urmăriţi, căci ca şi tigrii sînt setoşi de sînge. Nu e plăcere mai mare pentru aceastâ fiară decît boarea caldă a sîngelui care curge gîlgîind din venele şi arterele de la gît. Din două-trei sărituri e în spatele căprioarei ori a cîrlanului. Ghearele ascuţite, puternice, le înfige cu atîta putere în grumazul animalului, încît undeva, prin Norvegia, mai de demult, a intrat în stînă o capră, îngrozită, buimăcită, purtînd în spinare un rîs, care nu a apucat să-şi înfigă colţii în gîtul ei, dar nici n-a avut vreme să-şi scoată ghearele încîrligate din spatele pradei.

E atît de setos de sînge, încît aduce mari pagube. Într-o vară, 3 ori 4 rîşi au omorît, în Elveţia, peste 150 de capre şi oi.

În totul are înfăţişarea unui motan, numai că poate ajunge mărimea unui lup. Mai cu samă cînd îl vezi — în grădinile zoologice — stînd liniştit, colac, nu se deosebeşte, la cap, de mîţă, decît prin moţurile de la urechi şi prin părul ceva mai lung de la obraji, pare că ar avea favoriţi.

Toată sălbăticia lui moştenită, din ochi se arată. Cei vechi credeau că poate vedea şi prin părete, de unde şi vorba rămasă „a avea ochi de rîs", adică vedere pătrunzătoare.

În Italia există o instituţie culturală veche, *Academia dei Lincei*, care şi-a luat numele de la rîs, tipul animalului cu vederea agerâ.

Dacă samănă cu mîţa la trup şi faţă, la picioare este deosebită. În picioare e toată tăria animalului: sînt înalte, groase, vînjoase, terminate cu degete ca nişte cultuce. Armele lui, ghearele ascuţite, tăioase, stau ascunse, cînd e liniştit. Şi coada e deosebită de aceea a mîţei, fiind scurtă, pare că ar fi tăiată la vîrf. La îmbrăcăminte, în

---

[1] Rîsul este animal ocrotit de lege fiind declarat monument al naturii.

[2] Pisica (mîţa) sălbatica *(Felix silvestris)* este răspîndită la noi în ţară din zona pădurilor de cîmpie la cea de munte.

schimb, aduce aminte de neamurile depărtate. Blana moale, deasă, mai ales iarna, e cam ca şi acea a leoaicei, numai că are dungi mai închise pe gît şi pe picioarele de dinainte, iar pe şolduri şi pe picioarele de dinapoi e pătată ca şi pantera. Pe pîntece are părul mai alburiu.

Are toate însuşirile unui adevărat animal de pradă. Se caţără ca o veveriţă, sare ca un tigru, vede ca un vultur. Rabdă de foame cît poate, dar atunci vai de biata victimă ce se încumetă să treacă prin apropierea lui. Poate să stea ziua întreagă, întins pe o creangă, ascuns în frunziş. Cu picioarele trase sub trup, dormitează; ochii sînt pe jumătate închişi. E liniştea mării care dintr-o dată poate să dea talazuri. Cum aude o foşnitură, îi strălucesc ochii ca două opale; un tremur îi trece prin trup; e atent. Cu cît foşnetul se înteţeşte, cu atît atenţia creşte. Instinctul de fiară s-a deşteptat. Se ridică, se întinde, se scoboară; e la pîndă. Căprioara, nebănuind nimic, păşeşte domol, cînd deodată şi ea, cu simţul auzului dezvoltat, aude o foşnitură suspectă. Îşi iuţeşte pasul, priveşte cercetător în toate părţile. A zărit cele două pete fosforescente din desişul cetinelor, a înţeles că e pîndită de un duşman şi apucă la goană. E prea tîrziu. Dintr-o săritură de patru-cinci metri, rîsul s-a apropiat; dintr-o altă săritură cade ca o minge în spatele căprioarei înspăimîntată. Cu ghearele s-a înfipt în grumazul ei, iar cu colţii ascuţiţi îi deschide carotidele. Sîngele curge din belşug, căprioara se poticneşte, cade, cu un geamăt de învins. Ospăţul e gata, cît carnea nu se răceşte, rîsul nemîncînd cadavre. Nu sfîşie decît anumite părţi din trup, cum e gîtul îmbibat de sînge ca şi măruntaiele. Restul lasă în seama lupilor, care îl simt, căci glasurile lor se cam potrivesc.

Şi astfel tragedia din liniştea munţilor s-a sfîrşit. Sătul pentru o zi, se retrage în culcuşul lui, sub o stîncă ori în vizuina unei vulpi, a unui viezure. Dacă însă o nouă victimă îi trece pe dinainte, setea de sînge nu-l lasă să stea liniştit. Omoară, omoară cît poate şi unde poate. Cînd nu are vînat mare, nu se dă de o parte să se coboare şi la veveriţe ori şoareci, mai ales cînd vine vremea să ducă de mîncare puilor, drăgălaşi ca şi oricare pui, chiar cînd sînt ai fiarei celei mai cumplite.

Multă vreme însă nu-i va merge. Alt duşman nu are decît omul, dar un duşman care ştie să urmărească mai cu răbdare şi să nimerească drept în inimă, cu arma ce înlocuieşte colţii. Şi nu e duşman mai rău, mai perseverent decît omul, mai ales cînd cineva, oricine ar fi, fiară ori alt om, îi atacă rodul ostenelilor lui. Atunci este fără milă.

BURSUCUL[1] *(Meles meles)*

Cade cîteodată năpasta pe animale, ca şi pe unii oameni, aşa din senin, iar dreapta judecată rămîne neputincioasă, fără efect. De ce oare bursucul este un animal urît şi urmărit de oameni? El îşi trăieşte traiul lui în completă izolare şi prea puţine stricăciuni aduce omului. În orice caz mult mai puţine stricăciuni decît alte animale; în schimb mîncînd fel de fel de insecte, şoareci ori vipere, curăţă preajma satului de jivine vătămătoare. Vizuina sa, ca şi a cîrtiţei, e sub pămînt. Îşi alege un dîmb la marginea pădurii, în locul unde bate soarele mai multă vreme. În cîteva ceasuri îşi sapă o galerie, cu picioarele de dinainte scurte, vînjoase, terminate cu cinci unghii lungi, ascuţite ca dinţii unei greble. Cu picioarele dindărăt azvîrle mereu ţărîna afară. La capătul dinlăuntru al galeriei sapă o cameră mai mare, mai spaţioasă, care e odaia lui de locuit. Pentru prevedere, face mai multe galerii, spre a avea pe unde să iasă la nevoie; altele servesc drept tuburi de aerisire.

Sub pămînt îşi duce o mare parte din viaţă, iar locuinţa o ţine într-o curăţenie exemplară. Se ştie că vulpea, cunoscînd această calitate şi spre a nu se mai osteni să-şi sape o vizuină, o fură pe a bursucului. Pentru asta intră pînă aproape de locuinţa lui şi se murdăreşte. Azi aşa, mîne aşa, la urma urmei bursucul se lehămăţuieşte să cureţe în fiecare zi murdăriile vulpii; îşi ia lumea în cap şi se mută aiurea.

Vulpea doar atîta aşteaptă, ca să pună stăpînire pe vizuină. Aşa e de curat bursucul, încît are anumit loc unde îşi face nevoile, avînd grijă ca după fiecare murdărie să o acopere cu ţărînă, ca să nu-i miroasă în casă. Chiar şi pe pui, de cînd sînt mici îi deprinde cu curăţenia. E mai curat în această privinţă decît mulţi oameni.

Dealtfel e tipul egoistului. Trăieşte singuratec, în tihnă, şi fără supărare. Nici el nu caută gîlceavă altor animale, nici lui nu-i place să aibă vreo relaţie chiar cu semenii lui. Numai în vremea dragostei, spre sfîrşitul toamnei, îşi suferă soţia sub acelaşi acoperămînt. După aceea se despart, fiecare trecînd la casa proprie. Copiii îi lasă în sama mamei; după ce cresc mari şi ei se răzleţesc care încotro.

Îţi face impresia unui rentier retras la ţară, ca să-şi ducă zilele nesupărat de nimeni, trăind numai pentru linişte şi mîncare.

Cît e ziua de mare, bursucul stă ascuns. Rar, rar de tot, cînd are siguranţa că în jurul domeniului său nu e nici un om — duşmanul lui cel mai neîmpăcat — iese foarte prudent din vizuină pînă la poartă, unde îşi scoate puţin capul, încondeiat în lung cu două dungi negre, ca să inspecteze împrejurimile. Dacă vede că e linişte,

[1] Bursuc — **viezure.**

iese încet, negrăbit şi se pune la sorit. Stă locului să-l bată soarele, răsturnîndu-se cînd pe burtă cînd pe spate. Cumva de aude vreo mişcare suspectă, dă fuga în vizuină, spre a ieşi agale de îndată ce nu mai simte nimic. Cum se înnoptează, îşi caută de hrană. Nu se grăbeşte la mers, iar fuga nu prea ştie ce este, ca nu cumva să-şi cheltuiască prea mult din grăsimea ce se îngrămădeşte sub pielea groasă, acoperită cu peri lungi, aspri, ca de porc. Merge legănîndu-se ca un urs şi călcînd pe toată talpa.

Nu se avîntură prea departe de vizuină. Cu botul lungit, în felul rîtului de porc, scormoneşte pămîntul, rîcîind la nevoie şi cu unghiile de la picioare. Viermi, insecte, broaşte, rădăcini, de toate mănîncă.

Nu se dă în lături, dacă întîlneşte, să sugă şi gălbenuşul dintr-un ou de pasăre sau chiar să ronţăie vreun puişor, dacă-l găseşte în cale. După mierea de albine, de viespi ori bondari se dă în vînt, iar de înţepăturile acestor insecte nici nu-i pasă. Pielea groasă şi grăsimea îi servesc drept pavăză. Către toamnă se îngraşă de abia poate umbla, căci a avut din belşug ghindă, jir, cartofi, morcovi şi popuşoi, iar dacă vreo vie este prin apropiere, se încumetă să facă şi cîţiva paşi mai mulţi numai să stoarcă strugurii şi să sugă din nectarul dulce.

După ce-şi adună frunzar îndeajuns şi-şi face o saltea moale de muşchi, cînd dă gerul mai aspru, se înfundă în vizuina lui, se face covrig, vîrîndu-şi botul între labele de dinainte şi aşteaptă primăvara. În toată vremea aceasta, grăsimea de sub piele îi dă hrana puţintică de care are nevoie, nefăcînd nici o mişcare.

Nu doarme ca marmota, căci dacă se nimeresc zile călduroase în toiul iernii îşi scoate puţin nasul afară mai dezmorţindu-şi picioarele. Cînd iese din iarnă, e slab de-l suflă vîntul. Încet, încet se îndreaptă, ducîndu-şi iar viaţa de singuratic, morocănos şi tăcut.

La înfăţişare samănă mai mult cu un porc decît cu neamurile lui carnivore. Are însă capul lungăreţ cu botul mai ascuţit şi gîtul mai lung. Trupul este mai înalt la şolduri decît la umeri, iar coada scurtă şi stufoasă.

Oamenii îl vînează, deşi cu greu dau ochii cu dînsul, fiind atît de prevăzător şi ascuns. Cu pielea lui groasă se învelesc cuferele, iar din perii aspri se fac badanele şi perii. Pentru ca să-l scoată din vizuină se folosesc de cîini mărunţi, care se pot vîrî în galeriile strîmte; se prind şi cu capcane. Alteori, săpîndu-se vizuina, îl prind de după gît cu un soi de cleşte, căci de frică se ghemuieşte într-un colţ al vizuinei, cînd nu poate fugi, aşteptînd vreo minune să-l scape.

JDERUL *(Martes martes)*

Dacă n-ar fi rîsul cea mai crudă fiară, adevărat reprezentant al tigrului şi al panterei din regiunile mai sudice s-ar putea spune că jderul e cea mai periculoasă omorîtoare din cîte trăiesc în pădurile noastre. Dar cum rîsul e rar şi se ţine numai pe vîrfurile mai înalte de munţi, jderul, trăind prin pădurile noastre de la munte şi pînă la baltă, rămîne tot cea mai răspîndită fiară vicleană din cîte le avem. Nu e locuitor al pădurilor care să scape de colţii ei ascuţiţi.

Măcar că nu are decît jumătate de metru lungime, se încumetă să rupă arterele de la gît chiar unei căprioare răzleţe. Încolo: iepure, guzgan, găinuşe ori păsări mici, nici una nu scapă de ghearele ei tăioase. Vînînd mai ales noaptea, furişîndu-se de nici n-o simţi, nici nu are vreme să icnească biata pasăre cînd e strînsă de gît. Veveriţa, oricît de bună gimnastă ar fi, nu are alt duşman mai primejdios decît pe jder.

E zvelt, mlădios, subţire, cu o blană deasă, castanie; are picioarele subţiri cu ghearele ascuţite, iar coada lungă, stufoasă e o cîrmă minunată. Nu e crenguţă cît de subţire de care să nu se ţină. E bună săritoare şi veveriţa, dar jderul o urmăreşte din copac în copac, pînă ce o osteneşte şi la urmă cade victimă. Are răbdarea ursului, isteţimea vulpii şi mişcările şarpelui. Stă tiptil pe o creangă ceasuri întregi şi ca o săgeată se repede, cînd socoate, asupra pradei care scurmă în tihnă nebănuind că moartea o pîndeşte.

Pe la mijlocul primăverii, cînd fierbinţelile dragostei îl cuprind, toată ziua se zbenguieşte prin arbori, luptîndu-se bărbaţii între ei. Femela naşte cîţiva pui, orbi, într-un cuib făcut de regulă în scorburi de copaci.

Blana căutată e pieirea lui, căci nimeni nu-i vine de hac afară de om. E vînat ori e prins în capcană şi cu cît trăieşte mai spre nord, cu atît are blană mai deasă şi mai moale, iarna mai închisă, vara mai deschis colorată.

DIHORUL *(Mustela (Putorius) putorius)*

E spaima gospodăriilor, căci dacă găinile nu sînt bine închise, în coteţe fără găuri în perete, dihorul poate să fie un oaspete nepoftit în fiecare noapte.

El nu se ţine ca jderul numai prin pădurile dese, ci poate să-şi aibă adăpostul de peste zi şi într-un grajd părăsit, sub un gard dărăpănat, lîngă casa omului. Cum înserează, se furişează ca tîlharul; ni-

mic nu-i scapă. Dacă nu poate strînge de gît un pui, dă năvală între guzgani, şoareci, şoareci de cîmp, căsăpindu-i cu nemiluita şi prin stîrpirea lor mai răsplătind din daunele ce poate aduce printre păsările din curte. Nici de viperă nu se teme. Ca şi ariciului, muşcăturile veninoase ale reptilei, nu-i face nici un rău.

Nu e pretenţios; în privinţa aceasta seamănă cu vulpea. Găseşte vînat mare, e mulţumit. Nu? Nu ocoleşte nici un şoricel, o broască ori chiar un cosaş. Ştiind bine că vremurile se pot schimba, iar hrană nu poate găsi din belşug în fiecare zi, îşi face provizii în cuibuşul său. Mai bine e să rămînă decît să nu ajungă. Cît e de mic, rar cînd are lungimea de patru decimetri cu coadă cu tot, nu numai că e neastîmpărat, dar şi îndrăzneţ. Dă uneori şi la om, iar cu cîinele ori cu vulpea se pune la harţă. Nici unul nici altul nu-l pot suferi, din pricina unui miros urît ce dă dintr-însul, ceea ce face să i se cunoască uşor urma. Din această pricină şi blana lui, măcar că nu e rea, nu prea e căutată.

NEVĂSTUICA *(Mustela nivalis)*

E un alt musafir nedorit pe la gospodăriile noastre. E mai mic decît dihorul, mai subţire, cu coada scurtă. Se deosebeşte uşor de el şi prin culoarea blănii de vară. Dihorul e pe coaste şi pe spate mai deschis decît pe burtă; nevăstuica dimpotrivă e castanie pe spate şi mai albicioasă pe burtă. Iarna e alburie peste tot. Nu e animal mai drăcos, mai fără ruşine de îndrăzneţ, dintre toate animalele de la noi. E aşa de iute la mişcări, aşa de vioi, aşa de dezgheţat, încît nu-i pasă nici de om şi se arată ziua în amiaza mare. Ba cîteodată e aşa de obraznică, încît pare că vrea să-ţi facă în ciudă şi se răţoieşte ca şi cînd ar vrea să se măsoare şi cu omul. Nu e rar cînd muşcă vaca sau calul de picior. Poporul crede că muşcătura de nevăstuică este veninoasă şi de aceea vita se umflă unde e muşcată. Ca să-i treacă, pui o piele de nevăstuică în apă neîncepută şi apoi speli muşcătura. Dai s-o prinzi? Se bagă şi în bortă de şoarece, aşa e de subţire. E ca un şarpe. Cap, gît, trup sînt tot una de groase; picioruţele aşa de scurte încît s-ar tîrîi în mers, dacă nu şi-ar încovoi mijlocul. Acum se lungeşte de se face una cu pămîntul, acum se ridică pe picioarele dindărăt şi-i umblă căpuşorul în toate părţile cercetînd zarea. O asemenea dihanie uşoară, mlădioasă, iute, înarmată cu gheare ascuţite şi cu colţi mai ascuţiţi, este un duşman neîmpăcat pentru toate animalele mici. Cînd intră în coteţele cu pui, omoară mai mult decît poate dovedi cu mîncarea, iar şoarecii, guzganii nu scapă nici unul de ea. Nici chiar cîrtiţa ori hîrciogul nu sînt siguri în tunelurile lor subpămîntene, căci nevăstuica pătrunde pînă în adîn-

cul lor. Chiar iepurele nu poate să se odihnească liniştit de răul ei. Ştie bine unde e carotida şi cu o muşcătură o rupe. Sîngele gîlgîie, iepurele închide ochii pentru vecie, iar fiara cea mică soarbe cu nesaţ lichidul roşu. Are şi ea duşmani nu e vorbă. Cel mai rău e tot omul, deşi pe nedrept după unii. Mai mult rău aduc guzganii şi şoarecii stîrpiţi de o nevăstuică, decît poate aduce acestea cînd a scăpat într-o găinărie neînchisă.

Grecii vechi au domesticit-o, înaintea mîţei, tocmai pentru stîrpirea şoarecilor. La noi însă nu putem judeca la fel. Găinile, în satele noastre, dorm unde pot; în podul casei, într-un coşar deschis sau pe copaci, iar cloşca îşi adună puii sub aripi, iarăşi unde poate. Atunci se înţelege că şi nevăstuica nu prea îi înconjură; oricum, carnea de pui şi pentru dînsa e mai fragedă decît cea de guzgan.

HERMELINA sau HELGEA *(Mustela erminea)*

În fauna ţării noastre nu lipseşte nici animalul a cărui blană era odată numai pentru domnitori. Pe portretele vechilor conducători ai Principatelor Române, ca şi ale altor regi şi împăraţi, de multe ori se poate vedea măcar un guler alb de hermină, pistruit cu puncte negre, vîrful cozii de la acelaşi animal.

Hermelinul este îmbrăcat vara ca şi nevăstuica; cum dă înspre toamnă însă începe a înălbi, iar iarna nici n-o mai cunoşti. Peste tot e albă ca zăpada, numai pe la gît şi pe la încheieturile picioarelor pare că e puţin unsă cu pucioasă. Vîrful cozii, mai lungă decît al nevăstuicii, a rămas negru. Şi aşa e toată iarna. Primăvara năpîrleşte şi se îmbracă din nou cu haina castanie.

Încolo are toate obiceiurile neamului. Vînătoarea o începe cum dă într-amurg; şi de dînsa nu poate scăpa nici un animal mai mic, căci se caţără de minune, se furişează ca o şopîrlă, sare ca o mîţă şi înoată, la nevoie, ca o vidră. E duşmanul cel mai neîmpăcat al guzganilor de apă şi al întregului neam şoricesc. Cînd e pericolul mai mare, cu un soi de mîrîit drept chemare se adună mai multe dihănii ca din pămînt. Chiar la om se repede. Brehm[1] citează următoarea mărturisire a lui Wood[2]: „Un om care se preumbla prin împrejurimile localităţii Ericklade văzu două hermeline culcate în drum. N-are ce face? azvîrle cu piatra în ele, lovind pe una. Cealaltă se repede la dînsul, năzuind să-l muşte de gît. Mîrîitul ei furios

[1] Alfred E. Brehm (1821—1884) — naturalist german, autorul cunoscutei lucrări „Lumea animalelor" (6 volume).

[2] John Wood (1705—1754) — om de ştiinţă englez.

a fost auzit de alte animale din apropiere, care, ieşind din ascunzişurile lor, au dat năvală la om şi toate tot spre gît năzuiau. Nu ştia cum să scape de dînsele; noroc că era gros îmbrăcat şi la gît avea o cravată care-l apăra. Dar tot s-a ales cu răni pe mîini şi la gît şi cu hainele zdrenţuite".

Mai cu seamă cele care trăiesc prin nordul Europei sînt mult vînate, pentru că blana lor deasă, moale şi albă are şi azi mare căutare.

LUTREOLA[1] *(Mustela lutreola)*

Prin Deltă ca şi pe lîngă Balta Brăilei trăieşte un animal care se aseamănă şi cu neamurile nevăstuicii, dar şi cu vidra. E mai mare decît jderul, avînd ca el o coadă lungă şi botul ascuţit. E îmbrăcat cu o blană deasă, netedă, scurtă, de culoare castanie-închisă aproape peste tot corpul. Picioarele sînt ca ale dihorului, numai că degetele sînt unite ca şi la vidră. E o înotătoare mai dibace decît nevăstuica. În felul ei de viaţă se îmbină obiceiurile dihorului cu ale vidrei. Pe uscat e tot aşa de stăpînă pe mişcările ei ca şi în apă; se hrăneşte şi cu guzani[2], dar îi plac mai mult broaştele, peştii şi culbecii. Nu se prea îndepărtează de apă, alegîndu-şi locuinţa în mal, furînd-o de la vreun rozător oarecare. Pare-se că e mai puţin inteligentă ca neamurile ei, deşi nu e lipsită nici de simţuri agere, nici de curaj la atac. I se cunosc dealtfel prea puţin obiceiurile. E urmărită pe aiurea pentru blana ei scumpă cunoscută sub numele de Nörz.

VIDRA *(Lutra lutra)*

Peştii în apă nu duc viaţă mai liniştită decît animalele terestre. Se mănîncă între ei: ştiuca este tiranul iazurilor; îi mănîncă fel de fel de păsări. Iar dintre mamifere vidra nu gustă altă nimic decît peşti şi raci. Obiceiurile ei, conformaţia trupului sînt în legătură cu mediul din care îşi capătă hrana. E unul din animalele cele mai inteligente, cele mai dibace, cele mai drăgălaşe. După înfăţişare e ca un jder, numai că e de un metru de lungă. La bot seamănă cu un cîine; cei vechi o numeau cîine de rîu. Trupul mlădios e îmbrăcat cu o blană deasă făcută din peri mai aspri şi alţii mai scurţi, moi, ade-

[1] Lutreola mai este cunoscută şi sub numele de norita
[2] Guzani — guzgani

vărată flanelă pe piele. Oricît ar sta în apă, nu străbate umezeala prin ei. E de culoare castanie pe spate, mai deschisă pe burtă. Coada e lungă, iar degetele cu gheare sînt unite printr-o pieliță, ca la rață. Are ochii vioi, urechile mici și dinții ascuțiți.

Așa e animalul, făcut să poată oricînd înota. Cînd e pe uscat are mișcări greoaie, se tîrăște ca un șarpe, se cațără pe copaci mai anevoie. Cum s-a azvîrlit în apă, nici peștii nu o întrec în înot. Contra curentului, lăsîndu-se dusă de curent, se joacă tocmai ca un pisoi în odaie. Acum înoată pe spate, acum pe o coastă; acum se afundă de nici n-o zărești. Nu-i vezi urma decît după bulbucii de aer ce ies dintre firele de păr. Din vreme în vreme își arată vîrful botului ca să respire și apoi iarăși se afundă. Peștii mici îi înghite în apă, scoțînd numai botul afară. Pe cei mari îi tîrăște pe țărm, îi pune pe o piatră, pe un trunchi de arbore și nu mănîncă decît anumite părți: urechile pline cu sînge și mușchii de la spete. Cînd e peștele mare, rămîne aproape întreg. Țăranii din Anglia, unde pescuitul în apele proprietarilor era oprit, pîndesc vidrele și sînt bucuroși că le lasă și lor ceva, fără să intre în bucluc cu păzitorii lacurilor. Dealtfel ca toate neamurile ei carnivore, este lacomă, ucide cu nemiluita. Sătulă fiind și dacă vede un pește mai la față, se repede și-l prinde. De aceea e vînată din cale-afară; nu e vorbă că și blana ei e de preț.

Știindu-se urmărită de oameni, fuge de ei. Cît e ziuă, stă în vizuina săpată în malul apelor, cu o ieșire sub apă și cu alta, de aerisire, printre tufișuri. Înlăuntru își face culcuș moale. Numai noaptea iese la pîndă. La rîndul ei e un vînat anevoios, căci cum e vioaie, curajoasă, vînjoasă, deșteaptă și cu simțurile agere, știe ușor să se joace cu vînătorul. La nevoie, ca să scape de cîini, se afundă în apă și... ia-o de unde nu e. Iarna e mai greu. Apele sînt înghețate, unde și unde cîte o deschidere în gheață. Pe acolo se vîră în apă, dar de ieșit tot pe acolo trebuie să iasă, dacă nu găsește o altă ieșire nu prea depărtată, pentru ca să poată respira. Vînătorul o pîndește și e mai lesne împușcată.

Pentru mai bună pază, trăiește izolată. Numai cît ține dragostea, are nevoie de tovărășie; atunci se joacă prin apă, ca niște foci. După aceea iar își duc viața separat. Femeia fată după vreo nouă săptămîni, doi-trei puișori orbi, la care ține... ca orice mamă. Cînd îi învață, tînjește după dînșii ca și un om, lăsîndu-se chiar ușor prinsă, atît de abătută ce e.

Avînd însușiri așa de alese, lesne se domesticește, dacă e crescută de mică; ba chiar se dezobișnuiește de a mai mînca pește. Fiind inteligentă, ajunge să se țină de stăpîn ca și un cîine, să se joace cu el, să vină cînd o chemi, să-l păzească. Poate servi chiar la vînat. Chinezii, meșteri în domesticirea animalelor, se slujesc de vidre, ca și de cormorani, la prins peștele.

Pe aiurea se împuținează pe zi ce merge, căci iazurile sînt mai

îngrijite, nu ca la noi să le prindă stutul, iar stăpînul nu prea iubește să i se omoare peștele fără cîștig. Prin deltă și de-a lungul Dunării mai ales, se adăpostesc mai lesne și nu-și prea bat mulți capul cu ea, pește fiind din belșug. De aceea nu e rară.

FOCA *(Monachus albiventer)*

Delfinii, deși mamifere, au înfățișarea prea mult de pește, pentru ca să se ierte greșala pe care o fac unii absolvenți de liceu, luîndu-i chiar ca pești. Cînd focile[1] se soresc pe țărm și nu le vezi decît capul, le-ai crede mai degrabă drept vidre care stau la pîndă. Același cap rotund, ochi pătrunzători și mustăți lungi are foca obișnuită, ca și vidra. Numai cînd înaintează greoi pe pietre, atunci se vede deosebirea. Biata focă abia se tîrîie cu monturile picioarelor de dinainte. E prilejul pentru locuitorii țărmului să le ucidă cu ciomegile. Cînd danezii au făcut colonii în Groenlanda ucideau cîte 700 000 de diferite foci pe fiecare an.

În schimb cum dă în apă, este neîntrecută înotătoare; se joacă nu se luptă cu apa. E o adevărată plăcere, în grădinile zoologice, să stai ceasuri întregi să privești la bazinul în care se găsesc cîteva foci. Nici cușca cu momițe nu te reține mai mult. Cele mai felurite mișcări fac; dacă se cațără cu greu pe piatră, sforțîndu-se să se prindă de cel mai mic colț ca să înainteze, cînd își dau drumul în apă le vezi că sînt vesele și schelălăiesc ascuțit, ca un cîine, de bucurie. Focile trăiesc prin locurile reci; una din ele s-a rătăcit și în Marea Mediterană, iar de aice a trecut în Marea Neagră, în peșterile de la Cavarna[2]. Rar cînd se avîntă de-a lungul țărmului, mai în sus. Dr. Antipa citează că a căzut una, la 1877, în cîrligele pentru morun de la Sf. Gheorghe, iar 1913 s-a prins una în carmacele de la Gura Zatonului între Sf. Gheorghe și Portița. Încolo se țin ascunse, oriunde găsesc liniște. Sînt ca niște sihastre, căci numărul lor merge din ce în ce împuținîndu-se. Nu numai că se înmulțesc greu, că femela nu fată decît un singur pui, dar omul e necruțător...

E una din focile mari, căci poate să ajungă pînă la 2,5 m în lungime. Trupul ei grăsun e acoperit cu o piele cu părul scurt, lins, pe spate castaniu închis amestecat cu cenușiu; pe pîntece mai albicios. Măcar că trăiește în Mediterana și nu iese din Gibraltar decît cel mult pînă-n insulele Madera și Canare, deci în apele țărilor „culte", din cauză că se ține ascunsă, retrasă, în locurile puțin umblate, obi-

[1] În Marea Neagră trăiește foca de Caliacra, cu un număr foarte redus de exemplare. Focile fac parte din ordinul pinipedelor, spre deosebire de delfini, din ordinul cetaceelor.

Kavarna — oraș în R.P Bulgaria.

ceiurile ei sînt aproape necunoscute. Se mînie uşor şi e rea cînd e atacată. Foca prinsă la Gura Zătonului, cînd au scos-o din cîrlige, a rupt cu dinţii marginea lotcii şi a rănit un pescar: are 32 de dinţi ascuţiţi şi zdraveni. Altfel, luată cu binişorul, crescută de mică, se domesticeşte lesne şi era odată expusă, în Anglia, la menajeriile de iarmaroace, ca „peştele vorbitor".

DELFINII

Sînt unele noţiuni, pe care nu le poţi scoate din mintea omului decît cu multă cazną. Oricît ai spune, bunăoară, copiilor că tuberculul de cartof, care-l mănîncă zilnic, nu e fruct, ei, la examen, tot ca fruct îl ţin. Aşa şi cu delfinii. M-am nimerit odată la Constanţa, împreună cu nişte absolvenţi de liceu, care-şi încheiau truda şcolară într-o excursie. Dintr-una în alta, dîndu-ne în vorbă, s-a pomenit şi de delfinii, pe care-i zăriseră în ziua aceea chiar aproape de port. Ce sînt delfinii? Peşti, îmi răspunseră absolvenţii de liceu. Cu toate că au învăţat că delfinii sînt mamifere, că nasc puî vii şi-i hrănesc cu lapte, tot degeaba. De noţiunea apă fiind legată cealaltă noţiune — peşte, tot ce are forma de peşte, nu poate să fie decît tot peşte. Greşala se explică.

În adevăr înfăţişarea delfinilor este aidoma a unor peşti. Traiul în apă le-au dat această formă înşelătoare. Au înotătoare pe spate, înotătoare la coadă, iar membrele de dinainte tot în înotătoare sînt schimbate. Pielea lor e fără urmă de păr, netedă, strălucitoare. Decît, au dinţi în gură, nu lipiţi de fălci ca la ştiucă, ci împlîntaţi în alveole, iar puii se ţin de mame, căci laptele din ţîţe e hrana lor din primele zile. În Marea Neagră, venind pînă spre ţărmurile noastre, trăiesc trei soiuri de delfini.

a) **Marsuinii** *(Phochaena phochaena)* aşa de obişnuiţi în toate mările. Din Marea Mediterană trec şi în Marea Neagră, dar sînt rari; intră mai ales în urma scrumbiilor şi a sardelelor, cînd acestea se călătoresc spre nord, spre Crimeea, înotînd în drumul lor şi prin apropiere de Constanţa. Sînt de o lăcomie fără pereche.

b) Şi mai rar se vede *Tursiops truncatus* lung pînă la 5 m, ca un enorm chişcar, cu botul scurt şi fruntea bombată. E un înotător fără pereche, iute ca zvîrluga.

c) Cel mai obişnuit în apele noastre este **delfinul** *(Delphinus delphis),* de unde şi marca Dobrogei. Se deosebeşte de marsuin prin botul lung, cam ascuţit şi fruntea teşită. Dinţii numeroşi, rari, ascuţiţi, se îmbucă unii între alţii ca dinţii de la două roţi dinţate.

Sînt plăcerea călătorilor care fac drumul de la Constanţa la

Constantinopol[1]. În grupe de 4—5 indivizi, dau mereu tîrcoale vaporului, jucîndu-se ca niște copii știind că le cade ceva hrană mai deosebită decît pe care o au ei în apă. Acum se afundă, acum se dau pe o coastă, acum sar deasupra apei și, deodată, pare că s-ar mînia, se fac nevăzuți în larg. Au și o înfățișare drăgălașă, cu ochii mici, vioi, cu trupul mlădios și grăsun, acoperit cu o piele neagră. Ca și rudele sale, sînt hrăpăreți, dar nu lacomi. Au dealtfel de unde să se satur e. Le dă mîna să-și ducă viața numai în sărituri de veselie, pentru că nu le lipsește nimic. Cine poate să-i atace, cînd ei sînt împărații Mării Negre? Cel mult cîte un pește cu botul ca o spadă poate să le spargă burta. Încolo își duc viața fără griji; de aceea, după spusa marinarilor, trăiesc și o sută de ani. Mai ales în Marea Neagră, nimeni nu-i vînează, deși grăsimea lor e de preț. Nu sînt sacrificați azi nici măcar pentru facerea de medicamente, cum era pe vremea romanilor, cînd maiul de delfin ținea locul chininei pentru friguri. Nu-i prea vînează oamenii; nu este exclus nici aceasta, și dintr-un punct de vedere sentimental, deși sentimentele nu prea joacă mare rol cînd e vorba de cîștig. La toate popoarele delfinul se bucură de o dragoste mare. Dintre vietuitoarele mărilor este cel mai des cîntat de poeți, poate și în amintirea legendei că poetul lesbian Arion (veacul al VII-lea î.e.n.) a scăpat de la înec pe spinarea unui delfin, ademenit de cîntecul poetului.

CĂPRIOARA *(Capreolus capreolus capreolus)*

Este răspîndită în tot cuprinsul țării noastre, unde au mai rămas păduri cu poiene ceva mai întinse. De la munte pînă la șes se întîlnește. E o podoabă a faunei noastre ca și a faunei din Europa toată, unde însă, mai ales spre apus, se stîrpește mereu, din cauza vînătorilor dese. Pe an, în Germania, se socoate numărul căprioarelor împușcate la 200 000, ceea ce aduce, desigur, împuținarea lor, cu toate măsurile luate de legi speciale.

E un animal elegant, blînd, cu privirea inteligentă. Lung de 1 m pînă la 1,5 m are trupul proporționat, mai înalt la umeri, ceva mai lăsat la șolduri, gîtul potrivit de lung, iar capul scurt. Niște ochi mari, blînzi, ca de antilopă, cu genele de la pleoapa de sus lungi, dau privirii o deosebită expresie de gingășie. Urechile relativ mari sînt mai închise la culoare pe dinafară decît restul corpului. Picioarele înalte, subțiri, sînt proporționate cu trupul. Drept coadă, un mont scurt. Culoarea părului se schimbă. Vara e scurt, des și mai mult ruginiu pe spate, mai deschis pe pîntece. Iarna, părul e mai lung și suriu pe spate. Iezii, nespus de drăgălași, sînt ruginii peste

[1] Vezi Istanbul

tot, cu pete albe, neregulat azvîrlite. Ţapul este împodobit cu coarne scurte, pe care le pierde în fiecare iarnă; în timp de patru luni cresc altele la loc.

De regulă fiecare corn are numai trei ţepuşe. Sînt însă şi ţapi care au pînă la 5 ţepuşe, foarte rar 6. Ramurile secundare sînt întotdeauna scurte.

Căprioarele sînt animale paşnice; nu trăiesc, ca cerbii, în cîrduri mari, ci cel mult în familii restrînse, călăuzite de un ţap. Pasc în poienile pădurilor; se avîntură şi în păşunile tihnite. „Căprioara orice frunză găseşte, cu aceea se hrăneşte." Cînd e pericolul mare, poate fugi iute şi sări huceaguri şi garduri înalte. De regulă însă se ţin liniştite. Sînt foarte fricoase. La cea mai slabă mişcare suspectă, încetează de a mai paşte, ridică în sus capul şi cercetează cu îngrijorare.

Căprioara nu fată decît unul, cele mai bătrîne cel mult trei iezi, care sînt de o drăgălăşenie fără seamăn. La ţel mai mic semn al mamei, care-o apără cu îndîrjire, se tupilează la pămînt, îşi întinde căpuşorul şi aşteaptă să treacă ameninţarea. La scurt timp după naştere, zbenguindu-se ca toţi iezii, se ia după mamă, care nu-l lasă din ochi o clipă.

Noaptea o petrec mai mult la păscut, iar dimineaţa se retrag în păduri, unde este mai mult tufăriş. Trebuie să fie întreaga familie necontenit la veghe. De coarnele ţapilor bătrîni, ca şi de lovitura copitelor lor, din goană, se teme nu numai vulpea, dar şi lupul. În schimb căprioara şi mai ales ieduţii sînt prada tuturor fiarelor de pădure.

Chiar şi dihorul ştie să rupă carotidele unui iedişor. Nici vulturii ori huhurezul, cu ghearele ca nişte cîngi, nu-i cruţă. Mai rău decît duşmanii cei mari, sînt cei mărunţei, care îi dau în seama celor dintîi, slăbindu-i sau chiar omorîndu-i. Pe lîngă nişte larve de insecte care trăiesc în nări, pe lîngă o căpuşă ce le suge sîngele, sînt periculoase mai ales o cordea ce le aduce căpierea şi o gălbează. Toate acestea, împreună cu duşmanii cei mari, dintre care omul e unul din cei mai răi, mereu se împuţinează numărul căprioarelor.

CERBUL *(Cervus elaphus)*

A rămas încă podoaba pădurilor noastre de la munte. În toate părţile Europei s-a dus contra lui o goană nebună; vînătoarea de cerbi, se făcea, se mai face şi azi prin unele locuri, cu o deosebită pompă, cunoscută nu numai din descrieri, dar şi din tablouri vestite. În Germania aproape au dispărut, măcar că pe vremea vechilor

germani umpleau pădurile; puțini mai sînt în Scoția și Irlanda. Din toată Europa, la noi au rămas mai mulți, de o parte și alta a Carpaților. Au trăit mai în voie! vînători mari de cerbi rar de tot cînd se fac, iar în multe păduri cad ca copacii de bătrîneță.

E o făptură mîndră, elegantă și puternică; însușiri împerecheate cam rar în lumea animală. Deși poate să întrecă și 2 m în lungime, are părțile trupului așa de proporționate încît nu par greoaie. Exemplare care să cîntărească mai mult de 200 kg, cum e acela împușcat la Putna de dl. prof. Botezatu... sînt prea rari; chiar așa de greu, cînd îl vezi alergînd în trap cu gîtul lungit ori la galop cu capul dat pe spate, mai iute decît un cal, cînd dintr-o săritură a trecut o gîrlă, îți face impresia ca este ușor ca o pasăre.

Mîndra lui înfățișare se arată mai ales dimineața, cînd se întoarce de la păscut, venind agale, pășind rar, clătinînd din cap de par coarnele lui ramificate că sînt crengi clătinate de vînt. Atunci îi poți admira pieptul lat, vînjos, umerii răsăriți, gîtul lung, puțin îndoit și turtit lateral, capul de asemenea lung, cu doi ochi blînzi dar pătrunzători, picioarele subțiri, ușoare, dar mai presus podoaba frunții lui, coarnele ramificate, cu vîrful crengilor albe, strălucitoare, ca de fildeș. Numai boul poartă coarne, după vîrstă, cu mai multe sau cu mai puține crengi. Greutatea lor ajunge și pînă la 16 kg, iar de regulă fiecare corn, de la un animal în vîrstă, are măcar 7 ramuri. Sînt vestite și fac podoaba muzeelor coarnele cu ramuri mai numeroase. Așa lordul Powercourt a prezentat Societății zoologice din Londra coarnele unui cerb din Carpați, grele de 33 kg și cu 44 de raze, întrecute numai de acelea care sînt păstrate la Moritzburg[1] lîngă Dresda — arătîndu-se oricărui vizitator — și care au 66 de raze. Adevărate crengi de copac.

Și cu toată greutatea coarnelor lui, cerbul fuge prin pădure cu mare ușurință. În schimb ele nu sînt numai podoabă bărbătească, dar și o puternică armă de apărare. Cînd se înfurie, iar ochii se înroșesc ca la un taur, cel dintîi gest, ce-l face, este să plece capul în pămînt și să îndrepte către dușman ramura cu iatagane ascuțite. Mai ales raza cea mai de jos, zisă a ochiului, îndreptată înainte, e ca și colții mistrețului. Vai de cîinele ori lupul care e atins; îi ies mațele din pîntece. Sînt arme de apărare coarnele, dar și mijloc de pieire. Brehm povestește de un cerb, aproape domesticit, care venea pînă-n restaurante, în Prater-ul de la Viena, lăsîndu-se mîngîiat și hrănit cu zahăr. Într-o zi însă, printr-o mișcare mai bruscă, o rază a cornului său se încurcă în speteaza scaunului unui consumator, care a fost trîntit jos. Cu scaunul în coarne, speriat, mînios, cerbul începu a alerga printre oaspeții din grădină, pînă ce, la cel din urmă, a trebuit să fie împușcat, căci altfel s-ar fi întîmplat nenorociri. Mai

[1] Moritzburg — oraș în R.D. Germană cunoscut prin castelul său de vînătoare (datînd din 1541—1546), prin rezervația cinegetică din apropiere și prin alte locuri de agrement vizitate mai ales de locuitorii Dresdei.

ales în vremea bătăii, toamna, coarnele le pot aduce multe bucluri şi chiar moartea.

Conştient de puterea şi frumuseţea lui, boul în vîrstă, frumos şi mîndru, nu permite altuia să se apropie de ciutele sale. Dacă însă un potrivnic izolat se arată, bătălia e gata. Uneori, cel voinic provoacă la luptă pe cei de-o seamă cu dînsul; îi cheamă prin răgetul lui de dimineaţă, în mijlocul poienii, cînd aburii răsuflării ţîşnesc din nările lărgite ca nişte trombe de brumă. Lupta începe, o luptă adevărat voinicească. E trîmbiţa vitejiei şi a mîndriei bărbăteşti. Cu capetele în pămînt, se reped unul împotriva celuilalt, se ochesc, se feresc, vin din nou unul în faţa altuia; întocmai ca într-un duel dintre oameni. Unul, mai slab, vlăguit, se retrage; învingătorul, mîndru, răsuflînd din greu, calcă măsurat spre ceata ciutelor ascunse în apropiere. Se nimereşte însă, cîteodată, că în toiul luptei crengile coarnelor se încurcă aşa de rău, încît cad amîndoi luptătorii la pămînt, osteniţi. Sînt condamnaţi să moară de foame, neputîndu-se mişca din loc sau cad pradă lupilor.

Cerbii trăiesc în cîrduri; ceata este condusă de o ciută, care merge în frunte mereu. cercetînd. Au simţurile aşa de agere încît duşmanul de departe este aflat. Aud, de la depărtare, cel mai slab foşnet.

Iarna se ridică tot mai spre munte, vara se trag şi către dealuri. La noi, cel puţin în Bucovina, pare a fi două soiuri de cerbi. Cel lidvan[1] se coboară vara şi la şes, în luncile Siretului şi ale Sucevii; spre toamnă la ragilă[2], se adună către poalele munţilor. De aceea e mai lung în trup, cu coarnele mai ramificate, dar mai pufoase, cu părul gălbui-roşcat vara, suriu iarna. Cerbul răgăzan trăieşte numai la munte; nu se scoboară la şes. Are trupul mai scurt, îndesat, cu picioarele lungi, cu blana mai întunecată, cu grumazul aproape negru, cu coarnele ramificate, mai tari.

După bătaie, boul cel învingător se retrage uneori, trăind izolat. Ciuta poartă sarcina vreme îndelungată, peste 40 de săptămîni, aşa încît abia în mijlocul verii fată un viţeluş, slăbănog, mic, roşcovan şi cu pete albe. Repede-repede însă îşi vine în fire, se ridică pe picioare şi se ţine întruna de mamă, care nu-l pierde din vedere. Încetul cu încetul creşte, ajunge viţel, luînd parte la călătoriile cîrdului, înveselindu-l cu săriturile lui copilăreşti, sub paza bătrînilor.

Oricît de simţitori, oricît de prevăzători ar fi, duşmanii îi pîndesc. Ursul mai rar, lupul mai des, le curmă zilele. Lupii ştiu cu cine au a face şi nu atacă cerbul bătrîn, decît mai mulţi deodată. Cel mai mare duşman însă tot omul rămîne; el l-a rărit tot din ce în

[1] Este vorba de cerbul lopătar venit din ţinuturile lituaniene.

[2] Ragilă — perioadă din timpul toamnei în care, la ţara, cînepa sau inul melţat se dau printr-un instrument numit ragilă.

ce, el l-a stîrpit chiar de prin multe locuri. E drept, pe cît e de frumos, pe atîta e de stricător pădurii. Hrănindu-se şi cu muguri ori lăstare tinere, copacii cu greu se ridică în urma lor.

CAPRA NEAGRĂ[1] *(Rupicapra rupicapra)*

Ursul nu se avîntă, decît în preumblare, pe vîrfurile golaşe de munţi şi numai la mare nevoie dă tîrcoale stînelor de pe Negoi ori Parîng. Cerbul nici el nu trece de gardul jnepilor. Chiar rîsul, care îşi are sălaşul pe munţii înalţi din Oltenia, n-are ce căuta dincolo de ultimii arbori. E prea puţin vînat. Aşa încît stăpîna piscurilor îmbrobodite cu ceaţă, la noi, nu rămîne decît capra neagră. În Alpi i se adaugă şi marmota, care lipseşte în munţii noştri. Dealtfel sînt puţine cîrduri în Carpaţii sudici. În Tatra sînt mai multe, în Balcani numai în anumite locuri. Patria lor era, odată, Alpii. Azi şi acolo s-au împuţinat, căci omul nu le dă pace. Vînătorii de capre negre fac o breaslă, trecută din tată în fiu [...]. Pare a fi cea mai atrăgătoare vînătoare. Nu ai de luptat numai cu un animal isteţ, mereu în veghe, pentru care nu există nici prăpăstii, căci poate sări cu multă siguranţă şi la 7 m, nu există nici stînci; vînătorul urmărind-o pînă-n bătaia puştii, trebuie să cunoască bine cărările munţilor, să învingă frigul, greutăţile urcuşului şi la urmă, cînd e dus la marginea unei rîpe adînci, să nu-şi piardă cumpătul. Multe capre negre au fost vînate de oameni, dar şi mulţi vînători şi-au lăsat ciolanele în munţi.

La înfăţişare e ca o capră domestică; cînd am văzut-o întîia oară apărînd o clipă pe muchiile Negoiului, silueta ei pe cerul limpede, de departe, m-a făcut să cred că sînt ţapii care păşesc de multe ori în fruntea turmelor de oi. Are însă trupul mai îndesat, picioarele mai lungi, ca şi gîtul. Pe cap poartă două coarne simple, încîrligate la vîrf, ca un mîner de baston. Ţapul nu se deosebeşte decît prin coarnele mai depărtate.

Nu e colţ de stîncă pe care să nu-şi poată pune piciorul; de aceea nu e pisc de munte pe care să nu-l poată urca într-o clipă. Ca săgeata fuge, la fiecare pas crezînd că se va face fărîmi în fundul prăpastiei pe muchia căreia calcă aşa de sigur, pare că ar merge pe o cărare. Cînd e liniştită, păşeşte încet, chiar greoi. Cum a simţit un zgomot, o ia la fugă şi iedul după dînsa. Se opreşte din loc în loc, se uită, cercetează şi nu se odihneşte decît unde se ştie în siguranţă. Greutăţile locului unde trăieşte o face să fie extrem de veghetoare, iar simţurile din cale-afară de dezvoltate o ajută. De ele se poate

[1] Capra neagră este un animal ocrotit de lege, fiind declarat monument al naturii.

spune cu adevărat că dorm numai cu un ochi. Cînd se odihnesc, totdeauna una e de santinelă. O umbră, un zgomot suspect şi repede dă de ştire cu un behăit scurt sau bate cu piciorul. Acesta e semnalul. Toate, deşi nu trăiesc în cîrduri mari, se trezesc; sînt gata de fugă. Mereu neastîmpărate, mereu urmărite, printre stînci prăpăstii şi gheţari, ele au bună memorie a locurilor. Cît ţine vara au ce mînca din belşug; pajiştile sînt grase. Spre toamnă e vremea bătăii; atunci îi apucă şi pe ţapi, care trăiesc mai singuratici, dorul de societate. Bătăliile au loc şi pe vîrf de munte; de multe ori victima îşi răcoreşte fierbinţeala dragostei în drumul spre fundul unei prăpăstii.

Cum vine iarna şi omătul acoperă iarba, e cam rău de ele. De omăt dealtfel nu au frică; dimpotrivă, le place să se dea de-a săniuşul. Dar colţii de iarbă sînt ascunşi. Atunci viaţa lor e mai grea, mai în pericol. Coborîndu-se spre pădure, la muguri şi licheni, dau de rîşi şi lupi. Uneori şi foamea le omoară, alteori agăţîndu-se după licheni, rămîn spînzurate cu coarnele de o creangă. Chiar însuşi muntele le aduce pieirea; un picior pus pe un morman de piatră putredă, provoacă năruituri de stînci care le zdrobesc; primăvara cînd omătul îngrămădit pe streaşina unei prăpăstii se rostogoleşte în avalanşe, e prinsă şi capra în tăvălucul de zăpadă mereu mărit.

Omul, vulturul, ursul, muntele, nu le cruţă; unde se întorc dau numai de duşmani. Viaţa bietelor capre negre este atît de grea încît se explică împuţinarea lor.

MISTREŢUL *(Sus scrofa)*

În lumea mamiferelor din ţara noastră, mistreţul este o arătare a animalelor vechi, dispărute, din vremurile depărtate, geologice. Ca şi hipopotamul din Africa prezintă caractere străbune. E un izolat în mulţimea rumegătoarelor şi a neamurilor calului, cu care se înrudeşte de departe, avînd cam aceiaşi obîrşie.

Înfăţişarea lui chiar este diferită de a celorlalte mamifere şi dacă nu ne apare stranie, este că ne-am deprins aşa de mult cu rasele domesticite din jurul nostru, care se trag dintr-însul. Mai înalt în dreptul umerilor, mai lăsat în dreptul şoldurilor, cînd îl vezi, îţi dă impresia de putere sălbatică. Toată tăria lui e în gît şi cap. Rîtul gros e fierul plugului cu care scormoneşte pămîntul. După rîmaturile lui îi dai de urmă. Pentru aceasta îi trebuie putere; gîtul şi pieptul sînt numai muşchi. Dar capul sau mai bine botul e şi arma lui de apărare. Cei doi colţi de la falca de jos, ascuţiţi şi îndoiţi în sus, sînt pumnale periculoase cu care spintecă burta oricărui duşman. De aceea este temut şi lăsat în pace. Lupul nu se încumetă să-l atace;

cel mult se repede la cîte un godăcel răzleţit, dar şi atunci pe furiş, să nu prindă de veste scroafa, care nu are colţi ascuţiţi, dar în schimb muşcă rău de tot. Nu i-ar folosi luplui nici să sară în spatele mistreţului, cum îi e obiceiul cu boii sau caii. Mistreţul are o adevărată pavăză la grumaz şi în dreptul umerilor, între pielea groasă şi carne existînd o placă cornoasă de două degete de groasă, pe care chiar glontele cu greu o străbate. Dealtfel şi pe restul trupului are pielea groasă şi păr lung, negru, care-l apără de minune. Scărpinîndu-se mereu de coaja copacilor, mai ales în pădurile de brazi, ajunge să capete pe piele o pătură de răşină, iarăşi apărătoare.

De aceea trăieşte nesupărat de nimeni, afară doar de vînători. Îi place umbra pădurilor, prin apropierea apelor şi a mocirlelor în care se bălăceşte în vremea arşiţelor mari. Un obicei care e şi al rudei sale depărtate, hipopotamul, ca şi al porcilor domestici. Se hrăneşte cu jir, cu ghindă, cu rădăcini, dar nu se dă înlături să mănînce şi insecte, şerpi, ouă de păsări sau şoareci de pădure. Mănîncă de toate. Spre toamnă, cînd fructele sînt coapte n-are nici o grijă. Atunci se îngraşă bine. Atunci este însă şi stricător, căci iese din pădure şi se îndreaptă noaptea spre ogoarele cu popuşoi ori cu cartofi. Dă o grijă mai mult agricultorului, trebuind să facă focuri de găteje şi să stea la pîndă toată noaptea, ca să-şi păzească rodul muncii de aceşti tîlhari. Atunci, spre toamnă, cade mistreţul şi în fierbinţelile dragostei. E o luptă straşnică între ei. Cu toată furia se reped unii împotriva altora şi colţii zdraveni nu sînt folosiţi atîta în contra duşmanilor cît în lupta dintre fraţi. Cel învins, de multe ori cu o rană grea, se retrage grohăind; cel învingător se bucură de favoarea scroafei, care nu ia parte la luptă, nu se amestecă, ci rîmă liniştită prin apropiere. De aceea şi colţii sînt mai ascuţiţi, mai periculoşi, la mistreţul de 3—4 ani, în plină putere. La cei bătrîni, colţii se îndoaie în afară, se rod şi de multe ori se rup. Cît de meşteră este natura în cele mai neînsemnate amănunte!

După 4—5 luni, scroafa fată 4—10 godăcei, drăguţi prin îmbrăcămintea lor, care se deosebeşte cu totul de a părinţilor. Pe cînd bătrînii au părul, iarna, negru-cenuşiu, iar vara mai roşcat, purceii sînt cu părul galben şi cu nişte dungi negre şi albe în lungul trupului, pare că i-ar fi însemnat cineva anume cu un penson. Veseli, zglobii, ca puii tuturor animalelor, nu se depărtează de scroafă nici un minut. Alăturea de mamă, veghetoare, puternică, n-au nici o grijă. Oleacă dacă nu sînt ascultători şi se rătăcesc, cumătrul lup îi pîndeşte şi chiar cumătra vulpe se încumetă să le taie gîtul. Avînd hrană din belşug, fiind fără duşmani, mistreţii cresc în voie şi se înmulţesc prin unele locuri în chip primejdios pentru cîmpurile semănate. Un mistreţ bătrîn poate cîntări şi 200 kg, iar în Muzeul de Şt. Naturale din Bucureşti există un exemplar care arată cît de bine le merge lor, în pădurile noastre, rar supăraţi de cîte o goană vînăto-

reasca. Trăiesc la noi de la munte şi pînă în bălţile Dunării. De multe ori insulele plutitoare rupte din plaurul Deltei duc cu ele şi cîte o familie de mistreţi, care se simt bine în călătoria lor pe luciul ghiolurilor, avînd tot ce-i trebuie din belşug. Mistreţii din plaur, potrivit locului, sînt mai înalţi în picioare şi cu colţii mai mari, decît cei din păduri.

LILIECII

Unul din cele dintîi semne ale primăverii îl aduc liliecii. Nici n-au apucat bine mugurii de castan să se crape, umflaţi de seva venită din pămînt, abia şi-au deschis clopoţeii corola lor albă stropită cu verde şi zborul liliacului în amurg îţi dă de veste că iarna nu se mai întoarce. Zburînd numai noaptea, tainic, abia simţindu-se fîlfîitul aripilor, ca nişte duhuri necurate, de cînd e omul, liliecii sînt consideraţi ca fiinţe în legătură cu necuratul.

În peştera vrăjitoarelor, din credinţele evului mediu, nu se putea să lipsească un liliac alăturea de bufniţă. Cele mai fantastice credinţe erau legate de aceste animale, în fond, inofensive. Liliecii sînt sufletele rătăcitoare ale copiilor nebotezaţi, sînt vampirii care sug sîngele omului adormit. Puşi sub o oală, deasupra unui muşuroi de furnici, din liliac nu rămîne decît ciolanele. Unul sub formă de greblă, altul sub formă de ţăpoi, au, după credinţa poporului nostru, mare putere în dragoste. În realitate sînt şi ele nişte biete mamifere; pentru ca să-şi capete mai cu înlesnire hrana, în greaua concurenţă cu celelalte animale, au căpătat o pieliţă subţire, care uneşte degetele lungi răsfirate şi prin ajutorul căreia pot zbura. Poporul nostru a prins de minune apropierea lor de mamifere, crezînd că liliacul nu este decît şoarece care a ros anafura din altar.

În adevăr, corpul liliacului este acoperit cu păr moale, sur, ca şi al unui şoricel. Încolo are obiceiuri şi înfăţişări cu totul deosebite. Picioarele dinainte sînt complet schimbate. Cele patru degete sînt lungi, subţiri, asemenea sîrmelor de la o umbrelă de care se ţine întinsă pînza. Degetul cel mare e scurt şi cu o unghie ca un cîrlig. Degetele de la picioarele dindărăt dimpotrivă sînt scurte, cu unghii iarăşi încîrligate. Aceasta este deosebirea cea mare de rudele sale, care-şi duc traiul la faţa pămîntului. O pînză de piele subţire, fină, uneşte degetele mîinii cu trupul, cu picioarele de dindărăt şi uneori cu codiţa ca de şoricel. E parasolul cu care se lasă aviatorii din înălţimi. Aceasta îi e aripa cu care zboară, îi e mantaua cu care se învăleşte cînd stă ghemuit într-o clopotniţă ziua sau cînd doarme iarna. Ba mai are ceva. Mai la toţi, urechile sînt lungi, subţiri, ca şi

cînd ar fi să prindă cel mai slab foşnet din liniştea nopţii.

Sînt animale de noapte. Ziua stau agăţate cu capul în jos, de cîrligele de la picioarele dindărăt şi învălite în mantaua lor moale. Cînd îşi fac nevoile, se hlobănă ca gimnaştii, pînă ce se pot prinde cu cîrligul de la picioarele de dinainte de vreo scîndură şi vin în poziţie verticală, dar cu capul în sus. Îi găseşti în clopotniţe, în poduri, în ruine sau chiar în crăpăturile stîncilor, cum sînt mulţi în stîncile de pe malul Dunării la Măcin sau la Tulcea. De regulă stau mai mulţi la un loc. Cum vine seara îşi întind aripile şi se pun pe vînat.

Hrana lor sînt insectele de tot soiul.

Pentru ca să le prindă, le trebuie simţuri agere. S-au făcut experienţe, care au dovedit că simţul cel mai dezvoltat nu este atît văzul, cît auzul şi mai ales pipăitul. S-au legat lilieci la ochi şi li s-au dat drumul în odăi, în care s-au întins nişte voloace de sîrmă. Niciodată liliacul nu se lovea; totdeauna trecea cu siguranţă prin ochiurile voloculuí.

Împerecherea se face toamna; abia primăvara femela naşte un pui, pe care-l prinde în pînza de piele făcută sac. Puiul e golaş, nu aude, nu vede, nici nu poate zbura. Ştie numai să se agaţe pînă la ţîţe, spre a suge.

Cînd dă frigul îşi aleg un culcuş şi dorm somnul de iarnă. Ca să le fie cald se îngrămădesc mai mulţi la un loc şi chiar se prind unii de alţii. Mişcările inimii încep să încetinească, de la 100—200 pe minut, la 14—28; circulaţia abia se face, iar respiraţia e rară de tot.

Poţi să pui un asemenea liliac în apă să stea 10 minute, fără să se înece. Temperatura corpului se coboară la 5—10°*C*, deşi în timpul verii au o temperatură şi de 40°C.Stau într-un soi de letargie; şi puterea musculară s-a redus cu totul. E de ajuns detunătura unei împuşcături, în peştera unde stau liliecii spînzuraţi cu capul în jos, pentru ca mulţi să cadă la pămînt, prin simplul val al aerului.

Cum vine primăvara, încep ăa se dezmorţească, luîndu-şi traiul scurt de vară.

Omului nu-i aduc nici un rău, în afară de frica nemotivată; dimpotrivă curăţă grădina de insecte, fiind foarte mîncăcioşi. Ei dimpotrivă au mulţi duşmani, dintre care bufniţa e cea mai rea, pentru că îşi duce viaţa cam prin aceleaşi locuri ca şi liliacul.

Nu toţi liliecii sînt la fel. La noi trăiesc cam vreo opt soiuri, din care unii mici cît un şoarece pitic, iar alţii ceva mai mari.

Cel mai obişnuit este **liliacul cu urechi** *(Plecatus auritus).* Iese tîrziu seara şi se recunoaşte după urechile lui largi, lungi ca două cornete. Cînd doarme iarna, îşi acoperă urechile cu pînza de piele. Altul mai mare, cel mai mare liliac de la noi (...) începe să zboare, pe sus, chiar înainte de apusul soarelui, punîndu-se la întrecere cu rîndunica. Cel mai obişnuit, acela care zboară seara, aproape de faţa pămîntului este *Vespertilio murinus,* cu aripile mai puţin dezvoltate

şi cu zborul mai greoi. Iese cum înserează şi pare că se joacă, atîtea ocoluri face, ca săgeata, prin jurul casei şi a locului unde stăm. De el se tem fetele cu nedrept, ca să nu se anine în părul de pe cap, căci atunci se încîlceşte aşa de rău încît trebuie să-l tundă.

CÎRTIŢA *(Talpa europaea)*

Întunericul pămîntului este domeniul acestui animal curios din toate privinţele. Trupul ei este un vălătuc de carne, îmbrăcat în haină mătăsoasă, cernită. Sfredelul de săpat este botul ascuţit, cu un zgîrci ce-i dă tărie. Drept sapă îi servesc labele de dinainte, scurte, vînjoase, date în lături, cu gheare lungi, lăţite; drept lopeţi de azvîrlit ţărîna îi slujesc labele de dinapoi, subţiri, mai lungi, asemenea celor de şoareci. În întuneric e greu să vadă. Ochii sînt mici, acoperiţi de păr. Urechile din afară ar stingheri-o din mers, la săpat; lipsesc cu totul, iar canalul urechii externe poate fi închis prin o îndoitură a pielii, ca să nu intre ţărînă în ele. Nici nu se poate o făptură mai minunată, schimbată în totul, ca înfăţişare, pentru viaţa subpămînteană.

Sînt şi alte animale care trăiesc în vizuini; toate ies noaptea, uneori şi ziua, afară la lumină, unde îşi caută hrana. Cîrtiţa, dimpotrivă, nu iese la faţa pămîntului decît rar de tot, doar să se mai aerisească ori în perioada dragostelor, cîrtiţoii să se lupte între dînşii. Încolo viaţa toată e sub pămînt.

Nu e un animal însă care să se mulţumească cu puţin. Are un adevărat palat, artistic săpat, ascuns sub nişte tufişuri, ori sub un zid, ca să nu fie uşor găsit. Acolo îi e locuinţa largă, cu pereţii bine bătuţi; acolo îi e culcuşul din frunziş; acolo e cămara de rezervă a hranei; la o parte are chiar şi loc anume pentru murdării ţinînd la curăţenie ca şi bursucul. Un sistem de canale circulare şi altele de legătură împlinesc labirintul cetăţuii în care se odihneşte, ca să mistuie în tihnă, la adăpost, ce a ospătat.

De aice pleacă un canal principal, un tunel mai larg, ce duce într-un sistem de alte canale răsfirate pe tot domeniul ei de vînătoare. Urmele lor se văd la suprafaţă; vorba românului: Unde umblă cîrtiţa, i se cunosc urmele; sînt acele movilite de pămînt proaspăt răscolit, presărate pe cîmpii ori în grădini. Sînt grămezile de ţărînă scoasă prin săparea canalelor şi pe care o azvîrle afară ca să nu o împiedice la mers, neavînd pentru ce să o bată înlăuntru, cum face în locuinţa ei principală. Cu o iuţeală uimitoare le face. Deşi abia la 1 april, deci la începutul primăverii, am găsit cîrtiţe pe ur-

mele cărora am numărat şi 40 de muşuroaie proaspăt săpate, cu o distanţă între ele, în mijlociu, de un metru. Prin unele locuri sînt numai movile lîngă movile. Mai ales în anul acesta cînd cîmpurile au rămas pîrloagă, cîrtiţele au arat. Pe dealurile de la nordul oraşului Tîrgu Frumos, în drumul spre Hîrlău, sute de muşuroaie stăteau răscolite printre trunchiurile uscate ale scailor, dînd o impresie tristă, de părăsire a ogoarelor. Galeriile aceste, răsfirate pe suprafeţe mari, sînt provizorii; sînt drumurile ei săpate pentru ca să găsească hrana. De rădăcinile buruienilor întîlnite în cale nu se atinge, căci este un carnivor în toată puterea cuvîntului. Mîncarea ei constă din larve de insecte, din rîme ori insecte care trăiesc în pămînt cum e coanachiftiriţa, cărăbuşul gata să-şi ia zborul. Cînd şoarecele de cîmp, ca să scape de un duşman, se furişează în canalele săpate de cîrtiţă, şi cînd stăpîna domeniului dă peste el, s-a isprăvit cu dînsul.

Cîrtiţa, sub aparenţa ei modestă, e un adevărat canibal. Nu suferă pe nimeni în casa ei, decît pe femeie în timpul împerecherii. Altfel dacă o altă cîrtiţă s-a încumetat să intre în sălaşul săpat cu atîta trudă, o luptă pe moarte şi pe viaţă se încinge. Cel învins este mîncat; nu rămîn din el decît ciolanele.

Pe cît e de înceată la mers cînd e pe pămînt, pe atîta lunecă repede în interiorul galeriilor subpămîntene, pe care le sapă cu o iuţeală de minunat. Căci cît e de mică, pe atîta e de nesăţioasă. Adevărat Flămînzilă din poveste. Nu poate să stea o zi întreagă nemîncată; piere. În schimb pe fiecare zi îi trebuie măcar atîta hrană, cît e greutatea trupului ei. Se duce la vînat, cu multă regularitate: dimineaţa, la amiază, seara şi la miezul nopţii; 150 de larve de cărăbuşi e ospăţul ei zilnic. Se înţelege atunci şi hărnicia ei de a-şi săpa galerii întinse ca şi suprafaţa de pămînt ce o răscoleşte, iarna şi vara. Uneori găseşte mîncare mai din belşug alteori mai pe sponci. Ca să aibă la orice nevoie cu ce să se satură, îşi face rezerve, undeva în drumul tunelurilor ei. Acolo, într-o gropiţă anume săpată, adună rîme multe, cărora le face o operaţie chirurgicală ca să nu mai poată lesne fugi în pămînt. Le retează capetele. Pînă ce li se fac la loc, le vine rîndul la înghiţit. Are în acest chip rîme proaspete, vii oricînd vrea, după cum la unele restaurante se ţin păstrăvi vii în saci de pînză de sîrmă, puşi în apă. După atîta ospătare cu carne, cîrtiţei îi vine şi sete. Îşi sapă şi fîntînă: sub pămînt o gropiţă în care se adună apa de ploaie. Mai bună gospodină nici că se poate. E aşa de egoistă încît nici pe soţia lui, pe care o aduce cu de-a sila, nu o primeşte în locuinţa cea spaţioasă, ci o pune să-şi sape altă boltă, mai departe, unde e prizonieră pînă ce-şi creşte copiii mari. În schimb are, sărmanul animal, mulţime de duşmani. Nu e chip să-şi scoată nasul afară. Bufniţa, vulpea, dihorul o pîndesc din toate părţile. Nevăstuica şi şarpele intră chiar în casa ei subpămînteană şi-i curmă zilele.

Încet, încet, măcar că dă repede din lăbuțe, numai ce-l vezi, pe înserate, ieșind dintre cătinele ce împrejmuiesc via. De-l lași în pace și nu faci nici un zgomot, poți să-l observi în tihnă. De pe vîrful capului, pe spate, pe coaste și pînă la coadă e numai suliți, dese, alburii la mijloc, pe care le ține cînd merge, îndreptate îndărăt. Are ochi mici vioi și două urechiușe tăiate rotund. Botul, ascuțit, e ca de purceluș. Pe față, pe frunte, ca și pe piept și pîntece, în loc de țepi, e acoperit cu păr scurt, sur.

Se mișcă încet; piciorușele mici, cu unghii ascuțite, nu pot duce repede sarcina de ghimpi din spate. Cît merge, mereu e cu botul aproape de pămînt, mirosind ca un prepelicar. Își face impresia unui om chibzuit, care nu pășește fără să cerceteze, să vadă dacă e ceva bun sau rău la fiece pas. Dealtfel românul îl ține în mare cinste pentru asta (...).

Îndată ce ai făcut o mișcare, o simte. Se oprește, își ridică botișorul, privește în dreapta, în stînga. Dacă nu i se pare nimic suspect, își caută de drum. Dacă vede că e ceva neobișnuit la mijloc, dacă îl atingi cu piciorul, cu un sîsîit de mînie se strînge ghem. Nu-l mai cunoști. Sulițele sînt îndreptate în toate părțile și numai o dungă mai adîncă, arată locul unde e botișorul ascuns între picioarele dindărăt. Aceasta e singura lui armă de apărare. Și, Doamne, ce mînios este cîinele care a dat peste dînsul și nu-i poate face nimic! Îl împinge cu laba, dar repede și-o trage înapoi căci s-a înghimpat; dă să-l apuce cu gura, dar iarăși se retrage mîrîind și lingîndu-și botul însîngerat. Numai șireata vulpe îi vine de hac. Dacă e pe lîngă vreun pîrîu îl rostogolește încetișor în apă; în pericol să se înece se dezvăluie și vulpea îl strînge de gît. Dacă nu e în apropiere apă, vulpea știe ce face; îl udă. Simțind lichidul cald și puturos, ariciul avînd mirosul tot așa de dezvoltat ca și cîinele, nu mai poate răbda. Vulpea atîta așteaptă. Îl pîndește și-l sfîrcuie de îndată ce și-a scos botișorul afară. Dealtfel și copiii, care-l necăjesc, fac la fel ca și vulpea.

Și săracul animal nu merită să fie tratat rău. E unul din cele mai folositoare cîte le are omul prin apropierea casei. Se hrănește numai cu insecte, cu rîme, cu șoareci. Din vreme în vreme, e dreptul, nu se dă în lături să sugă cîte un ou de găină, cînd îl întîlnește în cale; dar care animal nu are păcatele lui? Stîrpește și vipera otrăvitoare. Nici nu-i pasă de mușcăturile ei veninoase; îi zdrobește capul și-o înghite cu toate zvîrcolelile reptilei. Altfel nu aduce nici o stricăciune, și e curios cum nu-și dau seama unii oameni necăjindu-l și omorîndu-l chiar. E așa de pașnic, așa de nevinovat!

Rar cînd își sapă o vizuină. De regulă în desișul unui tufiș, își scormonește o gropiță; aduce apoi în spinare, rostogolindu-se, zice-se, prin frunzele uscate, materialul trebuitor pentru culcuș și stă liniștit toată ziulica.

Numai în vremea dragostei, primăvara, e mai vioi, mai zburdalnic, jucîndu-se cu tovarășa lui vremelnică. În vremea aceea se enervează mai lesne decît de obicei. Dacă-l întîlnești în cale și lovești din clește, ori suni un clopoțel, îl vezi că tresare, „joacă", la fiecare sunet. Copiii îi cîntă un cîntec cîtă vreme zornăiesc, chinuindu-l:

Arici, arici
Pogonici
Du-te la moară
Și te însoară
Și ia fata
Lui Nicoară,
Cu cercei
De Ghiocei
Și ia zestre
Nouă țeste
Și-un ogar
După car.

Puișorii, la început goliși, albicioși, drăguți, sînt îngrijiți cum trebuie; repede le ies țepii, iar ceva mai tîrzior au scăpat de grijă, putîndu-se face ghem.

Insecte, șoarecei și toată hrana lui obișnuită, către toamnă începe să se împuțineze; cu căderea omătului au dispărut de tot. După ce și-a adunat cît mai multe frunze, ariciul își înfundă nasul în blana moale de la pîntece și doarme dus toată iarna. Poți să-i tai capul și nu se trezește, deși inima-i bate încet, sîngele circulă, iar trupul se hrănește cu rezerva hranei de sub piele, strînsă de cu vară. De cum se împrimăvărează, iarăși își scoate nasul la lumină, ducînd viața pașnică, tihnită, fără multe cerințe, decît aceea de a găsi cu ce să se satureze.

Numai înfățișarea lui bizară, cu pădurea de suliți pe el, explică credințele tuturor popoarelor despre el și legendele create în jurul numelui lui. Romanii făceau din pielea lui ghimpoasă fușalăi pentru scărmănat lîna, iar gospodinele leagă o bucățică de piele de arici pe botul vițelului de înțărcat. Cînd dă să sugă, împunge pe vacă la uger și e alungat cu o lovitură de picior. Azi așa, mîine așa, la urmă vițelul, mirat poate de purtarea mamei sale care pînă mai ieri îl netezea, îl spăla cu limba, își ia seama și-și caută hrana la strujeni.

CHIŢCANUL[1] *(Sorex minutus)*

După înfăţişare e ca un şoarece; şi mîţa deseori se înşală. Dar abia a pus gura pe dînsul şi l-a străpuns cu colţii, repede îl leapădă şi nici nu mai vrea să se uite la el. Pricina e un miros pătrunzător, urît, pe care-l răspîndeşte din nişte ghinduri de sub coadă. Numai cocostîrcul şi vipera doar de-l mai mănîncă.

Mai de aproape privit, se vede că se deosebeşte de şoarece prin botul lungit ca un rît şi cu mustăţi rare, lungi. E un animal răutăcios şi lacom. Nici puii lui nu şi-i cruţă; de tovarăşi nici vorbă; cînd poate nu rămîne din ei nici pielea. Peste tot e răspîndit; se vîră pînă şi prin grajduri. Oamenii au credinţa că dacă muşcă un cal, acesta se umflă şi piere. Îi e fricâ de lumină şi de aceea nu iese decît noaptea, vînînd şoareci, cărăbuşi ş.a. În privinţa aceasta e cît se poate de folositor. Trăieşte retras, singuratec şi scoate cîteodată un glas pătrunzător, subţire. Femeia îşi face un cuib undeva la adăpost născînd 5—6 puişori mici, de care nici nu vrea să ştie, după cum şi fraţii se pot mînca unii pe alţii.

Noroc că nu e mare cît un leu, zice Brehm; altfel după lăcomia lui şi după necontenita prădăciune, ar pustii pămîntul de vietăţi.

Un neam al său *(Neomys fodiens)*, cu trompa mai groasă şi îndoită ca a unui tapir, trăieşte pe lîngă ape.

Măcar că nu e mai mare decît un guzgan, se încumetă să atace şi crăpuştenii, i se agaţă de urechi şi în cîteva clipe le sparge capul, mîncînd creierii. Nu se atinge de restul trupului. De aceea sînt stricători.

IEPURELE *(Lepus europaeus)*

Plăteşte, sărmanul, toate păcatele neamurilor lui rozătoare. E atît de urmărit, necruţător vînat, încît te miri cum mai poate răzbi de atîţia duşmani, ca să se mai ţină neamul lui pe faţa pămîntului.

Cine nu-l urmăreşte? De la vulturul din înaltul văzduhului pînă la buha, spaima nopţii, de la cumătra vulpe pînă la nevăstuica mică, toţi se năpustesc împotriva lui. D-apoi omul?

Vînătoarea de iepuri e o plăcere pasionantă. Dragă Doamne,

[1] În afara **chiţcanului pitic** *(Sorex minutus)*, din numărul impresionant de aproximativ 100 de specii, la noi în ţară se mai întîlnesc: **chiţcanul de pădure** *(Sorex araneus)*, **chiţcanul de munte** *(Sorex alpinus)* şi **chiţcanul de apă** *(Neomys fodiens)*. În cîmpurile înierbate, printre diferitele construcţii, în faţa-tile pădurilor se află **chiţcanul de casă** *(Crocidura russula)*, **chiţcanul de cîmp** *(Crocidura Leucodon)* şi **chiţcanul de grădină** *(Crocidura suaveolens)*.

omul îl cruță măcar în vremea cînd iepuroaica își alăptează puii, dar uliul, și chiar șarpele, nu se uită la asemenea cruțări, ci le plac parc că mai mult iepurii de lapte.

În ciuda tuturor dușmanilor și iepuroaica fată de patru ori pe an de la 2—5 iepurași, așa încît șoldani se întîlnesc peste tot anul. Încolo, iepurele nu are nici o altă armă de apărare decît fuga, sfînta și sănătoasa fugă, precum și blănița.

Iepurele se teme și de umbra lui, zice românul. Și cam așa e. Treci peste o arătură de toamnă sau printr-un ogor de unde s-au cules popușoii. Deodată, de lîngă picioare, din dosul unei brazde sau al unei rădăcini de popușoi, „nici nu știi de unde sare iepurele", tulea băiete. Ia-te după dînsul să-l prinzi cu carul. Cînd îi-ai luat de samă, nu vezi decît pata albă de sub coada-i scurtă, ținută în sus, o orînduire nu tocmai meșteșugită a naturii, pentru că e ca o lanternă, ca un semn de țintă pentru vînător. E dreptul, e greu să-l nimerești în goana nebună, mai ales că trupul e subțire, dar oricît, un alici-două tot poate să-l ajungă. A țîșnit fără să-l vezi, de lîngă picior, pentru că culoarea blănii lui îl apără, fiind în culoarea pămîntului uscat, puțin schimbîndu-se după anotimp.

Neavînd decît fuga drept armă, trebuie să aibă simțurile dezvoltate. Mai cu samă auzul este excesiv de fin, ceea ce și după urechile lui lungi se poate judeca. O frunză care cade, îl face să tresară; o șopîrlă care se tîrăște, îl pune pe goană; cînd fuge la deal e neîntrecut căci picioarele de dinapoi sînt mai lungi; la vale de multe ori din pricina aceasta vine de-a rostogolul.

Dealtfel nu e un animal așa prost, cum spune vorba: Cap de crap, creieri de iepure. Își dă bine seamă de primejdii; sperietoarele puse lîngă grădinile cu curechi pot alunga pe un șoldan neînvățat cu șireteniile omului, dar nu oprește în loc pe un iepuroi bătrîn.

Cărțile de vînătoare dau numeroase exemple de inteligența acestui animal, atît de urmărit, care nu-și pierde sîngele rece și judecata nici în goana nebună ca să scape de copiii ce sînt pe urmă.

În tihna vieții lui, cînd poate să mai aibă, este un animal cît se poate de zburdalnic. Jocurile lui sînt cunoscute de toată lumea. Acum se ridică pe cele două labe, mai lungi, de dindărăt, acum face tumbe, se învîrtește ca un copil, sare în loc, mă rog tot soiul de drăcovenii îi vin prin cap. Mai ales în perioada fierbințelilor, la începutul primăverii, dragostea către iepuroaică și-o arată numai prin jocuri de tot soiul în jurul ei. Aceasta dacă a rămas învingător, căci mai întotdeauna înaintea nunții are loc, ca la toate animalele, o bătălie în formă între bărbați. În schimb însă nu sînt buni părinți. Iepuroaica își părăsește odrasla puține zile după naștere; noroc că iepurașii nu se nasc cu ochii lipiți și după 2—3 zile pot să-și agonisească singuri hrana.

Viața lor este însă, la urmă, toată, un chin. Clipe de răgaz nu au

decît prea puține. Dușmani au în schimb cît frunză și iarbă. E dreptul că și iepurii nu sînt tocmai animale nevătămătoare, iar carnea lor, de cînd e lumea, e socotită ca o hrană aleasă. Dacă s-ar înmulți din cale-afară ar fi o pacoste pentru agricultori. Nimic nu scapă de dinții lor care mereu cresc cu cît se rod; sînt dălți periculoase oricăror soi de culturi. Mai cu samă grădinile de zarzavaturi sufăr mult, iepurilor plăcîndu-le la nebunie varza, morcovii și păstîrnacul. Nu se dă în lături nici de la un dejun cu frunze de grîu, proaspăt ieșit din spuma omatului. Iarna, cînd peste tot este mantia albă, lăcomia lor întreagă se îndreaptă spre lăstarele tinere din pădure și livezi. E pacostea pepinierelor și moartea copăceilor de curînd plantați. Trebuie să-i aperi, pînă la înălțimea botului lor, cu spini sau cu ostrețe de fier. Altfel le rod toată coaja. Se înțelege atunci toate mijloacele pe care le întrebuințează omul, ca să-i stîrpească. Pușca e unul din cele multe; la o goană se pot ucide zeci de iepuri. Vin apoi capcanele de tot soiul. Și, totuși, prin înmulțirea lor, răzbesc în viață.

VEVERIȚA
(Sciurus vulgaris)

Nu e plăcere mai mare, în pădurile noastre de brazi, mohorîte și în bună parte tăcute, decît cînd privești nebunatecele mișcări ale unei perechi de veverițe. Cu cît bradul e mai înalt, mai gros, mai pletos, cu atîta sprințara ființă pare o jucărie, alergînd ușoară ca un fluture, din creangă în creangă, sărind din arbore în arbore. Acum e jos la pămînt, acum e în vîrf, acum e în al zecelea copac. Are agilitatea momițelor, dar și veselia lor.

Cine nu le cunoaște chipul? Cît un pumn de mare, cu o coadă stufoasă cît și trupul de lungă, cu doi ochi „ca de veveriță" vioi, inteligenți, cu moțuri la vîrful urechilor. Vara e ruginie pe spate, albie pe pîntece; iarna își schimbă mantaua, bătînd mai în cenușiu. Cît ține vremea bună, numai pe copaci se zbînțuie; la amiază cînd arșița e mai mare sau în zilele ploioase stă acasă, făcută colac, cu botul ascuțit ascuns în blană. Casa ei e ca un cuib de pasăre, rar o scorbură de copac. Dealtfel nu are numai o casă; se zice că are pînă la zece. Din crengi, frunze, fîre de mușchi își face cuibul cu două deschideri: una mai mare spre răsărit, ca să o scoale soarele; alta mai mică, portița din dos, prin care se face nevăzută cînd vreun nepoftit se ivește la poarta cea mare. Înlăuntru își așterne o saltea moale, groasă, de mușchi și nici nu-i pasă de ploaie. Dar... cine doarme nu mănîncă, iar cine aleargă nu moare de foame. Copacii nu-i servesc numai de scrînciob, ci și de hrană. O adevărată drăgălășenie să vezi o veveriță cum rontăie semințele de brad. Se așază

pe o creangă mai groasă, ţinîndu-se pe picioarele dindărăt, avînd coada ridicată în sus ca un semn de întrebare, pare ca să-i ţină umbră. Cu lăbuţele de dinainte prinde conul de brad, iar cu botişorul răschiră solzii; limba îi e mîna cu care scoate seminţele. Mîncarea ei favorită însă sînt alunele; atunci e o adevărată momiţă, cum strică aluna în dinţi, întîi într-o parte, apoi în alta, pînă ce scoate miezul şi-l mestecă tacticos. Vorba ceea: „cînd poate oase roade, cînd nu, nici carne moale". Dacă nu dă peste alune, soarbe un ou de pasăre, iar dăcă în cercetarea oualor dă peste puişori, închide ochii şi le suceşte gîtul.

E prevăzătoare. Ştie că vremea bună nu ţine întruna şi pe lîngă soare este şi ploaie, pe lîngă căldură este şi frig. Are şi ea vorba „paza bună trece primejdia rea". Cînd găseşte mai mult de mîncare, nu e lacomă, ci cară, mereu cară, şi pune ba într-o scorbură de copac, ba sub o piatră, ba scurmă un hambar în pămînt. Cînd o strînge nevoia are de unde să-şi astîmpere foamea; prin aceasta vine în ajutor omului, căci nu rar alunele uitate, încolţesc, iar scurt, scurt, tufa de alun e gata.

În vremea dragostei, la începutul primăverii, sînt şi mai sprinţare, dar şi mai bătăioase. Veveriţoii se strîng mai mulţi la un loc, punîndu-se la încercare, încăierîndu-se. Cel învingător îşi capătă răsplata. Peste patru săptămîni e cap de familie; puţin după aceea e mare veselie în jurul cuibului părinţilor, căci începe educaţia copiilor, învăţîndu-i la sărit din creangă în creangă. A doua nuntă e prin mijlocul verii; familia creşte şi nu e rar să se vadă fraţii mai mici la un loc cu cei mai mari, din prima căsătorie, umplînd pădurea cu nebuniile lor. Pe urmă se împrăştie fiecare la casa lui.

E nevoie de familie numeroasă, căci biata veveriţă cunoaşte şi durerea nu numai veselia. De mulţi duşmani o scapă uşurinţa cu care se caţără pe copaci; cumătra vulpe se uită cu jind, făcînd haz de necaz, cum i-a scăpat din ghearâ o asemenea bună bucăţică, dar n-are ce zice; aşa de sus nu se poate agăţa, căci se teme să nu ameţească. Dar de colţii jderului rar scapă. Degeaba îşi arată ea toată destoinicia în căţărat şi sărit; jderul nu se lasă mai prejos şi nici pentru el nu e creangă cît de subţire de care să nu se poată ţine, nu e scorbură cît de îngustă în care să nu se poată vîrî, punînd laba în cele din urmă pe biata veveriţă, ostenită, înspăimîntată de moartea sigură ce o aşteaptă. Pe lîngă jder, omul şi omătul îi sînt periculoşi duşmani. Omătul îi acoperă hambarele din pămînt şi o face să moară de foame. Omul îi întinde fel de fel de capcane. Oricît de inteligentă şi prevăzătoare ar fi, inteligenţa bipedului o doboară.

Cînd n-o omoară ca să-i jupoaie blăniţa destul de căutată, o închide într-o cuşcă ca să se bucure de mişcările ei vioaie. O roată mică e scrînciobul ei şi se învîrteşte pînă ce nu mai poate. Plăcerea cea mai mare e s-o vezi mîncînd, vioaie, privind în toate părţile şi

apoi după ce a înghiţit ultima îmbucătură, ştergîndu-şi botul şi mustăţile. Obiceiul de a ţine veveriţa în cuşcă se vede mai mult în ţările străine. La noi e mai fericită; nici măcar prea mult vînată şi prinsă nu e, rămînînd numai în scama jderului şi a buhăi.

GUZANUL sau ŞOBOLANUL

...Guzanii de prin pivniţele noastre, de lăcomia cărora nimic nu scapă, sînt năvălitori proaspeţi în Europa. Înainte de începutul veacului al XVIII-lea nu se cunoşteau. Cel dintîi naturalist care îi descrie din continentul nostru este Pallas[1]; pe vremea lui guzanii au pus stăpînire pe Rusia, după ce au trecut înot Volga, venind din Asia(...). Cam în acelaşi timp însă guzanii şi-au făcut apariţia şi în Anglia, aduşi pe corăbii, pe calea mărilor. Din două părţi invazia s-a săvîrşit. La 1730 ajung în Londra, la 1748 sînt la Paris; în Germania au năvălit dinspre răsărit şi dinspre apus. Pe uscat, dinspre Rusia, au ajuns mai repede. În Prusia Orientală[2] şi-au făcut apariţia la 1750, în Turingia[3] la 1790. De aici au pornit spre Danemarca, unde se ivesc la începutul veacului al XIX-lea, iar în Sviţera muntoasă abia în 1809. Pas cu pas cuceresc Europa, iar de europeni sînt duşi în celelalte părţi ale lumii, pînă-n insulele răzleţite ale Oceanului Pacific. Cînd au călcat europenii în Australia nu se cunoşteau nici guzani, nici şoareci; azi nu ştiu australienii cum să scape de ei.

...Noii năvălitori nu au pus stăpînire aşa de uşor pe ţinuturile invadate. Adevărate lupte, crîncene, au avut de dus, pînă ce s-au văzut domnii pivniţelor, ai magazinelor, ai caselor. Şi luptă nu au avut de dus numai cu duşmani de altă specie, cu care dealtfel nu au încetat nici azi să se războiască, ci cu rudele lor apropiate...

Cînd a ajuns în Europa, **guzanul cenuşiu** *(Rattus norvegicus)*, pe care-l vedem în pivniţele noastre, a găsit locul ocupat de **guzanul negru** *(Rattus rattus)*, mai mic la trup, cu blana mai închisă cu urechile mai mari şi coada mai lungă. Acelaşi neam, cu aceleaşi obiceiuri, avînd nevoie de aceeaşi hrană, înmulţindu-se din cale-afară şi

---

[1] P. S. Pallas — mare naturalist rus

[2] Teritoriu situat la ţărmul Mării Baltice, în urma înfrîngerii Germaniei fasciste, nordul Prusiei Orientale a revenit U.R.S.S., iar vechile teritorii poloneze, răpite de-a lungul istoriei, au fost retrocedate Poloniei. Comisia aliată de control din Germania a hotărît desfiinţarea statului, în 1947 (după Mic dicţionar enciclopedic, ed. a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1978, p. 1 602).

[3] Turingia (Thüringen) — regiune cu munţi de înălţimi mijlocii şi mici, împădurită, în sud-vestul R.D. Germane.

unul şi altul, nu pot încăpea în acelaşi petec de pămînt. De aici luptă pe viaţă şi moarte, pas cu pas, canal cu canal, sat cu sat. E o întreagă tragedie dispariţia guzanului negru. Mai slab, mai de demult adaptat locului, nu a putut să ţină multă vreme piept celuilalt, venit din locuri depărtate, mai sălbatec, mai vînjos, mai ager, deprins cu nevoile, cu foamea. E veşnicul cîntec al luptei pentru trai; cel tare, cel mai aproape de natură, pe care grija hranei îl face mai isteţ, mai iscoditor, doboară pe cel care dominînd o bucată de vreme se lasă mai domol, devine mai lenevit. Cu întinderea valului noilor năvălitori se apropia sfîrşitul dominării celor vechi. La noi nu ştiu dacă se mai găsesc guzani negri; în centru Europei zilele lor sînt numărate... Lupta este dusă peste toată faţa pămîntului, unde se găsesc cele două soiuri de guzani. Nu e bătaie numai de la hrană, ci chiar corp la corp. Cei negri servesc la urmă drept ospăţ „canibalilor" mai puternici. Aici nu e vorbă, ca între oameni, de înfrîngeri numai, ci de dispariţie. Amestecuri de sînge nu există. Lupta e pe moarte şi pe viaţă: ori guzani negri ori cenuşii. Altă alternativă nu este; nu naşte o rasă nouă, un amestec de însuşiri ca printre oameni. Guzanul negru dispare de pe faţa pămîntului. Atîta tot.

Pentru ca să învingă guzanul sur, trebuie să aibă însuşiri anumite. Din nefericire le cunoaştem prea bine, în lupta care o ducem contra lui.

E un animal isteţ, puternic, mlădios. Nu se lasă cu una cu două prins în capcană. Viaţa şi-o apără cu toată deznădejdea. E deprins cu nevoia.

Neîndoios în primul rînd că e inteligent; prinde imediat ce e bine, dar şi ce e rău pentru el. Îi pui mămăliga cu arsenic în drumul urmelor lui. Unul a gustat şi a murit în zvîrcoliturі dureroase; ceilalţi nu se mai ating de otravă, decît dacă schimbi felul de a le-o prezenta. Toată lumea ştie că o capcană de guzani nu prea face mare serviciu. La început se prind cîţiva. Mai pe urmă rămîne neatinsă, orice momeală ai pune într-însa. Inteligenţa şi-o arată în orice împrejurări. Dacă nu poate ajunge cu botul untdelemnul ori siropul din sticle, îl gustă servindu-se de coadă, pe care o poate băga lesne în gîtul buteliei. Romanes povesteşte că un comandant de corabie vedea că-i lipsesc mereu ouăle din cămară. La început bănui pe marinari, dar nu a vroit să învinovăţească pe nimeni pînă ce nu va pune mîna pe hoţ. S-a pus la pîndă. Spre mirarea lui a văzut că hoţii erau guzanii care îi cărau în fiecare noapte ouăle, trecîndu-le de la unul la altul cu labele de dinainte, cum fac momiţele cu fructele furate. Sînt vioi, ageri la privire, sînt ageri şi la mişcări. Doar pe sticlă nu se pot căţăra, încolo nici un perete, nici o scîndură ori copac nu-i împiedică în drum. Vorba ceea: îl dai afară pe uşă şi intră pe fereastră. Cînd nu trec peste zid, îşi fac loc prin el. Numai cimentul şi sticla pisată îi vin de hac. Apele nu-l opresc din mers, înotînd ca

şi vidrele, iar cînd nu mai găsesc de mîncare într-un loc, călătoresc poşte întregi aiurea. Sînt lacomi. Nu aleg mîncarea. După dinţii de dinainte, îndoiţi şi tăiaţi ca o daltă, ar fi să se hrănească numai cu produse vegetale. Nevoia i-a învăţat să mănînce de toate. Îi vezi fugind din coşar cu un ciocălău de popuşoi, dar nici opinca nu o cruţă. Roade tot. Se încumetă să atace şi puii de găină; mănîncă ouăle, după cum se satură şi cu carnea cadavrelor. Nu rar se citează cazurile cînd oamenii care dorm adînc — beţivii mai ales — ori răniţii slăbiţi sînt atacaţi de guzani. Cum e cioara între paseri, aşa este guzanul între mamifere.

E drept, au duşmani şi încă mulţi. Omul e unul din cei mai aprigi. Nu se dau însă lesne. Cu unii se luptă prin inteligenţă şi precauţie; cu pisica, nevăstuica ori cîinele se iau la harţă; îşi apără viaţa cu îndîrjire şi nu e rar cînd pisica iese însîngerată din luptă. Arma lor cea mai sigură, prin care nu se lasă uşor pieirii, este înmulţirea. [...] Guzanii nu ştiu ce e viaţa familiară. Trăiesc în cîrduri, e drept, dar numai pentru ca să răzbească nevoile. Bărbaţii se bat între ei de la femeie, dar după aceea nici nu vor să ştie de pui. Sînt chiar „canibali" mîncîndu-şi odrasla, nimerindu-se ca părinţii să-şi înghită copiii. Femeia îşi face cuib, undeva, într-un colţ tăinuit, la adăpost de duşmani. Ea fată de la 5—20 de pui, orbi la început. După cîteva luni, cresc îndeajuns pentru a se hrăni singuri şi a se înmulţi la rîndul lor, aşa încît puiul din primăvară poate deveni, într-un an, bunic. Se poate deduce astfel de ce sînt aşa de mulţi, încît e îndeajuns ca într-o casă să se pripăşească o pereche de guzani, pentru ca în al doilea an să nu mai poţi dormi de răul lor. Dealtfel pretutindeni sînt o pacoste, cu atît mai rea cu cît sînt foarte greu de stîrpit. Oriunde păşeşte omul şi guzanii se ţin după el. Mai răi sînt şi din altă pricină. Pe lîngă că rod orice, stricînd totul, dar sînt purtători de boli grele. Mai întotdeauna, în Orient, epidemiile de ciumă sînt prevestite prin apariţia cîrdurilor de guzani. Pe lîngă purtătorii şi răspînditorii microbilor ciumei, sînt purtătorii trichinei, de la ei aceşti viermi închistaţi trec la porci, de unde ajung la oameni.

În schimb şi duşmanii se ţin de ei. În călătoriile lor, cîrdurile de guzani sînt întovărăşite de fel de fel de paseri răpitoare, care-i vînează cu nemiluita. Vulpea, dihorul, nevăstuica sînt cele mai necruţătoare curăţitoare de guzani. Cu toate acestea izbutesc să se ţină prin tenacitatea vieţii lor şi prin înmulţirea peste măsură de mare.

ŞOARECII

Mulţi nu pot suferi **şoarecii de casă** *(Mus musculus musculus),* pentru că sînt supărăcioşi prin obrăznicia lor de a veni pînă pe patul unde dormi, de a nu cruţa nimic rozînd orice, de a-şi vîrî botişorul prin toate ungherile. Mărturisesc însă că mie îmi sînt dragi. Atîta inteligenţă la un animal aşa mic, atîta eleganţă şi agilitate în mişcări, atîta îndrăzneală de a răscoli totul, atîta finеţe de simţuri rar se întîlnesc întrunite la un singur animal. Pe lîngă toate sînt şi iubitori de muzică; aşa cel puţin spun toţi care le-au cercetat obiceiurile. Ziua mare ies din locuinţele lor şi stau „gură-cască" lîngă perete, pînă ce se termină cîntecul la pian. Ba, se mai spune, de persoane demne de crezare, după mărturisirea lui Brehm, că şoarecele poate să cînte, iar în China se ţin şoareci în loc de canari.

E drept că au un glas piţigăiat şi de multe ori cînd se drăgostesc ori se sfădesc sub nişte podele, socoţi că auzi nişte păsărele ciripind.

Inteligenţa lor se arată prin ingeniozitatea mijloacelor pe care le întrebuinţează pentru ca să ajungă, acolo unde se găseşte un fel de bucate, care le deschid pofta prin mirosul ademenitor. Orice gospodină ştie ce bătaie de cap îi dau şoarecii, pentru ca să pună la siguranţă de dinţişorii lor ascuţiţi gavanoasele[1] cu dulceaţă sau prăjiturile cu trudă pregătite. Nimic nu scapă de mirosul lor fin, nimic nu e cruţat de lăcomia lor fără seamăn, fiind nesăţioşi oricît ar roade.

Cînd se înmulţesc însă din cale-afară, devin o adevărată pacoste. Şi se înmulţesc mai uşor decît oricare alt animal. O şoricioaică poate să nască şi de 6—7 ori într-un an; măcar cîte 6 şoricei în fiecare dată de ar făta, se poate face socoteală de înmulţirea extraordinară a acestor animale, care întovărăşesc pe om oriunde s-ar face gospodăria. Noroc de pisica din casă, care-i mai ţine în respect şi mai micşorează numărul lor. Dacă ar rămîne la stîrpirea lor prin fel de fel de capcane, mare ispravă nu s-ar face, deoarece oricît l-ar împinge lăcomia să ronţăie slănina afumată pusă ca momeală; păţania celui prins este transmisă din tată în fiu şi se opresc cît pot, stăpînindu-se la urma urmei de a mai gusta din şoricul ce i se pune în drum. În timpurile din urmă s-a descoperit un microb, care dă un soi de ciumă şi-i omoară pe un cap. Experienţa făcută a reuşit; cîteva feliuţe de pîine, îmbibate cu lichidul ce conţine microbii, m-a scăpat de musafirii drăguţi, dar care la urmă deveniră prea îndrăzneţi.

Cumătrul şoarecelui de casă, **şoarecele de pădure** *(Apodemus sylvaticus),* ceva mai mare, îi samănă în toate apucăturile, dar e mai expus duşmanilor numeroşi pe care îi are.

Cel mai mic dintre şoarecii noştri este **şoarecele pitic** *(Micromys*

[1] Gavanos — borcan, vas de lut.

minutus), mic cît degetul cel de pe urmă de la mîna unui copil, căci trupul niciodată nu ajunge la lungimea unui decimetru. Unde nu se vede? Printre trestiile de lîngă bălți, printre buruienile mai înalte din cîmpii, în lanurile cu cereale. E o jucărie a naturii, cel mai mic aproape dintre toate mamiferele. Pe cît e de mic, pe atîta e de vioi, neastîmpărat și meșter în împletitul cuibului.

În această privință bate multe paseri. Cuibul și-l face întotdeauna ridicat de la pămînt, legat de 2—3 ramuri de trestii. Pentru aceasta, cu labuțele lui de dinainte apucă frunza verde, cu dințișorii lui mărunți o rupe în lung, în două-trei fîșii, și s-apucă apoi de împletit, așa încît cuibul e legat de trestie prin frunzele ei. La urmă iese un tăvăluc de frunzar cît pumnul de mare, cu o deschidere într-o parte. Înlăuntru îl căptușește cu scamă de plop, cu fire de mușchi, tot ce găsește mai moale. Aceasta e casa lui.

În Delta Dunării, cînd simte umflarea apelor după marile viituri, își părăsește cuibul făcut cu trudă și-și face repede altul mai sus sau chiar în sălcii ori în acoperișul cu stuf al caselor. Cît ține apa mare se hrănește cu muguri și lăstari de salcie.

În jurul cuibului toate nebuniile le face. Mai ales cînd din cuib ies puișorii mărunți ca degetarele, cu codițele lor lungi, e un tablou fermecător, un cîmp de momițe în miniatură.

O clipă nu se astîmpără; foiesc ca furnicile. Sînt cîțiva și crezi că e plin stufărișul de șoricărime. Unul e în vîrful trestiei, altul pe o frunză; acum se dau de-a-ndăratelea, acuma se țin numai de coadă, gata să sară pe altă frunză. Ar fi o familie fericită dacă un șarpe nu s-ar furișa încet și nu i-ar prinde de lăbuțe, tocmai cînd își spală botișorul mai cu poftă, sau dacă un vînturel zărindu-i de sus, nu ar cădea ca o săgeată în mijlocul lor, stricîndu-le veselia. Ca tot neamul șoricesc, se plodesc ușor, dar mulți dintre ei cad pradă nesățioaselor carnivore de tot soiul. Așa e cumpăna naturii. Cînd ți-e lumea mai dragă, atunci vine și durerea.

ȘOARECII DE CÎMP *(Arvicola terrestris)*

Adevărate pacoste pentru agricultori. În unii ani se înmulțesc în așa de mare număr, încît numai lăcustele pot aduce mai mari nenorociri cîmpurilor însămînțate.

Invazia lor era însemnată în ceasloavele străbunilor ca adevărate pedepse ale lui dumnezeu. Cei vechi aduceau jertfe lui Apollo, pentru ca să-i cruțe de nenorocirea acestor rozătoare; mai tîrziu se întrebuința formula blestemurilor și a excomunicărilor contra lor,

deşi nici asemenea măsuri nu foloseau la nimic. Nu cu sutele, nici cu miile, ci cu milioanele formau cîteodată armata acestor destructori ai semănăturilor. În anul 1822, într-un singur canton, al Severnei, s-au omorît, după Gerbe, 1 570 000 de asemenea animale, în cîteva zile.

Nu e mult mai mare la trup, ca un şoarece de casă; şi la culoare aproape nu-l poţi deosebi. E doar ceva mai închis pe spate şi mai alb pe burtă.

Trăieşte în tuneluri săpate sub pămînt, iar cînd sînt mulţi într-o localitate, gaură lîngă gaură se vede. E nesăţios la culme. Primăvara, mai ales dacă e secetoasă, mănîncă seminţele azvîrlite în brazde; mai apoi se hrăneşte cu ce poate, cu ce are: frunze de grîu, de lucernă. Cînd cerealele încep a da spic, taie paiul de jos şi duce spicul întreg, de umple cămările lui cu provizii.

Se înmulţesc cu o iuţeală uimitoare. Pe vară, femeia poate făta cel puţin de 5—6 ori, dînd măcar cîte 5—6 pui de fiecare dată. La o lună jumătate, cel mult două, după ce a fost născută, şoricioaica tînără poate deveni la rîndul ei mamă. Dintr-o singură pereche în acest chip, poate să iasă la sfîrşitul anului peste 500 de indivizi, în măsură de a se reproduce şi ei. Aşa se explică invaziile în unii ani favorabili lor, precum şi faptul, ce s-ar părea exagerat, deşi adevărat, că în unele vremuri ies şoarecii din pămînt, cum ar ieşi furnicile dintr-un muşuroi stricat. După ce au devastat o regiune şi nu mai au ce mînca, precum fac lăcustele, trec în altă regiune, în cîrduri nenumărate, străbătînd înot rîuri şi lacuri. Crezi că pămîntul întreg pe unde trec e în mişcare. Se explică, în acest chip, spaima locuitorilor. Un singur asemenea animal într-un an mănîncă ori distruge 11 kg de substanţe vegetale. Îşi închipuie orişicine vagoanele de cereale distruse, cînd într-un cîmp invadează milioane.

Noroc că însăşi natura, ca totdeauna, nu lasă ca un neam de animale să domine singur şi să ajungă la completa distrugere a altora. Sînt boli, cum e un soi de ciumă, care-i dă gata cu miile în cîteva zile; ploile repezi îi îneacă în culcuşurile lor subpămîntene; păsările de pradă fac hecatombe în rîndurile lor, iar pe deasupra vine omul, stăpînul cîmpurilor devastate, care îşi apără cu toată îndîrjirea osteneala muncii lui.

În anul 1861, spune Brehm, în regiunea renană au apărut aşa de mulţi şoareci de cîmp încît s-a pus preţ pe capul lor. Un singur individ vînînd cu copiii lui a cîştigat din această întreprindere cam 300 lei, cu care şi-a cumpărat o bucată de pămînt căruia i-a dat numele de *Mäuseäckerchen,* adică ogoraşul şoarecilor. Pe lîngă şoarecii mărunţi de cîmp, traiesc la noi şi **guzanii de apă** *(Arvicola terrestris terrestris),* care numai vorba vine că sînt de apă, în realitate tot cu ierburile şi grînele ogoarelor se hrănesc.

Poporul dă acest nume la trei specii diferite, care însă nu numai că se cam aseamănă, dar toate se ţin mai mult de păduri.

Unul e **Pîrşul cenuşiu** *(glis)*, care trăieşte prin pădurile de munte. Ai crede, cînd îl vezi, că e un pui de veveriţă, căci cît e trupul de lung, atît e şi coada stufoasă; numai culoarea blănii e cenuşie cu ape negre, iar pe burtă e alb; la urechi nu are moţuri de păr ca veveriţa. E îmbrăcat în haina amurgului, căci ziua doarme într-o scorbură de copac, unde îşi aşterne cîteva paie ori frunze şi numai seara iese pentru hrană. Toată noaptea nu face decît se duce de-şi ia cîteva alune ori ghindă, se întoarce la cuib de le mănîncă. Întruna e pe drum. Încolo e vioi ca şi veriţa, sare din cracă în cracă, iar foşnetul mişcărilor lui iuţi, în liniştea nopţii, îl trădează. Mănîncă mereu de crezi că nu se mai poate sătura. Nici nu aşteaptă gerul iernii şi se înfundă în salteaua moale de muşchi ce şi-o pregăteşte, punîndu-se pe somn, alături cu cîţiva tovarăşi. Are somnul adînc ca şi marmota şi nu se deşteaptă de tot, chiar dacă îi pui într-o încăpere încălzită. Tîrziu îşi vine în fire, după ce mierla şuieră prin pădure. Era vestit pe vremea romanilor, căci îngrăşat pare-se că e foarte bun fript. Era o mîncare aleasă.

Pîrşul mic *(Elyomys quercinus)* e tot locuitor al pădurilor, dar se coboară şi pînă-n huceagurile din stejăriş, în zona Ilfovului. Este ceva mai lung în trup ca tovarăşul său de noapte, mai zvelt, cu botul de şoarece, cu urechile mai mari şi cu coada lungă mai puţin păroasă; numai la vîrf are păr mai lung. Blana e tot cenuşie ceva mai închisă, mai roşcată, iar pe pîntece e albă. Şi el e vioi şi isteţ, umblă după mîncare ziua şi îşi face un cuib ca păsările, la îmbinarea a două crengi, împrumutîndu-l chiar, uneori de la o mierlă ori sturz, reparîndu-l şi făcîndu-l mai moale, mai ales cînd femeia dă naştere la puişorii goleşi. Cum vine iarna, adoarme şi el, după ce şi-a făcut oarecare provizii. Nu doarme aşa de adînc ca pîrşul mare, dar tot aşa de tîrziu îşi începe viaţa de vară. Se hrăneşte cu tot ce găseşte: fructe, seminţe, dar şi ouă de păsări. Are o fire mai bătăioasă, mai răutăcioasă şi este unul din animalele cele mai stricătoare, căci nici un mijloc nu-l poate împiedica să nu mănînce unele poame din grădini.

Tot prin păduri trăieşte şi **Pîrşul roşu**[1] *(Muscardinus avellanarius)*, cu înfăţişarea mai mult de momiţă, cu ochi mari, vioi, cu mustăţi lungi şi urechiuşe rotunde; are o coadă lungă terminată cu o tufă de peri mai lungi, dar nu aşa de stufoasă ca pîrşul cenuşiu.

[1] Pîrşul roşu — **pîrşul de ghindă.**

Blana e moale, mătăsoasă și roșcată. Și el este nocturn. Hrana lui de predilecție sînt alunele, pe care le mănîncă cu mare lăcomie. Poți cunoaște ușor pe unde a trecut el, după coaja de alună, care nu e crăpată, ci roasă la un capăt, atîta cît poate pîrșul să-și vîre botișorul ascuțit. Și el își face cuib, un tăvăluc de frunze de stejar legate cu fire de iarbă. Trăind numai pe arbori, s-a perfecționat în arta agățatului; are picioarele mai lungi și se ține de crengi, uneori numai cu picioarele dindărăt. La fel cu neamurile lui, cum vine iarna se pune pe somn și doarme mai adînc, pînă ce se trec chiar viorelele. Mai devreme dacă s-ar deștepta n-ar avea ce mînca decît doar mugurii copacilor. Avînd o fire mai blîndă, se poate ține în colivii, înveselind, cum începe amurgul, cu mișcările lui vioaie, mai drăguțe decît ale veveriței, pentru că vin de la un animal așa de micuț.

ȚÎNCUL PĂMÎNTULUI *(Spalax)*

...Ca și cîrtița e un locuitor subpămîntean. E și mai hidos decît aceasta; cînd se tîrăște e ca un vierme mare, gros; cînd se ridică pe picioare, scurte, e ca un „Zeppelin" în miniatură. Ai putea spune că n-are cap, căci nu-i vezi nici ochi, nici urechi; de aici numele de orbete sub care se mai cunoaște. Trupul este ceva mai subțiat înainte și retezat la capăt. De sub nas, o îndoitură a pielii se întinde pînă la gît așa încît avînd și fruntea turtită, capul e ca o piramidă triunghiulară tăiată la vîrf. În schimb ghearele și dinții sînt dezvoltați. Cu ghearele își sapă într-o clipă o ascunzătoare în pămînt, cînd l-a prins primejdia afara de locuința lui. Nici un alt rozător de la noi nu are dinții tăietori așa de dezvoltați ca **orbetele**[1]. Doar unele rozătoare de prin America de Sud îi au mai mari. Cei de la falca de jos sînt mai lungi, puțin îndoiți, adevărate limbi de gealău; din cauza aceasta nici nu poate închide gura, căci dinții de jos și cu cei de sus vin cap în cap.

Noroc că trăiește sub pămînt, că ochii sînt ascunși și mai tare sub piele decît la cîrtiță, altfel ar fi prăpădul bieților arbuști care mai cresc chinuiți, prin stepe. Așa, roade rădăcinile subpămîntene, din care pricină e silit să-și sape necontenit tuneluri; rădăcini de ros găsind iarna, el nu doarme somnul hîrciogului, ci își sapă tuneluri mai în adînc.

În totul e un animal greoi, cu simțurile puțin dezvoltate; se con-

[1] Țîncii pămîntului, sau **orbeții** sînt rozătoare de cîmpie uscată. Cele două specii care trăiesc la noi în țară — **orbetele mare** *(Spalax leucodon)* și **orbetele mic** *(Spalax microphthalmus)* — pot fi întîlnite în Cîmpia Transilvaniei, în Cîmpia Română și în Dobrogea

duce mai mult de auz. Nu e sociabil şi nu i se cunoaşte glasul. Mut, morocănos, solitar orb, e una din enigmele naturii, căci te întrebi care e rostul lui pe lume. Sînt fiinţe pe care împrejurările le-au făcut să se adapteze la un mediu puţin prielnic pentru traiul animalelor mari şi din această cauză sînt expuse încetul cu încetul pieirii. Pînă atunci trăiesc ca nişte curiozităţi, rătăcite în lumea semenilor lor, care măcar se bucură de lumină, de mişcări vioaie, îndură suferinţi, dar au şi bucurii.

POPÎNDĂUL *(Citellus citellus)*

Cînd călătoreşti pe drumurile de stepă, de se ridica norî de praf în jurul căruţei, nu rar ţi se întîmpla să vezi doi-trei popîndăi trecînd în goană pe dinaintea cailor, dintr-o parte în alta a drumului. Ca o săgeată s-au repezit; abia i-ai putut zări din cauză că sînt îmbrăcaţi în haina colbului, galbenul cenuşiu al animalelor de stepă: rar, sub bărbie şi pe gît, au blana mai alburie.

Dacă stai liniştit pe un dîmb de lîngă drum, îl poţi privi în tihnă. E, poate, cel mai drăgălaş animal din neamul întreg al rozătoarelor de la noi, afară de veveriţă, cu care se aseamănă în multe apucături; e un dar al stepelor asiatice şi al celor din sudul Rusiei, de unde înaintează mereu spre centrul Europei; nu se ţine însă decît de locurile secetoase, cu caractere de stepe mai mult sau mai puţin pronunţate. De aceea la noi e răspîndit pretutindeni de la Dunare pînă la Tisa, din Dobrogea pînă în stepele Prutului şi ale Jijiei.

E rudă de aproape cu hîrciogul, dar n-are a face cu el nici la înfăţişare nici la apucături. E mai mult o nevăstuică; ca dînsa e zveltă, iute în mişcări, mlădioasă parcă ar fi de gumă; are ochi mari, vioi, cu un cearcăn albicios prinprejur, urechile scurte tăiate rotund; coada e relativ lungă şi destul de stufoasă.

Cum iese din locuinţa lui subpămînteană, îl vezi că se opreşte la portiţă şi cercetează. De-i iarba puţin mai nălţuţă şi-i împiedica vederea, se ridică în două labe şi sucşte căpuşorul în toate părţile, pare că ar fi în şurub. S-a convins că nu e nici o primejdie, face cîteva sărituri şi apoi tot sărind îşi caută locul de hrană.

Hîrciogul faţă de popîndău e cum ar fi bursucul faţă de nevăstuică; în afară că e mai drăguţ, că are mişcări mai feline, dar înainte de toate nu e răutăcios. E drept că fiecare individ are locuinţa lui, cu cămările în care-şi îngrămădeşte hrana: fructe, seminţe, frunze, de toate. Dar, altfel, e sociabil.

Trăieşte bine cu soţia, se îngrijeşte de pui, se joacă cu ei în faţa porţii; trăieşte bine — în afară de vremea dragostelor — şi cu alţi

bărbaţi. Cînd unul simte un pericol, cu un soi de şuierătură, dă de veste tuturor.

Într-o clipă s-au făcut nevăzuţi; ca puii de potîrniche se împrăştie. Nici nu ştii cînd s-au vîrît în gaura lor, ascunsă printre ierburile uscate. Cu sfîrşitul verii începe să se îngrijească de hrană; şi el, ca şi hîrciogul, cară tot ce poate strînge în traistele de la obraji. Neculegînd numai seminţe, ci şi frunze de trifoi bunăoară, are mai multe cămări, pe lîngă locuinţa lui de noapte şi de iarnă, căci spre deosebire de hîrciog, el, noaptea, se odihneşte; numai ziua se duce la cules. Iarna doarme dus; de multe ori nu se mai trezeşte în vecii-veci-lor. E simţitor la frig, iar cînd iernile sînt geroase, de străbate frigul şi pînă la culcuş, amorţit rămîne, îngropat lîngă hambarele lui. Tot aşa cînd cîte o ruptură de nori toarnă cu găleata ploaia în picături mari de se fac bulbuci, cum se întîmplă aşa de des vara în cîmpiile noastre; apa străbate prin coridoarele verticale, inundînd locuinţele, de nu mai are vreme animalul să iasă la lumină.

Noroc de aceste întîmplări, noroc de nevăstuică, de dihor, de ciori şi toate păsările răpitoare, căci altfel acest animal, drăgălaş dar stricător, s-ar înmulţi şi el ca nisipul mării.

HÎRCIOGUL *(Cricetus cricetus)*

Cu multe jivine mai are omul de luptat. Lupul îi ia oaia din stînă, vulpea gîsca din ogradă, dihorul şi nevăstuica puii de găină. Nici ogoarele nu sînt cruţate. Unul din cei mai răi duşmani, mărunţi dar mulţi, este hîrciogul. În Dobrogea, în Bărăgan, [...], ca şi în Banat sînt puzderie. Ca şoarecii foiesc. Se urcă şi pe văile din regiunile deluroase, dar mai puţintei.

E ca un guzan, numai că e mai scund ceva, mai plin la trup, cu botul mai scurt şi mai gros, cu coada subţire şi scurtă. Are blana schimbătoare. De regulă e pe spate roşcat-suriu, cu ape vrîstate, de-a curmezişul alburii şi negre, ridicîndu-se de pe pîntece care e mai închis, aproape negru. Pe obraji are cîte o pată mai gălbie. În totul e în culoarea stepei uscate, ca să nu fie uşor văzut, cînd se furişează prin iarbă.

E vioi, isteţ, deştept, cu simţurile agere; dar e şi răutăcios, mama focului. Dă şi la om; se ridică în două picioare, scrîşneşte din dinţi şi, neputînd altceva să facă, măcar te apucă de pantaloni. Ciinii nu-i vin de hac, decît dacă se pun să-l prindă de gît pe dinapoi; altfel, în faţă, se războieşte şi nu se lasă uşor bătut. Cu dinţii lui ruginii, ascuţiţi ca dalta, ieşiţi în afară, poate face muşcături rele.

Dealtfel e răutăcios şi cu ai lui; nu suferă pe nimeni pe lîngă

dînsul; chiar pe nevastă-sa o mănîncă după ce puii s-au făcut mari şi s-au împrăştiat.

Pe cît e de drăguţ cînd îl vezi fugind, de regulă sărind ca o broască, pe atîta cînd se mînie şi-şi umflă obrajii, pare o altă arătare. Îţi face impresia unui copil care se înfurie, îşi încleştează pumnii, se otăreşte, căutînd să doboare pe un om mare.

Hîrciogul e un mare tîlhar, dar şi un bun gospodar. Locuinţa lui subpămînteană este o minune de bună orînduire. Printr-un coridor de intrare vertical, adînc de un metru şi mai bine, ajungi, nu de-a dreptul însă, în odaia de locuinţă, curată, cu paie pe jos, în care animalul se odihneşte, încovrigat ca motanul lîngă vatră. În legătură cu odaia principală este alta, spaţioasă, grînarul, în care îşi adună fel de fel de seminţe şi fructe de pe cîmp. (...) Coridorul de ieşire dă în altă parte, la o distanţă de 1—1,50 m, de la gaura de intrare. E o curăţenie aşa de strașnică peste tot, încît are şi loc anume unde îşi lasă murdăriile. Că e un animal curat, îl poţi vedea şi la uşa casei sale cum se spală cu lăbuţele de dinainte, pe faţă, pe bot, cum îşi piaptănă cu degeţelele lui răsfirate mustăţile şi cum îşi linge blana de pe trup, de strălucește de curăţenie. Cînd e în apele lui, niciodată nu purcede la drum, înainte de a se curăţi, la gura de ieşire din pămînt. Dar e şi mare hoţ. Cum a început spicele să se rumenească, el e la treabă. Se întinde pe picioarele de dinapoi, ajunge paiul cu labele de dinainte, îl îndoaie şi cu dinţii, ca şi cu o seceră, taie spicul; culege apoi boabele, frecînd spicul în palme şi le bagă în traistă, două pungi ce le are de o parte şi alta a capului, în dreptul obrajilor. Cînd se întoarnă de la cules de pe ogorul altuia, are o înfăţişare alta, cu obrajii şi gîtul umflaţi; atunci poţi lesne să-l prinzi căci e greoi şi nu poate muşca; de îndată ce vede că s-a trecut de glumă, apasă buzunarele cu lăbuţele de dinainte, varsă repede ce are în traiste şi se pune în poziţie de apărare.

Ca să se poată face socoteala cîte cereale pot fi irosite de aceşti tîlhari mărunţi, se poate vedea de acolo că, după Brehm, în hambarele unui hîrciog bătrîn se poate găsi pînă la 4 hectolitri de seminţe, iar în 1817, numai în împrejurimile oraşului Gotha, din Germania, s-au omorît peste 100 000 de hîrciogi. De acea pe aiurea se pune preţ pe capul lui, ca şi pe al oricărui tîlhar. Noroc că iarna doarme, altfel ar aduna şi mai multe rezerve. Omul ar semăna mai mult pentru el şi pentru neamurile lui numeroase, tot aşa de tîlhari. Curat vorba aceea: „Unii sapă viile, alţii beau vinurile". Cum se trezeşte din somn, mai rontăie el o bucată de vreme din ceea ce i-a mai rămas în hambare, iar după ce a ieşit la lumină îndată se îngrijeşte de moştenitori. Atîta cunoaşte şi el ce e dragostea şi tovărăşia, cît sug puii. Pe urmă nici nu vrea să ştie nici de pui, nici de nimeni. Dealtfel cum sînt părinţii aşa şi copiii; cincisprezece zile după ce au ieşit pe lume, ştiu să-şi sape locuinţa în pămînt; s-a terminat cu ei;

trăiesc pe socoteala lor.

Ce pacoste ar fi pe agricultori dacă toţi puii nascuţi într-un an ar trăi — fiecare femeie fată de 2 ori pe an măcar cîte cinci pui — şi dacă n-ar mai fi şi duşmani. Natura are însă leac pentru toate. Din cer îi cade uliul, bufniţa ori vulturul, în spate îl vizitează chiar în locuinţă nevăstuica; vulpea şi lupul nu-l cruţă, cînd îl întîlnesc în cale. Nici omul nu-l lasă în pace ci, omorîndu-l, îi ia şi grîul din hambare. Dacă toată lumea l-ar cruţa, ar aduce foametea după ei.

PĂDURILE NOASTRE[1]

CONIFERELE

Molidul *(Picea abies)*

Formează adevărata bogăție forestieră a țării noastre fiind esența cea mai răspîndită. **Molidul, moliftul,** acoperă în masive dese coastele Munților Carpați de la Dunăre pînă-n Tisa maramureșeană, aflîndu-se și pe înălțimile mai mari ale Munților Apuseni. Uneori aproape numai el, alteori amestecat cu bradul adevarat, alcătuiește zona păduroasă a coniferelor, urcîndu-se în Oltenia pînă pe la 1 700 m, iar în nordul Moldovei scoborîndu-se la 1 400 m.

La această înălțime nu alege. Crește pe calcar ca și pe grohotișuri. Nu-i pasă de gerurile cele mai aspre; nu-i fac rău nici biciuirile crivățului din primăvară. Înfruntă totul, ridicîndu-și sulița trunchiului, înalt uneori pînă la 30 m, pe vîrfurile cele mai semețe, unde se anină norii de pletele cetinelor. E un aspect înviorător priveliștea piscurilor izolate de pe valea Oltului, cum e Cozia, sau cei doi ușori[1], Ghițu și Frunțile, care păzesc ieșirea Argeșului din munți. De jur împrejurul lor se întind pădurile de fag, ca niște nori groși, lăsați la fața pămîntului. Deasupra lor, pe picioarele răzlețe, se înalță cuiburi de molizi deși ca peria, asemenea unor cetăți care înfruntă vremea.

Molidul e mîndru la înfățișare. Mai ales molizii răzleți, singuratici, crescuți în voie, cum se văd mai lesne pe valea Timișului, cînd scobori de la Predeal la Brașov, își desfășoară în plină libertate forma lor caracteristică de con verde, regulat.

Trunchiul, în tinerețe, are coaja destul de netedă și roșcată; de unde numele de **brad roșu** ce i se dă. Mai spre bătrînețe, coaja prinde a căpăta solzi subțiri care se desprind.

Ramurile ies mai multe de la aceeași înălțime, de jur împrejurul trunchiului. Cele mai de jos, mai lungi, ramificate și ele, cu plete bogate de cetini. Cele din vîrf, tinere, sînt oblic ridicate în sus. Frunzele sînt ca acele verzui și în patru muchii. Un semn după care se cunoaște o cetină de molid este, în afară de forma frunzelor — zise și țepușe în popor — și așezarea lor de jur împrejurul crenguțelor. De aceea molidul e mai des la frunziș; umbra sub el e mai mare, de nu crește un fir de iarbă, ci se întinde numai covorul acelor căzute și al cepilor — crenguțelor desfrunzite — uscați.

---

[1] I. Simionescu, *Pădurile noastre*, „Biblioteca de popularizarea științei", Casa Școalelor, nr 32 1925.

[2] Ușor — unul din cei doi stîlpi verticali ai unei porți sau uși

Pe cît e de mohorît şi încruntat la înfăţişare, pe atît are şi el clipe de surîs şi drăgălăşenie, cînd înfloreşte, arătate prin culori mai vii. Conurile cu florile bărbăteşti atîrnă la capetele crenguţelor tinere ca nişte cerceluşi de granat. Pare că s-a jucat cineva, nevăzut, şi a presărat copacul cu fragi, aninaţi, în căderea lor, de marginea cetinelor. Deschizîndu-se, prin unele locuri şi prin mai, plouă cu pulberea de aur a polenului. Cînd vîntul scutură cetinele, molidul e învăluit ca într-un subţire nor auriu, prin care se joacă razele de soare. Pădurea surîde. E nevoie de atîta noian de polen, căci conurile cu florile femeieşti sînt mai puţine, numai pe crengile dinspre vîrf. Şi ele sînt rumenite, aşteptînd mirii veniţi călare pe vînt. După ce nunta are loc, molidul îşi ia haina zilnică de luptă şi grea trudă. Cucuruzii din vîrf, lungi de 4—5 cm, par uscaţi şi se apleacă în jos. La adăpostul solzilor strînşi unii de alţii, sămînţa se coace. Cînd i-a venit vremea, toamna tîrziu, solzii se dau la o parte, spre a lăsa să cadă de la subsuoara lor seminţele negre cu cîte o aripioară lăţită. Zbor ca şi pufurile de păpădie. După împrăştierea lor, cad şi cucuruzii la pămînt, întregi. Molidul se pregăteşte din nou de nuntă.

Sămînţa poate să aştepte 3—4 ani pînă ce ajunge să dea colţ. Puişorul creşte încet-încet, la adăpostul celor bătrîni sau mai bine la adăpostul frunzişului de mesteacăn, prin care lumina tot mai străbate. Cu scutul piramidal al trupului, se strecoară în sus, pînă cînd scapă la aer în libertate. Pe urmă iarăşi, fără grabă, îşi îngroaşă trunchiul mereu, pînă la 70—100 de ani, cînd începe a mai încetini. Îşi aşteaptă şi el moartea: securea omului ori cîte un vîrtej mai năprasnic de furtună, care-l doboară. Lăsat în voie, unde sînt condiţii prielnice, poate atinge şi vîrsta de 400—500 de ani. Nu ajunge însă niciodată bătrîneţe deplină. Omul se îngrijeşte de aceasta. Lăcomia lui, uneori, e fără margini. Rămîn munţii goi, daţi pradă puhoaielor[1]. Jalea te păleşte cînd treci pe Neagra spre munţii Dornenilor, cînd te înfunzi în munţii Vrancei ori spre fundul văii Lotrului. De departe, ţi se pare că pe coastele munţilor stau beţe de chibrituri, presărate peste tot.

Podoaba munţilor apucă întîi viroagele, transformate iarna în jgheaburi, pe care alunecă în vale, la drum larg. Pe urmă butucii, le-

[1] Referitor la pădurile din ţara noastră, suprafaţa lor s-a restrins de-a lungul veacurilor. În condiţiile capitalismului, procesul de defrişare s-a accelerat, zone întregi fiind, practic, devastate din punct de vedere forestier în Muntenia, Moldova, Munţii Apuseni etc. În anii construcţiei socialismului se desfăşoară o amplă şi susţinută acţiune în vederea refacerii şi îmbunătăţirii calitative a fondului forestier, prin reîmpăduriri masive, prin exploatarea mai mult a pădurilor de fag şi alte esenţe în trecut puţin utilizate, prin mărirea ponderii raşinoaselor în fondul silvic. Suprafaţa pădurilor a crescut de la 5 955 mii ha în 1938 la 6 140 mii ha în 1975 şi se prevede să ajungă la 6 170 mii ha în anul 2000. Din suprafaţa totală a pădurilor, ponderea diverselor specii sau grupe de specii este următoarea: fag (31,76%), raşinoase (28,26%), alte foioase (20,39%), specii de stejar (19,59%). Pînă în anul 2000 ponderea raşinoaselor va creşte la 33,8%, a fagului va scade la 27,5%, de asemenea a altor foioase (14,4%), stejarul crescînd la 20,4%.

gați în plute, ca pe Bistrița, transportați cu trenurile înguste mai adesea, ori cărați de apă, ca pe Lotru, apucă drumul spre Dunăre și Mare sau poposesc în ferestraiele care îi transformă în scînduri, leațuri, grinzi ori dranițe. Pe Valea Mureșului, de la Toplița pînă în Tîrgu Mureș, stau ferăstraiele ori stivele de butuci unele lîngă altele. La fel e pe toate văile mai mari ce vin din munți.

Nenorocirea arborelui e lemnul lui. De la chibrituri pînă la catarge de corabie ori stîlpi de telegraf, de la scîndurile pentru podea pînă la acoperișurile cu șindrilă, de la hîrtia de scris pînă la mobile ori lăzile de împachetat, viața zilnică a omului e legată de lemnul de molid și brad. E cel mai însemnat copac dintre toți copacii noștri. Pe lîngă multe calități, are și pe aceea de a fi un minunat lemn de rezonanță, de preț pentru fabricarea pianelor. Nu numai lemnul e folosit, ci și frunza, coaja și rădăcinile. Din frunză se scoate esența de brad, mirositoare; coaja se folosește în tăbăcărie, iar rădăcinile subțiri, ca de gumă, dau gînjuri minunate. Pe deasupra, din el, ca și din celelalte rășinoase, se extrage rășina.

E arborele asupra căruia trebuie îndreptată toată atenția, nu numai pentru că acoperă cea mai mare parte din munții noștri, păzindu-i de distrugerea puhoaielor și regulînd, deci, mersul rîurilor de mai din vale, dar și pentrù că e izvorul unei bogății naturale însemnate, care nu poate fi secată prin lăcomia de cîștig...

BRADUL *(Abies alba)*

E tovarășul molidului în pădurile noastre de munte. Nu e peste tot totuna de răspîndit. Păduri dese, masive întinse, nu formează decît în Banat și în munții Mehedinților, unde ajunge aburul climei mediterane. În aceste părți se încumetă să se urce chiar pînă la limita de sus a pădurilor; acolo însă repede se oprește. În restul Carpaților e mai pe sponci, ocupînd mai ales fața muntelui, mai cu soare și ținîndu-se tot mai spre marginea adăpostită dinspre fag, cu care se amestecă. În Moldova și Bucovina se coboară chiar pînă pe podișurile mai joase. Dar și aici tot adăposturile caută, nepriindu-i gerurile grele de iarnă și mai ales gerurile tîrzii de primăvară, venite pe neașteptate, care îi aduc multă stricăciune.

Pe lîngă neprielnicia condițiilor climaterice, bradul e mereu împuținat și din pricina animalelor mari și mărunte, dar mai ales din pricina omului neștiutor. Cerbii și căprioarele nu pun gura pe puie-

[1] Un exemplar de *Abies alba*, înalt de 62 m, cu diametrul de 2,50 m (probabil cel mai înalt din Europa), aflat în zona comunei Cheia (jud. Prahova), este decretat arbore ocrotit de lege

ţii de molid, dar pe cei de brad, de alături, îi tund, nu altceva. Portul tinerilor brăduţi îi face să fie tăiaţi cu nemiluita, pentru moda „pomului de Crăciun" din ce în ce mai întinsă şi la noi, de la o bucată de vreme. Cîtă iroseală se aduce cu aceasta, nimeni nu-şi dă seama. Pentru o petrecere de cîteva ore, se taie un brăduţ, din care, lăsîndu-l să crească, se poate face măcar un acoperiş de casă.

La port se aseamănă cu molidul. Şi el are forma unui con, dar adesea trunchiul la vîrf, căci ramura terminală, începînd să crească, nu rar crengile de pe lături ajung să ştirbească vîrful ascuţit al conului.

Se deosebeşte însă de molid, după coaja trunchiului, mai alburie şi plină de răşină. De aceea i se zice şi brad alb, după cum, din cauza înfăţişării mîndre, în Ardeal i se mai zice şi brad-nemeş, iar pe aiurea sihlă.

Cetinele de brad se recunosc uşor, căci frunzele sînt aşezate mai mult pe 2 rînduri, în lungul cepilor. Şi frunza lui e altfel. E lădiţă, verde-întunecată pe faţa de sus, albăstrie pe dos, unde se prind şi 2 dungi alburii în lung, paralele cu nervura mijlocie verzuie. De aceea bradul pare şi mai întunecat decît molidul.

Conurile bărbăteşti, mici, sînt gălbui, pe cînd cucuruzii cu florile femeieşti stau de la început pînă la sfîrşit ridicate în sus şi cuprind multă răşină. Cînd seminţele se coc, nu cad numai ele, ci şi solzii laţi la subsuoara cărora au fost adăpostite. Din cucuruz nu rămîne pe copac decît o ţepuşă, frumos încrustată cu urmele solzilor, aşezate în spirale dese. Seminţele pierd repede puterea de încolţire, după un an cel mult. Şi aceasta e o pricină, că bradul e mai rar decît molidul.

Bradul este căutat pentru parcuri. În oraşele Botoşani şi Bacău, deşi aproape de şes, sînt mult mai numeroşi brazi decît în Piatra Neamţ ori Cîmpulung, bunăoară. El poate căpăta forme mai deosebite. Tăindu-i-se vîrful principal, o altă creangă de mai jos îi ia locul în creştere. Se capătă astfel brazi de forma unui ţepoi cu dinţi lungi sau chiar ca un candelabru. Lemnul lui, deşi aproape cu aceleaşi întrebuinţări ca şi ale molidului, are preţ mai slab. Numai cînd e vorba să fie întrebuinţat ca picioare de poduri, la căptuşirea tunelurilor în mine, ca şi la orice lucrare de sub pămînt, lemnul de brad e mai căutat. Fiind mai răşinos, e mai trainic. În fabricile de hîrtie, tot al doilea loc ocupă după molid. Coaja de brad nu se foloseşte în tăbăcărie, ci se arde mai degrabă. În schimb florile dau un suc dulce, căutat de albine. Acelaşi suc îl picură şi frunzele.

PINUL[1] *(Pinus sylvestris)*

Deşi tot atît de rar ca şi zada, pinul nu stă răzleţ, în pîlcuri deosebite ca acesta din urmă arbore, ci se amestecă cu celelalte două esenţe principale, în tot lungul Carpaţilor. Îi plac locurile mai însorite, puţin umede şi nu se teme de gerurile mari. De aceea se urcă şi spre partea de sus a bradului. Dar se coboară şi pînă jos la fag.

Se deosebeşte şi la port şi la frunze de brad şi molid. Cît e tînăr, are şi el o coroană ca o piramidă. Mai pe urmă se pierde regula observată cu stricteţe la molid. Se iau la întrecere în creştere şi alte crengi, încît la port se apropie mai mult de foioase, mai ales că şi ramificaţia trunchiului începe mai din sus. Faţă de molid şi brad, e cel mai rezistent la furtuni. Molidul, adesea, cade dezrădăcinat, căci n-are decît rădăcini laterale. Bradul cade mai mult rupt; rădăcinile lui se ţin mai bine înfipte, căci se păstrează şi rădăcina mijlocie ca un ţăruş. La pin aceasta e şi mai dezvoltată, aşa încît el e şi mai bine înţepenit.

Trunchiul pinului are culoare roşcată la început. Coaja devine scorţoasă mai tîrziu. Se recunoaşte lesne după frunze; cîte două ieşite din vîrful unei ridicături scurte, care nu sînt decît muguri închirciţi. O crenguţă de pin desfrunzită se recunoaşte tocmai după aceste noduri, care susţineau frunzele; acestea nu cad decît tot la 2—4 ani. Pinul se cunoaşte şi după cucuruz. E mai lemnos decît al bradului şi are formă de pară; solzii sînt ca nişte scuturi. Cînd sînt strînşi dau conului de pin o înfăţişare frumoasă, ca şi cînd ar fi sculptate măiestrit.

ZADA[2] *(Larix decidua)*

Căldura înăbuşitoare din vară, prin contrast, îmi aduce aminte de umbra răcoroasă de sub cetenile de brad. Cu gîndul zbor la Predeal, localitate cu orizont larg, cu perspective variate la tot pasul, la marginea pajiştei de pe Susai, covor lins de iarbă cu împestriţături de flori montane. Acolo stăteam adesea lîngă un mormînt izolat din marginea pădurii, însemnat cu o simplă cruce de lemn, purtînd pe ea un număr: 1 646. Cine odihneşte sub ea, dumnezeu ştie...

În acel loc, într-o primăvară, am prins farmecul şi delicateţea

---

[1] În unele regiuni ale ţării (munţii Ceahlău), pinul este arbore ocrotit de lege.

[2] Zada, cum mai i se mai spune popular şi **larice** ori **crin**, este arbore ocrotit de lege în Munţii Bucegi şi Ceahlău.

unor arbori de munte, tot din ce în ce mai împuținați, la noi ca și aiurea. Deși îi cunoșteam mai de demult, dar îi văzusem tot în toiul verii, în deplina lor desfășurare. Unul din cuiburile lor favorite e pe Poliția cu Crini, de la fundul Izvorului Muntelui din Ceahlău. Ca să ajungi la ei trebuie să lupți cu greutățile peretelui priporos, numai ruine și bolovani, năruit înspre valea Bicazului. E drum anevoios, dar răsplătit prin farmecul pădurii de Crini, prin odihna tăpșanului întins al Oculașelor și mai ales prin zarea largă ce se deschide. Rămurogi ca mestecenii, cu frunzișoarele lor verzui, strînse tot bucheţele la fiecare ochi, cu conurile ceva mai mari decît nucile, atrag privirea deodată, mai ales cînd sînt încadrați de molidul serios și întunecat. E surîsul spontan al unei fețe încruntate.

La Predeal însă i-am cunoscut în îmbrăcămintea lor fragedă, de primăvară.

Deși din aceeași familie cu bradul, **zada** — așa i se zice copacului — are alte obiceiuri. Toamna se dezbracă de hainele țesute din frunzele ca niște ace lungi. Primăvara se îmbracă în haină nouă. Nici un alt arbore nu exală frăgezimea tinereții proaspete ca zada, tocmai din pricina vecinătății cu brazii întunecați mereu. Codrul de fag e una peste tot, primăvara cînd dă să crape mugurii sau toamna cînd frunzele sînt foi de aramă. Contrastul între frunzele plăpînde, verde-palid, ale zadei de primăvară cu cetinile, parcă mai negrii, ale molidului rămas și peste iarnă înfrunzit, este mai izbitor și prin aceasta mai evocator de primenirea naturii. Mai ales mlădițele noi, lungi și firave, argintii și cu frunzele lunguiețe, albicioare, presărate cîte una pe rămurelele mlădioase, pare că sînt degețelele trandafirii, ieșite în afara pelinccelor în care e înfățat copilul. Toată prefacerea din primăvară în ele se concentrează, iar cînd le bate ușor vîntul, ondulează ca niște biciuri de mătase. Frăgezimea primăverii e, la zadă, mai strigătoare, tocmai pentru că se iţeşte adesea dintre cetinile rigide ale pinului ori molidului, cu care se împleticește.

De asemenea și spre sfîrșitul toamnei, pîlcurile de zadă dau aceeași variație, ca și mestecenii de jos, la îmbinarea brădetului cu făgetul. Mai cu seamă cînd soarele scapătă spre asfințit, copacul întreg pare învăluit în aurul razelor, care alunecă numai peste brad, fără a-l înveseli.

Zada, în partea Ceahlăului zisă și **crin,** nu este altceva decît copacul numit *Lärche* în Alpi sau *Mélèze* pe franțuzește *(Larix).* Adaug aceste numiri pentru că la noi mai degrabă se cunosc raritățile sub nume străin, decît sub cel românesc. Îmi aduc aminte de o întîmplare. Eram odată într-o excursie pe dealurile Bîrnovei, de lîngă Iași, cu niște elevi de cl. a II-a secundară. La un loc mai umbros întîlnesc cîteva exemplare frumoase, în plină floare, de rodu pămîntului.

Copiii toți se adunară roată, ca în fața unei minunății, dar ni-

meni nu poate să-mi spuie numele plantei. Unul din ei, timid, mă întreabă: „Nu e aceasta ceea ce se cheamă pe franțuzește Gouet?" Pe franțuzește știa numele, dar rodul pămîntului nu auzise niciodată. Și nu era doar un vlăstar din cei cu sîngele albastru. De aceea pun și numele franțuzesc, căci mulți vor fi citit cîte ceva despre *mélèze,* fără să știe că e zada noastră.

E un arbore de mare preț, dar tocmai prin aceasta gata să dispară. E gingaș la înfățișare. Cînd crește în voie, poate să se ramifice ca și un plop. Asemenea frumoase exemplare stufoase se văd sub zidurile cetății de la Sighișoara. Altfel, crește cu vîrful ascuțit, cum se vede mai bine la intrarea în schitul de la Durău. Din cauza aceasta adesea se pune în parcuri drept ornamentație. Dar sus, la munte, în tăioasa bătaie a vîntului, suindu-se și pînă-n apropierea omătului veșnic, acolo crește drept ca și un stîlp de telegraf, punîndu-se la întrecere cu molidul, deosebindu-se doar prin neregulata împrăștiere a ramurilor și frunzelor delicate, care le îmbracă într-o filigrană uriașă de argint.

Poate crește tot așa de înalt și uneori mai gros. Exemplare de peste 50 m înălțime și 8 m de circumferință nu sînt rare în Alpi. Ca și cînd își dau seama că veleatul neamului lor se apropie, trăiesc mulți ani. Dacă scoborîți în parcuri, cad de bătrînețe la 60 ori 80 de ani, pe poliție de munte se întîlnesc copaci care au încolțit pe vremea cruciadelor, avînd o bătrînețe de 6 și pînă la 8 veacuri. Sînt adevărate minuni, care ademenesc excursioniști anume să le admire. Stau singuratici, scorojiți, cu vîrful desfrunzit ca niște lungi sulițe, avînd crengi numai pe la mijlocul lor. Înfruntă vijeliile și asprimea înălțimilor, numai datorită structurii lemnului lor, colorat ca și peretele de marmură al muntelui în răsărit de soare. Cînd se dă drumul haiturilor pe Lotru[1], trunchiurile de zadă alunecă greoi pe valurile întețite. Rămîn cele mai de pe urmă și le recunoști după culoarea lor roșcată. Uitate la marginea apei, stau cu anii fără să putrezească. Din pricina trăiniciei lemnului lor des, copacii aceștia sînt și mai fără milă doborîți. Pitoreasca scenerie a caselor de sub Zermatt[2], ca și a adăposturilor pentru fîn, azvîrlite pe coasta munților șvițerieni se datorește nu numai stilului clădirilor, cît și culoarei trunchiului de zadă, abia descojit, din care sînt făcute. Sînt uciși și pentru rășina lor mai subțire decît a bradului, mai aromatică, din care se fabrică așa-numita terebentină venețiană.

În Alpi, zada se mai găsește încă în mare număr, deși mult mai restrînsă decît înainte. Găsuri autorizate se ridică pe fiecare an, spre a apăra această podoabă a munților de completa ei stîrpire. La

[1] Prin amenajările hidroenergetice ale văii Lotrului, ca dealtfel și a altor cursuri de ape din zonele muntoase, transportul lemnului se face, în general, pe șosele forestiere, cu mijloace auto, plutăritul rămînînd în cele mai multe cazuri o amintire a trecutului

[2] Zermatt — oraș în Elveția (cantonul Valois), stațiune climaterică.

noi, în Carpați, se taie cu nemiluita, de-a valma cu brazii. Și măcar dacă ar fi întrebuințat lemnul lor la ceea ce folosește mai bine. Sînt tăiați însă copacii, din lăcomia știută a societăților forestiere, care nu se lasă pînă ce nu tund complet, de orice esență, suprafețele luate în exploatare aproape pe nimic. Tisa abia dacă se mai găsește ici și colo în exemplare răzlețe. A venit rîndul și zadei, care e din ce în ce mai rărită, deși e unul din arborii care dau podoaba munților noștri, tot mai pleșuviți.

ALTE CONIFERE

Răzlețite printre esențele principale, pomenite mai sus, se găsesc în pădurile noastre de brad și alți arbori sau arborași din neamul bradului. Cel mai de seamă este:

Tisa[1] *(Taxus baccata),* vestită pentru lemnul ei mirositor și trandafiriu. Mobile de tisă sînt mobile de lux. Odată, la noi, se găsea mai multă. Azi aproape se pot număra pe degete locurile unde se mai află cîte puțini copaci. Se citează de pe Bucegi, prin munții Buzăului, pe la Palanca, pe Barnaru în munții Sucevei. Au fost cu nemiluita tăiată, nu numai din pricina lemnului scump, dar mai ales de către ciobani, ca să ferească vitele să nu se otrăvească mîncînd frunzele de tisă, în adevăr foarte otrăvitoare ca și semințele dealtfel.

Tisa nu crește înaltă; formează adesea tufărișuri, căci trunchiul are ramurile resfirate. Frunzele sînt lătuțe, cu vîrful ascuțit și așezat cam ca la brad, pe două rînduri. După flori nu seamănă deloc cu celelalte conifere de la noi. Florile bărbătești, pe un copac, sînt strînse grămăjoară și învelite în solzi lați. Florile femeiești sînt răzlețe; nici nu le bagi în seamă, părînd ca niște mugurași. Fructul e cărnos și seamănă cu o afină. Partea cărnoasă e bună de mîncat, dar sămînța e otrăvitoare[2].

Din ce în ce mai rară pe munți, se folosește mai adesea în parcuri, ca gard viu.

Jneapănul *(Pinus montana),* numit încă și **jepi,** este arboraşul chinuit de la marginea superioară a pădurilor de brazi. E interesant să vezi cum molizii și brazii se căznesc ca să se ridice spre vîrfurile munților, unde vîntul mereu învolbură și nămeții se îngrămădesc. E

[1] Tisa este arbore ocrotit de lege. Un exemplar de *Taxus baccata* de circa 500 de ani se găsește la Prigoratii (jud. Neamț)

[2] Taxina, un alcaloid care se găsește în toată planta, cu excepția părții carnoase din jurul seminței, da toxicitatea tisei. Ca toate coniferele, tisa nu are fruct propriu-zis, sămînța fiind înconjurată de o cupă carnoasă, roșie, comestibilă pentru păsări.

dealtfel același aspect ca și jos în stepă. Sus se muncesc brazii, jos stejarii. Din mîndri ce sînt la locul lor, deși ca peria, încep să se răzlețească. Vîntul le rupe crengile, îi îndoaie; ei nu se lasă. Caută să înainteze. Aiurea rămîn pitici, zgribuliți, noduroși, dar degeaba. Sămînța cu greu încolțește; puieții cu anevoie se ridică. Vraiștea vîntului, asprimea muntelui învinge.

Totuși pădurea nu se dă. Dar nu mai sînt molizii falnici care se urcă mai sus, ci neamuri de-ale pinului. Dacă n-ar fi să-i cunoști după frunze și cucuruzi, mai că nu ți-ar veni să crezi că sînt de aceeași obîrșie.

Jneapănul, în loc să crească în înălțime, se întinde la pămînt. Crengile lui mlădioase par niște șerpi uriași încolăciți pe după pietre. Aceeași cazmă o are și rădăcina de a se prinde oriunde găsește, printre pietre, o crăpătură cu pămînt moale ca să se poată înfige. Totul, crengi și rădăcini, arată trudă și prudență, întocmai ca și la alpiniștii curajoși, care înaintează cu precauție, profitînd de cel mai mic colț de piatră pentru ca să se prindă cu mîna ori pe care să pună piciorul.

Așa fiind, jneapănului nu-i este frică de vînt, că-l va dezrădăcina. Furtuna vîjîie deasupra cetenelor lui stufoase, alunecînd la față. Nici de greutatea nămeților nu se rupe, căci crengile sînt ca niște odgoane de cauciuc. Se îndoaie sub grosimea zăpezii, stînd la cald, între ea și pămînt. Numai cînd gotcanul își cîntă, ca turbat, cîntecu-i de dragoste, încep și jepii să-și ridice capetele crengilor lor, unde se află grămada florilor cu polen și conurile mici cu flori femeiești. E ziua lor de nuntă, cînd caută vîntul și baia caldă de soare. Nu are aproape nici o întrebuințare, căci lemnul e prea noduros, deși tare ca fierul. Cel mult, la strung, se fac din el obiecte mărunte. În schimb din frunze se scoate *balsamul de Carpați,* mirositor.

Ienuperii pitici *(Juniperus sibirica)* sînt tovarășii de suferință ai jepilor. Pe Bucegi ori pe Ceahlău, ei formează cultucele verzi-închise, care împestrițează pajiștile alpine la marginea lor inferioară. Una peste tot, ca o cunună de frunze mereu verzi, cu cît e mai spre mari înălțimi, cu atît tufele devin mai răzlețe, mai una cu pămîntul. Pe urmă se văd numai fire pipernicite, tufușoare de iarbă groasă, pentru ca apoi să dispară cu totul. În schimb o rudă de aproape a lor e mai norocoasă, căci crește mult mai jos, scoborîndu-se și în ținutul fagului. Aceasta e **ienuperul** *(Juniperus communis),* care poate să se înalțe și de o seamă cu alunul. E răspîndit mai mult în Banat și Oltenia, unde se scoboară pînă în zona dealurilor, în luminișurile pădurilor de fag. Mai la nord, în Carpații Transilvaniei, Moldovei și ai Bucovinei; se ține numai de brad. Explicarea e în țara lor de baștină, în ținuturile mai calde.

Ienuperul are trunchiul la început neted; mai pe urmă devine

scorțos, pare că ar fi acoperit cu zdrențe. Pe crenguțe stau frunzele, cîte 3 la aceeași înălțime, în noduri depărtate. Frunzele sînt mai închise pe față, mai deschise pe dos, unde au o muche în lung. Florile bărbătești mărunte stau grămăgioară. Cele femeiești, ca niște muguri, sînt înconjurate de mai mulți solzișori, se unesc, ajung cărnoși și închid în ei, cele 2-3 semincioare. Fructele de ienuperi, frumos colorate ca și porumbelele, nu devin moi decît înspre toamna din al doilea an.

Ienuperul este un copăcel mai folosit cultivat în parcuri, mărind numărul acelora care rămîn verzi și peste iarnă. Totuși, pe aiurea, din părțile mai groase ale trunchiului cu lemn tare se fac linguri, furculițe, cutii și chiar vase. Crengile mai drepte dau lemn bun pentru bastoane ori cozi de bice. În schimb multă căutare au boabele de ienuperi, căci din ele se scoate o esență mirositoare și chiar spirt sau se întrebuințează în medicina populară sau ca mirodenii.

Mai rar decît tisa, se vede prin munții noștri:

Zimbru[1] *(Pinus cembra)*, așa de vestit în Alpi. Îi plac plaiurile batute de vînturi, unde ia forme fantastice, tipul zbuciumului arborilor de a se ține cu fruntea sus, în ținutul viforelor. Ajung uneori înălțimi de 20 m și grosimi de peste un metru, iar rupîndu-li-se vîrful, dau crengi vînjoase, care iau locul celor dintîi. De aceea au înfățișări bizare, mai ales cînd și crengile rupte de vînt sînt acoperite cu licheni care spînzură ca niște caiere de lînă. Profilîndu-se pe cerul limpede, par niște uriașe sperietori, acoperiți cu zdrențe, cu brațe schilodite. De aceea în Alpi sînt mult cîntați și joacă un rol însemnat în povești.

Se deosebesc de neamurile lui mai apropiate și prin aceea că frunzele lungi ies cîte 5 dintr-un loc, așa încît în crengile tinere par ca o coadă de noaten tuns. Seminţele, nearipate, mari, cu coaja tare, au un miez cărnos cu gust de nucă și care se mănîncă.

Zîmbru, la noi ca și în Alpi, e pe cale de a se stinge, nu numai din cauză că crește greu, dar pentru că lemnul său tare e mult căutat.

FOIOASELE

Stejarul

Stejăriș, făget, brădet sînt trei mari zone păduroase, care caracterizează țara noastră. Brădetul se ține pe înălțimile muntoase; făge-

[1] Zimbrul este arbore ocrotit de lege, fiind declarat monument al naturii.

tul e legat de dealurile umbroase, mai umede; stejărişul îmbracă restul feţei pămîntului pînă la întinsoarea netedă a cîmpiilor de stepă, înaintea cărora se opreşte.

Mîndru, în plină putere de dezvoltare e stejarul de pe dealuri, în părţile mai cu soare. Cu cît se scoboară spre cîmpie, devine mai închircit, mai zgribulit. Îndrăzneţii care înaintează în stepă, nici nu-i mai cunoşti. Sînt pitici, noduroşi, strîmbi. Le simţi chinul. Totuşi nu se lasă. Ca şi nişte tiraliori care se tîrăsc pe burtă, se tupilează după fiece muşuroi numai să ajungă mai aproape de duşman, tot aşa şi stejarii înaintaşi în stepă devin mici, rupţi, zdrenţuroşi. La început îşi iau ca apărare tufe de pruni spinoşi, din lumea tufărişului, la adăpostul cărora creşte mai în voie, mai rotofei. Pe urmă păşesc prudent, singuratici, ca şi cînd ar pipăi terenul. În cele din urmă rămîn locului. Cînd străbaţi marginea pădurilor de stejar dinspre stepă, cum e bunăoară în lungul frumosului drum de fier de la Bereşti la Galaţi,(...) ai impresia unei armate care înaintează prudent spre ocuparea unei întărituri duşmane.

Către marginea dinspre fag e aceeaşi luptă. Decît aici îţi face impresia că se luptă piept la piept, în trîntă dreaptă, doi voinici în plină putere. Nu sînt rarişti de pădure ca spre stepă. E învălmăşeala a două armate care se împing, în greu, una în alta. Cînd fagul pătrunde, ca o pană, în armata stejarilor, cînd aceştia se îndeasă tot mai sus, ajungînd uneori pînă în atingere cu brădetul.

Fagul e frumos numai în desişul codrilor; stejarul e mîndru cînd îl vezi răzleţ, la marginea poienii, crescut în voie şi în plină vlagă. E simbolul puterii şi al răzbirii prin grea trudă. Rădăcinile lui, adînc înfipte în pămînt, larg resfirate, sînt împleticite ca să se întepenească bine, pentru veşnicie. Trunchiul gros, uneori şi de un metru în diametru, este îmbrăcat de timpuriu cu o coajă crăpată, aspră, cu multă pluta, ca un cojoc miţos care-l apără de frig şi ploaie. Numai în mijlocul codrului, stejarul poate să crească mai drept, ca fagul.

Semincerii dintr-o pădure tînără nici nu-i cunoşti, după port, că fac parte din neamul voinicilor, cu ramuri sucite fel şi chipuri.

Cînd e răzleţ, repede se ramifică. Ramurile sînt noduroase, braţe vînjoase, în care muşchii sînt ca fierul, iar vinele ca vîrci umflate. Le resfiră în toate părţile; de aceea stejarul are un port mîndru, o coroană bine închegată. Sub el însă nu e umbră prea deasă, căci frunzele se ţin mai mult pe ramurelele din vîrf. Lor le place bătaia soarelui, să se scalde în lumină. Par de pergament, atît sînt de tari şi lucioase. Forma lor e variată, dar întotdeauna sînt cu crestături rotunde pe margini, cînd mai adînci, cînd mai largi. Adesea au pe ele sfere mici, galbene, roşcate. Sînt bobiţe produse de viespi.

Stejarul înfloreşte tîrziu; dealtfel şi mugurii lui scurţi, îndesaţi, numai zale de solzi, plesnesc mai la urma celorlalţi copaci. Din mugurii mai bonduci ies fire subţiri ca nişte aţe, de-a lungul cărora

stau motocei de flori bărbăteşti. Cît e de aspru stejarul în înfăţişarea lui de iarnă, cînd începe să dea primăvara, la vîrful crenguţelor, frunzele delicate, gălbui deodată, iar dintre ele spînzură firele de mustăţi cu flori bărbăteşti, mohorîtul arbore pare că surîde şi el de mulţumire. Seriozitatea lui dispare; e învăluit într-o pînză subţire peste tot de fire de argint aurit, printre care se joacă razele de soare primăvăratic. Te fac să te gîndeşti la leoaica întinsă cu botul pe labele de dinainte, în culcuşul ei ascuns, privind la puişorii drăguţi care se hrănesc sub paza privirii mai blîndă.

Din florile femeieşti, aşezate chiar la vîrf de crenguţă, după ce mîţişorii bărbăteşti de mult au căzut, începe să se arate cunoscuta ghindă, care ajunge să ia forma unei lulele. La vîrful unei codiţe lucii se află o cupă frumos încrustată, în care e înţepenită ghinda, netedă şi strălucitoare, pare că ar fi anume lustruită.

An cu an, primăvară cu primăvară, trunchiul stejarului îşi adaugă cîte un inel de lemn şi de ghinde. E o veşnicie în el, căci poate să ajungă la vîrsta lui Matusalem[1]. Sînt stejari şi de 1 000 de ani, ba chiar unii susţin că trăiesc şi 2 000 de ani. De aceea, stejarul e ales ca monument viu pentru eroii şi oamenii deosebiţi. La Ţebea de pe Criş, Avram Iancu se odihneşte sub gorunul lui Horea, iar la Ţigăneşti, lîngă Tecuci, se mai păstrează încă, încercuit cu şine de fier, dînd numai cîteva frunze abia în capătul crengilor, gata să se usuce de tot, stejarul sub care Conachi îşi scria versurile[2].

Stejarul e unul din cei mai preţioşi arbori care trăiesc în ţinuturile noastre. Din pricina aceasta la noi pădurile de stejar s-au rărit, iar stejarii falnici, în putere, tot mai rari încep să fie, căci în locul celor tăiaţi, alţii la loc nu s-au semănat. Lemnul său are toate însuşirile: e tare, trainic, greu, dar se poate şi uşor lucra.

Oriunde e nevoie de un lemn de tărie, stejarul e folosit. Temeliile frumoaselor biserici din Maramureş, vechi de 500—600 de ani, sînt din stejar, tare ca fierul, după cum porţile vechilor cetăţi ori grinzile de intrare tot în stejar sînt cioplite. Pentru traverse de căi ferate stejarul se foloseşte ca şi la construcţiile de nave. Din lemnul stejarului se fac doagele pentru butoaie, iar din cauza apelor frumoase scîndurile de stejar servesc la facerea mobilelor masive; tăiate subţiri, pot îmbrăca lemne mai slabe.

Ca lemn de ars, nu e prea bun, căci pîrîie întruna şi dă multă funingine.

---

[1] În povestirile biblice se spune că Matusalem, bunicul lui Noe, simbolul longevităţii, ar fi trăit 969 de ani.

[2] Stejarul de la Ţigăneşti nu mai există. Dar o serie de alte exemplare, ocrotite de lege datorită vechimii lor, pot fi întîlnite în diferite locuri din ţară. Spre exemplu: stejarul de la Posmuş (jud. Bistriţa-Năsăud) — 400 ani vechime; de la Cristian (jud. Braşov) — 400 ani; de la Drăşti (jud. Dolj) — circa 400—500 ani; „Stejarul Unirii Principatelor" de la Roman, plantat în 1859; din Boşorogi de la Tupilaţi (jud. Neamţ) etc.

În schimb scoarța stejarului, din cauza taninului care-l conține, se întrebuințează în tăbăcărie.

Pînă și ghinda are un preț, nu numai pentru îngrășatul porcilor, dar prăjită dă cafeaua de stejar, sau amestecată cu cacao, chiar ciocolată de stejar.

La noi trăiesc mai multe soiuri de stejari.

Stejarul propriu-zis *(Quercus robur)* e pe dealurile înalte, urcîndu-se pînă în zona fagului. Se recunoaște după frunzele mai delicate, cu crestături regulate și cu limbul frunzei prelungindu-se ca o pană spre codiță. Ghinda e la capătul crenguțelor și are codița așa de scurtă, încît pare că stă de-a dreptul pe crenguță.

Gorunul *(Q. petraea),* zis pe alocurea și **tufan,** se găsește în tovărășia celui dintîi, pe locurile mai înalte. Priindu-i locurile mai umede, se scoboară și în lungul văilor, străbătînd pînă în apropierea stepelor. Frumoasele păduri de lîngă Nicolițel din Dobrogea(...),deșii codri de odinioară din Moldova, (...), pădurile de la poalele Munților Apuseni tot din goruni sînt alcătuite. Se recunoaște lesne, după codița frunzelor mult mai scurtă decît la oricare alt stejar, dar și după codițele uneori lungi de 15 cm, în vîrful cărora stă ghinda[1].

Gîrneața[2] *(Q. frainetа),* plăcîndu-i o climă mai caldă și mai uscată, crește mai mult pe la marginea dealurilor joase din Banat, Oltenia și Muntenia. În nordul Moldovei e de tot rară. Se cunoaște după frunzele mari, cu codița scurtă și îngrămădite la vîrful rămurelelor tinere.

Cerul *(Q. cerris)* se ține tot de gîrneață, după cum gorunul se ține cu stejarul. Îi plac locuri și mai calde. De aceea este întîns mai mult în Banat și Oltenia, unde e foarte răspîndit, pe cînd în Moldova (...) nu se cunoaște. Nu crește așa de mîndru ca stejarul; e mai pipernicit. Lemnul său e mai bun de ars. Bucureștii se încălzesc mai mult cu lemn de cer, ca și de gîrneață. În schimb nu poate fi folosit, bunăoară, la fabricarea doagelor, căci e străbătut mai lesne de vin.

CASTANII *(Castanea vesca)*

Cînd gerul iernii amorțește pe la noi orice manifestare de viață a naturii, cînd brazda se odihnește, semințele stau în cojocelul lor

[1] Exemplare ocrotite de lege se găsesc la Blaj, în vîrstă de peste 500 de ani, și la Gîrbova de Sus (jud. Cluj), înalt de 32 m și cu diametrul de 2 m.

[2] Gîrneață — gîrniță.

apărător, iar copacii par uscați, odihnă pregătitoare pentru impetuosul val de primăvară, mulți își mută gîndurile către locurile acelea unde înfloresc lămîii. Unii privilegiați chiar fug spre coastele Mediteranei, cu belșug de trandafiri iarna, ori chiar mai departe, în Algeria sau Egipt. E veșnica năzuință către deosebit.

Nu sînt mulți dintre noi însă care știu că și pămîntul țării noastre e atins de boarea caldă, mediterană(...) La strîmtorile Dunării, de la Baziaș și pînă la Turnu Severin, clima este cu totul alta decît în restul țării: e mai blîndă, mai meridională. Puțini știu că mănîncă migdale din grădinile de la Turnu Severin, după cum dacă spiritul de întreprindere la noi ar fi mai dezvoltat, lesne s-ar putea aduce, în București, violete de Parma, cultivate în serele din Adacale[1].

În afară de liliacul care crește în voie pe stîncile din Cazane, de smochinii din viile de la Alexandria sau de nucii sălbatici de la poalele munților din Oltenia, semnul boarei mediterane este dat și de castani.

Nu e vorba de **castanul** zis **porcesc**[2], care procură umbră bulevardelor, din orașe, a căror seminți căzute din fructele ghimpoase, dezghiocate toamna, nu servesc la nimic, deși pe vremea nemților se foloseau: e vorba de **castanii nobili,** podoaba pădurilor din Grecia, Italia și sudul Franței, ale căror fructe se mănîncă, dînd prilej să mai adăugăm un punct de asemănare superficială între București și Paris, prin sobele de fier de la colțurile de stradă, încinse de jeraticul la care se coc castane.

Acești arbori frumoși, rămuroși ca stejarul, cresc prin pădurile de la Tismana, se văd răzleți în îngusta vale a Cernei dincolo de Băile Herculane, urcîndu-se chiar și pe dealurile de lîngă Baia Mare, aproape de munții Maramureșului.

Nimeni nu s-a interesat de cultivarea lor în stil mai mare... Dealtfel pomicultorii noștri nu au încercat să cultive pe o scară mai mare nici migdalii, deși din împrejurimile Turnului Severin, ca și în unele părți din Dobrogea, s-ar putea planta numai grădini de migdali, înlocuindu-se în bună parte ceea ce importăm. E așa de mare belșugul țării în tot soiul de bogății ale solului, încît cine și-ar mai bate capul să se ocupe serios de selecționări și adaptări, cînd și merii ori perii îi aducem de-a gata din țări îndepărtate, deși prin greutatea cu care se adaptează, rămîn sterpi, irosindu-se astfel și pămîntul destinat livezilor.

Cînd am văzut întîia oară castanii de lîngă Baia Mare, i-am luat drept nuci. Tineri, nu se deosebesc decît observați mai de aproape.

Adacale (Ada Kaleh) — insulă pe Dunăre din zona Cazanelor, care odată cu realizarea hidrocentralei Porțile de Fier I a fost înghițită de apele lacului de acumulare.

[2] Castanul porcesc *(Aesculus hippocastanum)* este originar din peninsula Balcanica.

Portul e același. Au aceeași strălucire a cojii netede, aceeași ramificație și aceeași strălucire a frunzelor.

Mai în vîrstă, se aseamănă la port cu stejarii. Coaja e crăpată, iar crengile sînt noduroase și sucite, parc-ar fi chinuite de mîini nevăzute.

Superficial priviți, seamănă și cu castanii porcești. Doar nu degeaba acestora li s-a dat numele de castani. Și unii și alții au fructele ghimpoase, strînse grămadă la vîrful rămurelelor mlădioase. Mai cu seama spre seară, cînd castanul adevărat se pregătește de odihnă și-și strînge ceva frunzele din vîrf, întorcînd în sus dosul lor mai argintiu, asemănarea este și mai mare.

Totuși cîtă deosebire! Deosebirea în port, deosebire în frunze și mai ales în flori. Podoaba de primăvară a castanilor porcești, acele frumoase candelabre cu flăcări albe, care se țin în sus, adesea acoperind învelișul frunzelor cu ninsoarea petalelor lor, lipsește la castanii nobili. Aceștia au flori verzui, discrete, fără podoabă colorată, înșirate grămezi-grămezi, de-a lungul unei codițe lungi, subțiri, delicate.

Frunzele castanului din lungul bulevardelor sînt ca palma, ca degetele. Mugurii, îmbrăcați în zale de aramă, cînd încep să plesnească, străluceșc în bătaia razelor călduțe, parc-ar fi unși cu clei. Frunzele castanului nobil sînt simple, elegant crestate pe margini și de forma unui vîrf de lance. Au însa aceeași sensibilitate. Seara se strîng grămadă, arătîndu-și dosul argintat; ai impresia că zgribulesc de îndată ce unda răcoroasă adie prin văzduh.

De aceea copacii aceștia sînt frumoși, Ceasuri întregi în apus de soare, îi priveam, pe dealurile de lîngă Baia Mare. Nu erau fără expresie. Cît soarele îi bătea în plin, transpirau vînjoșenie și fericire de trai. Voinici, rămuroși, cu frunzele verzi, strălucitoare, țineau isonul în cîntecul general al bucuriei de viață. Cu cît soarele scăpăta după deal, cu atît fața lor se posomora, luînd aer mai încruntat. Cînd umbra se lăsa de tot, frunzele din vîrf străluceau în îmbrăcămintea lor argintie; se sucesc așa încît pare că învelesc spre apărare fructele plăpînde, în înveliș ghimpos, îngrămădite în vîrful rămurelelor. În întunericul serii, par fosforescente.

În toată înfățișarea lui, castanul are ceva din mîndria stejarului, mai ales cînd spațiul îi permite să se întindă, roată, să-și desfășoare întreaga podoabă a crengilor. Trunchiul noduros arată truda de a învinge greutățile și victoria împotriva furtunii.

Abia zîmbește. O undă de vînt se furișează prin pădure. Mestecenii își tremură frunzele delicate în voluptatea băii răcoritoare; plopii și le scutură cu freamăt scurt, tremurător. Castanul numai la sfîrșit, cînd unda trece, abia își clatină puțin frunzele cu un fîșiit slab, ca de aripi de liliac.

Ca copil izbucnește repede, pe urmă își ia de seamă, clădindu-și

pe îndelete scheletul lemnos, căci boarea[1] de pe coastele Dalmaţiei ori mistralul[2] de pe coasta Franţei, repede îl învaţă cît de anevoioasă e viaţa şi cît de înşelătoare e graba. Abia după 50—60 de ani, la locul lui de obîrşie începe să dea flori şi fructe, cu care se împodobeşte apoi pe fiecare an, pînă la adînci bătrîneţe.

Şi de la el totul se foloseşte. Lemnul e tare ca şi cel de stejar; e taninos, de unde întrebuinţarea lui la dubirea pieilor. În special însă fructele, dulci şi cărnoase, sînt o avere. În sudul Europei, se cultivă varietăţi anume, cu fructele dulci şi cărnoase.

FAGUL *(Fagus sylvatica L.)*

Fagul nu e mîndru decît în tovărăşia altora, în codrii umbroşi. Acolo se simte bine; acolo, în concurenţa, îşi arată toată variaţia trunchiului, a ramificaţiei, ca şi podoaba frunzişului mai des. În desişul codrului dinspre munte ori de pe dealurile înalte, el e stăpînul. Numai spre luminişurile poienilor sau spre marginea zonei lui de întindere, cînd condiţiile îi micşorează prielnicia traiului, îngăduie şi altor arbori de o seamă cu el în putere să-şi împletească crengile cu ale lui.

Am umblat, în drumurile mele, în lungul şi latul ţării, prin mulţi codri de fagi. În năduful zilelor din toiul verii le blagosloveam umbra deasă, căci găseam răcoreală adîncă sub bolta nepătrunsă de soare a frunzişului des.

Adesea, primăvara, mă opream îndelung în faţa lăstarelor plăpînde ieşite din cioturile bătrînilor tăiaţi. Fără să vrei, uiţi de puzderia florilor fragede ce cresc printre tufişurile curăturilor de pădure şi-ţi îndrepţi ochii către frunzişoarele încreţite, abia ieşite prin crăpătura mugurăşului în formă de fus mic. Par foiţe de metal trase prin valţ. Plăpînde, strălucesc în lumina soarelui. Ca de mătase sînt franjurile de pufuri roşiatice de pe marginea lor. Mugurul întreg e ca o floare, căci şi solzii desfăcuţi par aripi de cărăbuşi.

D-apoi toamna! Îmi voi aduce aminte adesea de drumul spre mănăstirea Tudorei din ţinutul Botoşani, cu văile largi, pline de cununile roşcate ale fagilor. Parcă erau nişte nori împurpuraţi de asfinţit şi lăsaţi spre pămînt. Înainte de a cădea, frunzele iau nuanţele variate ale arămiului, cînd bătînd în roşu, cînd în gălbui.

Niciodată însă n-am pătruns frumuseţea pădurilor de fag decît

[1] Bora (boarea) — vînt puternic, uscat şi rece care bate dinspre coastele nord-estice ale Mării Adriatice.

[2] Mistralul — vînt local, uscat, puternic şi rece, care bate în Franţa, iarna, în lungul văii Rhonului spre Marea Mediterană.

în drumul dintre Lotru și Rîul Sadului de lîngă Rășinari. Rămas singur, fără călăuză, trăgînd de frîu o mîrțoagă de cal care șchiopăta, a trebuit să scobor ceasuri întregi drumul șerpuit ce duce spre valea îngustă. Nici n-am știut însă cînd soarele a alunecat pe bolta cerului. Numai cînd un ciuf, mare cît un curcan, s-a pus în calea mea pe o creangă de copac, mi-am dat seama că s-a înserat și că voi mai avea cale lungă de făcut prin tainica liniște a pădurii de fag. Era un drum fermecat. La fiecare pas eram ademenit de jocul razelor de soare furișate oblic prin rariștea frunzelor. Îmi apăru ochilor întreaga măreție a fagilor în putere. Trunchiurile cenușii, cu coaja netedă, cu ochiurile negre, din distanță în distanță erau coloane drepte dintr-un templu uriaș. Atunci îmi dădeam seama de plauzibila părere că stilul gotic a luat naștere din contemplarea pădurilor de fag. Ogivele îmbinate în bolțile cu multe fețe erau reproduse în îmbinarea crengilor în năzuința lor spre lumină. Pînă și mănunchiurile de raze ce năsteau dungi aurite prin pădure ori pete roșcate pe trunchiuri, erau asemenea cu trîmbele de pînze luminoase care străbat prin ferestrele înguste ale domurilor gotice. Verdele străveziu al bolții de frunzar, petele de lumină ca niște fluturi aurii, covorul de frunze moarte, din anii trecuți, care nu lasă să fie răzbite de nici un colț de viață nouă, liniștea desăvîrșită ce domnea primprejur te opreau în loc la fiecare pas spre contemplare și uitare de sine[1].

Tainicul farmec al codrului te pătrundea. Puterea liniștei lui te supune. Dispare totul din afară, iar în substratul inconștienței simți cum încolțesc lianele care leagă sufletul poporului de acest arbore lui atît de drag. Nu e frunză mai cîntată, în poeziile populare, decît cea de fag.

Frunză verde de pe fag
Am un drăguț ca un brad...

Dragostea, de fag e legată:

Fagilor frumoșilor
Frumoșilor, umbroșilor
Faceți-mi un pic de umbră
Să mă umbresc cu a mea mîndră.

E explicabilă deasa pomenire a fagului în literatura poporului nostru și prin răspîndirea lui.

Fagul se ține de poalele munților sau de dealurile înalte. După

[1] Exemplarul de *Fagus sylvatica* numit „Fagul împăratului", situat în apropierea satului Muncel, comuna Baia de Arieș (jud. Cluj) este declarat arbore ocrotit de lege. Are coroana deasă și frunzișul bronzat în timpul iernii.

ce părăsește satul din vale, ciobanul pășește prin codrii de fag pînă ce ajunge pe luminișul pășunilor de munte.

În sus, fagul se luptă cu bradul. Din desișul făgetului vezi limbi de arbori foioși, care se încumetă să urce coastele priporoase. Farmecul Predealului, în toamna tîrzie, o dă tocmai această îmbinare de limbi roșiatice, pătrunse în mohorîta haină a brădetului. Devin tot mai rari, din ce în ce mai rari, apoi rămîn răzleți, pete stacojii pe întinsul verdelui închis al bradului; la urmă dispar. Se dau bătuți. Din tufișurile de ienuperi răsar izolați, cu crengile rupte de vînt, ca stindarde sfîrcuite de gloanțe. Alături de ei, veseli, surîzători, puieții de brad se înalță, arătînd stăpînirea. Alteori, ca în Parîng, ceata deasă a fagilor se oprește dintr-o dată. Socoți că o pară de foc le-a tăiat înaintarea.

Cum fuge de asprimea vînturilor de pe vîrfurile muntoase nu se încumetă să păsească nici spre întinsul stepelor arse de soare. Nu se găsește nici măcar răzleț mai spre sud de Răcari ori Slatina, în Oltenia. De cum trece Oltul, se strînge tot spre marginea munților, iar spre Buzău cum scobori de pe Istrița și dai în șes nici pui de fag nu întîlnești. În Moldova e mai întins. Vestiții codrii de pe dealurile Bîrnovei de lîngă Iași ori acei din preajma Hîrlăului sînt formați aproape numai din fag. Mai din jos de Bîrlad însă nu se încumetă să trăiască decît în petice răzlețe, fără să ajungă la mărimea celor din nordul Dorohoiului. (...) În schimb în Ardeal acoperă suprafețe mari, deși chiar aici înconjură cîmpia ardeleană.

La noi e limita sudică a întinderii fagului în Europa. Dealtfel, nu trece de Sicilia și nu se urcă mai spre nord de mijlocul Norvegiei. E arborele ținuturilor cu climă temperată. Crește repede, dînd rădăcini multe, lungi și împletite. În plină putere e înalt, cu trunchiul drept, cu cununa ramurilor bogate resfirate în toate părțile. Se recunoaște lesne după coaja-i netedă, argintie și după frunzele lucioase, cu nervuri proeminente și cu perișori pe margine. Mugurii sînt zvelți, lungiți, ca un fus. Aproape cînd crapă mugurele, ies și florile din alți muguri mai groși. Florile bărbătești sînt la o parte, canafuri de stamine subțiri. Florile femeiești sînt în apropiere, așteptînd ploaia de polen. Stau ridicate în sus, pe cînd motăceii cu florile bărbătești spînzură în jos. Învelișul florilor femeiești, cîte două-trei la un loc, formează mai tîrziu o cutie ghimpoasă care se crapă, spre toamnă, în 4 bucăți. Din mijloc răsare atunci firul, fructul în trei muchii. Bătute de vînt, fructele se împrăștie pe pămînt.

Fagul e unul din arborii cei mai folositori. Jirul, ca și ghinda, e hrana porcilor. Fiind cu miezul uleios, prin unele locuri servește și la fabricarea unui ulei bun de mîncare, avînd și avantajul că nu rîncezește lesne.

La noi fagul e folosit mai cu seamă ca lemn de ars. Avînd trunchiul gros, crescînd înalt, dintr-un fag în vîrstă se poate scoate și un

vagon de lobde. Arde bine, cu flacără frumoasă, fără a pîrîi întruna ca stejarul.

Are atît de multe însușiri, însă, lucrîndu-se și ușor, încît lemnul de fag este folosit în tot felul de industrii[1]. Nu e așa de dur, fiind cam deopotrivă cu nucul. Se lustruiește lesne, deși nu are ape frumoase. După ce e tăiat, capătă o culoare roșiatică, aproape una peste tot.

Înainte de orice, dă bune traverse pentru drum de fier, mai trainice decît cele de stejar, dacă sînt injectate cu creuzot. În loc de doi ani cît ar ține fără injecție, poate dura astfel și 30 de ani. Din cauza aceasta la noi, unde stejarul a dat îndărăt, iar codrii de fag rar se mai găsesc, fagul are viitor asigurat, iar industria traverselor injectate poate să ia o mare dezvoltare.

Mai obișnuită întrebuințare la noi o are pentru făcut obezile la roți sau instrumente agricole (țepoaie), iar în Ardeal, în ținuturile săsești și secuești, din fag se fac mobilele din casă. Dealtfel pentru mobile de grădini, pentru pupitre, cărucioare de copii, jucării de lemn, fagul este lemnul căutat și mult folosit aiurea. De asemenea la construirea vagoanelor de cale ferată, iar în timpurile din urmă chiar și la construcția unor părți din aeroplan.

La construcții de case nu se folosește, căci repede e atacat de ciuperci și putrezește. Dacă e injectat însă, e tot așa de bun ca și lemnul de stejar, afară doar că crapă mai lesne.

E lemnul cel mai căutat pentru fabricarea oțetului din lemn, a spirtului de lemn, după cum din fugumătura de fag s-a încercat, cu izbîndă, să se fabrice celuloza folosită la fabricarea hîrtiei.

Dîndu-se marea răspîndire pe care o are fagul la noi și frumusețea codrilor, apoi faptul că acoperă regiuni unde drumurile sînt lesne de făcut și populația este deasă, fagul ar putea fi folosit și la dezvoltarea numeroaselor industrii rentabile. Din păcate, la noi se taie copacii numai pentru ars, fără să se facă o alegere a lemnului. Se pun în stive de-a valma, iar spre munte, ți-e milă de iroseala lor, fiind lăsați să moară de bătrînețe sau să putrezească cînd sînt doborîți, spre a se tăia drumuri prin pădurile de brad.

Se cunoaște că avem păduri din belșug, deși va veni repede vremea cînd vom ofta după ele.

---

[1] Înaintea celui de-al II-lea război mondial, industria forestieră românească era reprezentată prin fabrici de cherestea modest utilate, mici fabrici și ateliere de produse finite, ateliere de placaj, panel și furnir, mici unități de mobilă, ateliere de tîmplărie pentru binale și mobilă, ateliere pentru butoaie și lăzi, fabrici de chibrituri, alte ateliere. În anii construcției socialiste, în vederea valorificării superioare a masei lemnoase s-au construit peste 25 de mari complexe pentru industrializarea lemnului, dotate cu utilaje de mare randament și folosindu-se o tehnică modernă. Se realizează o mare gamă de produse de la cherestea la placaje, furnir, plăci aglomerate (PAL) și fibrolemnoase (PFL), mobilă, uși, ferestre, parchete etc. Indicele de folosire a materiei prime lemnoase s-a ridicat de la 40—60% în trecut la 80—85%.

CARPĂNUL *(Carpinus betulus)*

Iarăşi unul din copacii cei mai răspîndiţi de la noi, amestecaţi atît printre fagi, cît şi mai ales printre stejari. Cu cei dintîi se aseamănă la prima vedere, atît la trunchiul neted, cît şi la frunze. Nu ajunge însă să crească atît ca fagul, nici nu are trunchiul atît de regulat cilindric, ci se ramifică degrabă, cu puţin deasupra pămîntului. Frunzele şi ele sînt aşezate alternativ şi stau orizontale, dar nu sînt aşa de lucii, ci mai aspre şi au pe margini dinţii principali zimţuiţi la rîndul lor. Avînd nevoie de mai multă lumină, se trage mai spre marginea pădurilor sau spre poeni.

Cînd e înflorit, ori dacă are fructe, nu se mai poate confunda deloc cu fagul. Încă de cu iarnă, la carpen se văd mugurii mai lungi, cu solzi acoperiţi, care nu sînt altceva decît mîţişorii cu florile bărbăteşti. Abia au crăpat mugurii şi s-a arătat vîrful frunzelor, şi solzii mîţişorilor se desfac, ca şi la alun, pentru ca din stamine să plouă cu polen. Florile femeieşti sînt la vîrful crenguţelor, înşirate tot pe un mîţişor. N-au petale, nu sînt colorate; de aceea se deschid cît frunzele nu sînt dezvelite, pentru ca să nu împiedice polenul să ajungă pînă la ele.

Din florile femeieşti ies fructele, înşirate pe codiţa lungită, şi întovărăşite de un soi de înveliş ca o frunză cu trei loburi, din care cel mijlociu e mult mai lung.

Învelişul aduce acelaşi serviciu — la împrăştierea fructului — ca şi aripile fructelor de arţari.

Are un lemn tare; se despică greu. De aceea se întrebuinţează la facerea acelor obiecte întrebuinţate mai des spre a nu se roade lesne, cum e jugul pentru boi, calupurile de ciubotar sau popicele. E un lemn şi pentru ars, măcar că se taie mult mai greu.

MESTEACĂNUL *(Betula sendula)*

Nu e arbore mai delicat şi cu înfăţişare mai gingaşă decît mesteacănul. Pe cînd tovarăşii lui dau impresia de trudă grea pentru a creşte şi a se menţine în picioare, mesteacănul pare ca un puf enorm, fixat în pămînt, ori ca nişte nori străvezii rupţi şi aninaţi de crengi. Ca să arate frăgezimea pajiştilor de munte înflorite şi a atmosferei senine, Grigorescu îşi alege drept decor cîţiva mesteceni, ale căror ramuri din vîrf, în perspectiva dezvoltării, se confundă cu norii care zboară iute pe cer. Culoarea argintată a trunchiului ne-

ted, cu coaja subțire, care se desface ușor de-a curmezișul, ramurele mlădioase, ca niște vîrfuri de biciuri, atît de elastice încît se îndoaie sub greutatea slabă a frunzelor; frunzele delicate, ușoare, abia aninate cu o codiță subțire, plecată în jos, mișcate la cea mai slabă adiere de vînt, întreaga lui făptură are ceva eteric, fin. Cînd privești șirul mestecenilor resfirați pe podișul de la Pîrîul Cîrjei, mai în sus de Borca, pe Bistrița, mai ales cînd soarele, spre asfințit, le străbate poleindu-i cu aur, pare că sînt o cortină de borangic bătut cu fluturași. Oriunde se vede, chiar în văgăuna dealurilor înalte de la Adîncata, lîngă Burdujeni sau răzlețit pe vîrful Bîrnovei de lîngă Iași, mesteacănul îți îndreaptă gîndurile spre norii care fug pe cerul albastru, în decorul căruia își arată toată podoaba făpturii sale.

Și totuși mesteacănul este un sol al ținuturilor nordice, reci[1]. Răspîndirea lui e mai mare în Moldova și Bucovina, decît în Muntenia. În Oltenia, cu climă mai domoală, abia se află, ici și colo, iar din Dobrogea nici nu se cunoaște. De aceea se ține de brad și fag. Mai mulți se găsesc la îmbinarea acestora. Sub umbra lor ușoară puieții de brad cresc de minune. După ce au ajuns brazi vînjoși, nu mai permit mestecenilor să trăiască decît toleraţi, răzleți. E povestea puiului de cuc printre plante. E și minunata poliție a naturii.

Mesteacănul își schimbă îmbrăcămintea cu vîrsta și cu anotimpul. Tînăr, strălucește sub învelișul argintiu al scoarței netede, cel mult cu cîteva pete negre în curmeziș. Cînd îl bate soarele e o drăgălășenie. Cu cît îmbătrînește, cu atît, de jos, dinspre rădăcină, coaja devine mai scorțoasă, crăpată, cu coaja veche, cenușie, întinsă ca o pieliță pe fața vîrcilor de plută. Dealtfel, și coaja bătrînă, în bătaia soarelui, e un tablou. Negrul scoarței crăpate, albul foițelor de coajă păstrate, lichenii ca de pucioasă ori verzui, se îmbină într-o policromie ce-ți oprește ochii asupra ei.

Frunzele mesteacănului n-au o formă hotărîtă. Se schimbă de la copac la copac și chiar pe același copac. Sînt verzui, nu mult închise la culoare și unse cu un soi de ceară mirositoare, în primele zile cînd ies din mugure. Cînd se aduc crenguțe de mesteacăn în casă, răspîndesc o împrospătare primăvăratică.

Îndată după ce ies frunzele, se deschid și mițișorii, care spînzură ca niște cerculeți. Cei cu florile bărbătești sînt mai lungi, mai groși, se văd și iarna, ca niște șfichiuri la capătul crenguțelor mlădioase. Ceilalți, cu florile femeiești, sînt mai delicați. Fructele sînt ca niște fluturi cu două aripi late.

Pe cît e de frumos, pe atît e și de folos. Unde mestecănișurile au întinderi mari, în Suedia, Finlanda ori Rusia, mesteacănul e întrebuințat fel și chipuri.

---

[1] Unele exemplare de *Betula nana* din ținutul de la Lucina-Gâina (jud. Suceava) și din zona Sincraieni (jud. Harghita) sînt ocrotite de lege.

Deşi are un lemn cam moale, mesteacănul, pe aiurea, este un arbore mult folosit la fabricarea mobilelor. Mai ales în Suedia se colorează fel şi chipuri: roşu, trandafiriu, verde, cenuşiu, ceea ce face ca prin apele scîndurilor tăiate să fie mult întrebuinţat. Din crengile mai groase, ca şi trunchiurile mai subţiri, se fac şi la noi chioşcuri, podeţe, cu aspect pitoresc. Lemnul îndoindu-se lesne, din el se fac cercuri pentru butoaie, pentru cofe, hlobe la căruţe, oişti, coarne de plug. Rădăcinile, mai tari, sînt căutate de strungari.

De construcţii mesteacănul nu e bun, căci repede putrezeşte. De aceea şi vorba: „Mesteacănul dacă nu i-ar fi ruşine de ceilalţi copaci din pădure, ar putrezi în car, din pădure pînă acasă" (A. Gorovei, «Botanica populară».) Din crengile lui mlădioase se fac măturoaie sau felezueală pentru curăţat grîul de pleavă şi paie.

De foc e bun, iar mangalul de mesteacăn e căutat în multe industrii. Din coajă se face cruşala[1] şi dubala[2], după cum se scoate şi un dohot[3] de uns ciubotele. Mirosul de iuft... se datoreşte acestui dohot, care la noi se mai întrebuinţează şi ca doctorie împotriva rîiei. Cu dohot a fost lecuit Creangă cînd s-a umplut de la caprele babei Irina din Broşteni, pe cînd învăţa la şcoala lui Naum.

Cînd seva gîlgîie în trunchiul mesteacănului, primăvara, scrijelindu-se sau sfredelindu-se, picură un suc care dă o băutură ce curăţă sîngele. Lăsat să fiarbă, se capătă un vin gustos, dar şi oţet.

Chiar şi frunzele folosesc fie la căpătarea boielii galbene, fie pentru ceai, la dureri de rărunchi. Frunzele uscate sînt bune pentru băi, pentru lăutoare.

ARINII

De cum au ieşit pîraiele din văiugile repezi şi şi-au croit o luncă mică, se înfiinţează şi **arinul,** cel **alb** *(Alnus incana)* spre munte şi apoi cel **negru** *(A. glutinosa)* printre dealuri şi la şes. Uneori formează tufe chiar spre deal, mai ales la rîurile iuţi de munte. Cînd sălciile prind a le lua locul, arinii se trag mai la o parte, mai spre coasta văii, dar se îndesesc, cresc înalţi, formînd arinişurile dese, ascunzişul păsărilor şi al dihăniilor de pe lîngă ape.

Cînd prin luncă sînt sălcii, plopi şi arini, aceştia din urmă se recunosc de departe, prin întunecata culoare a frunzelor şi prin forma lor, crescuţi mai mult în înălţime.

---

[1] Cruşcala (cruşală) — argăseală a pielii.
[2] Dubeală (dubală) — tăbăcire, argăseală a pielii.
[3] Dohot — păcură.

Arinul negru e un copac cu coaja netedă la început, cafenie; mai apoi scoarța crăpată capătă culoare închisă, negrie, ca brazda de pămînt. Iarna par roșcați, căci atît mugurii care au o codiță, dar mai ales mîțișorii formați de cu toamnă, au solzi roșcați.

Frunzele seamănă cu ale fagului, numai că sînt mai închise la culoare, aspre și lățite la vîrf. Pe dos, de-a lungul nervurilor, sînt ruginii. Primăvara sînt și ele date cu ceară, un mijloc pe care natura adesea îl folosește pentru a apăra frunzele tinere, fragede, de brumele care mai pot cădea după crăparea mugurilor.

Ca și alunul, arinul înflorește timpuriu. Nici n-a apucat bine să se topească omătul, nici mugurii să crape, că mîțișorii gata de cu iarnă își resfiră solzii. Cei lungi și subțiri dau polenul, nourași de praf la cea dintîi clătinare de vînt. Mîțișorii femeiești, de o parte sînt scurți, cu solzi mai groși, pare că sînt conuri închircite de brazi. Semințele se coc spre toamnă, dar n-au aripi și nu pot zbura decît prin mijlocul iernii, cînd scapă din strînsoarea solzilor. Deși fructele sînt mici și puțin înaripate, lesne sînt luate de vînt și mai ales cad cînd păsările înfometate vin să ciupească din mîțișorul uscat.

E un arbore care nu prea trăiește mult; în schimb însă, ca și teiul, dă lesne lăstare numeroase de la rădăcină, așa încît repede-repede se formează stufărișuri dese, din care unele mlădițe răzbesc mai ușor și se ridică tot mai sus.

Arinul alb crește mai spre munte. Se recunoaște lesne după scoarța lui netedă ca a fagului și alburie, păstrată așa pînă la adînci bătrînețe. Se mai deosebește și prin frunzele care sînt la început pufoase pe ambele fețe, mai apoi pe fața de dedesubt. Mîțișorii sînt mai lungi, mai subțiri și mai puțin ruginii.

Lemnul arinului, destul de moale și greu de despicat, se folosește în industria mobilelor, mai ales cînd are pete. Dacă e ținut mai multă vreme în apă, ajunge mai trainic și mai tare; scîndurile se lustruiesc mai bine, așa că e căutat chiar în fabricarea mobilelor de lux. Ca pari ori la construcția caselor, nu ține: repede putrezește. În schimb în apă, se face tare ca fierul. De aceea e căutat pentru picioare de poduri. Vestita Punte Rialto din Veneția este construită pe țăruși de arini.

Și ca lemn de foc este bun, căci dă o flacără mare, lină. Mai ales pentru brutării ori fabricile de sticlă, e lemnul cel mai minunat. Mangalul de arin este căutat la fabricarea pulberii. Din scoarță și arine, conurile femeiești, romîncele noastre scot o boia neagră cu care boiesc lînurile.

Salcia este arborele care arată cît de mare este puterea vieții în natură. Nu se lasă să moară lesne. Chiar cînd trăsnetul a căzut pe el și l-a redus în așchii, de pe un colț din trunchiu-i schilodit iese o mladă-două, care dă frunze. Cînd e gîrbov de bătrîn ce e și se apleacă spre fața apei, gata să dispară, își încununează singur trupu-i aproape putrezit cu cununa firavă a frunzelor.

Crește oriunde are apă mai multă la rădăcină. Un simplu par de răchită proaspăt tăiat, crezut fără viață, dă jos rădăcini și sus cîteva smicele. Încet-încet ajunge bun să-și așeze păsărelele cuib în el. Îi tai nuielile din vîrf, toamna; primăvara dă altele, repede zvîcnite.

Crește pe marginea rîurilor, biciuindu-le fața cu vîrful crengilor mlădioase. Crește alături de pipirig la marginea bălților. În lunca Dunării îi merge de minune. Pare că e un măslin ramificat, cu trunchiul gros. Alteori seamănă cu arborii de la ecuator, mangrove, prin mănunchiurile de rădăcini împletite, date de unde se ridicase fața apei. Mai departe de apă, pe coastele dealurilor cu izvoare dese, crește așa de mîndru, gros și ramificat, încît întrece chiar stejarul. Numai după ultimele crenguțe, alburii, netede și mlădioase, îl poți lesne recunoaște.

Se ridică și pînă în munți. Nu se oprește la pîraiele care curg prin pădurile de fag și brad. Se încumetă și mai sus, unde bradul cade învins. Se pitulează, se reduce cît o șchioapă, nici nu-l poți deosebi de buruieni, se amestecă totuși printre tufele de smirdar, ba chiar își înfige rădăcinile lîngă limba de ghețar.

Rezistent la viață, pretutindeni la îndemînă, joacă un rol foarte însemnat în viața poporului nostru. E folosit la toate. Se pune ca pari la gard ori ca întărire a malurilor rîpoase din sat. Din smicele se fac împletituri; din lemn: linguri, coveți, scafe. Din coaje se fac fluierători și tilinci, fluierul lung, fără borțe, în care cîntă ciobanii.

E legat de viața românului. În covățica de salcie se scaldă pruncul; o salcie se pune la capul mormîntului:

Te lasă, te lasă
Salcie pletoasă
Să te bată vîntul
Să săruți pămîntul
Să-mi umbrești mormîntul.

La nuntă, cu bețișoare de răchită joacă vornicelul înaintea miresei și tot din răchită se face bățul vornicelului (A. Gorovei și M.

Lupescu). Poeziile populare pomenesc adesea de sălcii şi răchită, dovada marii căutări pe care o au la poporul nostru.

Sînt felurite soiuri de sălcii *(Salix).* Poporul la toate le zice salcie ori răchita. Rar le mai dă alt nume. E de vină marea lor asemănare.

Răchita *(Salix fragilis)* este foarte răspîndită de-a lungul rîurilor. E cea mai chinuită, căci ramurile ei drepte, mlădioase, sînt necontenit tăiate. Copacul capătă o înfăţişare caracteristică. Trunchiul se îngroaşă ca o coloană umflată la capăt de rănile ce i se fac în fiecare an. Mlădele lăsate cresc ca un buchet, totuna de lungi, dar trunchiul repede devine scorburos.

Frunzele răchitei sînt lunguieţe şi subţirele, lucii.

Florile sînt pe trunchiuri deosebite şi apar odată cu frunzele. Au un suc dulceag, ceea ce face că sînt vizitate de albinele hămesite de îndelungata amorţire din stup.

Răchita albă *(Salix elaegnos),* cu frunzele ei mai subţiri, pe partea inferioară alburii şi pîsloase.

Răchita roşie[1] *(Salix purpurea),* sau **lozia,** cu mlada vişinie ori purpurie, ceea ce iarna aduce o înviorare decorului prea monoton. Mai ales cînd seva începe să curgă mai din belşug, simţind viaţa primăverii, mlădiţele se îmbujorează şi mai mult. Frunzele sînt ceva mai lăţuţe la vîrf, iar florile şi ele au o culoare purpurie. Din mlada lor se împletesc coşuri.

Răchita de mlaje[2] *(Salix viminalis)* are ramurile foarte elastice, învelite cu o coajă netedă, cenuşie. Frunzele sînt acoperite pe dos, cu peri mătăsoşi argintii. Florile bărbăteşti, îngrămădite în mîţişori, ies înaintea frunzelor. Se cultivă anume pentru mlădiţe, din care se fac panere, coşuri, mobile uşoare.

Salcia alburie *(Salix alba)* formează pădurile de pe ostroave. Are crengile flexibile, îndoite în jos. Frunzele sînt înguste, lunguieţe, ascuţite la vîrf, mătăsoase pe faţa de jos. Cînd bate vîntul, tot arborele pare că e poleit cu argint. Mîţişorii, argintii şi ei, au cîte o codiţă mai lungă.

Salcia moale[3] *(Salix caprea),* zisă şi **iov** ori **loză** prin Bucovina, răspîndită pînă în părţile muntoase, înfloreşte de timpuriu, înainte de a da frunzele. Mîţişorii (...) argintii, înveliţi la bază cu solzi castanii, se iau de regulă de la această salcie. Sînt florile bărbăteşti. Cele femeieşti sînt pe mîţişori mai subţirei, care se lungesc ca şi cele de plop.

Cu acestea nu s-a terminat şirul sălciilor de pe la noi. Numai prin zăvoaiele Dunării trăiesc peste 12 feluri de sălcii, în afară de altele — vreo 4—5 — care se urcă şi pe rîurile de munte.

---

[1] Răchita roşie — salcia purpurie.
[2] Răchita de mlajă — salcie de mlajă.
[3] Salcia moale — **salcia căpreasca, iova.**

PLOPII

Podoaba luncilor mari o dau plopii. Cînd treci podul de la Cosmeşti, peste Siret, nu ştii ce să admiri mai repede: malul înalt, galben-roşcat, rupt, care se întinde pînă mai sus de Nicoreşti, oglinda aurită a apei resfirată printre ostroavele de prundiş şi nisip ori zăvoiul cu plopi rămuroşi, asemenea unor baloane umflate gata să se ridice în aer.

Frumuseţea acestor arbori înalţi, rămuroşi, care cresc uşor, maiestuoasa lor înfăţişare nu o poţi prinde însă mai bine decît cînd sînt răzleţi, în deplină desfăşurare avînd condiţii prielnice.

Aşteptînd trenul ce avea să mă ducă spre Dorohoi, nişte mierle mi-au atras odată atenţia asupra celor cîţiva plopi care umbresc staţia Leorda. Păreau arbori din ţinuturile bogate în ploi şi călduroase din nordul Indiei. Se nimerise să fie şi două trunchiuri îngemănate. Ramurile groase se resfirau în voie în toate părţile, în spaţiu larg, ocrotind parcă sub frunzişul lor rar şi mica gară, cît şi ceilalţi arbori, care păreau pitici pe lîngă ei.

Totuşi nu impuneau prin masivitatea lor. Înalţi, rămuroşi, au în ei ceva din uşurătatea mesteacănului; pare că sînt puhavi din cauza prea marii umezeli, în care le merge bine. N-au seriozitatea stejarului. Mereu îşi scutură frunzele, mereu şoptesc ceva neînţeles, la cea mai slabă undă de vînt.

Frunzele întoarse cînd pe o parte cînd pe alta, diferit colorate, îi dau un neaştîmpăr continuu. Sînt mereu în freamăt, variat întruna. Cu el nu ţi se urăşte, chiar în singurătatea cea mai mare. Iar cînd din numeroasele lui fructe ninge cu scamă ca de bumbac, învelişul seminţelor, pînă şi bucureştenii sînt ademeniţi a ridica ochii către coroana lor frumoasă, admirînd cu această ocazie cerul albastru din luna iunie.

E un arbore decorativ, tocmai prin volumul ce-l ocupă şi prin fantastica resfirare a crengilor. De aceea se plantează în lungul şoselelor şi chiar al străzilor. Bătrînii plopi de pe şoseaua mihăileană, ce vine din Ţara de Jos[1], de la Galaţi, spre Ţara de Sus[2], îţi ţin mereu de urît: nici nu ştii cum trece vremea, privindu-le făptura lor variată.

Plopul alb *(Populus alba)* se recunoaşte după coaja-i netedă, cenuşie-albicioasă, care se rupe în fîşii în lungul trunchiului. Cînd e desfrunzit, pare mereu acoperit de zăpadă, atît de albe ce sînt mai ales crengile tinere, noduroase, cu muguri lungüieţi ca acoperiţi cu pîslă. I se zice alb, pentru că şi frunzele, pe dosul lor, sînt acoperite

[1] Ţara de Jos — denumire dată în evul mediu părţii de sud-est a Moldovei.
[2] Ţara de Sus — denumire dată în evul mediu părţii de nord-vest a Moldovei.

cu puf mărunt alb. Cînd bate vîntul, pare că în locul frunzelor sînt aninate pe crengi cioburi de oglindă mereu clătinate. Între faţa frunzelor late, colorată verde-închis, şi între dosul lor albicios, este o deosebire care le dă farmec cînd vîntul şuieră printre ele. Şi forma e variată. Cînd sînt ca un as de cupă, cînd ovale, cînd late şi adînc crestate pe margini, ca şi ale unui paltin. Mai cu seamă la plopii tineri, frunzele ajung aproape cît palma, pe cînd la cei bătrîni sînt mai mărunte[1].

Plopul negru[2] *(Populus nigra)*, la înfăţişare se aseamănă cu celălalt, e înveliţ la bătrîneţe cu o coajă crăpată, scorţoasă, negrie. Nu are pîslă de puf nici pe crenguţe, nici pe muguri, nici pe frunze. Înainte de a da frunzele, e un adevărat tablou, fie privit mai de departe, fie mai cu multă băgare de seamă, asupra crenguţelor tinere. Strălucesc, ca muiate în lutişor; mugurii acoperiţi cu un clei mirositor sînt ca poleiţi cu aur, iar mîţişorii au solzişorii lucii gălbui, cu gene purpurii. Iar cînd încep să se ivească şi staminele, vîrfurile lor purpurii măresc stropiturile de culori la capetele crengilor; nici n-ai bănui că se găseşte atîta variaţie şi gingăşie în amănunţimi la un arbore atît de masiv. Din plopul negru ninge, prin luna lui iunie, cu scamă albă, împrăştiată lesne de vînt, aninîndu-se de frunze, de sîrmele de telegraf; cade la urmă tot la pămînt, căci cu ea duce speranţa veşniciei.

Alt plop destul de des întîlnit la noi este **plopul tremurător** *(P. tremula)*. Se urcă mai adesea către munte, mai sus decît ceilalţi, dar îi place tot pămîntul umezit, avînd nevoie ca să crească de multă apă. Este rămuros şi el, cu trunchiul acoperit de o coajă cenuşie, neteda la început, dar la cei bătrîni cu multe umflături negrii, scorţoase în curmeziş. Şi-a căpătat numele de la veşnicul neastîmpăr al frunzelor nu tocmai mari, verzi pe amîndouă feţele, deşi mai slab pe dos, fără puf şi cu nervuri mai scoase în relief.

E de-ajuns o boare uşoară să treacă prin aer, cît de slabă să fie, şi frunzele acestui plop încep a tremura într-un chip foarte caracteristic, parcă cineva le-ar suci întruna de codiţă, arătîndu-şi cînd o faţă cînd alta. Ceilalţi arbori dimprejur nici nu-şi clintesc frunzele pe cînd ale plopului se mişcă întruna. Faptul se explică prin aceea că codiţa frunzelor este lungă şi turtită dintr-o parte în alta, avînd două muchii.

Frumos e plopul tremurător în primele zile de primăvară, cînd n-a început încă să-i iasă vîrful frunzişoarelor. Îi strălucesc mugurii umflaţi, gata să plesnească, acoperiţi cu clei şi coloraţi galben sau ruginiu. Pe crenguţele tinere spînzură mîţişori lungi, pufoşi, cam ca

[1] Un arbore ocrotit de lege de *Populus alba*, cu diamerul de peste 4 m şi în vîrstă de peste 400 de ani, se află în comuna Rafaila (jud. Vaslui).

[2] Un arbore ocrotit de lege de *Populus nigra*, înalt de circa 40 m şi în vîrstă de aproximativ 700 de ani, se află la Mocod (jud. Bistriţa-Năsăud).

şi cei de răchită, numai că sînt mai lungi şi sînt îndreptaţi în jos. Pare că sînt de mătase, iar după ce înfloresc, printre pufii argintii se văd stropii staminelor ca nişte rubine ţesute pe un filigran de argint. Florile femeieşti sînt îngrămădite pe alţi mîţişori, mai scurţi, mai plinuţi, dar tot pufoşi.

Deşi cresc uneori pînă la 30 m înălţime şi ajung groşi, nu trăiesc mai mult de o sută de ani. În schimb, ca şi teii, de la rădăcini dau lăstare, chiar cînd trunchiul pare putrezit; copacul întinereşte chiar în pragul morţii.

Lemnul de plop, deşi moale, are multe întrebuinţări, pentru că e uşor, elastic şi mai ales că nu crapă; se poate îndoi şi se lucrează lesne. De aceea se întrebuinţează la mobile spre a fi îmbrăcat cu alte foi mai scumpe, apoi se fac din el planşete pentru desen, se cantă la fabricarea pianelor, la traforaj etc.

Mare întrebuinţare, aiurea, are mai ales plopul tremurător pentru fabricarea beţelor şi a cutiilor de chibrituri sau pentru pasta de hîrtie. Din lemn se mai scoate un lichid galben, ericine, care se dă ca grund pentru alte vopseli. Pînă şi din muguri se scoate un ulei. Pentru foc e socotit ca esenţa cea mai slabă, dar mangalul serveşte la fabricarea prafului de puşcă.

ULMUL

În pădurile de fag mai rar, mai des în cele de stejari şi pînă în lunca multor rîuri mari creşte ulmul, adesea plantat şi în parcurile din oraşe, din cauza portului său asemenea, în multe privinţe, cu al teiului. Sînt mai multe soiuri. Se recunosc repede după frunzele lor nesimetrice la bază. O jumătate este mai lungă decît cealaltă, rotunjită, aşa încît pare că învăluie codiţa.

La ulmul propriu-zis *(Ulmus campestris*[1]*)*, cel mai răspîndit de la noi, frunzele dinţate pe margini sînt verzi, de un verde-închis, strălucitor pe faţa de sus, cu nervuri divizate la vîrf, pe cînd pe dos sînt mai albicioase şi cu un puf roşcat unde se îmbină nervurile secundare cu cea principală.

Frumos e copacul cînd înfloreşte. Las' că e unul din prevestitorii primăverii, înflorind chiar prin martie, dar dă drumul florilor înaintea frunzelor, aşa încît pare împodobit cu bombiţe mătăsoase trandafirii, în tot lungul crenguţelor mai tinere.

Florile stau grămadă, ieşite din nişte muguri mai umflaţi. Fie-

---

[1] *Ulmus campestris* (după „Flora României", vol.I, p. 341, revăzut vol. XIII, p. 74) a fost desfăcut în trei specii distincte: **ulmul de munte** *(U. glabra)*, **ulmul de cîmpie** *(U. Minor)* şi *U. procera.*

care floare e ca o cupă, cu marginile răsfrînte, pe care sînt înfipte stamine, iar în mijloc stă partea femeiască.

După ce înfloreşte, plesnesc şi mugurii cu frunze mai mici, înşiraţi de o parte şi alta a crenguţelor, tot cîte unul.

Cînd frunzele sînt pe deplin desfăşurate, ulmul dă umbră destul de deasă.

În locul florilor se arată fructele, ca nişte foiţe de hîrtie de mătase, îngrămădite şi boţolite, sau mai bine ca o petiţă pentru pistoalele cu care se joacă copiii. În mijloc e sămînţa, învăluită în fruct, al cărui perete se prelungeşte ca o foaie de hîrtie, spre a putea fi uşor luat de vînt şi împrăştiat.

În deplina lui putere, ulmul e un arbore impunător, înalt, rămuros, cu scoarţa avînd crăpături dese în lung, aşa că pare că e îmbrăcat peste tot într-o pînză de solzi, înşiraţi de-a lungul trunchiului.

Lemnul ulmului, în privinţa folosinţei lui, stă nu departe de acela al stejarului, ba în unele privinţe e mai bun, păstrîndu-se bine şi mult sub apă. Ţăruşii pe care e zidită Veneţia sînt în mare parte din ulm. E folosit însă mult la facerea caroseriei de automobile, la vagoane, dar şi la mobile. Cu lemnul de ulm se imită acela, mai scump, de mahagoni[1].

E bun şi de foc, deşi lasă multă cenuşă, în schimb aceasta e bogată în potasiu.

În afara ulmului propriu-zis, la noi mai trăieşte şi Vînjul *(Ulmus laevis),* cu frunzele şi mai nesimetrice, cu mugurii mai mici, mai ascuţiţi şi cu florile cu codiţe mult mai lungi şi colorate rubinii. Scoarţa, crăpată destul de des, se jupoaie în solzi îndoiţi în afară.

Des e şi ulmul de munte *(Ulmus glabra),* cu frunze mult mai mari, adesea avînd spre vîrf trei colţuri mai răsărite. Frunzele par că stau de-a dreptul pe crenguţe, aşa de scurtă e codiţa lor. Atît acestea cît şi vînjul nu prea se bucură de mare căutare, căci lemnul lor e bun doar numai pentru foc.

FRASINUL *(Fraxinus excelsior)*

E un arbore răspîndit, amestecat cu alţii, începînd din zona bradului şi pînă în luncile joase unde îi place mai mult. Foarte adesea este plantat şi prin grădini şi parcuri, deşi are un mare cusur că atrage spre el cîrduri întregi de cataride, insectele care răspîndesc un miros înţepător, neplăcut. În schimb, lemnul lui are o căutare din ce în ce mai mare, putîndu-se uşor lustrui, avînd ape frumoase şi o

[1] Mahon (mahagon) — denumire care cuprinde specii de arbori tropicali cu lemnul de culoare brun-roşcată, lucios, foarte rezistent, din care se face mobila de calitate superioară

trăinicie mare. E de culoare albă cu aspect de sidef, cîteodată trandafiriu. Crescînd uşor, arborii tineri de 50—70 de ani au mai mare preţ decît cei mai bătrîni. E superior stejarului în ce priveşte elasticitatea şi duritatea, dar nu poate ţine ca acesta la umezeală. E foarte căutat pentru mobile, mai ales ca îmbrăcăminte, putîndu-se tăia în foi subţiri.

Pentru trăsuri e aproape cel mai indicat, ca şi la construcţia vagoanelor de drum de fier, după cum în industria diferitelor maşini, lemnul de frasin este preţuit.

Se recunoaşte uşor. Crescut în voie, în grădini, este rămuros, cu o coroană rotundă, largă; e îmbrăcat peste tot trunchiul cu o coajă crăpată, cu crăpături tot atît de largi ca şi vîrcele dintre ele. Crenguţele tinere, cu coaja netedă, cenuşie-verzuie, au pe ele lenticele, ca nişte puncte albe, neregulat împrăştiate, iar mugurii laterali, faţă în faţă, sînt mici ca nişte mărgele, pe cînd cel din vîrf, scurt, este lat.

Frunzele sînt compuse, ca ale nucului, numai că frunzişoarele laterale sînt mai zvelte, mai ascuţite la vîrf şi mai depărtate unele de altele. Au o culoare ca a grîului în primăvară, verde viu.

Copacul înfloreşte înainte de a da frunzele. Florile mărunte, cu o frumoasă culoare trandafirie, sînt îngrămădite, parc-ar fi aninate la capetele crenguţelor tinere. Sînt flori fără petale, unele numai cu stamine, altele numai cu ovare, iar altele cu amîndouă la un loc.

Cînd se formează fructele, codiţele florilor se lungesc; totul seamănă cu mănunchiuri de struguri, purtînd la vîrf cîte un fruct uscat, lungăreţ, cu peretele subţiat ca o aripioară, frumos colorată, galben cu un abur roşcat. Fructele sînt astfel lesne luate de vînt şi împrăştiate departe.

Plăcîndu-i locurile mai umede, căci înghite multă apă, formează boschete naturale, mai ales prin luncile riurilor. Creşte repede deodată, întrecut fiind doar de sălcii, şi poate trăi chiar 200 de ani. La noi nu i se dă cătarea pe care o are aiurea, unde lemnul său are o mare întrebuinţare.

Pe lîngă frasinul de vale, mai trăieşte şi **frasinul de munte**, zis şi **mojdreanul** *(Fr. ornus)*, care se ţine numai pe înălţimi, scoborîndu-se cel mult în zona fagului. E mai mic la statură, mai îndesat şi cu coaja mai netedă, cenuşie. Frunzele sînt mai închise la culoare, tot compuse, dar cu frunzişoare mai puţine şi mai mici. Înfloreşte după ce a dat frunzele. Florile mărunte, au o corolă formată din 4 petale subţiri şi lunguiete, două stamine lungi şi un gineceu scurt. Stau îngrămădite multe la un loc, în vîrful ramurilor, pe un strugure ramificat. Florile împrăştie un miros plăcut. Fructele sînt la fel cu ale frasinului din vale; sînt doar mai mici şi mai ruginii. Scrijelindu-se coaja, se capătă un suc dulceag, „Manna", care serveşte în Italia ca purgativ, mai ales la copii.

Lemnul său este tot atît de întrebuinţat ca şi al celuilalt frasin.

PALTINUL *(Acer pseudoplatanus)*

E unul din frumoşii noştri arbori, punîndu-se la întrecere cu stejarii şi ulmii. atît în ce priveşte mîndra lui înfăţişare, cît şi folosinţa lemnului lui. Pe cînd arţarul şi jugastrul, neamurile lui de aproape, se ţin mai puţin de dealuri şi mai mult de şesuri, paltinul, dimpotrivă, se urcă tot mai sus, amestecîndu-se chiar cu brazii. Îi plac locurile cu apă îndeajunsă, dar nu mocirloase. În tovărăşia altor arbori, iubind lumina, creşte drept, ca şi fagul şi cu crenguţe spre vîrf.

Cînd însă e izolat, dă crengi mai din jos, desfăşurîndu-şi o coroană bogată, cu umbră deasă sub ea, cam ca şi a fagului.

Se cunoaşte bine după trunchi, frunze şi flori.

Crenguţele tinere sînt strălucitoare, cu muguri laterali, scurţi, iar cu cel din vîrf umflat. Pe trunchiul în vîrstă coaja se jupoaie sub formă de solzi, ca şi la platan. De accea are de departe o culoare mai deschisă.

Frunzele sînt mari, late, verde-închis pe faţă, mult mai deschise, verde-cenuşiu, pe dos. Sînt tăiate adînc în 5 părţi, zimţuite pe margine şi cu vîrful ascuţit.

Cînd e de 30—40 de ani, începe să înflorească. După ce frunzele s-au desfăşurat ies florile numeroase, grămădite în lungul unui strugure lung, care spînzură în jos. În această privinţă, înflorit nu se poate confunda nici cu arţarul, nici cu jugastru.

Şi fructele sînt diferite de ale neamului lui. Aripile, ruginii, nu sînt întinse, ci aplecate în jos, formînd între ele un unghi ascuţit.

Lemnul paltinului este foarte căutat pentru mobile, căci se poate lustrui lesne, fiind des. Are o culoare albă-gălbuie, cu prea puţine ape şi strălucire ca de mătase. Din cauză că se îndoaie lesne, fiind elastic, e un lemn căutat în fabricarea automobilelor şi a aeroplanelor. În alte întreprinderi mai mărunte de asemenea este foarte preţuit.

Ca lemn de foc, paltinul are aproape valoarea fagului.

JUGASTRUL *(Acer campestre)*

Dintre toate soiurile de **arţari** *(Acer)*, care creşte pe la noi, e cel mai de slab preţ. E cel mai pipernicit dintre neamurile sale, fără pretenţii mari. Creşte mai ales în tovărăşia stejarului, rar trecînd de 10 m înălţime, dar ştie să se pituleze ca tufan, ori să formeze avangarda înaintării pădurilor în stepe, cînd este subţire, strîmb, de-ţi face milă. Ştie să se mulţumească cu puţin.

E pus și prin grădini ori parcuri, mai mult din cauză că poate să-și formeze o coroană rotundă, iar spre toamnă frunzele devin galbene ca de pucioasă.

Se deosebește de neamurile lui prin frunzele mărunte, tăiate mai adînc în 5 loburi înguste, dintre care cele 3 din mijloc au cîteva crestături la vîrf.

Abia au ieșit frunzele plăpînde din mugure, iar solzii roșcați ce le-au apărat nici n-au căzut încă și florile gălbui se arată grămăjoară pe o codiță, la început îndreptată în sus.

După ce frunzele toate s-au desfășurat, în locul florilor apar fructele atît de caracteristice, căci în jurul celor două semințe, peretele fructului se lungește, se subțiază ca niște aripi de insectă, cu nervuri fine, des ramificate și îndoite elegant. E podoaba copacului, vara, căci aripioarele se colorează cu un abur vișiniu, care le face să pară un grup de fluturi așezați la capătul crenguțelor.

Trunchiul, la bătrînețe, e îmbrăcat într-o scoarță crăpată, așa încît pare că e învăluit într-o plasă cu ochiurile rombice, lungite. Crenguțele mai subțiri adesea au creste de plută în lungul lor.

Lemnul de jugastru e bun de foc. Altfel nu se întrebuințează decît prea puțin în industrie, din cauză că trunchiul e subțire adesea. Cel mult se fac din el paturi de revolvere, cozi de bice, prăsele de cuțite, căci e tare.

ARȚARUL[1] *(Acer platanoides)*

Nici ei nu se urcă prea sus, spre munți, ci se țin tot de stejari. Crește însă ceva mai repede; de aceea e mai zdravăn și mai înalt. Se recunoaște după frunze, mari, late, așezate tot cîte două față în față, prinse de crenguțe cu o codiță mai adesea ca muiată în vin roșu. Frunzele sînt crestate pe margini, nu așa de adînc ca la jugastru, iar cele cinci colțuri, răsfirate ca degetele de la mîini, au dinți rari, ascuțiți.

Florile ies îndată ce crapă mugurul din vîrful crenguțelor; nu mai așteptă să se arate frunzele. De aceea arțarul, primăvara, lesne sare în ochii tuturor celor dornici să caute spre începutul de viață din grădini ori păduri. Se împodobește repede cu canafuri formate din numeroase codițe ramificate, în vîrful cărora se găsesc floricelele galbui, palide, care atrag privirea prin mulțimea lor.

Și fructele arțarului sînt înaripate, ca și ale jugastrului. Aripile late, subțiri, seamănă cu spițele elicei de aeroplan. Spre toamnă,

[1] Arțar — **platan de cîmpie.**

cînd se desprind, cad făcînd spirale strînse şi prin aceasta se răspîndesc departe.

Trunchiul arţarului este şi mai des crapat decît al jugastrului, dar lemnul lui moale are prea puţine întrebuinţări. Chiar ca lemn de ars e slab.

Cătare au frunzele, prin ţinuturile unde e sărăcie de păşune. Ca şi ale jugastrului, pot fi păstrate peste iarnă şi date ca hrană oilor şi caprelor.

Pe la noi creşte şi **glădişul** sau **verigariu** *(Acer tataricum)*, mic de statură, cu frunzele aproape întregi, cu puţine crestături. Se recunoaşte lesne după fructe, ale căror aripioare sînt încovrigate, ridicate în sus şi ceva mai late la vîrf, în loc să fie întinse ca la arţar ori jugastru.

TEIUL

După castanul porcesc, teiul este arborele care se foloseşte mai mult pentru umbrirea străzilor din oraşe. Creşte iute şi regulat. Dă umbră deasă şi mai ales aromeşte aerul, prin luna lui iunie, cu mireasma blîndă şi dulce a florilor sale. Trăieşte mult, aşa încît nu e nevoie să fie des înlocuit.

Trunchiul teiului în tinereţe drept, e îmbrăcat cu o coajă netedă, strălucitoare, ce se poate desprinde lesne de lemn, ceea ce copiii ştiu, făcînd fluiere şi şuierători din crengile de tei puse... la intrarea în casă.

Teiul bătrîn are coaja crăpată în lung, dar nu prea adînc; creşte înalt, ajungînd şi 30 m, şi pe lîngă trunchiul principal, desfăşoară o bogată ramificaţie, ceea ce-i dă o impunătoare înfăţişare. Avînd mult frunziş, pare ca un uriaş balon verde, cînd stă singuratec la margine de pădure.

Teiul mai are o însuşire. De la rădăcină ies lăstare numeroase. În jurul teiului în vîrstă e o pădurice de crengi tinere, iar cînd cel bătrîn e tăiat, repede se înalţă în locul lui zeci de puişori din trupul celui dispărut. În acest chip, ţinînd umbră, înnăduşă repede puiul oricărui alt copac ieşit din sămînţă şi care a încercat să ocupe locul teiului. Aşa se explică frumoasele şi desele păduri de tei din Dobrogea de nord, pe drumul de la Meidanchioi[1] şi Nicoliţel. Nicăieri n-am văzut tei mai frumoşi; parfumul florilor lor te ameţeşte, simţindu-se pînă la depărtări de zeci de kilometri.

Teiul e umbros, pentru că are frunze multe şi late.

Frunzele sînt mari, în formă de as de cupă, cu vîrful ascuţit şi

[1] Azi Valea Teilor.

cu codița netedă, lungă și subțire. Ce frumos și cu cîtă prevedere nu ies primăvara din mugur! Cei doi solzi ac de aramă, care le învăluie peste iarnă, se dau la o parte și apar niște frunzulițe mai groase, scutece aburite cu purpuriu, puse să apere frunzulițele plăpînde.

Acestea nu ies decît încet, se desfășoară cu prudență, pe cînd solzii care le apărau se desprind și cad, duși de valurile vîntului de primăvară ca niște petale ceva mai scorțoase; sînt părți de timpuriu jertfite din trupul arborelui, murind după ce și-au îndeplinit sarcina de apărare a frunzelor delicate, pe care bruma de primăvară ușor le-ar pîrli.

Frumos e teiul chiar și iarna. Rămîi oprit în loc în fața lui nu numai prin ramificația bogată, mai bogată decît a stejarului, dar și prin bobițele trandafirii, elegante, înșirate rar pe crenguțele tinere din anul trecut, au abur roșiatic pe ele. Sînt mugurii boghioși, ce par floricele.

Florile ca de ceară sînt mirositoare și mai ales bogate în miere. Cît ține floarea, teiul e un roi. Albinele de dimineață pînă în seară nu fac alta decît, cu hărnicie, adună nectarul dat din belșug, dar totodată, duc și polenul de pe o floare pe alta.

Petalele cad; mirosul se stinge. În locul unde erau florile apar bobițe gălbui deodată, rumenite ceva mai tîrziu. Sînt fructele. Spre toamnă, vîntul le rupe și le răspîndește, căci de codița principală este lipită o frunză palidă, lunguiață ca o aripă.

Românul iubește acest copac, care dă umbră deasă și umple taina serilor de vară cu mireasma florilor lui. De aceea îl cîntă:

Teiule cu foaie lată
Nici un vînt să nu te bată,
Că bine mi-ai prins odată.

Pe lîngă toate, teiul este și un copac cu mult folos pentru român. Din lemnul lui moale, ușor de lucrat, el face coveți, vase și linguri. Icoanele pe lemn de tei, ușor de lustruit, se zugrăvesc, iar catapiteazma tot din tei mai lesne se lucrează. Mangalul cel mai bun din lemn de tei se fabrică, iar din coaja de tei oboroace[1]. Fibrele de sub coajă țin loc adesea curmeielor de rafie, la legatul viei.

Scîndurile de tei se pot lesne lustrui și lucra; de aceea se folosesc la fabricarea mobilelor.

În sfîrșit, florile de tei, pe lîngă hrană îmbelșugată albinelor, pot fi întrebuințate la facerea ceaiului împotriva tusei.

La noi cresc mai multe soiuri de tei.

Teiul roșu *(Tilia parvifolia)* este cel mai răspîndit, cu frunzele mici, cu fața de un verde-închis, care contrastează cu dosul aproape

[1] Oboroc — vas mare de formă cilindrică, făcută din scoarța de tei, folosit în vechime ca unitate de măsură pentru cereale.

argintat. Florile sînt mărunte, numeroase, pe o codiță principală și foarte mirositoare. Fructele, iarăși mărunte, sînt ruginii cînd sînt coapte.

Teiul alb *(Tilia tomentosa)* are frunzele mult mai palide chiar pe față. Pe dos sînt păroase, parcă ar fi presărate cu scamă. Frunzele nu sînt prea ascuțite, iar acolo unde iese codița, sînt mai scobite decît la alți tei. Se mai deosebește ușor după floare, căci are mult mai numeroase stamine — pînă la 50 —, mai scurte decît petalele, în dreptul cărora se mai văd solzișori gălbui, sau încît floarea pare bătută. E cel mai căutat pentru grădini și străzi, căci dă umbră deasă.

Teiul cu frunze mari *(T. platyphyldos)*, ca și precedentul, se vede mai des în parcuri. Avînd frunzele mari, late, cu codița lungă, verzi chiar pe dos, dau umbră deasă. Înflorește mai devreme, iar pe fiecare codiță rar cînd se găsesc mai mult de trei flori, mascate. Se deosebește de asemenea și prin frunza ca o limbă, care învăluie codița florilor pînă jos, unde iese de pe creangă.

SALCÎMUL *(Robinia pseudacacia)*

Ard pădurile cu nemiluita, sus la munte. Li se dau foc din ură, sau se aprind din neglijență; în locul lor rămîne stînca goală, neproductivă.

La deal pădurile se taie cu atîta lăcomie, încît nu mai cunoști locurile umbrite de altădată. Puhoaiele pun stăpînire pe ele, brăzdîndu-le cu răni vii, pe care nu se prinde nici atîta iarbă cît ar mulțumi o capră. Despre șesuri nu mai vorbesc. Cît poți roti ochii, nu zărești în multe locuri nici un arbore. După ce s-au ridicat bucatele de pe ogoare, văi și coline par presărate cu cenușe. Doar cumpăna vreunei fîntîni cît mai aruncă umbră subțire pe pămînt. (...)

Se va domoli chestiunea agrară, dar va izbucni aceea a pădurilor. Unde se taie, pentru speculă ori pentru izlaz, la loc nu se însămînțează nimic. Unde erau odată codrii, numai numele lor au rămas în amintirea localnicilor.

Chiar șoselele mari, naționale, nu se mai plantează pe margini cu arbori, care să înlocuiască pe cei căzuți de greutatea anilor, pușI de bătrîni cu un cult pentru arbori vădit superior nouă. Soarele de vară bate în plin drumețul ostenit, care nu găsește umbră nici măcar lîngă o fîntînă, așa cum era de mult. Norii aleargă zănatici pe cer, căci răcoreala pădurii nu-i mai oprește în loc, măcar o clipă, spre a descărca ceva din preaplinul lor de stropi. Apa de ploaie care cade, din vreme în vreme, se scurge repede pe povîrnișul coastelor golașe, căci trunchiurile de copac nu o înpiedică din drum, spre a o

îndrepta în adînc, ca să hrănească mai din belşug izvoarele din ce în ce mai secătuite.

Tăierea fără milă a arborilor şi neplantarea altora în loc e una din neprevederile prezentului, care se va răzbuna amarnic în viitor. De pe urma unor asemenea greşeli, mai de demult, ţinuturi întregi din partea muntoasă a Franţei au rămas depopulate, oamenii luîndu-şi lumea în cap de răul torentelor care le pustiiseră pămîntul.

Şi totuşi e aşa de uşor de umbrit chiar locurile cele mai sărăcăcioase şi mai însetate din stepele noastre. Puţină osteneală trebuie, prea puţină faţă de foloasele ce se pot trage de pe urma ei.

Scăparea e în salcîm. Acest copac nebăgat în seamă la noi e una din binefacerile naturii. Cum e palmierul pentru pustiul Saharei, aşa ar putea fi salcîmul pentru noi. Numai fructe bune de mîncat nu dă. Încolo procură de toate.

E un arbore rezistent, se mulţumeşte cu puţin, deşi creşte iute şi sănătos. Nu prea alege. Creşte pe valea Cernei, printre munţi, ca şi în părţile umede. Creşte de minune în locurile cu puţină ploaie. Are putere destulă ca să-şi răsfire adînc rădăcinile şi să sugă reveneala păstrată sub brazda uscată ca cremenea. Trăieşte îndelung şi puieşte lesne. Dintr-un salcîm, repede-repede, se capătă un huceag.

Umbră are, căci ramurile bogate în frunze şi le întinde în toate părţile. Atît e de rezistent şi ţine la viaţă, ca salcia, încît chiar dacă i-ai lăsa numai trunchiul gros, despuiat de ramuri, din primăvară pînă în toamnă, îşi face din nou cunună de mlădiţe lungi. Poţi să-i dai orice formă, după tebuinţă ori după gust. De vrei să împodobeşti bulevardele, îi retezi cununa, ca o sferă. La Timişoara, în frumoasa grădină a şcolii de artilerie, i s-a dat forma plopilor piramidali, străjuind o alee principală. De vrei să-l ţii pitic, se lasă să-l tunzi în forma gardurilor vii de Thuia. E ascultător şi mlădios, ca puţini alţi arbori.

Cînd îl laşi să crească în voie, nechinuit, te răsplăteşte de deplin. În luna iunie e ca nins, ciucura de flori. Pare că are ascunse în desişul frunzelor nenumărate harpe eoliene; e zumzetul albinelor care-l vizitează în roiuri nesfîrşite. Face concurenţă teiului şi prin mireasma discretă a florilor, care îmbălsămează atmosfera şi prin nectarul din belşug ascuns în fundul potirului, hrana albinelor şi mana stupurilor.

Frunzele, hăcuite, dau saţ păsărilor.

Principalul dar e însă lemnul. E tare, vîrtos; unii spun că se poate pune alături de lemnul stejarului. E bun de mobile, dar şi pentru butuci de roţi. E bun însă mai ales de foc, acolo unde tiziculul, turte de baligă amestecata cu paie, este singurul combustibil de folosit.

Dacă-i tai crengile din tinereţe şi nu i le laşi decît spre vîrf, creşte înalt, drept şi gros ca bradul. E minunat pentru stîlpi de casă.

Ramurile din vîrf pot folosi ca araci pentru vie sau ca nuiele pentru garduri. Tot ce trebuie unei gospodării modeste, lemn de foc, de construcţie, ori tîmplărie, se poate scoate din salcîm.

Şi lesne ce se mai poate cultiva! Din sămînţa de salcîm, deşi încolţeşte cam greu, repede se ridică puietul, iar din lăstările salcîmului bătrîn şi mai repede se poate căpăta o plantaţie în jurul casei. Din doi-trei salcîmi puşi pe coastele rîpoase, în cîţiva ani rănile pămîntului sînt astupate, iar puterea puhoiului tăiată. În această privinţă bate salcia.

Dunele de nisip zburător cu salcîm se pot ţintui locului, după cum cu salcîmi se fixează terenurile fugitive de pe pantele repezi.

Cînd te gîndeşti că francezii au tansformat Sahara lor din Gasconia[1] în păduri de pini, care au dat loc chiar industriei locale de răşini, îndrumîndu-se spre această specializare şi facultatea tehnică de la Universitatea din Toulouse, te doare inima văzînd la noi pustietatea pămînturilor mult mai prilenice pentru plantaţii.

În jurul satelor s-ar putea crea în cîţiva ani, fără multa osteneală, păduri întregi de salcîmi. O clacă de cîteva zile, toamna, pentru făcut gropi, puieţii aduşi de pe unde se găsesc şi pădurica repede se ridică.

Dacă şcoala noastră ar fi îndrumată mai mult către necesităţile vieţii decît spre formalismul sec al cunoştinţelor teoretice, nu ar fi şcoala din ţinuturile de stepă care să nu aibă în cuprinsul gradinii ei o pepinieră de salcîmi.

Ce zi de sărbătoare a vieţii ar fi aceea în care şiragul de elevi, conduşi de învăţători, s-ar îndrepta, fiecare cu cîte un puiet de salcîm în mînă, spre locul donat de comună pentru plantarea unei păduricî!

Aspectul de pustietate ar dispărea ca prin farmec, arborii rămuroşi ar chema din nou păsărelele care găsesc ascunziş bun de cuib; răcoreala pădurii ar tăia din arşiţa soarelui. Faţa locurilor s-ar schimba, iar tizicul s-ar folosi la îngrăşat ogoarele mărindu-le rodnicia.

Minunea prefacerii ar fi săvîrşită de salcîmul răbdător, nepretenţios şi ascultător. (...)

SCUMPIA *(Cotinus coggygria)*

E un arbust a cărui întindere mare e în regiunea mediterană, dar s-a aclimatizat şi pe la noi, netrecînd însă prea mult dincolo de Car-

[1] Gasconia (Gascogne) — provincie în sud-vestul Franţei.

paţi. Se întîlneşte, e drept, pînă spre Dorohoi, dar mai ales în Dobrogea, Oltenia şi Banat. În această regiune, pe valea Cernei, se urcă şi pe munţii de lîngă Băile Herculane, pînă pe la o mie şi mai bine de metri, pătrunzînd apoi pe valea Dunării, în Porţile de Fier. În Dobrogea s-au găsit unii şi de 10 m, şi bătrîni de 100 de ani, cînd de obicei au 3—4 m. În Ardeal e mult mai rar, prin împrejurul Braşovului.

E un arbore cu frumoase frunze regulat eliptice, mai trase ceva spre codiţă, netedă pe margine şi plăcut mirositoare. Cînd ies din mugure sînt gălbui, iar toamna se înroşesc aproape ca şi frunzele de cireş. Crenguţele, pe vremea de iarnă, se recunosc prin coaja lor netedă, verde-roşcată, şi mai ales prin mugurii micuţi, îngrămădiţi spre vîrful lor.

Florile mărunte, verzui, stau îngrămădite în vîrful ramurilor, pe un strugure ramificat. Sînt flori, unele numai bărbăteşti, altele numai femeieşti şi altele complete. Nu toate ajung să dea fructe, cele mai multe cad ca boboci, dar codiţele lor cresc, se lungesc, se acoperă cu peri roşcaţi şi capătă la un loc înfăţişarea unui smoc de păr roşiatic.

E un arbore care aduce mari foloase, unde îi sînt cerute. Frunzele lui sînt de preţ în tăbăcirea pieilor fine, cum e safianul. De asemenea, din ele se scoate o vopsea neagră, după cum lemnul de scumpie, tăiat, fără coajă, ca şi rădăcinile, dau o trainică vopsea galbenă. De asemenea şi în grădinărie este mult căutat, pentru că are un aspect deosebit prin mănunchiul de peri pufoşi, roşcaţi, din vîrful crengilor.

OŢETARUL *(Rhus typhina)*

Cum a ajuns din America de Nord, locul lui de baştină, pînă la noi, e o taină. S-a aclimatizat şi trăieşte peste tot, la început ca podoabă, pe urmă şi pe locurile fără cătare deosebită. E mai mult un arbore decît un arbust, căci trunchiul lui gros cît piciorul se înalţă şi la 10 m. Are scoarţa netedă şi de culoare cafenie, ceva mai roşcat, cu crăpături slabe în lung. Se ramifică rar.

Frunzele lui seamănă cu ale cenuşarului, fiind compuse, dar dinţate şi păroase pe dos. Florile, galbene-verzui, sînt îngrămădite ca şi la specia precedentă, pe un strugure des ramificat, cam cum sînt spicele meiului. Din cauza aceasta, cînd fructele roşii, boabe păroase, iau locul florilor, îngrămădirea lor face un fel de mototol lunguieţ, ca un soi de ştiulete de păpuşoi umflat. Iarna e frumos, tocmai prin aceste pămătufuri ruginii, ridicate drept în vîrful ramu-

rilor. Aduce aminte de icoana unor arbori din vremea cînd pe pămînt nu trăiau plante cu flori.

Numele îi vine de la gustul acruţ al fructelor. Altă întrebuinţare nu are decît că e plantă decorativă.

ARBUŞTII

Arbuştii formează tufărişurile dese din jurul pădurilor, ale poienilor şi rariştilor, ori năpădesc repede în curăturile de pădure. Ei formează gardul viu care înconjoară masivele păduroase, începutul timid al înaintării pădurilor în stepe. Sub bolta deasă de frunzare n-au cum să se stabilească; le lipseşte lumina. Chiar spre margine sau se ţin mai la o parte, în afara crengilor stufoase ale arborilor, întinse spre lumină, sau dacă vin chiar pînă în trunchiurile groase, se grăbesc să înflorească înainte de a se întinde deasupra lor pînza deasă a frunzelor mari. Formează însă tufişuri întinse, de sine stătătoare, o împletitură deasă de crengi, printre care cu greu străbaţi, raiul păsăruicilor care-şi fac cuiburile în ascunzişul des. Spre marginea stepelor, prin luncile proaspăt irigate ale rîurilor, pe costişele repezi, unde arborii n-ar avea cum să-şi întepenească greutatea trupului lor, tufărişurile acoperă repede pămîntul, îmbrăcîndu-l în haină adesea împodobită cu flori frumoase, pe lîngă urzeala frunzelor verzi.

Rar arbuşti care au un trunchi mai gros şi formează o coroană asemenea arborilor. Cei mai mulţi sînt tufe, mănunchiuri de mladă; alteori sînt asemenea arborilor pitici, chinuiţi, „fabricaţi" de japonezi. Avînd portul mic, se apără împotriva musafirilor nepoftiţi fie prin spini, fie prin otravă. Fac şi ei cum pot, numai să-şi vadă sămînţa odraslelor viitoare gata să apuce calea pribegiei şi a răspîndirii neamului.

Arbuştii care trăiesc la noi aparţin la familii deosebite.

CORNUL *(Cornus mas)* este unul din cei mai mari arbuşti de la noi, căci îşi poate înălţa capul şi pînă la 7 m; ajunge gros cît încheietura mîinii, putînd trăi şi 100 de ani. E unul din vestitorii primăverii. Abia şi-a scos floricica clopoţelul grăbit şi cornul e gata şi el. Bucuria ţiganului, cînd şi-a ales un copac. Dar deşi înfloreşte înaintea altora, coarnele nu sînt coapte decît hăt-tîrziu, după vişine şi cireşi.

În vreme de iarnă se cunoaşte lesne după mugurii mici, cîte doi faţă în faţă şi alţii, care vor da florile, umflaţi ca nişte bombiţe. Şi după frunze se recunoaşte uşor. Sînt ovale, cu vîrful ascuţit,

cu marginile întregi şi cu frumoase nervuri, aproape paralele cu marginile frunzei. Florile mărunte, desfăşurate înainte de a da copacul frunzele, sînt galbene ca nişte steluţe cu petale.

Stau bucheţele în lungul crenguţelor verzui cu dunguliţe roşcate şi cu 4 muchii la vîrf.

Coarnele, verzi şi acre la început, încep repede a se rumeni, pe urmă a se înmuia şi a lua culoarea mărgeanului. Spînzură ca nişte cerceluşi, cîte 2—3, de la subsuoara frunzelor, care spre toamnă devin galben-roşcate.

Lemnul cornului prea puţin se foloseşte; cel mult se fac din el bastoane. Coarnele se păstrează uscate: sînt bune şi de durere de pîntece, fiind astringente.

SÎNGERUL *(Cornus sanguinea),* mai mic la trup, are frunze mai late, cu vîrful scurt. Înfloreşte mai tîrziu, pe vremea privighetorilor, iar florile albe, mărunte, sînt strînse grămadă, ca o tipsie, spre vîrful crenguţelor tinere. Frumoase sînt fructele, cît mazărea de mari. Sînt sinilii, iar codiţa e roşcată. E frumos în toamnă, cînd pe lîngă fructele albăstrii ajung şi frunzele roşii ca sîngele. Dealtfel şi iarna crenguţele tinere sînt la vîrf roşcate. Numele românesc e minunat dat. Din lemnul lui tare se fac cozi de măturâ, bastoane.

ALUNUL *(Coryllus avellana)* alcătuieşte alunişuri dese, nu numai în păduri, dar mai ales umple rîpele şi le apără împotriva puhoaielor. Crengile lui sînt netede. Nu e gospodar ca să nu-şi ia de după uşă nuieluşa de alun, cînd porneşte la drum, măcar pînă la vecin.

De cu iarnă spînzură crenguţele tinere mîţişorii. Nici nu s-a dus bine spuma omătului şi se lungesc, se deschid, iar polenul se scutură în nouraşi galbeni, la cea dintîi undă de vînt. Florile femeieşti, în vîrful mlădiţelor, sînt ca nişte muguri în vîrf cu cîteva pene rubinii. E o minunăţie de gingaşie.

Pe urmă alunul se îmbracă cu frunze late, zimţuite pe margini şi cu o ţesătură deasă de nervuri. În vremea aceasta alunele se formează, mici nucuşoare verzi deodată, învelite într-un frumos potir de frunze modificate, cu marginile rupte. Cînd se coc, fructele devin lemnoase, lucii, ca să se rostogolească lesne la pămînt.

E vremea cînd fete şi flăcăi se duc la alune, intrînd la întrecere cu veveriţele, care, şi ele, vor să-şi umple hambarele pentru iarnă. Copăcelul are atîtea alune încît sînt îndeajuns şi pentru oameni, şi pentru veveriţe, şi pentru el.

Alunul e aşa de răspîndit la noi, încît e unul din copăceii care joacă mare rol în folclorul românesc.

.....

În afară de bastoane, crenguţele mlădioase de alun folosesc la împletit coşuri, la făcut cozi de ciocane etc. Dă un mangal pentru praful de puşcă.

Lemnul rîios[1] *(Euonymus verrucosa)* se deosebește prin frunzele mai mărunte, dar mai ales prin crengile „rîioase", cu negei mici de plută. Florile sînt mai roșcate, mai brune, iar staminele, patru, ca niște bumbișori de azur. Fructele rare, mărunte, crapă lesne, iar sub ele spînzură ca niște fire subțiri semințele negre, înconjurate cu o carne roșie ca para.

Salba moale *(Euonymus europaeus)* are frunzele mai late, florile cu cîte 5 petale, iar fructele cu muchii. Crenguțele pe vremea iernii au muguri subțiri, lungi și ascuțiți.

Lemnul cîinesc *(Ligustrum vulgare),* neam de aproape cu frasinul, după floare e un arbust mărunt, întîlnit alături de precedentele. Frunzele micuțe, netede, strălucitoare, față în față, parcă-s frunze de portocal. La vîrful crengilor stă un strugure înflorit, cu flori ca de lămîi, avînd petalele albe cărnoase și staminele galbene. Frumoase sînt și fructele, grămadă, negre, bătînd în violet ca pana corbului.

E unul din copăceii cei mai folosiți pentru gardurile vii, căci se pot tunde. Din fructe se scot vopsele roșii, albastre și negre, iar mlădițele servesc la împletit coșuri.

Neam cu lemnul cîinesc este:

Liliacul[2] *(Syringa vulgaris),* atît de cunoscut ca podoabă grădinilor. Nu trăiește numai cultivat, ci și sălbatec, pe stîncile din Banat și Mehedinți, ca și în Dobrogea.

Socul *(Sambucus nigra)* nu se sfiește să crească nici prin terenurile necultivate din orașe, deși se ridică pînă sus la munte. E cunoscut și de copii, căci atrage luarea-aminte prin tufele mari ce le formează, umbroase; frunzele dese, cu mirosul înădușitor sînt compuse. Florile mărunte se văd cine știe de unde, strînse grămadă pe o tipsie formată din ramificarea de mai multe ori a codiței din vîrful crengilor. Atractive sînt și boabele negre, care spînzură în jos, îndoindu-se de greutatea lor crenguțele ce le poartă. Crengile sînt pline cu măduvă. De aceea din ele pot face copiii pușculițe sau proaște, de împroșcat apă. Și fluiere de soc se fac, potrivit cîntecului:

Fluieraș de soc
Mult zice cu foc.

Mai întrebuințată e măduva, ușoară, albă, în experiențele de electricitate, pentru făcut secțiuni la microscop sau, în loc de plută, de ceasornicari, spre a fixa pe ea lucruri mărunte. Cu boabele de soc se falsifică vinurile, colorîndu-le.

---

[1] Lemnul rîios — **salba rîioasă.**
[2] Liliacul — **iorgovanul, boroșteanul.**

Un arboraș care, iarăși, toamna, face podoaba hugeagurilor și a gardurilor din vii, dar și a boschetelor de prin parcuri, este:

Dracila *(Berberis vulgaris)* zis și **lemn galben.** Se recunoaște ușor după smocurile de frunze care sînt înșirate pe crenguțe. Frunzele sînt ovale, cu dinți pe margini mărunți și ascuțiți. Ele stau grămadă, pentru că sînt pe niște crenguțe închircite.

Florile sînt galbene ca lămîia și stau ca niște strugurași. Fiecare floare are o minunată alcătuire a staminelor pentru a împroșca polenul. Fiind foarte sensibile, de îndată ce sînt atinse de trompa unei insecte, staminele se apleacă într-o clipă peste stigmat, vărsînd tot polenul din sacii de la vîrf, care au un capac ce se deschide de sus în jos.

Mîndru e copăcelul toamna. E un tablou. Crenguțele sînt gălbui, frunzele de un roșu-deschis ca al trandafirului, iar fructele ca niște cerculeți de mărgean.

Lemnul e frumos colorat și înăuntru, galben de pucioasă sau galben-roșcat; e foarte folosit în marchetărie[1]. Din rădăcină se scoate, de asemenea, o vopsea galbenă, pe cînd din fructe se scoate acid malic. Sînt acrișoare și frunzele tinere. De aceea i se zice în popor și acriș roșu.

Crușanul *(Rhamnus frangula),* zis și **pațachină;** și el poate să ajungă uneori, prin lunci, înălțimea alunului. De regulă, însă, e mic, tufiș pitic, vîrîndu-se printre celelalte tufe, la poalele pădurii.

Are frunze ovale, colorate verde-viu, ca și ale prunului, cu marginile netede, cel mult slab vălurate.

Florile mărunte spînzură cîte 2—3 la subsuoara frunzelor și au cîte 5 sepale alburii și tot atîtea petale. Fructele la început verzi, pe urmă roșii, cînd se coc sînt vineți. Par niște vișine mici, cu codița trandafirie, scurtă. Înfloresțe mereu, așa încît pînă toamna se văd alături de fructe coapte și flori deschise.

Iarna, arbustul se cunoaște lesne, după crenguțele lucioase, violete, cu multe lentile lunguiețe albe și cu mugurii, fără solzi, pîsloși.

Din lemnul lui se scoate cel mai bun mangal pentru fabricarea prafului de pușcă. Nemții îl și numesc *Pulverholz.* Coaja se întrebuințează ca medicament, dar și ca vopsea

.Verigariu *(Rhamnus cathartica), zis și* **salbă moale,** are frunzele mult asemănătoare cu ale cornului, numai că sînt mai mărunte și pe margini zimțuite. Stau cîte două față în față, iar la subsuoara lor se îngrămădesc floricelele mărunte, numeroase; cele bărbătești cu cîte 4 petale albe și 4 stamine, iar cele femeiești cu 4 stamine sterpe și în mijloc un ovar rotund, terminat cu 4 stigmate răsfirate în afară. Fructul cărnos e negru, cînd se coace și cu un gust neplăcut.

[1] Marchetărie — procedeu de prelucrare a unui obiect din lemn prin aplicarea unei mici suprafețe din lemn de altă esență și culoare, din fildeș, din metal etc.

Iarna se recunoaşte după crenguţele netede, cu mugurii îndoiţi şi lipsiţi de coajă, iar în vîrf adesea cu un spin, care poate fi destul de mare. N-are nici o întrebuinţare, decît doar că din fructele crude se scoate o culoare galbenă, verde din fructele coapte, roşie din cele trecute.

Clocotişul *(Staphylea pinnata)* adesea face parte şi din gardurile naturale din jurul viilor, ca şi din tufişurile de prin parcuri. Altfel trăieşte pînă în regiunea fagului. E un tufan frumos, umbros, căci are multe frunze compuse, tot 2 cîte 2 în faţă, iar la locul de unde ies din creangă se mai văd frunzuliţe ca nişte şuviţe înguste.

Mîndră e tufa înflorită. Florile destul de mari, cu petalele albe, stau îngrămădite pe nişte struguri care spînzură printre frunze. Mai uşor de recunoscut e după fructe, nişte băşici cît nuca de mari, ca nişte balonaşe verzui de hîrtie, deschise puţin numai la vîrf. Rupînd fructele, dai de seminţele lucii, cafenii, cîte una în fiecare căsuţă, din cele cinci în care e împărţit balonul umflat.

Şi iarna se recunoaşte copăcelul lesne, căci crenguţele sînt verzi, cu ceva abureală roşiatică şi au pe ele, deasupra urmelor frunzelor, cîte un mugur scurt, umflat la bază, cu vîrful ascuţit şi învăluit într-un singur solz muchiat pe de lături. În vîrf, crenguţa poartă, de regulă, doi muguri la fel, unul lîngă altul.(...)

Călinul *(Viburnum opulus)* creşte mai mult prin locurile umede, prin luncile rîurilor, pe marginea pîraielor şi le împodobeşte cu tipsia florilor lor albe. Nu creşte înalt de regulă, deşi prin îngrijire, în grădini, poate ajunge ca un copăcel. Zvîcneşte însă iute, dar nu trăieşte mult; în schimb dă lesne de la rădăcină lăstare noi. Frunza lui seamănă puţin cu a viţei de vie; e împărţită în trei, prin două crestături adînci.

Prin mai înfloreşte. În vîrful crenguţelor sînt adunate flori mărunte, albe-gălbii, formînd o tipsie lată. Florile de pe margine, albe, sînt mai boghioase, cu petale mari, dar sterpe. Fructele, boabe roşii, fac podoaba arbustului, de cu toamnă pînă iarna tîrziu. Se mănîncă şi au un gust amărui.

Iarna se recunoaşte după crenguţele cu muchii netede, puţin cafenii, cu mugurii lipiţi de ele şi ascuţiţi: la vîrf crenguţa are un mugur în mijloc, mai subţire, şi alţi doi, mai umflaţi, pe lături.

Nu are multă întrebuinţare decît doar că fructele se mănîncă, după cum în medicina populară joacă un rol destul de însemnat. Se cultivă în grădini, mai ales varietatea cu florile toate sterpe şi îngrămădite ca un boţ de omăt (Boule-de-neige).

Dîrmoxul *(Viburnum lantana),* spre deosebire de fratele său, îi plac mai mult părţile cu soare. Spre deosebire de celelalte, are frunze mari, întregi, cu marginile dinţate şi cu feţele boţolite. Stau faţă în faţă pe crenguţa netedă, dreaptă ca o lumînare. Florile mărunte, albe, plăpînd mirositoare, sînt îngrămădite iarăşi pe o tipsie

lată la capătul crenguțelor. Fructele frumoase, la început ca mărgeanul, apoi negricioase, au o carne mai tare decît a călinelor.

Iarna, pe crenguțele netede și ca presărate cu o pulbere gălbuie, stau față în față muguri lunguieți, fără solzi învelitori. Frunzulițele plăpînde sînt apărate de o pîslă deasă.

Nuielușele flexibile servesc la împletitul coșurilor, iar din scoarța rădăcinei se scoate un clei, cu care se prind păsările.

Salba moale *(Euonymus europaeus),* zisă și **lemn-ciinesc** și *voinicerîu,* este tovarășa dîrmoxului, cu care adesea se împletește în stufărișuri. E atît de frumoasă spre toamnă, cînd îi spînzură numeroasele fructe, încît fără vrere îți atrage atenția.

E un arbust cu crengile subțirele, cu frunze netede pe margine, față în față. Florile sînt micuțe, la subsuoara frunzelor, pe codițe subțirele ramificate. Sînt verzui și au cîte 4 petale în cruce. Fructele sînt o drăgălășenie, sub forma unei pătlăgele roșii, cu patru muchii rotunjite și de culoarea cîrmîzului. Cînd sînt coapte, crapă spre a lăsa să se vadă sămînța gălbuie, înconjurată și ea cu o carne portocalie. E ademeneala pentru păsări.

Crengile mai bătrîne au uneori patru muchii de plută în lungul lor. Lemnul e tare și des; de aceea din el se fac unele instrumente. Mangalul e foarte căutat pentru desen.

Măcieșul *(Rosa canina)* este podoaba huceagurilor, a poienelor, a curăturilor, de sus dinspre munte și pînă jos în șes. Cînd crește singuratec formează adevărate boschete, împodobite în luna mai cu frumoase și numeroase flori oacheșe, trandafirii. Spre toamnă, și mai ales iarna, cînd totul în juru-i e alb, strălucesc fructele lui (cacadîre) ca niște boabe de mărgean, atrăgînd stoluri de păsărele care ciupesc din carnea dulce a învelișului, răspîndind astfel fructele adevărate ca niște pietricele gălbui.

Trunchiul măcieșului, rareori gros de un decimetru, se resfiră în crengi mlădioase, care se îndoaie spre pămînt, presărate cu spini ascuțiți, ca niște gheare periculoase, ceea ce face că nu se-atinge de frunzele lui compuse nici măcar capra lacomă.

Floarea e mare, boghioasă, cu 5 petale trandafirii, cu numeroase stamine ca pulberea de aur, iar sub ea se află un păhărel verde, ca un polobocel, în care sînt adăpostite numeroasele ovare. Cînd fructul dă spre copt, părțile paharului se rumenesc; el formează atractivele boabe, cărnoase, dulci, care apără adevăratele fructe învelite în perișori ca niște fire rupte de sticlă. Nu folosește decît ca podoabă sau pentru garduri vii, deși lemnul, cînd e gros, e tare, fin și cu frumoasă culoare; e căutat la strung.

Păhărelele roșii se mănîncă, ba pe aiurea, unde nu e atîta belșug în toate, se fac din ele compoturi ori chiar marmeladă.

Măcieșul are o grămadă de neamuri printre arbuști și tufe. Așa sînt: porumbelul, paducelul, mura, zmeura ș.a.

Rugul,[1] care dă fructe negre (mure), se înfiinţează repede, mai ales, unde s-a tăiat pădurea, formînd ţesuturi de crengi ca nişte plase, în care te împleteceşti uşor dacă nu bagi de seamă. *Zmeura*[2] se află mai mult la munte, formînd zmeurişurile, neplăcute, pentru că poţi să te întîlneşti în ele cu Moş Martin.

Porumbelul *(Prunus spinosa)* e copac pitic. E numai spini, căci altfel nu şi-ar putea duce viaţa chinuită pe toate rîpele, şanţurile şi locurile unde alt arbust nu se încumetă să se urce. Numai prin spini se apără de capre şi iepuri.

Aşa cum e, chircit, cu crengile sucite, noduroase, îţi umple sufletul de bucurie cînd îl vezi, primăvara, de timpuriu, nins de flori. Frunzele nu formează atunci decît stropi verzi, în cîmpul de omăt al petalelor. Mai pe urmă se desfăşoară şi ele.

Frumos e porumbelul şi către toamnă, cînd crengile sînt încărcate cu porumbele sinilii, acoperite cu o brumă argintie. Fructele se culeg, căci uscate, sînt bune iarna chisăliţă cu mămăliguă. Poporul le dă la copii pentru durere de pîntece. Încolo n-are nici o întrebuinţare.

După cum porumbelul este adevăratul gard viu al pădurii, tot aşa gardul viu natural al gospodăriilor de la satele de dealuri şi podiş este:

Cătina *(Lycium kolimifolium),* de loc din Asia, dar atît de răspîndită la noi, încît aproape nici nu se poate închipui icoana unui sat fără ea. Un şanţ în jurul gospodăriei sau al viei, e de ajuns. Pe valul de ţărnă repede se prinde cătina. Întăritura e gata. Nici vita, nici chiar omul nu o poate lesne străbate. Dar cînd vrei să scapi de ea, cu greu ajungi să o stîrpeşti. E cel mai plodicios arbust, căci din rădăcinile întinse ies lăstare noi, nici nu te aştepţi cînd şi unde.

Din cauza aceasta formează tufişuri de crenguţe îndoite, adevărate bice, presărate cu frunze dese, asemenea celor de sălcii, avînd chiar culoarea mai mult cenuşie decît verde.

Mereu dă flori pînă toamna tîrziu, nişte floricele mici, violete, care spînzură cîte 2—3 la subsuoara frunzelor. Din ele ies fructe, ca nişte broboane lunguiete de mărgean, adeseori şi singura podoabă mai vie a gardurilor.

În afară de cătina de garduri, poporul a mai dat acelaşi nume şi la tufe lemnoase, care aduc aminte pe cea dintîi.

La poalele munţilor, în albia puhoaielor repezi formează tufe dese **cătina albă mică** *(Myricaria germanica),* care poate să se înalţe chiar la 1—2 m, daca are condiţii priicioase. Seamănă cu măturicele din grădini. Tufele dese sînt formate din crengi cu coaja netedă, roşiatica, şi cu frunze mărunte, atît de dese încît aproape se acoperă unele pe altele. Prin iunie înfloreşte. Florile mărunte, trandafirii

[1] Rugul *(Rubus hirtus, R. sulcatus).*

[2] Zmeura *(Rubus idaeus).*

sînt îngrămădite la capătul crenguțelor, cîte una la subsuoara unei frunzulițe ceva mai subțiri. Cînd fructele sînt coapte, crenguțele parcă au un mîțișor de salcie, căci semințele care ies din fructe au la vîrf un puf alb, necesar să le împrăștie. Cătina mică se scoboară și pe văile de munte, formînd tufe pipernicite printre prundișuri și nisip, unde se ține bine și nici de vîituri nu-i pasă. E căutată ca plantă de ornament prin grădini și parcuri.

Cătina roșie *(Tamarix gallica)* este, dimpotrivă, răspîndită mai ales pe luncile rîurilor mari din stepele noastre, ca și pe ostroavele de pe Dunăre și mai ales din Deltă. Trăind în locuri cu arșiță mare, are frunzele și mai mici, aproape ca niște solzi, ce acoperă crenguțele subțiri și dese. Florile, trandafirii, des așezate pe vîrful ramurilor, sînt mărunte, iar cînd fructele sînt coapte, în locul lor e puful alb al semințelor. Formează tufișuri dese, pîlcuri-pîlcuri și poate crește chiar de 4 m înălțime.

Cenușa acestui arbust, mai ales cînd crește în apropiere de țărmul mării, conține mult sodiu, iar vîrfurile crenguțelor lui pot ține locul hameiului în fabricarea berei.

Ea e întovărășită în acoperirea ostroavelor de **cătina albă** *(Hippophäe rhamnoides),* pe care o întîlnești însă din văile munților, pînă aproape de țărmul mării. Plăcîndu-i locurile mobile, nisipuri, prundișuri, dar și o climă umedă, acoperă rîpele proaspăt rupte de puhoaie, ca și nisipurile ostroavelor.

Cînd trenul te duce spre Sinaia, un decor frumos se prezintă ochiului, prin viroagele din apropierea Cîmpinei. Malurile, numai rîpi, colorate cînd ca huma, vinete, cînd galbene, galbenul nisipului, cînd mai albie, gresia dezgolită ori chiar cărămiziu, sînt împestrițate de dese tufe argintii, pe crengile cărora stau ciucure bobițe portocalii. E un tablou care întrece în colorit imaginația oricărui pictor. Iar cînd de la Nicorești cobori malul galben, rupt, al luncii Siretului, uiți că ești în România. Te socoți undeva, în țările din jurul Mediteranei. Malul galben formează ca un zid. Prin ruptura lui, cerul apare, în contrast, de un albastru intens, ca și în sudul Franței, iar în față, pe lîngă argintul pletelor de apă resfirate printre ostroave, se văd tufe portocalii de cetină albă.

Numirea aceasta i-a dat-o poporul din cauza frunzelor argintii pe dos, lungi și subțiri, ca niște șuvițe de pînză, lipite de crenguțele brune. Înainte de a da frunzele, planta e ciucure de flori, mărunte, albe, lipite în lungul crenguțelor terminate în vîrf cu un spin. În locul florilor femeiești, pe tufe deosebite de cele bărbătești, de timpuriu apar fructele, ca un sîmbure negriu, învelit într-o carne portocalie. Crengile sînt numai fructe, iar culoarea portocalie a tufelor, atrage atenția și celui mai nepăsător pentru frumusețile naturii.

De aceea planta este adesea întrebuințată ca plantă de ornament și în grădini.

MUSAFIRI MEDITERANI

Clima țării noastre ține mai mult de cea continentală, adică cu geruri mari iarna, călduri dogoritoare vara, cu primăvara scurtă și toamna lungă, plăcută. Vegetația toată e dată după această climă.

Ajunge însă pînă la noi și boare caldă, dinspre Mediterana. Prin Bosfor, peste Marea Neagră, prin valea Dunării la Porțile de Fier, peste stepa ungurească, lovind în apus munții Bihorului, unde mai calde influențează clima continentală. La Mangalia temperatura în luna ianuarie e în mijlociu aproape de limita de îngheț a apei. La Turnu Severin și Orșova iarna e mult mai blîndă decît în restul țării. Nu se putea ca această boare caldă să nu influențeze și vegetația lemnoasă.

În Oltenia și sudul Banatului, ca și în Dobrogea, se află în această privință înaintașii cei mai dinspre nord ai arborilor care cresc în voie, în păduri, spre țărmul Mediteranei. Pe la noi sînt răzleți, dar tot sînt. Unii au o întindere restrînsă, alții cearcă să pășească pe loc mai larg.

În primul rînd, dintre acești arbori mediterani, trebuie de pus **castanul nobil,** care crește prin Oltenia pînă la Tismana, în Banat sau pînă în munții de la Baia Mare. Tot așa de mare răspîndire are **nucul,** crescut fără însămînțare de către om pînă spre răsărit de valea Oltului.

Chiar **migdalul** *(Amygdalus communis)* crește prin grădinile de la Turnu Severin, dînd roade și putîndu-se, cu oarecare cazną, aclimatiza în așa măsură, încît să nu mai fie nevoie de adus prea multe migdale din țări străine. Și **măslinul** s-a citat pe lîngă Craiova și Tîrgu Jiu.

Dintre alte esențe mediterane care cresc la noi se mai pot pomeni:

Sîmbovina *(Celtis australis)* din neamul ulmului. Crește prin Dobrogea, pe stîncile de la Vîrciorova ca și pe cele din Cazane. E un arboraș cu frunze ca de urzică, ascuțite prelung la vîrf și cu dinți mari pe margini. Cînd sînt tinere, sînt păroase. Florile mărunte ies de la subsuoara frunzelor, cîte una, la capul unei codițe cu peri. Fructul e cărnos, la început galben, pe urmă violet, semănînd cu o cireașă. Lemnul său este foarte căutat.

.....

Și **mojdreanul** *(Fraxinus onus)* este un musafir venit în ținuturile noastre dinspre Mediterana. S-a aclimatizat mai ușor, căci se întîlnește pînă prin județul Buzău (valea Păcura Mare) sau prin împrejurimile Giurgiului, unde îi ține tovărășie un **carpen,** altul decît cel obisnuit *(Carpinus duinesusis)* tot din regiunile calde.

La noi se mai găsesc şi alte multe plante mediterane lemnoase. Avînd însă o distribuţie prea restrînsă, n-au decît o importanţă generală. Demnă de pomenit însă este creşterea sălbatecă a unei **iasomii,** după cum şi **liliacul** obişnuit poate să formeze tufărişuri pe stîncile din Dobrogea şi pe la Vîrciorova ori Cazane.

Iasomia de grădină *(Iasminum officinale)* o cunoaşte toată lumea. Adusă de prin India, e cultivată prin grădini, pentru frumoasele ei flori, cu miros atît de pătrunzător. Şi **iasomia sălbatică** *(I. fructicans),* care creşte prin Dobrogea, are flori la fel, dar galbene şi mai puţine. Şi aceasta este cultivată prin grădini.

LIANELE NOASTRE

Pădurile ecuatoriale se caracterizează prin liane, care le încîlcesc şi mai mult, făcîndu-le nestrăbătute. Lianele sînt odgoane vii, care nu se pot ridica decît susţinîndu-se de alţi arbori. Acum se încolăcesc în jurul trunchiului ca un boa, sugrumîndu-l; acum se azvîrlă de pe un trunchi pe altul, formînd trapeze pentru zglobiile momiţe.

Şi la noi nu lipsesc plante de acestea. Prea puţine se văd în desişurile pădurii. Umbra deasa a boltei de frunzar le-ar încetini viaţa. Se întîlnesc însă la margine de pădure şi mai ales în tufişuri şi curături.

Formează decoruri frumoase în peisajele pădurilor noastre, mai ales prin variaţia de culori a plantei agăţătoare, amestecate cu a susţinătoarelor ei.

În interiorul pădurii doar **iedera** *(Hedera helix)* se încumetă să trăiască, îmbrăcînd trunchiurile bătrîne cu ghirlanda frumoaselor frunze verzi şi peste iarnă.

Trunchiul iederii se caţără prin ajutorul unor rădăcini adventive, scurte, încolăcindu-se adesea pînă în vîrful arborilor înalţi.

Frunzele sînt cunoscute şi de un copil. Pe o codiţă ceva mai lungă e un limb ca de piele, împărţit în trei. Faţa lor lucie e ca marmura, avînd fondul verde-închis, cu vine şi pete alburii.

La vîrful ramurilor secundare sînt măciuci de flori mărunte, verzui, frumoase prin forma lor de stea regulată cu 10 raze, din care 5 sînt ale petalelor şi alte 5 staminele. Abia în primăvara viitoare se coc fructele. E una din plantele noastre decorative, căci îmbracă trunchiurile uscate, zidurile, cu haina lor mereu înverzită.

Curpenul de pădure *(Clematis vitalba)* e podoaba hugeacurilor. Nu poate fi tablou mai gingaş decît cînd curpănul se caţără de măcieş, de păducel sau de alţi arbuşti cu fructe oacheşe. Toamna e o întrecere de culori, curpănul avînd fructe argintii cu coadă lungă,

mătăsoasă, strînse grămadă. Şi vara, cînd e în floare, e frumos. Florile adunate în crenguţe ramificate sînt ca cele de lămîi, albe-gălbui, cu multe stamine. Dealtfel şi după frunze se deosebeşte. Le are compuse, ca cernite şi palide la culoare. Se caţără cu trunchiul, ca un odgon; cu codiţa frunzelor se înnoadă de crengile arbuştilor, putînd da şi şfichiuri verzui, care-l încolăcesc şi mai strîns.

Mai interesantă e **viţa sălbatecă** *(Vitis vinifera)* sprijinită în vii pe araci ori pe garduri de sîrmă. În stare sălbatecă e mai îndrăzneaţă. Se urcă pînă în vîrful arborilor de 10—15 m înălţime, prinzîndu-se de ramuri; vrînd uneori să se urce şi mai sus de vîrful arborelui pe care se agaţă, neputîndu-se susţine prin propriile ei puteri, se revarsă ca nişte plete răsfirate.

Prin Oltenia, Banat, dar mai ales prin Delta Dunării, în pădurile de pe grindul Letea, formează astfel tablouri fermecătoare, mai ales toamna, cînd frunzele ei devin stacojii, cu nuanţe felurite.

Viţa sălbatecă poate ajunge groasă la trunchi cît un braţ. Avînd crengile mlădioase, dar şi vînjoase, din ele se fac frumoase bastoane.

Aspectul arborilor şi al boschetelor acoperite cu aceste liane este mai frumos toamna prin coloritul diferit al frunzelor: roşu, vişiniu, pînă la roşu de rubin pentru frunzele de viţă, galben-roşcat, pentru curpăn, verde-pătat pentru iederă, pe fondul împestriţat al frunzelor colorate şi ele diferit. Sînt scenerii nelimitate; mulţi fug pînă în Italia ca să le vadă, deşi se găsesc şi lîngă noi.

TUFIŞURILE DE MUNTE

După cum jos, la şes, spre stepă, pădurea deasă se schimbă în pîlcuri de tufărişuri cu esenţe tot mai pipernicite, pînă ce ajung una cu pămîntul înainte de a dispărea, tot aşa şi sus la munte. Şi iarăşi, după cum la poalele pădurilor de dealuri stau brîie de arbuşti mai răsăriţi ori mai mărunţi, îndesîndu-se oriunde cei mari le lasă un ochi mai prielnic de trai, tot aşa e şi sus în pădurile de brazi.

Tufişurile de munte sînt tot atît de frumoase ca şi cele de dealuri. Ba uneori dau tablouri mai înviorătoare, tocmai prin contrastul florilor lor, cu pînza deasă, mereu aceeaşi, a cetinilor de brădet.

Şi sus la munte sînt boschete mărunte formate de către **curpănul de pădure** *(Clematis alpina),* cu flori şi mai frumoase, mari boghioase, la început ca nişte clopote, apoi deschise larg. Stau singuratece, la capăt de crenguţe, întovărăşite numai de două frunze. Floarea e minunată, cu cele 4 sepale albăstrii şi cu alte foi albe care în-

conjoară smocul des de stamine aurii. Ca şi viţa albă, fructele au o codiţă lungă, mătăsoasă, argintie, iar frunzele, de un verde de grîu proaspăt, sînt compuse, fiecare frunzişoară fiind împărţită tot în trei, prin tăieturi adînci. Fie vara cînd înfloreşte, fie toamna cînd frunzele se rumenesc iar puful de argint al fructelor străluceşte, curpănul de pădure aduce o înviorare deosebită colţului unde trăieşte.

Înviorător tablou îl dă şi **socul de munte** *(Sambucus racemosa),* care se deosebeşte de socul obişnuit pentru că are frunzele mai mici, numai cu cîte 5 frunzişoare fiecare, mai ascuţite şi mai dinţate, colorate mai închis, chiar albăstrui pe dos. Înfloreşte de timpuriu, prin mai, ca să aibă vreme să i se coacă fructele. Florile mărunte, verzi, nu formează o tipsie aşa de largă ca la socul de deal. Frumoase sînt boabele, stropi de mărgean pe fondul întunecat de cetini, adevărată podoabă în mohorîta pădure de brazi.

Şi **caprifoiul** *(Lonicera xylostheum),* acolo sus, în pădurile de brazi, pare mai mîndru decît jos, în tufărişurile dealurilor, lîngă voiniceriu ori lemnul-cîinesc. Cu florile lui gălbui, puţin împintenate, strînse două-trei la subsuoara frunzelor, cu fructele lor, două cîte două pe o codiţă, naşte stropi vioi, în cadrul întunecat.

Mai frumos înflorit este fratele său *(L. nigra),* cu florile roşiatice şi cu boabele mai negre.

Şi **coacăza de munte** *(Ribes subrum),* **păltiorul** *(R. petraeum)* ori **agrişii** *(R. grossularia)* aduc voiciune, mai ales cînd sînt cu fructe acruţe, culese aiurea pentru compoturi. De zmeur şi mur nu mai pomenesc, căci oricine s-a ridicat spre vîrfurile muntoase, nu se poate să nu fi dat de zmeurişte, atît de ademenitoare prin fructele lor cărnoase, aromate şi roşii.

Măcieşul din şes îşi are reprezentantul lui sus în brădet, pe **trandafirul de munte** *(Rosa pendulina),* cu ghimpi subţiri numai jos pe tulpină, cu flori mai mărunte, dar tot trandafirii, iar cacadîrul ceva mai rotund, plecat în jos, e tot ca de mărgean.

Prin locurile umede, răzleţe sau în mici grupuri, trăieşte **tulichina** sau **cleiţa** *(Daphne mezereum),* cel mult pînă la 1 m de înalt, cu frunze ca de dafin, înguste şi lungi. Înfloreşte de timpuriu, aproape în spuma omătului, cînd trage privirea prin florile mărunte, mirositoare, trandafirii, îngrămădite spre vîrful crenguţelor, adevărate spicuri înflorite. În locul florilor, în toiul verii, printre frunzele înguste, iarăşi bat la ochi fructele mărunte, boabe roşii ca sîngele, cît firele de mazăre.

E un copăcel foarte otrăvitor. Otrava e cuprinsă în scoarţă, dar şi în fructe. Din coajă se scoate o boia galbenă, după cum fructele colorează roşu.

Cu cît pădurea de brad se răreşte, cu atît tufişurile se înteţesc, mărunte, căci vremea aspră nu le dă voie să se înalţe prea sus. Do-

mină tufişurile de jepi, de ienuperi, dar şi de **anini** *(Alnus viridis),* pitici, ori de sălcii, tot pitice.

Mai sus, la întrecere cu muşchii, vin afinişurile, covoare persane, dese, tufe mărunte cu crenguţe mlădioase şi frunze lucitoare. Aşa sînt:

Merişorul *(Vaccinium uliginosum),* mai nălţuţ, cu frunzele verzi ca ale grîului de primăvară, bătînd în albastru pe dos, cu florile roşiatice şi merişoarele acruţe negre, cu brumă.

Pomuşorul *(V. vittis idaea),* zis şi **merişor, coacăz de munte,** are, dimpotrivă, frunze care stau şi peste iarnă, flori albe şi fructe roşii ca pomuşoara.

Mai sus, condiţiile se schimbă din nou. Temperatura e scăzută şi capricioasă de la zi la zi, vînturile care suflă cu putere, vremea scurtă de vegetaţie, redusă la 3—4 luni, lumina mai puternică şi umezeală mai multă, fac ca arbuştii care se încumetă pînă pe marile înălţimi să se reducă la rădăcini adînci, ca să-i înţepenească bine, iar trunchiurile rămîn numai ca nişte crenguţe, cicură de flori.

Aşa trăieşte **smirdarul,** frumosul smirdar *(Rhododendron kotschyi)* care azvîrle primăvara jarul boghioaselor sale flori pe coasta Bucegilor, fiind văzute şi de jos, din drum de fier, cum intri în Sinaia. Aşa e **azalea** *(A. procumbens),* care ajunge pînă în părţile cele mai înalte ale Carpaţilor, formînd cultuce puţin mai răsărite din ierburile păşunilor grase. Ambele sînt rămăşiţe străine pe munţii noştri, umbrele arbuştilor odată mai numeroşi, ale căror rude depărtate ajung în văile de sub Himalaia, ca nişte copaci înalţi. Şi *salcia* se urcă pînă sus. Dar între salcia cît un măslin din lunca Dunării şi cea de o şchioapă de pe Bucegi e o deosebire ca de la cer la pămînt. Acestea din urmă, căci sînt şi aici, pe vîrfuri de munte, vreo 3—4 specii, par ca nişte buruieni lemnoase, cu cîteva frunze şi cu mulţi mîţişori. Dealtfel sălciile pitice sînt dintre cele din urmă tipuri de arbuşti care ajung pînă la înălţimile, aiurea, acoperite cu omăt. Mai sus e domnia lichenilor scorţoşi şi a stîncilor goale[1].

[1] Vezi I. Simionescu, *Pe plaiuri de munte,* „Biblioteca de popularizarea ştiinţei", Casa Şcoalelor, nr. 30.(n.a.)

CUPRINS

Prefață 3

ANIMALE INFERIOARE DIN ȚARĂ

Viermii 11
Viermi inelați 12
Moluște 21
Lamelibranhiatele 22
Melcii 24
Echinoderme 27
Celenterate 27
Spongieri 29
Protozoare 30

PEȘTII APELOR NOASTRE

Peștii din piraiele de munte 35
Peștii rîurilor de munte 38
Peștii din apele curgătoare mari 42
Peștii din bălți și iazuri 49
Știuca *(Esox lucius)* 58
Crapul *(Cyprinus carpio)* 61
Chișcarul *(Misgurnus fossilis)* 64
Nouă ochi 66
Cambula *(Pleuronectes flesus)* 67
Scrumbiile de Dunăre 68
Chefalul *(Mugil cephalus)* 69
Pești călători 70

Vulturul 74
Răpitoarele de zi 77
Răpitoarele de noapte 79
Ciocănitoarea 81
Pupăza *(Upupa epops)* 84
Pescărușul albastru *(Alcedo atthis)* 85
Cîntărețiidin livezi 86
Vrabia 88
Ciocîrlanul și ciocîrlia 90
Rîndunica 91
Privighetoarea *(Luscinia philomela)* 95
Codobatura *(Motacilla alba)* 97
Ochiul boului *(Troglodytes troglodytes)* 98
Mierla și sturzul 101
Pițigoii 102
Aușelul *(Remiz bendulinus)* 104
Graurul *(Sturnus vulgaris)* 106
Stancele 107
Gaița *(Garrulus glandarius)* 110
Țarca *(Pica pica)* 111
Prigoria *(Merops apiaster)* 112
Dumbrăveanca *(Coracias garrula)* 112
Gangurul *(Oriolus oriolus)* 114
Prepelița și potîrnichea 115
Gotcanul sau cucoșul de munte *(Tetrao urogallus)* 116
Cocostîrcul și cocorul 120
Sitarul *(Scolopax rusticola)* 124
Nagîțul *(Vanellus vanellus)* 125
Dropia *(Otis tarda)* 126
Babița și cormoranul 129
Pescarii 131
Cufundacul *(Podiceps cristatus)* 133

MAMIFERELE NOASTRE

Ursul *(Ursus arctos)* 137
Lupul *(Canis lupus)* 139

Vulpea *(Vulpes vulpes)* 141
Rîsul *(Lynx lynx)* 142
Bursucul *(Meles meles)* 145
Jderul *(Martes martes)* 147
Dihorul *(Mustela (Putorius) putorius)* 147
Nevăstuica *(Mustela nivalis)* 148
Hermelina sau helgea *(Mustela erminea)* 149
Lutreola *(Mustela lutreola)* 150
Vidra *(Lutra lutra)* 150
Foca *(Monachus albiventer)* 152
Delfinii 153
Căprioara *(Capreolus capreolus capreolus)* 154
Cerbul *(Cervus elaphus)* 155
Capra neagră *(Rupicapra rupicapra)* 158
Mistreţul *(Sus scrofa)* 159
Liliecii 161
Cîrtiţa *(Talpa europaea)* 163
Ariciul *(Erinaceus europaeus roumanicus)* 165
Chiţcanul *(Sorex minutus)* 167
Iepurele *(Lepus europaeus)* 167
Veveriţa *(Sciurus vulgaris)* 169
Guzanul sau şobolanul 171
Şoarecii 174
Şoarecii de cîmp *(Arvicola terrestris)* 175
Pîrşul 177
Ţîncul pămîntului *(Spalax)* 178
Popîndăul *(Citellus citellus)* 179
Hîrciogul *(Cricetus cricetus)* 180

PĂDURILE NOASTRE

Coniferele 183
Molidul *(Picea abies)* 183
Bradul *(Abies alba)* 185
Pinul *(Pinus sylvestris)* 187
Zada *(Larix decidua)* 187
Alte conifere 190
Foioasele 192
Stejarul 192

Castanii *(Castanea vesca)* 195
Fagul *(Fagus sylvatica L.)* 198
Carpănul *(Carpinus betulus)* 202
Mesteacănul *(Betula sendula)* 202
Arinii 204
Sălciile 206
Plopii 208
Ulmul 210
Frasinul *(Fraxinus excelsior)* 211
Paltinul *(Acer pseudoplatanus)* 213
Jugastrul *(Acer campestre)* 213
Arţarul *(Acer platanoides)* 214
Teiul 215
Salcîmul *(Robinia pseudacacia)* 217
Scumpia *(Cotinus coggygria)* 219
Oţetarul *(Rhus typhina)* 220
Arbuştii 221
Musafiri mediterani 229
Lianele noastre 230
Tufişurile de munte 231

Lector: AURELIA SZÁSZ
Tehnoredactor: GOSAN CONSTANTIN

Bun de tipar: 09.12.1981. Apărut: 1981
Coli de tipar: 15

Comanda nr. 10 425
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România